This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

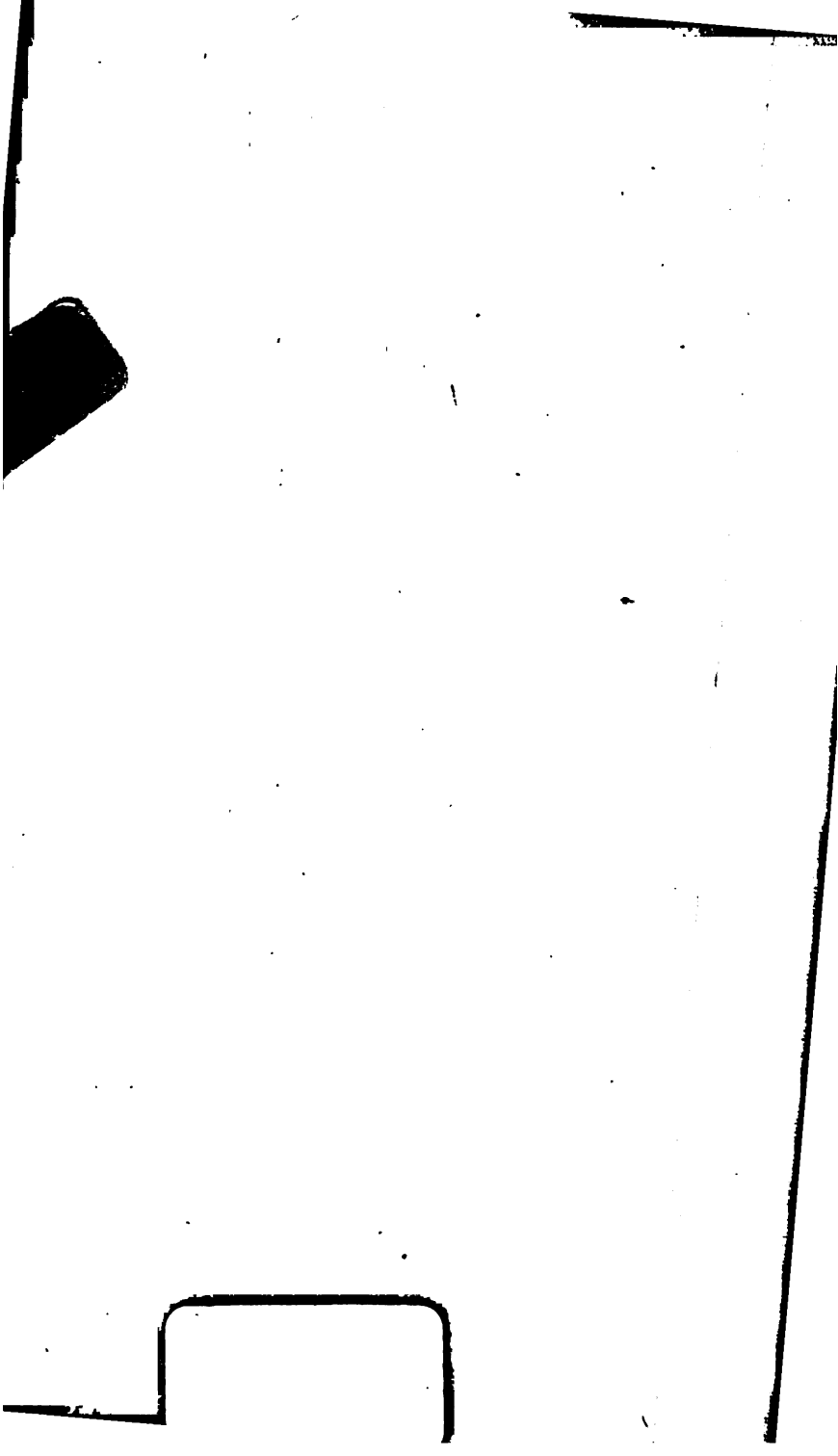

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten opgehelderd.

AGTSTE DEEL,

Beginnende, met de aanſtellinge van Prinſe MAURITS, tot Hoofd des Raads van Staate, in 't jaar 1584; en eindigende, met de overdragt der Nederlanden aan IZABELLA KLARA EUGENIA, Dogter van Spanje, in 't jaar 1598.

Te AMSTERDAM,
By *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.
MDCCLIII.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENTWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *De vereenigde Staaten ſtellen eenen Raad van Staate, en Graaf* MAURITS VAN NASSAU *tot hoofd van denzelven aan.* II. *Berigtſchrift voor hem en den Raad. Kollegie van Gekommitteerde Raaden opgeregt. Joos de Zoete, Heer van Villers, wordt Stadhouder van Utrecht.* III. *Staat der Nederlanden. Antwerpen benaauwd, door Parma. Hy wint Dendermonde, Vilvoorden en andere Plaatſen.* IV. *Imbize onthalsd. Gend geeft zig over aan Parma. Aanſlag op Kampen en Nieuwmegen. Hohenlo wordt algemeen Veldoverſte. Bergen op Zoom verzekerd Muitery te Ooſtende.* V. *'t Beleg van Antwerpen wordt voortgezet. Teligni gevangen.* VI. *Keulſche Oorlog. Moeite met eenige Predikanten.* VII. *Handeling over de opdragt der Landen aan Frankryk.* VIII. *De handeling met Engeland wordt ook herbat. Geheime raadpleegingen over den handel met Frankryk. Vertoog van Graave Maurits.* IX. *Wydluftig Vertoog van Gouda, tegen den Franſchen handel. De meerderheid beſluit tot de opdragt aan Frankryk. De Advokaat Buis legt*

zyn ampt neder. X. *Handeling met den Engelſchen Gezant Davidſon.* XI. *Gezantſchap naar Frankryk. Voorwaarden van de inhuldiging des Konings.* XII. *Bruſſel geeft zig aan Parma over. De Koning van Frankryk weigert de Nederlanden te aanvaarden.* XIII. *Aanſlag der Staatſchen op 's Hertogenboſch. Krygsbedryven in Friesland. Hooge School, te Franiker, opgeregt.* XIV. *Twiſt met den Graave van Ooſtfriesland. Inval in de Veluwe. Zutfen en Nieuwmegen tot de Spaanſche zyde overgebragt.* XV. *Kampen en Arnhem verzekerd. Doesburg wordt Spaanſch. Verſcheiden' Huizen verlooren. Nuis gewonnen. Maarten Schenk kieſt de Staatſche zyde. Gevegt by Amerongen. Villers gevangen.* XVI. *Graaf Willems aanſlag op Groningen.* XVII. *Parmas Schipbrug op de Schelde vernield. Mechelen veroverd door Parma. Antwerpen geeft zig aan hem over. Misnoegen op Aldegonde.* XVIII. *Treslong van zyne ampten verlaaten en vaſtgezet. Geſlaakt. Zuiver verklaard.* XIX. *Bezending der Hanze-Steden.* XX. *Nieuwe handeling met de Koninginne van Engeland. Zy wyſt de Opper-heerſchappy der Nederlanden van de hand. Men ſluit een Verdrag met haar, over 't verleenen van bepaalden byſtand.* XXI. *Nieuwenaar wordt Stadhouder van Utrecht. Bemagtigt twee ſchanſen. De Spaanſchen vallen in de Bommelerwaard.* XXII. *De Graaf van Leiceſter wordt Overſte der Engelſche hulpbenden. Oogmerk van hem en van de Koninginne. Zyn geheim Berigtſchrift.* XXIII. *Graaf Maurits wordt Stadhouder, Kapitein Generaal en Admiraal van Holland en Zeeland. Ontwerp van zyn Berigtſchrift.* XXIV. *Aanmer-*

merkingen over zyne aanſtelling. Misnoegen van Leiceſter. XXV. *Wankele ſtaat der Regeeringe. Leiceſter wordt Opper-Landvoogd. Groot gezag hem in handen geſteld.* XXVI. *De Koningin houdt zig, hierover, te onvrede.* XXVII. *Joan van Oldenbarneveld wordt Advokaat van Holland.* XXVIII. *Taſſis valt in Friesland. Oproerige ſchriften.* XXIX. *Wederzydſche Krygsbedryven. Parma wint Graave. De Heer van Hemert onthalsd.* XXX. *Leiceſter geeft den Krygsbevelhebberen ongenoegen. Venlo verlooren.* XXXI. *Parma verovert Nuis, ſtormenderhand. Maurits wint Axel. Rynberk belegerd.* XXXII. *Leiceſter wint Doesburg en de Schanſen over Zutfen. Schenks aanſlag op Nieuwmegen. Dood van de gewezen' Landvoogdeſſe en van den Kardinaal van Granvelle.*

DE Staaten van Holland, te Delft vergaderd zynde, hadden de tyding van 's Prinſen dood gekreegen, een oogenblik na datze voorgevallen was, en gedroegen zig bedaarder en kloekmoediger, dan men, by zulk eene onverwagte en gewigtige verandering, zou hebben konnen hoopen. Zy kwamen, terſtond, op 't Stadhuis byeen, en vaardigden, nog dien zelfden dag, aan den Graave van Hohenlo, aan Graave Willem Lodewyk van Naſſau, en aan de Bevelhebbers van Ooſtende, Sluis, ter Neuze, Bergen op Zoom en andere Grensplaatſen, brieven en gemagtigden af, met ernſtige vermaaningen, om 't Krygsvolk en de Veſtingen in der Staaten eed en gehoorzaamheid te bewaaren,

1584. I. Voorzorg der Staaten van Holland, na de dood des Prinſen van Oranje.

1584. ren, onder belofte van ſpoedige betaaling der agterſtallen (*a*). Des anderendaags, ſchikte men ook brieven naar Antwerpen, dat nu, door Parma, begon benaauwd te worden; ſtrekkende, om deeze Stad aan te moedigen, tot het handhaaven der onderlinge Vereeniging. Ook gaven de Staaten, kort hierna, verlof, om eenige ſchepen met Rogge derwaards te zenden (*b*). De Edelen en Steden werden, in grooten getale, te Delft beſchreeven, om orde te ſtellen op 's Lands Regeeringe, en zy verſcheenen allen, ten deezen einde, gelaſt: terwyl de Raad nevens zyne Doorlugtigheid verzogt en gemagtigd werdt, om, by voorraad, in dienſt te blyven: ook, om de Brieven te openen, die aan zyne Doorlugtigheid komen zouden, en van 't gewigtige, daarin vervat, den Staaten, dien 't aanging, kennis te geeven (*c*). Men ſtelde, vooraf, vaſt, de raadpleegingen op 't ſtuk der Regeeringe geheim te houden, en de Leden verbonden elkanderen, om 't gevoelen der meerderheid op dit ſtuk, voor deeze reize, te laaten gelden (*d*): wordende zulks noodig geoordeeld, om dat de tegenwoordige toeſtand der zaaken een ſpoedig beſluit vorderde. Op den dertienden van Hooimaand, kwamen, behalve de Edelen, ter Dagvaart, de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amſter-

(*a*) Reſol. Holl. 10 *July* 1584. *bl.* 370, 371.
(*b*) Reſol. Holl. 11, 13 *July* 1584. *bl.* 372, 376. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 2 [453].
(*c*) Reſol. Holl. 13 *July* 1584. *bl.* 376. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 3 [454].
(*d*) Reſol. Holl. 13, 15 *July* 1584. *bl.* 378, 404.

ſterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik, Purmerende, Naarden, Weesp, Muiden, Heusden, Oudewater, Woerden en Geertruidenberg. Men beſloot, al ras, op den voet van de Vereeniging met Zeeland van den jaare 1576, een ontwerp op de Regeering te maaken tuſſchen Holland, Zeeland en Utrecht te ſamen, en tradt dus in onderhandeling met deeze twee geweſten (*e*). Daarna vondt men geraaden, met de overige vereenigde Geweſten, op dit ſtuk te handelen (*f*): en men kwam, eerlang, op den agttienden van Oogſtmaand, overeen, om eenen Raad van Staate op te regten, aan welken, by voorraad, voor den tyd van drie maanden, de Regeering ſtaan zou van Brabant en Vlaanderen, zo ver deeze Landſchappen nog by de Vereeniging gebleeven waren, en van Holland, Zeeland, Utrecht, Mechelen en Friesland (*g*). Graaf Maurits van Nassau, tweede Zoon van den overleeden Prinſe, werdt verzogt, zig te laaten gebruiken tot Hoofd van deezen Raad, welken laſt hy, na drie dagen beraads, aannam (*b*). 1584.

De Verenigde Gewesten ſtellen eenen Raad van Staate aan, en Graaf Maurits tot hoofd van denzelven.

Maurits bereikte, ten deezen tyde, omtrent zeventien jaaren, zynde hy, op den dertienden van Slagtmaand des jaars 1567, te Dillenburg, in 't Graafſchap Naſſau, geboo-

Onderdom en opvoeding van Graave Maurits.

(*e*) *Zie* Reſol. Holl. 17 *Jan.* 1585. *bl.* 40.
(*f*) Reſol. Holl. 17, 22, 23, 24 *July*, 14, 29 *Aug.* 1584. *bl.* 404, 411, 427, 428, 431, 479, 521.
(*g*) Reſol. Holl. 30 *Aug.* 1584. *bl.* 523.
(*b*) Reſol. Holl. 29 *Aug.* 1584. *bl.* 521.

1584. booren. Toen Anjou, in 't jaar 1582, in de Nederlanden was, ſcheen men voor te hebben, den jongen Graaf naar Frankryk te trekken: waarop de Staaten van Holland beſlooten, hem, op 's Lands koſten, die jaarlyks twaalfduizend ponden beloopen zouden, op de Hoogeſchoole te Leiden te zenden; alwaar hy, tot deezen tyd toe, gebleeven was. Holland betaalde zevenduizend ponden tot deeze koſten, laatende de overigen vyfduizend voor rekening van Zeeland en Utrecht (*i*). Die van Holland droegen zo veel zorg voor den jongen Graave, dat zy, in Oogſtmaand des jaars 1583, toen Parma zig ter zee begon toe te ruſten, zynen Hofmeester uitdruklyken laſt gaven van hem niet aan ſtrand, te Katwyk of daaromtrent, te laaten komen, opdat hy geen gevaar liep van door den vyand geligt te worden (*k*).

II. Inhoud van het Berigtſchrift voor Graave Maurits en den Raad van Staate.

't Berigtſchrift voor Graave Maurits en den Raade van Staate, welk, door de Vereenigde Staaten boven genoemd, vaſtgeſteld was, kwam, in de merkwaardigſte punten, hierop uit: „ De Raad zou uit agttien Le-
„ den beſtaan, drie van Brabant, twee van
„ Vlaanderen, vier van Holland, drie van
„ Zeeland, twee van Utrecht, een van Me-
„ chelen en drie van Friesland. Uit deeze
„ Leden zou een Theſaurier, en, maande-
„ lyks, een Preſident gekooren worden. Zy-
„ ne Genade, Graaf Maurits, en de Raaden
„ zouden de eendragt tuſſchen de geweſten
„ be-

(*i*) Reſol. Holl. 22 *Juny*, 18 *July*, 29 *Nov.* 1582. *bl.* 309, 354, 564.
(*k*) Reſol. Holl. 11 *Aug.* 1583. *bl.* 294.

„ bewaaren, de Privilegien handhaaven, de 1584.
„ ingewilligde laſten doen ontvangen, en de
„ penningen, ten gemeenen oorbaar, be-
„ keeren, zonder dat de Staaten hierin iets
„ te zeggen zouden hebben. 't Werven en
„ afdanken van Krygsvolk en 't begeeven
„ der Krygsampten zou ook ſtaan aan zyne
„ Genade en den Raad. Zelfs werdt het op-
„ peropzigt over den kryg te water in hun-
„ ne handen geſteld, met magt om Kollegien
„ ter Admiraliteit op te regten, en zeeover-
„ ſten te kiezen. Zo 'er van de penningen,
„ geſchikt tot den oorlog te water, iet o-
„ verſchoot, zou de Raad het doen beſtee-
„ den tot den oorlog te lande. Schoot 'er,
„ daarentegen, van de penningen tot den
„ kryg te lande verordend iet over, men zou
„ het tot den kryg ter zee gebruiken. De
„ Steden zouden zig, by hoogen nood, te
„ water mogen wapenen, mids daarvan,
„ terſtond, kennis geevende aan den Raad,
„ voor wien zy ook begrooting van de kos-
„ ten zouden moeten open leggen. Doch de
„ regtſpraak over veroverde perſoonen,
„ ſchepen en goederen zou blyven aan de
„ Admiraliteit. Graaf Maurits en de Raad
„ zouden zorg draagen, dat de Krygsover-
„ ſten en ſoldaaten den eed van getrouwheid
„ aan de verbonden' Landen deeden. Han-
„ del met Spanje, vrede of oorlog, verbon-
„ den aangaan en munten zou zyner Genade
„ en den Raade niet vryſtaan, buiten bewil-
„ liging der Staaten, die, gewoonlyk, twee-
„ maal 's jaars, op beſchryvinge des Raads,
„ vergaderen zouden. De geſchillen tuſſchen

1584. „ de geweſten zouden, door onzydige Land-
„ ſchappen, of door derzelver Afgevaardig-
„ den, beſliſt worden. Graaf Maurits zou
„ zig, zonder bewilliging der Staaten, niet
„ buiten de vereenigde geweſten mogen be-
„ geeven. Hy en de Raaden hadden te zwee-
„ ren, dat zy alleen het gemeen belang der
„ bondgenooten, niet hun eigen, of dat der
„ Landſchappen, waaruit zy gebooren of
„ afgezonden waren, zouden behertigen:
„ dat zy geene geſchenken ontvangen zou-
„ den, noch deel neemen in verpagtingen
„ van gemeene middelen. Elk der Raaden
„ werden vyftienhonderd guldens, jaarlyks,
„ toegelegd, waarop zy ten minſten éénen
„ dienaar moeſten onderhouden, zonder iets
„ daarboven, voor daggelden, vragten en
„ diergelyke reiskoſten, te mogen rekenen."
De Wedde van Graave Maurits werdt, daarna, van wege die van Holland, Zeeland en Utrecht alleen, op tweeduizend ponden van veertig grooten ter maand vaſtgeſteld (*l*).
„ 't Verklaaren en veranderen van dit Be-
„ rigtſchrift hielden de Staaten aan zig."
Het was, op den agttienden van Oogſtmaand, getekend (*m*): en de Landſchappen hadden verklaard, dat zy, door het beraamen van deezen nieuwen vorm van Regeeringe, niet begreepen wilden worden, zig, ten opzigte der gemeene beſcherminge, en der middelen, tot dezelve vereiſcht, te willen ſcheiden

(*l*) Reſol. Holl. 1 *Sept.* 1584. *bl.* 542.
(*m*) *Zie* Reſol. Holl. 30 *Aug.* 1584. *bl.* 526. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 6 [457]. *en* Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl.* 58. Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 28.

den van de andere Vereenigde Geweſten. Zeeland hadt ook, in de verheffing van Graave Maurits, bewilligd. Alleenlyk hadt Middelburg, by deeze gelegenheid, wederom goedgevonden, zulks niet te doen dan met voorbehoudenis van het regt der Stad op de Privilegien, waarin zy zig, ſedert de beroerten des jaars 1566, hieldt verkort te zyn (n). 1584.

De Staaten van Holland vonden ook, omtrent deezen tyd, geraaden, eenen Raad van Staate voor hun geweſt in 't byzonder op te regten, aan welken 't beſtier des Landſchaps en het uitvoeren der genomen' beſluiten, wanneer de Staaten niet vergaderd waren, benevens de zorg voor de krygszaaken en voor het invorderen der gemeene middelen, ſtaan zou. Men noemde deezen Raad het *Kollegie der Gekommitteerde* of Gemagtigde *Raaden der Staaten van Holland*. Onder deezen naam, was, reeds eenige jaaren geleeden, een Kollegie in Weſtfriesland en 't Noorderkwartier opgeregt (o), welk nog in ſtand bleef: waaruit volgen moeſt, dat het nieuw Kollegie, ten voornaamen deele, bewind kreeg, over de zaaken van 't Zuiderkwartier. Men hadt, te vooren, meermaalen, Gemagtigden aangeſteld, om eenige zaaken af te doen, wanneer de Staaten niet vergaderd zouden zyn; doch, tot hiertoe, waren deeze Gemagtigden, in 't Zuiderkwartier, nog geen vaſt Kollegie geworden. Nu werden, by 't ſcheiden der Staaten, in Herfſtmaand, eenige

Opregting van het Kollegie der Gekommitteerde Raaden van Holland.

(n) Regiſt. ten Raede van Midd. van XVI *July* 1584. *f.* 558.
(o) Zie VI. *Deel*, *bl.* 450.

1584. ge Leden benoemd, om, voor het nieuw Kollegie, een Berigtſchrift te ontwerpen (*p*): welk, eerſt in Sprokkelmaand des volgenden jaars, vaſtgeſteld werdt. Het Kollegie beſtondt toen uit zeven Leden (*q*): waarby, ſedert, nog twee Leden gevoegd werden (*r*). 't Liep egter aan, tot in 't jaar 1590, eer het op den voet gebragt werdt, waarop het nog tegenwoordig beſtaat, uitgenomen dat het, daarna, nog met een tiende Lid vermeerderd is. Negen deezer Leden worden, uit de Edelen en uit ieder der agt eerſt ſtemmende Steden, aangeſteld, waarby Schiedam, Schoonhoven en Briele, beurtswyze, het tiende voegen.

Joos de Zoete, Heer van Villers, wordt Stadhouder van Utrecht.

Erfraad in de Stad Utrecht opgeregt.

De Staaten van Utrecht, insgelyks bedagt, op het regelen der Regeeringe van hun Landſchap, verkooren, in Wynmaand, *Joos de Zoete, Heer van Villers*, tot Stadhouder over het zelve: onaangezien men, in Holland, gaarne gewild hadt, dat zy zig hiermede zo zeer niet gehaaſt hadden (*s*). In de Stad, werdt, ten zynen overſtaan, eenen Erfraad van veertien Perſoonen opgeregt, die, geduurende hun leeven of bekwaamheid, dienen zouden. Niemant vermogt een Lid te zyn van deezen Raad, dan die een gebooren burger was, of gegoed binnen het Landſchap, en ten minſten tien jaaren burger en inwooner geweeſt: of een Riddermaatig of an-

(*p*) Reſol. Holl. 8 *Sept.* 1584. *bl.* 566.
(*q*) Reſol. Holl. 23 *Juny*, 12 *Oct.* 1584. *bl.* 347, 625.
(*r*) Reſol. Holl. 19, 20, 21 *Febr.* 19 *Sept.* 1585. *bl.* 115, 125, 133, 572. 3 *Febr.* 1588. *bl.* 32.
(*s*) Reſol. Holl. 11 *Oct.* 1584. *bl.* 621.

ander aanzienlyk Perſoon, gebooren en ge- 1584.
goed in eene der kleine Steden, of ten platten lande, mids hy vyf jaaren in de Stad gewoond hadt, of zo lang Burger geweeſt was (*t*).

Graaf Willem van Naſſau wordt Stadhouder van Friesland, van wege de Staaten.

Ten zelfden tyde, hadden de Staaten van Friesland het Stadhouderſchap van dit geweſt van nieuws opgedraagen aan Graave Willem van Naſſau, die, op hun verzoek, door de algemeene Staaten, in dit bewind, beveſtigd werdt (*u*). Wy hebben, te vooren (*v*) gezien, dat hy zynen Laſtbrief tot dit Stadhouderſchap van den overleeden' Prinſe gehadt hadt.

Men bewilligt tot het draagen der gemeene Laſten.

Graaf Maurits was zo dra niet aangeſteld tot Hoofd des Raads van Regeeringe, of de Staaten der Landſchappen kwamen overeen, om, tot de laſten des oorlogs, driehonderd-duizend guldens ter maand, zo lang deeze Regeeringsvorm duuren zou, in te willigen: die over de byzondere geweſten verdeeld werden. Holland, Zeeland en Utrecht droegen 'er tweehonderdduizend guldens van. Vlaanderen verbondt zig alleen tot het betaalen der bezettinge van Gend, zo lang het belegerd bleeve, en tot het opbrengen der belaſtingen op de gemeene middelen; die ook in de andere geweſten zouden ingevoerd en den Raad van Regeeringe in handen geſteld worden: waarby men beſloot, de gelei-

(*t*) Boek XIX. *Boek*, *bl.* 9 [460], 34 [498]. Gr. Utr. Plakaath. I. *Deel*, *bl.* 156, 158.
(*u*) Boek XIX. *Boek*, *bl.* 40 [507].
(*v*) VII. *Deel*, *bl.* 495.

1584. leigelden te voegen, tot het onderhoud van den oorlog te water (*w*).

III. Staat der Nederlanden, ten deezen tyde.

Dus bereidde men zig, om den kryg met vereenigde kragten te voeren, onder 't opperbeleid van den jongen Maurits, die, zonder ervaarenis, in eenen hagchelyken tyd, aan 't bewind kwam; doch van wiens wakkerheid en moed men zig, reeds voor eenen geruimen tyd, iets goeds beloofd hadt. Holland, Zeeland en Utrecht vondt hy uit- en inwendig in tamelyke ruſt. In Gelderland, lagen, daarentegen, de Leden der Regeeringe geweldig overhoop, zo dat 'er de Stadhouder, Graaf van Nieuwenaar, naauwlyks herſtellen aan wiſt: 't welk de reden ſchynt geweeſt te zyn, waarom dit geweſt zig niet onder 't opperbewind van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe begeven hadt. Ook hielden 'er de Spaanſchen nog eenige Steden bezet. Overyſſel werdt, van den eenen kant, door Steenwyk, van den anderen, door Zutfen, Steden, die beide in 's vyands handen gevallen waren, geweldiglyk benaauwd: hoewel Zutfen, en meer nog de ſchans daar tegen over op de Veluwe, van de Staatſchen ſtreng belegerd werdt. In de Groninger Ommelanden en in Drente, ſpeelde Verdugo den meeſter, die, daarenboven, uit de Zevenwolden en Ooſtergo, deelen van Friesland, zwaare brandſchattingen haalde; waarvoor Weſtergo, het overig deel deezes Landſchaps, door de ſchans te Otterdum, eenigszins bevryd werdt. Maar Vlaande-

(*w*) BOEK XIX. *Boek, bl.* 5 [456].

deren, daar Gend nog belegerd gehouden, 1584.
en dagelyks, door die van Brugge, tot afvallen gepord werdt, was zo goed als verlooren, voor de Staaten. In Brabant, welk ook reeds gedeeltelyk in 's vyands magt was, lag Bruſſel genoegzaam geblokkeerd, tuſſchen de naaſte verlooren' Steden. Mechelen en Antwerpen waren, al ſedert eenigen tyd, door de bezettingen van Lier en Leuven, gekweld; Antwerpen, eerlang, met der daad, belegerd geworden. De overige Nederlandſche geweſten hadden, of nooit de Staatſche zyde gehouden, of zig, al voor lang, met den Spanjaard verzoend. Voorts rekende men, dat de vyand, behalve de bezettelingen, drieduizend Knegten en vierentwintig Kornetten paarden hadt leggen in den Gelderſchen oord: nog, omtrent Lillo, ter wederzyde van de Schelde, vyfduizend ſoldaaten in alles: rondsom Gend, drieduizend, en by Dendermonde, vyfduizend: zo dat hy, in 't geheel, meer dan agttienduizend man in 't veld hadt. Daarentegen, hadden de algemeene Staaten ſlegts drieduizend knegten en vyfentwintighonderd paarden in 't veld, die rondsom Zutfen lagen (x). In deezen ſtand der dingen, de beſcherming der Staatſche partye te aanvaarden, tegen zulk een' loozen en bedreeven Krygsoverſte als Parma, was, zeker, meer dan mannenwerk, en ſcheen te zwaar een laſt, voor de zwakke ſchouderen van Graave Maurits. De gene-

(x) Bor XIX. *Boek, bl.* 5 [456]. Reyd III. *Boek, bl.* 51. Hooft XXI. *Boek, bl.* 927.

1584. negenheid nogtans, die de meeſte Leden van Holland, welk geweſt thans het zwaarſt droeg in de gemeene laſten, den overleeden' Prinſe hadden toegedraagen, was, agt ik, eene der voornaamſte oorzaaken, waarom men hem 't opperbewind der tegenwoordige Regeeringe, die men wel voorzag, dat niet lang zou konnen duuren, durfde opdraagen.

Wylen de Prins van Oranje droeg zorg tegen 't beleg van Antwerpen.

Van 't voorgenomen beleg van Antwerpen, hadt wylen de Prins van Oranje, omtrent eene maand voor zynen dood, reeds kennis gehad; en den Burgemeeſter Aldegonde en den Griffier *Willem Martini*, onder dekſel van den doop zyns jongſten zoons by te woonen, naar Delft ontbooden, om hun zynen raad mede te deelen. Hy hieldt hun toen voor „ dat hy van zins was, de Stad, „ alsze belegerd zou zyn, binnen twee maanden, met Gods hulpe, te komen ontzetten."

Hy raadt tot het doorſteeken van den Blaauwgarendyk.

Voorts beval hy hun „ zorg te draagen, dat „ de Blaauwgarendyk, van den drieſprong „ der Schelde af, tot aan 't hooge land van „ Bergen toe, zonder uitſtel, geſlegt werdt, „ alzo de ſtroom van Zierikzee en 't Haring„ vliet, regt op denzelven aanſlaande, ge„ ſchaapen ſtondt, met den vloed, diepte „ genoeg voor de vloote, tot ontzet ge„ ſchikt, over of door den Kouwenſtein„ ſchen dyk, tot voor de poorte van Ant„ werpen, te zullen brengen; terwyl men „ zig van de Hollandſche en Zeeuwſche Oor„ logsſchepen bedienen moeſt, om den vyand „ van den dyk te houden, en hem, in 't „ maaken zyner ſchanſen, te hinderen." In gevolge van deezen raad, hadt Aldegonde, ter-

terſtond na zyne te rugkomſt, gedrongen, op het doorſteeken van den Blaauwgarendyk, en de toeſtemming der Wethouderen en Burgerhopluiden reeds weg. Doch 't Vleeſchhouwers gild, uit het bederven van een plek weilands, waarop, jaarlyks, twaalfduizend Oſſen vet gemaakt werden, groot nadeel te gemoet ziende, hadt 'er zig tegen gekant, met een Vertoog, waarin beweerd werdt, „ dat Parma de Schelde, gemerkt den ſterken ſtroom, dien zy hadt, onmooglyk „ ſtoppen kon, waarom men het doorſteeken „ des dyks geheel noodeloos houden moeſt." Aldegonde bragt hiertegen in „ dat de vyand, „ eene brug over den ſtroom leggende, dien, „ by gewoonlyk weder, geſlooten zou konnen houden: harden wind, dooijen of „ vriezen, daar de brug van zou konnen te „ lyden hebben, hadt men in zyne hand niet. „ Wie wiſt ook, of Parma geene hegte vlotten op balken zou weeten toe te ſtellen, die, „ leggende aan ankertouwen, welken men „ vieren of inhaalen kon, zouden ryzen en „ daalen met het water, zonder door wind „ of ysgang beſchadigd te worden." De Vleeſchhouwers bleeven egter onverzetlyk: en eenigen hunner wiſten zelfs, eerlang, de Burgerhopluiden te doen wankelen, zodat zy zig, eindelyk, lieten verluiden, het doorſteeken des dyks, zo 't ondanks hunne vertoogen ondernomen werdt, geweldigerhand te zullen beletten. Aldegonde en de overige Wethouders beſlooten toen 't ſtuk eenige dagen uit te ſtellen, en 's volks hevigheid een

1584. Dat door het Vleeſchhouwers Gilde belet wordt.

1584. een weinig te vieren. Doch op den derden van Hooimaand, kwam Parma, eene ſchans gelegd hebbende te Kallo, in 't Land van Waas beneden de Stad, zig legeren boven dezelve, te Kalbeek, tegen over S. Bernaards. Van hier zette hy een groot deel krygsvolks, onder Mondragon, over de Schelde, aan de Brabantſche zyde. Drie mylen beneden de Stad, te Lillo, hadden de Antwerpenaars een Blokhuis opgeworpen, tot beveiliging der Riviere. Tegen over het zelve, aan den Vlaamſchen kant, hadden zy eene andere ſchans, *Liefkenshoek* genoemd, aangevangen; doch nog niet voltooid. Terwyl de Markgraaf van Rysburg deeze ſchans aantaſt en ſtormenderhand verovert, op den tienden van Hooimaand, dag van Oranjes dood, rukt Mondragon, met omtrent zevenduizend man, agter Antwerpen om, naar de ſchans te Lillo, daar, behalve een vendel Franſchen onder Hopman Gau, een goed getal Antwerpenaars binnen lag. Wat laater, kwamen 'er nog vier vendels Schotten uit Zeeland by, onder den Kolonel Balfour. De bezetting weerde zig zo wakkerlyk, met uitvallen en anderszins, dat Mondragon, na verloop van omtrent drie weeken, 't beleg opbreeken moeſt, hebbende hy, aan den kant van tweeduizend man, voor de Veſting, verlooren. De huizen van Lillo en Kouwenſtein en eenige andere plaatſen in deezen oord liet hy egter bezet, en onder deezen ook den Blaauwgarendyk, om welken door te ſteeken, men nu, te Antwerpen, te laat, verlof ge-

Aanvang der beſaauwing van Antwerpen.

Liefkenshoek verlooren.

Lillo vergeefs belegerd, door Mondragon.

gegeven hadt, hebbende Parma zig, terſtond na zyne aankomſt hieromtrent, van de wegen derwaards meeſter gemaakt: waarmede de ſchoonſte kans, om Antwerpen en gantſch Brabant te behouden, ſchandelyk verkeeken was (y). Heerentals ook, waaruit men, onvoorzigtelyk, de bezetting geligt hadt, omze nader by Antwerpen te leggen, werdt, terſtond daarna, ingenomen van de Koningſchen (z). Parma, dus eenen aanvang gemaakt hebbende van het belemmeren der vaarte naar Antwerpen, uit de ſchans te Kallo en uit Liefkenshoek, toog, eerlang, voor Dendermonde, uit welke Stad, onlangs, insgelyks, een deel der bezettinge geligt was. Ook was de Overſte Ryhove vertrokken naar Holland om geld, hebbende hy 't opperbevel den Heere van Mortaigne in handen gelaaten, die, geenen kans ziende, om de Plaats te houden, dezelve, by verdrag, overgaf, op den zeventienden van Oogſtmaand (a). Twee dagen daarna, trok het Leger naar Willebroek, daar het twee Blokhuizen veroverde, en voorts alle de ſchansjes aan de Bruſſelſche vaart tot Vilvoorden toe, welke Stad, insgelyks zynde belegerd, op den zevenden van Herfſtmaand, opgegeven werdt (b).

1584.

Heerentals bezet door de Koningſchen.

Parma neemt Dendermonde in.

Ook Vilvoorden en verſcheiden ſchanſen.

Te Gend, alwaar Imbize, in Hooimaand, na vier maanden zittens, om zynen heimelyken handel met den vyand en andere euveldaaden, openlyk, onthalsd was (c), zat men

IV. Imbize wordt onthalsd.

(y) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 12 [466] *enz.*
(z) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 14 [469].
(a) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 14 [469].
(b) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 15, 27 [470, 487].
(c) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 15 [469].

1584. men nu, na 't overgaan van Dendermonde, in groote benaauwdheid, by gebrek van toevoer, die Parma geduuriglyk in handen viel; behalve dat Brabant genoeg met zyne eigene verweering te doen, en Holland, aan het beleg der ſchanſe op de Veluwe, voor welke geduurige ſchutgevaarten voorvielen, de handen ook vol werks hadt, waarom men den Gentenaaren weinig onderſtands kon toeſchikken (*d*). Men beſloot dan, eindelyk, met Parma te handelen, en gaf hem de Stad over, op den zeventienden van Herfſtmaand, op zeer glimpige voorwaarden, uitgenomen ten opzigte van den Godsdienſt, alzo de ingezetenen beſluiten moeſten, tot het oefenen van den Roomſchen, of tot het ruimen der Stede. Ook weeken, ſedert, veele treflyke Onroomſchen naar Holland, Zeeland en andere oorden. Het afgeworpen Slot werdt eerlang wederom herbouwd, op den ouden grond. De Heer van Champagnei, die, tot het overgaan der Stad toe, in ruime gevangenis gezeten hadt, werdt tot Overſte derzelve verheeven (*e*). De Staaten van Holland, ſedert, vernomen hebbende, dat de Baljuw van Sluis, een Vlaaming, hun beſchuldigd hadt, als de eenige oorzaak van 't verlies van Gend, verzogten de algemeene Staaten hem, hierom, te verlaaten van zyn Ampt (*f*). Doch ik weet niet, of zulks geſchied zy.

Gend gaat over aan Parma.

Kort te vooren, hadt Verdugo voorgenomen, zig van Kampen meeſter te maaken, door

Aanſlag op Kampen.

(*d*) *Zie* Reſol. Holl. 30, 31 *July*, 6 *Aug.* 1584. *bl.* 448, 451, 461.
(*e*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 33 [496] *enz.*
(*f*) Reſol. Holl. 3 *Octob.* 1584. *bl.* 606.

door verraad, ten welken einde, hy, uit Steenwyk, derwaards getrokken was, aan 't hoofd van agthonderd man. Doch de verraader, *Jan Henrikszoon* van Amſterdam, die aangenomen hadt, de Stad in den brand te ſteeken, raakte in hegtenis, en leedt de verdiende ſtraffe (*g*). Verdugo, naar Steenwyk te rug gekeerd, zogt, op den zevenden van Wynmaand, met het opengaan der poorte, Haſſelt te verraſſen; en ſommigen waren reeds tot binnen de hameie gekomen, toen zy gewaar werden, dat men op zyne hoede was; waarop Verdugo wederom aftrok (*h*). Op den *zeſtienden* van Slagtmaand, poogden de Koningſchen den wal van Nieuwmegen te beklimmen. Ook raakten 'er eenigen binnen. Doch de Overſte-Luitenant, geholpen van de burgerye, viel 'er op aan, en verſloeg *zesennegentig vyandlyke knegten*; maar dagt, in den yver, niet om 't vangen van eenigen, waardoor 't geheim van den toeleg, beſteken, naar allen ſchyn, met eenigen van binnen, bedekt bleef (*i*).

1584.

en op Haſſelt.

Nieuwmegen byna verraſt.

De algemeene Staaten, beſpeurende hoe veel voordeels de vyand trok uit het platte Land van Breda, de Meierye van 's Hertogenboſch, Overyſſel, Drente en 't Graafſchap Zutfen, hadt, omtrent deezen tyd het woonen in een goed getal van Dorpen in deeze oorden, by openbaaren Plakaate, verbooden, en daarop bevel gegeven aan 't krygsvolk, om veele Kerſpelen te verwoeſten.

Veele Dorpen worden, op bevel der Staaten, verwoeſt.

Doch

(*g*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 34 [498].
(*h*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 34 [498].
(*i*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 42 [509].

1584. Doch 'dit bevel werdt zo ſtrengelyk uitgevoerd, dat 'er byſtere klagten over vielen; waarom het, eerlang, in Overyſſel en daaromtrent, wederom ingetrokken werdt, mids de Overyſſelaars, maandelyks, zevenduizend eenhonderd guldens opbragten. De algemeene Staaten hebben, ſedert, deezen voet gevolgd, en 't platte Land in hunne beſcherming genomen, onder zulk eene ſchatting, als, van tyd tot tyd, bedongen werdt (*k*).

De Graaf van Hohenlo wordt Generaal Veldoverſte.

't Benaauwen van Antwerpen ging den Staaten van Holland en Zeeland zo zeer ter herte, dat zy den Graaf van Hohenlo uit Gelderland ontbooden, om zig naar Zeeland te begeeven, van daar een waakend oog te houden op 't gene in Brabant voorviel, en 't ontzet van Antwerpen te bevorderen. By deeze gelegenheid, onderzogt de Graaf, die nu, met 's Prinſen dood, van zynen dienſt van Luitenant-Generaal ontſlaagen was (*l*), by die van Holland, onder wat naam hy, voortaan, over 't Krygsvolk gebieden zou, welk, gelyk hy ſchreef, tot nog toe, niet dan aan Graave Maurits en de Staaten van Holland hadt willen zweeren. Men begreep ligtelyk, dat hem, dien 't opperbewind over 't Krygsvolk der Vereenigde Geweſten in handen ſtondt geſteld te worden, ook grooter titel toekwam, dan hy tot nog toe gevoerd hadt, waarom hy, met goedvinden van Graave Maurits en den Raad der Regeeringe, uit den naam van die van Holland en Zeeland, verzogt werdt, tot het aanvaarden

(*k*) Reſol. Holl. 6 *Aug.* 1584. *bl.* 461. BOR XIX. *Boek, bl.* 35 [499].

(*l*) Reſol. Holl. 10 *Aug.* 1584. *bl.* 469.

den van den laſt van algemeen' Veldoverſte, 1584.
hem, door den gemelden Raad, op te draagen, op eene wedde van vyftienhonderd of ten hoogſten tweeduizend guldens ter maand. Het Krygsvolk zou den eed van getrouwheid aan die van de Regeeringe, dien van gehoorzaamheid aan den Graave doen (*m*). Hohenlo, zig laatende genoegen met dit antwoord, en zig zelfs, naderhand, te vrede houdende met den titel van *Overſte Veldheer of Luitenant-Generaal*, onder Graave Maurits en den Raad van Staate (*n*), vertrok nu, in alleryl, naar Zeeland, en van daar naar Bergen op Zoom, welke Plaats gevaar liep van aan Parma verraaden te worden, door den Overſte *Beerwoud*, die, ziende dat men 't oog op hem hadt, overliep tot den vyand, waarna de Heer van Marquette Overſte van Bergen op Zoom werdt, onder wiens beleid, de Staaten de Plaats merkelyk verſterken deeden (*o*). Wat laater, ſloeg de bezetting te Ooſtende aan 't muiten, en ſprak van zig met Parma te verdraagen. Doch de Admiraal Treslong, reeds in Zomermaand aangeſteld tot Overſte der Plaatſe, begaf zig derwaards, en ſtilde de muitelingen, met betaaling van eene maand ſolds. Voorts herſtelde hy, na 't verwiſſelen der bezetting, de ruſt in de Stad (*p*).

Hy verzekert zig van Bergen op Zoom.

Muitery te Ooſtende geſtild.

Maar Parma, na 't bemagtigen van gantſch Vlaanderen, alwaar nu den Staaten niets overbleef, V. Beleg van Antwerpen.

(*m*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 39 [505].
(*n*) Reſol. Holl. 29 *Nov.* 1, 10 *Dec.* 1584. *bl.* 739, 748, 778.
(*o*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 42 [505].
(*p*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 51 [522].

1584. verſchoot, dan Ooſtende, Sluis, de ſchanster Neuze en eenige anderen, beſloot het beleg van Antwerpen ſterker voort te zetten, dan tot nog toe geſchied was. Hy deedt al 't grof geſchut van Gend naar 't Slot te Beveren brengen: en verzamelde, aldaar en op andere plaatſen, eenen grooten voorraad van krygs- en mondbehoeften. Tot hiertoe, hadt hy de vaart langs de Schelde, met ſchieten uit de ſchanſen, zo verre niet konnen belemmeren, of daar waren, meer dan eens, groote Vlooten met graanen voor de Stad gekomen, zonder dat 'er, boven een of twee vaartuigen, in zyne handen gevallen waren. Des rees 'er 't Kooren weinig, ſchoon men rekende, dat de inwooners, begroot op vyfentagtigduizend, jaarlyks, driehonderdduizend viertels van agtendertig op 't laſt, en elk honderdentien pond weegende, noodig hadden. Doch toen de Overheid daarna prys op 't Kooren ſtelde, en 't opleggen verboodt, lieten de Koopluiden, oordeelende, dat hun 't gevaar, dat zy liepen, niet naar behooren betaald werdt, het ſterk aanbrengen agter, waardoor de Stad, eerlang, in merkelyk gebrek verviel. Ook gebeurde het, dat eenige ſchippers zig willens neemen lieten, en hunne laading, om geld, den vyand leverden, die, daarna, de ſchepen ten oorlog toeruſtte. *Fredrik Gianibelli* van Mantua, die lang te Antwerpen gewoond hadt, en ſchrander in uitvindingen was, ſloeg een middel voor, om de Stad, voor langen tyd, van voorraad te voorzien. „ Men moeſt, meen„ de hy, een genootſchap van eerlyke burgers

wordt voortgezet.

Getal der Ingezetenen.

Kooren voor dezelven vereiſcht.

Voorſlag van Gianibelli, om de Stad te voorzien.

„ gers opregten, en hun zo veel gelds in 1584.
„ handen ſtellen, als van den omſlag eens
„ honderdſten pennings komen kon. Dee-
„ zen moeſten, in Holland en elders, op
„ weekelykſche levering, voor zesendertig
„ tonnen ſchats aan mondbehoeften koopen,
„ een vierde gereed, drie vierde, over twee
„ of drie maanden, te betaalen. Voorts
„ moeſt men deezen voorraad den gegoed-
„ ſten ingezetenen t'huis zenden, tegen ver-
„ ſchot op dit pand van de penningen des
„ inkoops, die zy, met de verhoopte winſt,
„ te rug te wagten hadden, wanneer het
„ Genootſchap iet verkogt, of beval te ver-
„ koopen, terwyl zy, voor hunne huisge-
„ zinnen, van genoegzaamen nooddruft ver-
„ zekerd zouden konnen zyn." Doch deeze voorſlag vondt geenen ingang by veelen, die voor beter inzagen, dat men elk geboodt, zig, voor twee jaaren, van voorraad te voorzien: waartoe nogtans de ſchamele gemeente onmagtig was. Doch veelligt beoogde men dezelve, met dit gebod, ter Stad uit te dryven. De ryken nogtans voorzagen zig ook ſchaarſelyk, vreezende, dat men hun, eerlang, het opgedaane mogt afhaalen.

Parma bereidt zig tot het ſlaan eener Schipbrugge over de Schelde.

Midlerwyl, was het Parma gelukt, wel twee-entwintig pleiten, van Dendermonde tot aan Burgt, en daar, door een gat in den dyk, over het Land, welk, door het doorſteeken van den dyk by Zaaftingen, een werk der Zeeuwen, aan de Vlaamſche zyde, ondergeloopen was, door een ander gat by Kallo, wederom in de Schelde te brengen. Van deeze pleiten wilde hy zig bedienen, tot het leg-

1584. gen eener ſchipbrugge tuſſchen twee ſchanſen, ter wederzyde der Riviere opgeworpen, en S. Filips en S. Maria genoemd. Behalve deezen, ſtigtte hy nog eene andere ſchans, benedenwaards tegen Lillo, die den Kouwenſteinſchen dyk dekte, welke men, uit de Stad, vergeefs zogt te bemagtigen. Hier, viel men ook aan 't maaken eener vlottende brugge; doch zy beantwoordde het oogmerk niet, welk men 'er mede bedoeld hadt. Ondertuſſchen, begonden eenige welgeſtelde Burgers, in Wynmaand, te ſpreeken van met Parma te handelen, waarop groote beroerte, en een ſtreng verbod van diergelyke taal volgde. Wat laater, ſchikte Parma eenen minnelyken Brief aan de Wethouders, om hen over te haalen, tot handelen. Zy beantwoordden dien, in beleefde bewoordingen, te verſtaan geevende, dat zy de vyandlykheden zouden willen ſtaaken, zo Parma zulks ook van zyne zyde deedt, en hun vryheid van geweeten gunde (*q*). Doch men begreep ligtelyk, dat hy zo veel niet toegeeven zou. Ook vaardigde men, eerlang, den Heer van Teligni om onderſtand af, naar Zeeland; doch hy hadt het ongeluk van in Parmas handen te vallen. Te Middelburg, werdt egter, met goedvinden of op aanraaden van den Graave van Hohenlo, beſlooten, 't ontzet van Antwerpen by der hand te neemen. De benaauwde Stad kreeg nog eene vloot van honderd zeilen binnen, omtrent het einde des jaars, welk, aldaar, was doorgebragt met

Hy ſchryft aan de Stad.

Teligni wordt gevangen.

(*q*) Boek XIX. *Boek, bl.* 35 [500] *enz.*

met byſter onderling ſtribbelen van Wethouderen, Burgerhopluiden, Wykmeeſteren en Overluiden der gilden, die, elk om 't zeerſt, raaden en gekend zyn wilden (*r*). 1584.

VI. Keulſche Oorlog.

Ten deezen tyde, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden, te over belaaden met den oorlog tegen den Spanjaard, nog aangezogt, om zig te ſteeken, in eenen uitheemſchen kryg. *Gebhard Truchſes, Aartsbisſchop van Keulen*, verliefd geworden op *Agnes*, Dogter des Graaven *Joan George van Mansfeld*, hadt haar, in den aanvang des jaars 1583, ter vrouwe genomen, en ſedert gepoogd, zyne waardigheid, onaangezien zyn Huwelyk, te behouden, en den Onroomſchen Godsdienſt, in zyn Aartsbisdom, in te voeren. Doch 't Kapittel kantte zig hiertegen, en wiſt, door Parma onderſteund, *Ernſt*, Zoon des Hertogs van Beyeren, tot Aartsbiſſchop te doen verheffen, dien men, ſedert, ook hielp aan de Bisdommen van Luik, Munſter en Hildesheim. Midlerwyl, hadt Truchſes de wapenen opgevat (*s*), en den Hertoge Joan Kazimir en den algemeenen Staaten om onderſtand aangezogt. Ook werden hem, van wege de Staaten, eenige penningen, manſchap en krygsbehoeften beloofd, zo dra Kazimir een Leger te velde gebragt zou hebben (*t*). Doch de onderneemingen van den gewezen Aartsbiſſchop ſlaagden zo kwalyk, dat hy zig genoodzaakt zag,

(*r*) Reſol. Holl. 15, 23 *Oct.* 1584. *bl.* 642, 643, 645, 649. Bor XIX. *Boek*, *bl.* 41 [507] *enz.* 52 [523].
(*s*) Bor XVIII. *Boek*, *bl.* 3 [360] *enz.*
(*t*) Reſol. Holl. 15 *Sept.* 1583. *bl.* 365.

1584. zag, de wyk te neemen naar Holland. De Staaten namen, daarna, een gedeelte van zyn volk in dienſt (*u*). Hy hieldt zyn verblyf te Delft, daar men hem, na, of veelligt al voor de dood des Prinſen van Oranje, de eer deedt van 't wagtwoord by hem te laaten haalen. Ook ſchynt hy 'er vrydom van eenige laſten te hebben gehad. Daarenboven, leenden de Staaten van Holland, in Hooimaand, hem geld en geloof, om eenige mondbehoeften te koopen en af te zenden naar Rynberk en Urdingen, welke Steden nog voor hem hielden (*v*). Vervolgens, liet men zig nog verder met hem in, gelyk wy, hierna, ſtaan te melden.

Moeite met eenige Predikanten, in den Haage en te Medenblik.

De Wethouders van eenige Steden en de Staaten van Holland zelven hadden, in deezen jaare, wederom eenige moeilykheid, met ſommige Predikanten. *Jan Pieterszoon*, Predikant in den Haage, hadt, eenigen tyd herwaards, met zynen amptgenoot, *Hieronimus Hortenſius*, Zoon van Lambert, voorheen Rektor te Naarden, over hoop gelegen. Hortenſius ſtelde, naar 't oordeel van Pieterszoon, de waarde der goede werken te hoog, en zou geleerd hebben, dat God eenen, die voortging in 't zondigen, het eeuwig leeven niet geeven kon, al wilde hy ſchoon. Elk hadt zynen aanhang, en de twiſt liep zo hoog, dat men 'er geen ſliſſen aan wiſt, dan door het plaatſen van Pieterszoon te Kaſtrikom, en van Hortenſius te Waſſenaar, waarnâ

(*u*) Reſol. Holl. 18 *Febr.* 1584. *bl.* 141.
(*v*) Reſol. Holl. 12, 13, 17, 18 *July*, 10 *Aug.* 1584. *bl.* 375, 379, 408, 413, 469.

na men andere Leeraars, in hunne ſtede, be- 1584.
riep (w). Te Medenblik, was ook een hevige Kerktwiſt ontſtaan. De Predikant *Juriaan Henrikszoon*, voor zwaarer onheil bedugt, hadt zyn affcheid genomen van de Gemeente. Sonoi zondt toen eenen anderen Leeraar derwaards, die te Heerentals geſtaan hadt. Doch de Magiſtraat weigerde hem te ontvangen, en verwierf, dat der Gemeente *Petrus Hakkius* van Leiden, voor den tyd van vier maanden, geleend werdt. Een ſtout Prediker was deeze, hebbende hy zig niet ontzien, tegen het laatſte Huwelyk van den overleeden' Prinſe, uit te vaaren, en deszelfs ongelukkigen dood aan te merken, als eene Hemelſche ſtraf over de praal, vertoond ter gelegenheid van den plegtigen Doop zyns jongſten Zoons (x). Men bragt hem egter op ſtoel te Medenblik, tegen den zin des Kerkenraads en van Sonoi, die den Hopman der bezettinge laſt gaf, om Hakkius te doen weeren. De onluſt, die hieruit ontſtondt, werdt niet geſtild, voor dat Sonoi, op bevel van Graave Maurits en den Raad van Staate, honderd knegten in Medenblik bragt, die den Leeraar aanpakten, en vertrekken deeden. De Slotvoogd, Ryswyk, en de Burgemeeſters vielen toen den Staaten klagtig, over 't ſchenden hunner agtbaarheid. Doch de Staaten hielden, in dit geval, Sonoi de hand boven 't hoofd. Men vindt egter niet aangetekend, hoe de twiſt by-

(w) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 43 [510] *enz.*
(x) Reſol. Holl. 24 *Sept.* 1584. *bl.* 583.

1584. bygelegd werdt (y). Petrus Dathenus en nog een Leeraar, na 't overgaan van Gend, herwaards geweeken zynde, hadden zig verſtout, de eerſte buiten Gouda, de andere te Leiden, te prediken tegen den handel met Frankryk, en tot lof van den Prinſe van Parma. De Staaten, dit vernomen hebbende, ſchreeven den Wethouderen der Steden ernſtelyk aan, dat zy geene Predikanten, uit Gend of Brugge komende, zouden hebben te ontvangen, dan met bewilliging der Staaten. Voorts, gaven zy den Advokaat Fiskaal bevel, om Dathenus van Gouda naar den Haage te brengen. Doch deeze, hiervan, naar 't ſchynt, de lugt gekreegen hebbende, was geweeken naar Viane, meenende, veelligt, aldaar veilig te zullen zyn. Hy werdt 'er egter aangevat (z), en, by handtaſting, ontſlaagen zynde, andermaal gegreepen, te Vreeswyk aan de Vaart. Men bragt hem, eerlang, naar Utrecht, daar hy, eenigen tyd, op Haazenberg zat; doch in Wintermaand onder borgtogt geſlaakt werdt. Sedert, niet beſchuldigd wordende, ontſloeg het Geregt van Utrecht hem van den borgtogt: waarop, hy, deeze Landen verlaatende, met der woon vertrok naar Elbing, daar hy overleeden is (a). Men bedient zig nog van zyne beryming der Pſalmen, in de Hervormde Kerken deezer Landen.

Oproerig prediken van Petrus Dathenus buiten Gouda.

Ten

(y) Reſol. Holl. 17 *Febr.* 1585. *bl.* 102. Boe XIX. *Boek*, *bl.* 46 [515] *enz.*

(z) Reſol. Holl. 12, 13 *Oftob.* 3 *Novemb.* 1584. *bl.* 625 638, 626.

(a) Boe XIX. *Boek*, *bl.* 48 [518].

Ten deezen tyde, raakten ook eenige Prieſters in hegtenis, om het prediken en oefenen van den Roomſchen Godsdienſt. Onder anderen werdt, te Haarlem, gevat Meeſter *Henrik Taleſius*, en, op uitdrukly-ken laſt der Staaten, gebragt op de Voorpoor-te van den Hove in den Haage. De Wet-houders van Haarlem, dugtende, dat dit vervoeren ſtrekken mogt tot krenking van de Privilegien der Stede, begeerden, dat de gevangen te rug gezonden werdt, om voor Schepenen gevonniſt te worden. Doch de Staaten begreepen, dat die Privilegien al-leenlyk zagen op geſchillen, welken de bur-gers onderling hadden, niet op zaaken, die, gelyk deeze, den gemeenen Landſtand be-troffen. Taleſius werdt egter geſlaakt, na eenige maanden zittens; doch kreeg bevel, om zig buiten Haarlem te houden, en de Pla-kaaten, op 't ſtuk van den Godsdienſt ge-maakt, naar te komen. Ook moeſt hy de koſten der gevangeniſſe voldoen. Zyn Von-nis was door de Gekommitteerde Raaden geveld (*b*). Doch daarna werdt hy, mids den eed van getrouwheid en gehoorzaamheid doende, wederom in Haarlem toegelaaten (*c*). 1584. Henrik Taleſius, Prieſter te Haar-lem, ge-vat.

Midlerwyl, hadt het verlies van het groot-ſte deel van Vlaanderen, en het gevaar van Brabant, waaraan dat van Holland en Zee-land verknogt was, de algemeene Staaten doen haaken, naar een voordeelig einde der begonnen' onderhandeling met Frankryk, VII. Handel over de opdragt der Lan-den aan Frank-ryk.

(*b*) Reſol. Holl. 27 *July*, 7, 14 *Decemb.* 1584. *bl.* 446, 772, 784.

(*c*) Reſol. Holl. van 24 *Juny* tot 1 *July* 1586. *bl.* 256.

1584. van welke ons nu de uitkomſt te verhaalen ſtaat.

Kort na het overlyden des Hertogs van Anjou, hadden de algemeene Staaten de Heeren *la Mouilliere* en *Aſſeliers* naar Frankryk gezonden, om Koning Henrik de heerſchappy der Landen aan te bieden, op dezelfde voorwaarden, als waarin de Hertog, zyn Broeder, bewilligd hadt. Na 's Prinſen dood, voegde men hierby een nieuw verzoek, dat het, naamlyk, zyner Majeſteit gelieven mogt, eenen agtbaaren Overſte herwaards te zenden, om 's Prinſen plaats te bekleeden. 't Scheen, in 't eerſt, dat de Gezanten, zonder gehoor te hebben konnen verwerven, afgeweezen zouden geworden zyn. Doch 's Prinſen dood maakte eenige verandering. Men begon zig nu, ten Hove, te verbeelden, dat Holland en Zeeland, ligtelyk, beſluiten zouden, zig, zo wel als de andere geweſten, aan den Koning te onderwerpen. De gezanten dan, ter gehoor geleid by de Koninginne Moeder, werden minzaam bejegend, en kreegen voor beſcheid, dat de Koning zyne meening, door zynen Gezant, Pruneaux, den Staaten zou bekend maaken. Zy verzogten, om eenen ſpoedigen onderſtand van zes- of zevenduizend man, tot ontzet van Antwerpen, en van Gend, welk toen nog niet over was; welke troepen te Ooſtende en te Sluis konden aankomen, en deeze Steden, tot verzekering zyner Majeſteit, inhouden. Doch de Koninginne Moeder verklaarde hun, dat de Koning vaſtgeſteld hadt, zig niet in de Nederlandſche zaaken te ſteeken, voor dat Pru-

Bejegening der Nederlandſche Gezanten door de Koninginne Moeder.

Pruneaux zou te rug gekeerd zyn. Voorts toonde zy zig verwonderd, dat men van Oostende en Sluis gewaagd hadt, daar zy in 't zeker berigt zeide te zyn, dat men deeze zelfde Steden en nog eenige anderen der Koninginne van Engeland aangebooden hadt; 't welk de gezanten verklaarden niet te konnen gelooven. Sedert, vernamen zy, dat de Koning de Nederlanden, zonder Holland en Zeeland, niet zou willen aanvaarden, en dat Oostende en Sluis, in zyn oog, veel te klein een onderpand waren, om, op het zelve, de beſcherming der Landen te onderneemen. In Oogſtmaand, keerden zy wederom herwaards, en deeden, te Delft, verſlag hunner verrigtingen. Pruneaux, die met hen gereisd was, verſcheen, den twee-entwintigſten, in der Staaten Vergadering, en verklaarde, kortelyk, gekomen te zyn, om te verſtaan, op welke voorwaarden, men zig herwerpen wilde in de armen zyner Majeſteit, en welk een' invloed de verandering, onlangs gebeurd, op dezelven gehad mogt hebben. Voorts hadt hy te verſtaan gegeven, dat hy van byzonderen laſt aan die van Holland en Zeeland voorzien was. 1584.

Zy keeren te rug. Pruneaux komt uit Frankryk herwaards. Zyn voorſtel.

Het voorſtel van Pruneaux, des anderendaags, by de algemeene Staaten overwoogen zynde, verklaarden die van Brabant zig gezind, om den Koning, mids hy hun vryheid van Godsdienſt en behoudenis der voorregten toeſtondt, en hielp, naar vereiſch des tegenwoordigen noods, al het gezag der voorige Hertogen op te draagen. De Gelderſchen verzogten eerſt verſlag te mogen

Bedenkingen der algemeene Staaten op het zelve.

1584. gen doen. De Vlaamingen ſtemden met Brabant. Holland en Zeeland konden zig niet uiten, voor zy den Heer van Pruneaux, die byzonderen laſt aan hun hadt, in 't byzonder, gehoord hadden. De Utrechtſchen bragten by, dat zy nooit gelaſt geweeſt waren, om met den Hertoge van Anjou, of met den Koning, zynen Broeder, te handelen, en derhalve noodwendig verſlag moeſten doen. De Mechelſchen vielen Brabant en Vlaanderen toe. De Friezen zeiden, dat het hun, die verre agter af gelegen waren, niet voegen zou, zig te verklaaren, voor dat de voorleggende Landſchappen zig geuit hadden. De Overyſſelſchen ſpraken met die van Utrecht uit eenen mond.

Pruneaux handelt met Holland en Zeeland afzonderlyk.

Pruneaux, daarna, aan die van Holland en Zeeland, elk een' geloofsbrief behandigd hebbende, deedt een Vertoog in de Vergadering van Holland, uitkomende, in kragt, op het gene hy den algemeenen Staaten hadt voorgehouden. Hy voegde 'er alleenlyk by, dat hy geloofde, dat de Koning, ook met Holland en Zeeland, over 't groote punt, zou willen handelen, en deeze gewesten aanvaarden, op gelyken voet als de overigen, in de hoedanigheid van Oppervorſt, niet van Beſchermheer (*d*). Dus kwam het dan, in Holland en Zeeland, aan, op het aan- of afſtemmen van een punt, dat, naar het oordeel van het Lid der Edelen, zyns gelyken niet gehad hadt in gewigt, ſedert den

Ernſtige raadpleegingen op zynen voorſlag.

(*d*) Reſol. Holl. 23, 28 *Aug.* 5, 7 *Sept.* 1584. *bl.* 507, 508, 518, 558, 562.

den aanvang des oorlogs. Men beſloot, hierom, allen die van edelen geſlagte waren, zelfs de jonger zoonen op dit punt te beſchryven, tegen den tweeden van Wynmaand (e): wanneer ook de Gemagtigden van alle de Steden het beſluit hunner Vroedſchappen zouden hebben in te brengen. Zelfs verzogt men, tegen dien tyd, het gevoelen van den Hoogen Raade, van den Hove van Holland en van de Graaflykheids Rekenkamer, op dat men, in eene zaak van zo veel aangelegenheid, niet dan na ryp overleg, zou beſluiten. 1584.

Intuſſchen, trok Pruneaux, van geweſt tot geweſt, ja van Stad tot Stad, om de Regenten over te haalen, tot een beſluit, overeenkomſtig met het gene hy voorgaf te zyn de begeerte zyns Meeſters (f), wiens zugt tot de Nederlanden hy verhief, met keur van woorden; ſchoon veelen oordeelden, dat de Koning, zelfs ten deezen tyde, weinig trek hadt tot de heerſchappy, die hy ſcheen te zoeken; en dat hy, met dit gezantſchap, niets anders bedoelde, dan te verhinderen, dat men zig verdroeg met Engeland. Pruneaux reiſt door 't Land, om de Leden tot het inroepen des Konings over te haalen.

VIII. De onderhandeling met Engeland wordt hervat.

Zeker, de onderhandeling met dit Ryk was, op het voorbeeld van wylen den Prinſe, die altoos met Engeland en Frankryk te gelyk plagt te handelen, reeds voor eenigen tyd, door die van Brabant, en terſtond na de aankomſt van Pruneaux, door de algemeene Staaten, en door die van Holland in 't

(e) Reſol. Holl. 26 *Sept.* 1584. *bl.* 585.
(f) Boe XIX. *Boek*, *bl.* 10 [462] enz.

1584. 't byzonder hervat: waartoe de Advokaat Buis, die zig, ſedert, meen ik, in perſoon, naar Engeland begaf (*g*), ſterk hadt geraaden. Die van Brabant, zittende met het vuur voor de ſcheenen, hadden alleenlyk geldligting en werving, en begunſtiging des Franſchen handels verzogt: waarop de Koningin te verſtaan gegeven hadt, dat men haar geene nieuwe koſten behoorde te vergen, zonder haar eenige Plaatſen, ter haarer verzekering, aan te bieden. De Hervormde Gemeenten te Londen, Walſche en Duitſche, hadden nogtans negenduizendvyfhonderd guldens geſchooten, waarvoor vyftienhonderd knegten, onder den Kolonel Morgan, geworven waren (*b*). De algemeene Staaten vaardigden *Joachim Ortel*, voorheen Agent der Staaten van Holland in Engeland, af, met eenen laſtbrief, op hem en op *Jakob de Gryze*, weleer Hoogbaljuw van Brugge, en nu, van wege die van Brabant, naar Engeland geſchikt. Volgens twee byzondere Berigtſchriften, den vierentwintigſten van Oogſtmaand gedagtekend, moeſten zy der Koninginne „ de tegenwoordige gelegenheid „ des Lands en der onderhandeling met „ Frankryk openen, en haar verzoeken, om „ onverwylden en kragtdaadigen onderſtand „ van zesduizend knegten en drieduizend „ ruiters, nevens driehonderdduizend pon„ den buskruids, mids de algemeene Staa„ ten, of eenige byzondere Steden, ter haa„ rer

Voorſtel der algemeene Staaten,

(*g*) Reſol. Holl. 6 *Aug.* 1584. *bl.* 461.
(*b*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 15 [470].

„ rer keure, haar ſchuldbrieven leverden, 1584.
„ voor het beloop haarer verſchooten' pen-
„ ningen; en men zig, daarenboven, ver-
„ bondt, geen Verdrag met Spanje of ee-
„ nige andere Mogendheid te zullen aangaan,
„ dan met haare bewilliging." Hierbenevens hadt Ortel byzonderen laſt van de Staaten van Holland, om te beproeven, wat de Koningin voor hun, en voor die van Zeeland, Friesland en Utrecht, zou willen doen, en op welke voorwaarden.

en der Staaten van Holland.

De Koningin gaf Ortel, die haar den laſt van die van Holland, buiten bywezen van iemant, dan den Geheimſchryver Walſingham, opende, voor beſcheid „ dat zy ge-
„ zind was, een magtig Leger, onder eenen
„ treflyken Overſte, herwaards te zenden,
„ en te toonen, dat zy het belang van Hol-
„ land en van de drie andere geweſten, bo-
„ ven dat der overige Nederlanden, beher-
„ tigen wilde, indien men haar eenige vas-
„ te Plaatſen, tot haare verzekering, wilde
„ afſtaan." Het antwoord, dat de Gryze en Ortel te ſamen, als Gemagtigden der algemeene Staaten, ontvingen, kwam hierop uit: „ dat de Koningin geenszins verſtaan
„ kon, tot het afzenden van zo veel man-
„ ſchap, tegen den winter, op zulke gerin-
„ ge verzekeringen, als de ſchuldbrieven
„ der Staaten waren, van welken zy'er nog
„ veelen in handen hadt, die niet werden
„ afgeloſt. Dat zy egter volharden wilde,
„ in haare genegenheid tot de Landen, en
„ ten bewyze van dezelve, gezanten zenden
„ naar Boulogne, om te beproeven, wat men

Antwoord der Koninginne aan die van Holland,

en aan de algemeene Staaten.

1584. „ met Frankryk zou konnen ſluiten; kon-
„ nende de Staaten, insgelyks, gemagtig-
„ den derwaards ſchikken, met volkomen
„ laſt, om, met haar, zo 't met Frankryk
„ niet gelukken wilde, te verdraagen." De algemeene Staaten, en die van Holland in 't byzonder, berigt gekreegen hebbende van het antwoord der Koninginne, beſpeurden de laatſten, dat men, hoe noode ook, komen zou moeten tot het overleveren eeniger vaſte Plaatſen, zo men zig van Engelſche hulpe verzekeren zou willen. Men was egter nog geheel ongereed hiertoe (*i*), en vergenoegde zig, met de Koningin beleefdelyk te bedanken voor haare aanbieding, zonder, voor eerſt, iet te reppen van de voorwaarde, op welke zy gedaan was (*k*).

Men dringt de algemeene Staaten, en vooral die van Holland, tot het voortzetten des Franſchen handels.

Ondertuſſchen, hadden die van Gend, welke Stad zig toen nog niet verdraagen hadt met Parma, voor het einde van Oogſtmaand, by de algemeene Staaten, en die van Bruſſel, wat laater, by de Staaten van Holland, ſterk gedrongen op het voortzetten des Franſchen handels. Mechelen en die van Brabant hielden 'er, insgelyks, op aan. De Heeren van den Hoogen Raade, van het Hof en van de Graaflykheids Rekenkamer bragten hun gevoelen in, op den zesden van Herfſtmaand (*l*), hierop uitkomende, dat zy nergens wiſſen onderſtand zagen te bekomen, dan van Frankryk. De Staaten van Zeeland ſchreeven

(*i*) THUANUS *Libr.* LXXX. *p.* 714. A.
(*k*) Reſol. Holl. 28 *Sept.* 7 *Octob.* 1584. *bl.* 597, 615. BOR XIX. *Boek, bl.* 23 [482] *enz.*
(*l*) Reſol. Holl. 11 *Sept.* 1584. *bl.* 569.

ven, den vyftienden, dat zy reeds diergelyk een beſluit genomen hadden (*m*). De redenen, met welken men die van Holland, tot dezelfde gedagten, en tot kort beraad zogt te beweegen, kwamen, voornaamlyk, hierop uit: „ Dat Frankryk niet tot handelen „ over te haalen zou zyn, immers veel „ zwaarer voorwaarden vorderen, wanneer „ gantſch Brabant en Vlaanderen, waar„ voor met reden te dugten was, in 's vyands „ magt gevallen zouden wezen. Dat men „ den Spanjaard, na 't afloopen der twee ge„ noemde geweſten, in Gelderland en U„ trecht te wagten hadt. Dat de dood des „ Prinſen van Oranje Holland beroofd hadt „ van een Hoofd, welk men volſtrektelyk „ behoefde, om de geweſten vereenigd en „ 't Krygsvolk tot 's Lands dienſt genegen „ te houden. Dat zulk een Hoofd uit Duitſchland niet te bekomen was. Dat Engeland „ zig ook te koel hieldt, en geſchaapen ſtondt, „ by een onverwagt overlyden der Konin„ ginne, in byſtere verwarringen te ſtorten. „ Dat, uit den voorſlag van Elizabet, om „ de zaak der Nederlanden, in maatſchappy „ met Frankryk, te aanvaarden, ook dui„ delyk te beſpeuren was, dat zy haare ei„ gen' kragten mistrouwde. Dat men hierom „ gedrongen werdt, zyne toevlugt tot Frank„ ryk te neemen, en den raad te volgen, „ door den Prinſe, hoogloffelyker gedagte„ niſſe, zo dikwils gegeven. Frankryk lag „ gereed, om den vyand den toevoer af te „ ſny-

1584.

Redenen, welken men hiertoe gebruikte.

(*m*) Reſol. Holl. 17 *Sept.* 1584. *bl.* 576.

1584. „ ſnyden, en om den kryg naar den Wal-
„ ſchen bodem te trekken, ten minſten dien
„ te houden van de Hollandſche grenzen.
„ De agtbaarheid des Konings van Frank-
„ ryk zou de Zondſche tollen konnen doen
„ afſchaffen. De Godsdienſt, dien hy toeliet
„ in zyn Ryk, zou hier niet van hem te ly-
„ den hebben: veeleer zou hy, mistrouwen-
„ de de Roomſchen, als gezind tot den Span-
„ jaard, de Onroomſchen tot Ampten en
„ Magiſtraatſchappen vorderen. Dat hy de
„ Steden den Spanjaard zou leveren, of de
„ Nederlanden, met hem, verwiſſelen, te-
„ gen Milaan en Napels, of een van beide,
„ was geenszins te wagten. Hadt hy 't eerſte
„ in den zin gehad; nooit zou hy geweigerd
„ hebben, Ooſtende en Sluis te bezetten.
„ Ook waren hem de Nederlanden veel ge-
„ legener dan eenige Staat in Italie. Som-
„ migen vreesden voor krenking van 's Lands
„ vryheden: doch hiertoe zou, zo hy 't al
„ voorhadt, Krygsvolk vereiſcht worden;
„ welk hy, onmogelyk, in alle Steden,
„ zou konnen leggen. In allen geval, zou
„ men nooit zo veel dwang van hem te wag-
„ ten hebben, dan ons, door den Spanjaard,
„ gedreigd werdt. Ook wagtte de Kroon,
„ na zyn overlyden, op den Koning van Na-
„ varre, die den Hervormden Godsdienſt
„ beleedt. Eindelyk, de hooge nood drong
„ tot handelen met Frankryk, wilde men
„ Brabant en Vlaanderen behouden. De dank-
„ baarheid jegens den Prinſe, hoogloffely-
„ ker gedagteniſſe, zou elk zekerlyk bewee-
„ gen, om Graaf Maurits tot Opperheer te
„ ver-

„ verheffen, ware hy magtig de Landen te 1584.
„ beſchermen; doch de Vader zelf hadt ons
„ naar Frankryk geweezen, daar men mid-
„ del te over hadt, om de kinderen, met
„ eenigen ſtaat, te vereeren: en mogt hy
„ opzien, hy zou Holland, Zeeland en U-
„ trecht den zelfden raad geeven, naardien
„ de Koning de andere Nederlanden, zon-
„ der deezen, niet aanvaarden wilde (*n*)."

Alle deeze redenen en meer diergelyken, vervat in verſcheiden' Vertoogen, werden, in de Vroedſchappen der Hollandſche Steden, rypelyk, overwoogen: ook ter Dagvaart, alwaar de Leden elkanderen, by eede, verbonden hadden, om de raadpleegingen op dit ſtuk geheim te houden (*o*). Midlerwyl, ontbrak het in Holland niet aan zulken, die in den handel met Frankryk merkelyke zwaarigheden zagen. De Advokaat Buis was 'er één van. Ook leverde Graaf Maurits, den vierentwintigſten van Herfſtmaand, een Vertoog ter Hollandſche Staatsvergaderinge over (*p*), waarin hy, zonder den Franſchen handel af te keuren, nogtans te bedenken gaf „ dat men dien niet te haaſtig behoorde „ door te dryven." Voorts herinnerde hy den Staaten van Holland „ hoe ver zy, met „ wylen zyne Doorlugtigheid, gevorderd „ waren, over de opdragt der Graaflykheid, „ verzoekende, dat zy, hierop, in 't handelen „ met Frankryk, geliefden bedagt te zyn, „ op dat hy en zyn Huis, daarby, niet vergeten

Geheime raadpleegingen, over 't werk van Frankryk.

Vertoog van Graave Maurits, ter Vergaderinge van Holland.

(*n*) Boek XIX. *Boek, bl.* 16 [470] *enz.*
(*o*) Reſol. Holl. 28 *Aug.* 24 *Sept.* 1584. *bl.* 518, 584.
(*p*) Reſol. Holl. 26 *Sept.* 1584. *bl.* 588.

1584. „ geten werden; maar veeleer in ſtaat ge-
„ ſteld, om zig eenigszins te redden uit de
„ zwaare ſchulden, met welken zyn Vader
„ den boedel hadt belaſt gelaaten." Hy be-
ſloot „ met eene beleefde aanbieding van
„ zynen dienſt, in alles, waartoe men hem,
„ die zig nog te jong en te onervaaren kende,
„ om de vereiſchte hulp by te brengen, ten
„ minſten eenigermaate, bekwaam mogt oor-
„ deelen: alzo hy vaſtelyk gezind was, alle
„ zyne handelingen aan te leggen, tot wel-
„ vaart van den Lande (q)."

Onderzoek naar het oogmerk van het zelve.

't Is niet geheel zeker, of Maurits, met dit Vertoog, beoogd hebbe, de Staaten te vermaanen, om, by den handel met Frankryk, alleenlyk eenige voordeelen, in geld of goederen, voor zyn huis te bedingen; dan of hy verder hebbe gezien, en begeerd, dat zy het Graafſchap van Holland niet aan Frankryk zouden afſtaan, maar voor hem behouden. Voor deeze laatſte gedagten is eenige ſchyn, als men aanmerkt, dat het Vertoog zo omſtandiglyk ontvouwt, hoe ver men, met het opdraagen der Graaflykheid van Holland aan den overleeden Prinſe, gevorderd ware. Op het Graafſchap van Zeeland, kon nu geen bedenken vallen by Graave Maurits, alzo de Staaten van dit geweſt, die den vyand ook na aan hunne grenzen begonden te krygen, zig zo rondelyk voor den handel met Frankryk verklaard hadden.

IX. Wydluftig Verfedert, zo ſterk als die van Brabant, op het be-

Ook drongen de Zeeuwſche gemagtigden,

(q) *Zie dit* Vertoog *by* BOR XIX. *Boek, bl.* 27 [488].

beſluit tot dien handel, in de Staaten van Holland (r). Doch dit beſluit wilde, by alle de Leden, niet vlooten. Amſterdam en Monnikendam verklaarden 'er zig tegen. Doch op verre na zo ernſtig niet, als die van Gouda, welken een wydluftig Vertoog ter Dagvaart inleverden, waarvan het merg hierop uitkwam. Vooraf verklaard hebbende, dat zy beſlooten hadden, nimmer in den handel met Frankryk, te bewilligen, gavenze, voor redenen van dit hun beſluit. „ dat zy, „ die deezen handel dreeven, 's Lands nood „ te zwaar ſcheenen te weegen: en het mid- „ del te ligt, welk men gebruiken wilde, „ om uit dien nood verloſt te worden. Drie „ wegen waren 'er maar, om aan een einde „ van den oorlog te geraaken: Verdrag met „ Spanje, beſcherming met eigen' magt, of „ aanzoek van uitheemſchen byſtand. De „ eerſte weg moeſt, dit erkendenze, vol- „ ſtrektelyk gemyd worden. De tweede was „ vol zwaarigheden; maar behoorde nog- „ tans gekooren te worden, gelyk in 't be- „ gin van den oorlog geſchied was, zo de „ derde niet open ſtondt. 't Was waar, dat „ men, uitheemſche hulp inhaalen willende, „ nergens magtiger dan in Frankryk vinden „ zou; maar zo deeze magt, naderhand, „ diende, om ons van onze vryheid te be- „ rooven, wie zouze willen inroepen? Immers „ gedroeg zig de Koning yverig Roomſch- „ gezind, en zou, derhalve, onzen Gods- „ dienſt niet konnen handhaaven, zo lang „ hem

1584. toog van Gouda tegen den handel met Frankryk.

(r) Reſol. Holl. 27 Sept. 3 Octob. 1584. bl. 592, 696.

1584. „ hem de zyne ernſt was. Dat hy, in Frank-
„ ryk, de Hervormden gedoogde, geſchied-
„ de ſlegts uit nood, en om ſtaatkundige re-
„ denen, tot dat menze handelde, als op den
„ S. Bartholomeus dag des jaars 1572. De
„ Koning hadt het voorbeeld van Karel den
„ IX, zynen Broeder, van Henrik den II,
„ zynen Vader, voor zig. Hy was, door
„ zyne Moeder, Katharina de Medicis, op-
„ gewiegd, in Italiaanſche ſchalkheid, en
„ zou 't verbond tot uitrooijinge der Ketter-
„ rye, in 't jaar 1558 opgeregt, en, zo men
„ zeide, onlangs, vernieuwd, gewiſſelyk,
„ vroeg of laat, gedagtig zyn. Zyne looze
„ Moeder, die nu deezen handel voornaam-
„ lyk dreef, wat ſchyn, dat zy 't ernſtig met
„ ons meende? De onderneeming van An-
„ jou tegen Antwerpen, en tegen wylen den
„ Prinſe, kon ons leeren, wat men van Frank-
„ ryk te wagten hadt. 't Vleijen zelfs van
„ Pruneaux, die herom trok, om Steden en
„ Perſoonen te winnen, moeſt ons doen om-
„ zien. Men behielp zig, te vergeefs, met
„ het oordeel van den overleeden Prinſe,
„ die tot den handel met Frankryk geraaden
„ hadt. Want, om niet te zeggen, dat dee-
„ ze doorzigtige Vorſt zig, met Anjou, be-
„ droogen hadt gevonden; wanneer toch
„ hadt hy gewild, dat men, nevens de an-
„ dere geweſten, ook Holland en Zeeland
„ aan Frankryk opdraagen zou? Immers
„ hadt hy deezen twee, altoos, tot eene vei-
„ lige wyk, voor zig behouden: niet uit
„ ſtaatzugt, zeker! daarvan hieldenze zyn
„ gemoed zuiver geweeſt te zyn; maar om

„ dat

„ dat hy den Franſchen de gantſche zaak 1584.
„ niet durfde toevertrouwen. Zo men dan
„ 't oordeel zyner Doorlugtigheid volgen
„ wilde, nimmer moeſt men Holland en
„ Zeeland aan deeze Kroone onderwerpen.
„ Men roemde, wyders, 's Konings Regee-
„ ring, deugd en trouw, en bragt by, dat
„ zyn belang hem noopen zou tot de beſcher-
„ ming der Nederlanden. Doch 't ontbrak
„ niet aan blyk, dat de vrede, zo dikwils
„ gemaakt met de Hervormden, niet te
„ naauwkeurig onderhouden was van 's Ko-
„ nings zyde, tot zo verre, dat de Koning
„ van Navarre, zyn Schoonbroeder, zig,
„ tot op deeze uure toe, nog niet van 's
„ Konings vriendſchap verzekeren durfde.
„ Weinig was 'er ook te tellen op de belof-
„ ten van eenen Vorſt, die 't, veelligt, meer
„ eer zou rekenen, ons dan den Spanjaard
„ te bedriegen; dewyl toch een van beide
„ geſchieden moeſt. Zeker, aan Spanje was
„ hy, door oude verbonden, pligt, eed en
„ godsdienſt, verknogt. 't Breeken der nieu-
„ we verbindteniſſe aan ons zou hy verde-
„ digen konnen met de uitſpraak der Kerk-
„ vergaderinge van Conſtans, dat men den
„ Ketteren geen woord behoeft te houden.
„ En wy zouden ons regte loon hebben, ver-
„ raaden wordende van hem, dien wy, te-
„ gens zynen eed, tot verraad poogden te
„ verleiden. De ondervinding moeſt ons
„ leeren, dat Frankryk gezind was, 't Ver-
„ bond, met Spanje gemaakt, geſtand te
„ doen. Hoe ligt zou 't hem anders geval-
„ len hebben, de Nederlanden te overheê-
„ ren,

1584. „ ren, in de jaaren agtenzeventig, negenen-
„ zeventig, tagtig en eenentagtig, toen zy
„ in hun geheel waren, en Spanje daar bui-
„ ten. Zou hy toen Anjou met ons laaten
„ handelen, of zynen Broeder zo flaauwelyk
„ onderſteund hebben, hadt ons belang hem
„ ter herte gegaan? Gewiſſelyk, Frankryk
„ en Spanje verſtonden elkanderen, en trok-
„ ken eene lyn. De dag van S. Bartholo-
„ meus, de neêrlaag van den Heere van
„ Jenlis, de aanſlag op Antwerpen, het o-
„ verleveren van Duinkerken en andere
„ voorvallen beweezen, hoe ernſtig zy 't
„ met ons meenden, en hoe fraai zy elkan-
„ deren in de hand werkten. Men dreef wel,
„ dat wy den misſlag des Hertogs van An-
„ jou door de vingeren zien moeſten. Doch
„ dit mogt de Koning van Spanje doen, die
„ begreep, dat het hem ſlegts aan beleid ge-
„ faald hadt, en die den toeleg, om Ant-
„ werpen en den Prins in Spaanſche handen
„ te leveren, goedkeurde; niet wy, die 'er
„ al de ſchade van gehad zouden hebben, en
„ ons hierom wagten moeſten, dat men ons,
„ ten tweede maale, 't net niet over 't hoofd
„ ſtreek. Nog, bragt men by, dat wy zulke
„ voorwaarden zouden konnen bedingen van
„ zyne Majeſteit, dat alle vrees voor 't kren-
„ ken van 's Lands vryheid zou behooren te
„ verdwynen. Maar de Koning hadt im-
„ mers nog niet meer dan algemeene belof-
„ ten gedaan. Brabant ook, gewonnen, naar
„ 't ſcheen, door Pruneaux, dreef, dat men
„ op geene al te naauw bepaalde punten
„ dringen moeſt: waaruit te vermoeden was,

„ dat

„ dat de Koning zig de handen niet zou laa- 1584.
„ ten binden. Maar genomen, dat hy ons
„ de voorwaarden liet ſtellen naar onzen
„ zin; wat men 'er aan hebben zou, was aan
„ Anjou gebleeken. Hadt een handvol Ant-
„ werpenaars zig niet beter geweerd, dan
„ de blyde Inkomſt van Brabant; men zou
„ nu zo klaar begrypen, wat kragt bedon-
„ gen' voorwaarden hebben, als de Huge-
„ nooten het vonnis van den S. Bartholo-
„ meusdag. Hoe ligt zou de Koning de ge-
„ legenheid waarneemen, om Anjous mis-
„ ſlag te verbeteren, en eenige ſterke Plaats
„ bemagtigen? Of al deedt hy dit niet, zo
„ hy ſlegts eene wyle tyds wel regeerde, zou
„ men hem van zelve aan de hand gaan, en
„ zyne bezetting, gewiſſelyk, ten minſten
„ in eenige voornaame Steden, ontvangen.
„ Een Huwelyk, kwaad in zig zelf, was,
„ door de beſte Huwelyks-voorwaarden,
„ niet goed te maaken. De wyſte en ervaaren-
„ ſte Prins was bedroogen uitgekomen met
„ Anjou; en meenden wy verder te konnen
„ zien? wy, Hollanders, onbedreeven in
„ de hoofſche ſtreeken der Franſchen? En
„ genomen wy waren zo voorzigtig, dat de
„ Koning geen voordeel op ons kreeg; zou
„ hy ons niet, na ons onze geldmiddelen te
„ hebben afgemelkt, ten prooye laaten van
„ den Spanjaard, en als men hem maande
„ om het volbrengen zyner beloften, nog
„ klaagen, dat men hem geene volle onder-
„ daanigheid beweezen hadt? Men ſcherm-
„ de met het Utrechtſch Verbond; maar dat
„ verpligtte de geweſten niet, om zulk een'

Vorſt

1584. „ Vorſt aan te neemen, als een of twee zou-
„ den mogen goedvinden. En of de nood
„ Brabant en Vlaanderen al dwingen mogt,
„ om, uit vertwyfeldheid, al op een te zet-
„ ten, moeſten wy, die nog zo veele ſchoo-
„ ne ſterkten hadden, ons, daarom, met hen,
„ ten verderve laaten ſleepen? Zy, die dit
„ dreeven, mogten wel een ander hert in Hol-
„ land komen haalen, daar het arme Gouda
„ twee of drie jaaren omringd geweeſt was,
„ zonder te kreuken; daar het kleine Alk-
„ maar al de magt van Spanje geſtuit hadt;
„ daar de Leidſche burgery, geſmolten tot
„ op de helft, door honger en elende, egter
„ ſtandvaſtig gebleeven was. Steunden wy
„ toen op Koninglyken byſtand? En hadden
„ wy zo veel geleeden, om aan de Franſchen
„ geleverd te worden? De nood der Steden
„ Bruſſel, Mechelen en anderen was egter
„ onloochenbaar. Maar al verdroeg men
„ zig, op dit oogenblik, met Frankryk, zy-
„ ne hulp zou, gelyk Pruneaux zelf beken-
„ nen moeſt, te laat komen, om deeze Ste-
„ den te verloſſen. En zo wyze, met eigen'
„ magt, tot in den nazomer behouden kon-
„ den; waarom ook niet langer, en tot in
„ den volgenden winter? Onze magt was,
„ voorwaar! zo klein niet, als menze maak-
„ te. Zy hadt het, in den aanvang des krygs,
„ ter zee en te lande, vyf jaaren uitgehou-
„ den, tegen den Spanjaard; en zou ons nu
„ 't gerugt van zyne aankomſt, en dat Pru-
„ neaux de ſchouders optrok dermaate ver-
„ baazen, dat wy hem zelv', als een Franſch-
„ man vermomd, gingen inhaalen? Dan
„ moeſt

„ moeſt het Gode geklaagd zyn, dat de vroo- 1584.
„ me Prins van Oranje en zo menig eerlyk
„ man zyn leeven gelaaten hadt, voor eene
„ zaak, die wy niet tot het uiterſte toe zou-
„ den durven handhaaven? Ondertuſſchen,
„ ontkendenze den hagchelyken ſtaat der
„ gemeene zaake niet. Maar die was, groo-
„ tendeels, veroorzaakt, door den Franſchen
„ handel, waarby, 't gezag zyner Doorlug-
„ tigheid, van welk onze verdediging zeer
„ veel afhing, merkelyk geknakt was. Zo
„ men nu nog zo veel wilde opbrengen, als
„ men, ten tyde van Anjou, beloofd, en
„ Holland uitgevoerd hadt, men zou ons, uit
„ Brabant, niet om het naarkomen onzer
„ beloften behoeven te maanen. Reden was
„ 'er wel, om te dugten, dat de gemeente
„ eens oorloogens en geevens moede wor-
„ den zou. Doch dit zou niet beteren, met
„ den Franſchen handel. Men gaf, uit liefde
„ tot de vryheid of tot den Godsdienſt. Wie
„ zou dit doen konnen, onder eenen Vorſt,
„ die beide verdrukt hadt? Zou men de
„ goedwilligheid en ſtandvaſtigheid der ge-
„ meente niet verliezen, die meer toege-
„ bragt hadt, tot het ſteunen van ons bouw-
„ vallig werk, dan het kloek beleid der Re-
„ geeringe in 't gemeen, waarop weinig te
„ roemen viel. Maar, zeide men, Koning
„ Henrik mogt het ons kwalyk afneemen,
„ zo wy nu te rug liepen: hy mogt zelfs met
„ Spanje ſamenſpannen, tot ons bederf.
„ Vreemd beſcheid! Zouden wy zyne *bemin-*
„ *de en groote vrienden* zyn? zou hy, om ons,
„ met Spanje breeken; en zou dit zo ras kon-
„ nen

1584. „ nen omſlaan? dan ware het ons dubbel
„ ongeraaden, goed en bloed, op zulk eene
„ ongeſtadigheid, te waagen. Zy beſlooten
„ dan, dat, van de drie voorgeſtelde we-
„ gen, die van beſcherming met eigen' mid-
„ delen, voor tegenwoordig, de heilzaamſte
„ was, tot dat zig hoop op beter' uitheem-
„ ſchen byſtand opdeedt. Alleenlyk, moeſt
„ 'er goede orde op 's Lands zaaken geſteld
„ worden. Voor 't overige, waren zy zo
„ begeerig als iemant naar 's Lands verlos-
„ ſing, en zouden den Vorſt, van wien men
„ ze met grond wagten kon, de eerſte te ge-
„ moet gaan. Zy zouden 't zelfs Frankryk
„ doen, zo zy van de gegrondheid der ge-
„ geven' redenen hiertegen niet ten volle
„ overtuigd waren. Hiertoe bragt hen geen
„ eigen belang. Zo Holland beoorloogd
„ werdt, Gouda hadt den eerſten aanſtoot
„ te wagten. Van de nadeelen, te dugten
„ uit den Franſchen handel, zou deeze Stad
„ eerſt na anderen haar deel krygen. Doch
„ geene vrees voor gevaar hadt haar belet,
„ uit de borſt te ſpreeken, op dat men nader
„ op 't ſtuk zou letten, en zig, door de
„ meeningen van den Hoogen Raad, van 't
„ Hof, van de Zeeuwſche Staaten, of van
„ de voorzittende Leden niet laaten innee-
„ men. Dit ſmeekte men dan op 't ernſtigſt.
„ Werden de gegeven' redenen te zwak ge-
„ keurd; men hadtze te houden voor het laat-
„ ſte bewys van vryheid en openhertige ge-
„ meenſchap, begeerende zy, ten loon hun-
„ ner trouwhertigheid, niets anders, dan
„ met een geruſt geweeten af te wagten, 't

„ gene

„ gene hun de Allerhoogſte mogt toeſchik- 1584
„ ken, terwyl zy zig onſchuldig hielden aan
„ de nadeelen, die den Landen uit deezen
„ handel over 't hoofd hingen: om welken
„ af te weeren, zy de Hemelſche genade
„ aanriepen (s)."

Zo ernſtig een Vertoog verhinderde egter niet, dat de Edelen en Steden van Holland, Amſterdam, Gouda en Monnikendam uitgenomen, in 't begin van Wynmaand, beſloo- ten „ dat men Frankryk en Engeland ver- „ zoeken zou, om de beſcherming der Lan- „ den gezamenlyk op zig te neemen; en zo „ de Koning van Frankryk zulks weigeren „ mogt, dat men hem dan, met kennis en „ bewilliging der Koninginne van Enge- „ land, voor Prins en Heer zou ontvangen, „ op zulke voorwaarden, als de Vereenigde „ Gewesten zouden goedvinden, mids menze „ vooraf in beraad leide met Zeeland, Fries- „ land en Utrecht" waartoe terſtond eenige Heeren gemagtigd werden. Gouda verklaarde zig, in 't byzonder, openlyk, voor den handel met Engeland: en volhardde hierby. Doch Amſterdam en Monnikendam vielen, eerlang, der meerderheid toe (t). Men ſchikte Gemagtigden naar Gouda, om deeze Stad te verzoeken, dat zy het overgeleverd Vertoog tegen den handel met Frankryk geliefde in te trekken, en agter te houden (u). Doch my is niet gebleeken, of zulks geſchied zy. 't Gevoelen van Holland werdt, te gelyk algemeen

De meeste Leden van Holland beſluiten tot de opdragt der Landen aan Frankryk.

Ook de

(s) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 28 [489] *enz.*
(t) Reſol. Holl. 1 *Dec.* 1584. *bl.* 746.
(u) Reſol. Holl. 6, 11 *Oct.* 1584. *bl.* 622., 624.

1584. „ geten werden; maar veeleer in ſtaat ge-
„ ſteld, om zig eenigszins te redden uit de
„ zwaare ſchulden, met welken zyn Vader
„ den boedel hadt belaſt gelaaten." Hy be-
ſloot „ met eene beleefde aanbieding van
„ zynen dienſt, in alles, waartoe men hem,
„ die zig nog te jong en te onervaaren kende,
„ om de vereiſchte hulp by te brengen, ten
„ minſten eenigermaate, bekwaam mogt oor-
„ deelen: alzo hy vaſtelyk gezind was, alle
„ zyne handelingen aan te leggen, tot wel-
„ vaart van den Lande (*q*)."

Onderzoek naar het oogmerk van het zelve.

't Is niet geheel zeker, of Maurits, met dit Vertoog, beoogd hebbe, de Staaten te vermaanen, om, by den handel met Frankryk, alleenlyk eenige voordeelen, in geld of goederen, voor zyn huis te bedingen; dan of hy verder hebbe gezien, en begeerd, dat zy het Graaffchap van Holland niet aan Frankryk zouden afſtaan, maar voor hem behouden. Voor deeze laatſte gedagten is eenige ſchyn, als men aanmerkt, dat het Vertoog zó omſtandiglyk ontvouwt, hoe ver men, met het opdraagen der Graaflykheid van Holland aan den overleeden Prinſe, gevorderd ware. Op het Graaffchap van Zeeland, kon nu geen bedenken vallen by Graave Maurits, alzo de Staaten van dit geweſt, die den vyand ook na aan hunne grenzen begonden te krygen, zig zo rondelyk voor den handel met Frankryk verklaard hadden,

IX. Wydluftig Verfederd, zo ſterk als die van Brabant, op het be-

Ook drongen de Zeeuwſche gemagtigden,

(*q*) *Zie dit* Vertoog *by* BOR XIX. *Boek, bl.* 27 [488].

beſluit tot dien handel, in de Staaten van Holland (*r*). Doch dit beſluit wilde, by alle de Leden, niet vlooten. Amſterdam en Monnikendam verklaarden 'er zig tegen. Doch op verre na zo ernſtig niet, als die van Gouda, welken een wydluftig Vertoog ter Dagvaart inleverden, waarvan het merg hierop uitkwam. Vooraf verklaard hebbende, dat zy beſlooten hadden, nimmer in den handel met Frankryk, te bewilligen, gavenze, voor redenen van dit hun beſluit. „ dat zy, „ die deezen handel dreeven, 's Lands nood „ te zwaar ſcheenen te weegen: en het mid- „ del te ligt, welk men gebruiken wilde, „ om uit dien nood verloſt te worden. Drie „ wegen waren 'er maar, om aan een einde „ van den oorlog te geraaken: Verdrag met „ Spanje, beſcherming met eigen' magt, of „ aanzoek van uitheemſchen byſtand. De „ eerſte weg moeſt, dit erkendenze, vol- „ ſtrektelyk gemyd worden. De tweede was „ vol zwaarigheden; maar behoorde nog- „ tans gekooren te worden, gelyk in 't be- „ gin van den oorlog geſchied was, zo de „ derde niet open ſtondt. 't Was waar, dat „ men, uitheemſche hulp inhaalen willende, „ nergens magtiger dan in Frankryk vinden „ zou; maar zo deeze magt, naderhand, „ diende, om ons van onze vryheid te be- „ rooven, wie zouze willen inroepen? Immers „ gedroeg zig de Koning yverig Roomſch- „ gezind, en zou, derhalve, onzen Gods- „ dienſt niet konnen handhaaven, zo lang „ hem

1584. toog van Gouda tegen den handel met Frankryk.

(*r*) Beſol. Holl. 27 *Sept.* 3 *Octob.* 1584. *bl.* 592, 606.

1584. „ konnen redden: waartoe haare Majeſteit „ gaarne de behulpzaame hand zou bieden, „ zonder dat zy van zins was, het werk met „ Frankryk, zo men daarin iets meer ge„ daan hadt, te veragteren, of zig ter Heer„ ſchappye over de Landen in te wikke„ len (*a*)."

Antwoord op dezelve.

Of deeze bezending te wege gebragt ware, door zulken hier te Lande, wien de Franſche handel tegen de borſt was, dan of de Koningin, uit eigen' beweeging en vrees, dat men te diep met Frankryk verzeilen mogt, Davidſon herwaards geſchikt hadt, mag men, met reden, in twyfel trekken. De Staaten, de Koningin hooglyk bedankt hebbende voor haare genegenheid, benoemden terſtond Gemagtigden, om den Gezant nadere opening te doen, terwyl zy orde ſtelden, om hem, op 's Lands koſten, te huisveſten en te onthaalen (*b*). De Gemagtigden der Staaten verklaarden den Gezant, eerlang, op zyn verzoek „ dat men, met kennis der Koninginne, in onderhandeling getreden zynde, „ over de opdragt der Nederlanden aan „ Frankryk, op gelyken voet, als Keizer Ka„ rel dezelven bezeten hadt, doch met be„ houdenis van Godsdienſt en Voorregten; „ ſedert ook de overige voorwaarden der „ inhuldiging beraamd hadt, zo dat de Ge„ zanten, naar Frankryk geſchikt, reisvaar„ dig waren, wagtende alleenlyk op goeden „ wind. Voorts, gaven zy te verſtaan, dat „ zy

(*a*) Reſol. Holl. 8 *Dec.* 1584. *bl.* 773.
(*b*) Reſol. Holl. 10, 27 *Dec.* 1584. *bl.* 780, 800.

„ zy nog evenveel ſchepen en volk van oor- 1584.
„ loge in dienſt hadden, als zy, voor eeni-
„ ge maanden, aan haare Majeſteit hadden
„ verklaard. Doch zy waren nogtans, ſe-
„ dert de dood zyner Doorlugtigheid, der-
„ maate gekrenkt, dat zy de hulp haarer
„ Majeſteit hoognoodig hadden, weshalve
„ zy 'er op 't vuurigſt om ſmeekten." Da- Weder-
vidſon gaf hierop voor beſcheid „ dat hy ant-
„ geen' laſt hadt om der Staaten zaaken in woord
„ verwarring te brengen, waarom hy, be- van Da-
„ ſpeurende, hoe ver men met Frankryk ge- vidſon.
„ vorderd ware, geene nadere opening be-
„ hoefde te doen van 't gene de Koningin,
„ zyn Meeſteres, met de Staaten, zou heb-
„ ben willen handelen: dat hy haare Maje-
„ ſteit van 't gehoorde verwittigen zou, en
„ haaren naderen laſt hier blyven afwagten."
Veelen namen goed genoegen in zyn beſcheid, en vooral in zyn verblyf, zig beloovende, dat het den Koning van Frankryk rekkelyker zou maaken in 't bewilligen, of ten minſten doen ſpoeden, met het uiten zyner meening, over de beraamde voorwaarden (c).

Midlerwyl, hadt het ontwerpen en vaſt- XI.
ſtellen deezer voorwaarden den Staaten veel Raad-
werks gekoſt. In Holland, waren de kleine pleegin-
Steden Woerden, Oudewater, Heusden, gen op de
Geertruidenberg, Naarden, Weesp en Mui- Voor-
den, op dit ſtuk, ter Dagvaart beſchree- waarden
ven (d). Doch de raadpleegingen en beſlui- van 's
ten bleeven geheim (e). Men vindt alleen- Konings
lyk, inhuldi-
ging.

(c) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 42 [509].
(d) Reſol. Holl. 25 *Octob.* 1584. *bl.* 655.
(e) Reſol. Holl. 5 *Nov.* 1584. *bl.* 688.

1584. „ Vorſt aan te neemen, als een of twee zou-
„ den mogen goedvinden. En of de nood
„ Brabant en Vlaanderen al dwingen mogt,
„ om, uit vertwyfeldheid, al op een te zet-
„ ten, moeſten wy, die nog zo veele ſchoo-
„ ne ſterkten hadden, ons, daarom, met hen,
„ ten verderve laaten ſleepen? Zy, die dit
„ dreeven, mogten wel een ander hert in Hol-
„ land komen haalen, daar het arme Gouda
„ twee of drie jaaren omringd geweeſt was,
„ zonder te kreuken; daar het kleine Alk-
„ maar al de magt van Spanje geſtuit hadt;
„ daar de Leidſche burgery, geſmolten tot
„ op de helft, door honger en elende, egter
„ ſtandvaſtig gebleeven was. Steunden wy
„ toen op Koninglyken byſtand? En hadden
„ wy zo veel geleeden, om aan de Franſchen
„ geleverd te worden? De nood der Steden
„ Bruſſel, Mechelen en anderen was egter
„ onloochenbaar. Maar al verdroeg men
„ zig, op dit oogenblik, met Frankryk, zy-
„ ne hulp zou, gelyk Pruneaux zelf beken-
„ nen moeſt, te laat komen, om deeze Ste-
„ den te verloſſen. En zo wyze, met eigen'
„ magt, tot in den nazomer behouden kon-
„ den; waarom ook niet langer, en tot in
„ den volgenden winter? Onze magt was,
„ voorwaar! zo klein niet, als menze maak-
„ te. Zy hadt het, in den aanvang des krygs,
„ ter zee en te lande, vyf jaaren uitgehou-
„ den, tegen den Spanjaard; en zou ons nu
„ 't gerugt van zyne aankomſt, en dat Pru-
„ neaux de ſchouders optrok dermaate ver-
„ baazen, dat wy hem zelv', als een Franſch-
„ man vermomd, gingen inhaalen? Dan
„ moeſt

„ moeſt het Gode geklaagd zyn, dat de vroo- 1584.
„ me Prins van Oranje en zo menig eerlyk
„ man zyn leeven gelaaten hadt, voor eene
„ zaak, die wy niet tot het uiterſte toe zou-
„ den durven handhaaven? Ondertuſſchen,
„ ontkendenze den hagchelyken ſtaat der
„ gemeene zaake niet. Maar die was, groo-
„ tendeels, veroorzaakt, door den Franſchen
„ handel, waarby, 't gezag zyner Doorlug-
„ tigheid, van welk onze verdediging zeer
„ veel afhing, merkelyk geknakt was. Zo
„ men nu nog zo veel wilde opbrengen, als
„ men, ten tyde van Anjou, beloofd, en
„ Holland uitgevoerd hadt, men zou ons, uit
„ Brabant, niet om het naarkomen onzer
„ beloften behoeven te maanen. Reden was
„ 'er wel, om te dugten, dat de gemeente
„ eens oorloogens en geevens moede wor-
„ den zou. Doch dit zou niet beteren, met
„ den Franſchen handel. Men gaf, uit liefde
„ tot de vryheid of tot den Godsdienſt. Wie
„ zou dit doen konnen, onder eenen Vorſt,
„ die beide verdrukt hadt? Zou men de
„ goedwilligheid en ſtandvaſtigheid der ge-
„ meente niet verliezen, die meer toege-
„ bragt hadt, tot het ſteunen van ons bouw-
„ vallig werk, dan het kloek beleid der Re-
„ geeringe in 't gemeen, waarop weinig te
„ roemen viel. Maar, zeide men, Koning
„ Henrik mogt het ons kwalyk afneemen,
„ zo wy nu te rug liepen: hy mogt zelfs met
„ Spanje ſamenſpannen, tot ons bederf.
„ Vreemd beſcheid! Zouden wy zyne *bemin-*
„ *de en groote vrienden* zyn? zou hy, om ons,
„ met Spanje breeken; en zou dit zo ras kon-
„ nen

1584. ren: Arend van Dorp, Heer van Maasdam, en Meester Leonard Casembrood, Raadsheer van den Hove, uit Holland; doch Casembrood werdt ziek in den Briele, en ontschuldigde zig van de reize (*l*): voorts Meester *Jakob Valke*, Raadsheer van Staate, uit Zeeland: *Godard van Reede*, Ridder, Heer van Amerongen, uit het Stigt van Utrecht; doch deeze werdt, ook in den Briele, van eenige kwaale bezogt; waarom twee anderen, *Joan Rengers* en *Amelis van Amstel van Mynden*, in zyne stede, gekooren werden: uit Friesland kwam *Jelger Feitsma* en *Hessel Aisma*, President van den Hove. Van Mechelens wege, waren die van Brabant gelast, nevens *Antoni van Lalaing*, Heer van la Mouilliere, en *Quintyn Taffyn*, Heer van la Pré. *Levyn Kaluart* was Geheimschryver van 't gezantschap (*m*). Het vertrok te water, op den derden van Louwmaand, begeleid van veertien Oorlogsschepen, die, door tegenwind, te Boulogne inliepen. Van hier, 1585. sloegen de gezanten op weg naar Parys; doch zy kreegen, op reize, last van den Koning, om zig veertien dagen te Senlis op te houden, alwaar zy, den vierentwintigsten, aankwamen, wordende, alomme, zeer heusch bejegend, en op 's Konings kosten onthaald (*n*). Terwyl zy te Senlis vertoefden, zogt de Spaansche Ambassadeur, Don Bernardyn de Mendoza, den Koning te beweegen, om hun

Zy vertrekken naar Frankryk.

(*l*) Resol. Holl. 22, 27 *Dec.* 1584. *bl.* 795, 797.
(*m*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 32 [495].
(*n*) THUANUS *Libr.* LXXX. *p.* 714. BOR XIX. *Boek*, *bl.* 52 [524].

hun gehoor te weigeren, voorgeevende, 1585.
„ dat hun als muitelingen zo veel eers niet
„ toekwam." Doch Henrik voegde hem toe „ dat hyze aanzag als verdrukten, die „ heul kwamen zoeken in Frankryk, daar „ men 't zig, van ouds, tot eer rekende, „ vreemdelingen, en mishandelde volken, „ zo wel als vervolgde Vorſten, goedertie- „ renlyk te bejegenen (o)." Hy deedt, ver- Zy kry-
volgens, de Nederlanders, met eenen aan- gen ge-
zienlyken fleep van koetſen en ander rytuig, hoor by
afhaalen van Senlis, en verleende hun, op den Ko-
den dertienden van Sprokkelmaand, gehoor. ning.
De Gelderſche Kanſelier Leoninus voerde het woord, ontvouwende, beknoptelyk, de gelegenheid der Landen, welken zy zyner Majeſteit kwamen aanbieden, en die hy zeide, nog van negentig vaſte Steden, behalve veele andere ſterkten, een ontelbaar getal van ſchepen, bootsvolk en bekwaame reeden, havens en ſtroomen, voorzien te zyn. Hy merkte aan, dat het enkel beletten van toevoer over Calais en Mezieres zeer veel toebrengen zou, tot krenkinge van den Spanjaard, dien zyne Majeſteit, derhalve, het overheerde deel der Nederlanden ligtelyk zou konnen ontweldigen. Hy ſmeekte, eindelyk, den Koning de beſcherming en heerſchappy te willen aanvaarden van volken, die, meeſtendeels, van ouds, Leden geweeſt waren van Frankryk (p). De Koning hoorde en beantwoordde zyne aanſpraak met toegene-

(o) Boek XIX. *Boek, bl.* 53 [525]. Thuanus *Libr.* LXXXI. *p.* 7, 8.
(p) Boek XIX. *Boek, bl.* 54 [526].

1585. negenheid, en beval den gezanten, hunnen laſt, ſchriftelyk, over te leveren, op dat hy 'er zig op zou mogen beraaden (q).

Zy treeden in onderhandeling, over de voorwaarden van de Opdragt der Nederlanden aan den Koning.

Vervolgens, traden zy met Pruneaux in geſprek, over de beraamde voorwaarden, welken, ſchoon merkelyk ruimer dan die men van Anjou bedongen hadt, hem en anderen, in ſtyl en ſtoffe, veel te ſchor ſcheenen, om den Koning te worden voorgehouden, zo men den handel niet plotſelyk wilde zien afbreeken. De punten vorderden, naamlyk „ den Hervormden Godsdienſt te hand„ haaven; geenen anderen in te voeren; ee„ nen Onroomſchen Landvoogd herwaards „ te zenden; dien toe te voegen eenen Raad „ van Onroomſche inboorlingen, aange„ naam den Staaten; geene uitheemſchen „ noch Roomſchen tot Wethouderſchappen „ of Regter-ampten te beroepen; vryheid „ voor de byzondere Staaten, om, onbe„ ſchreeven, en zo dikwils als 't hun goed„ dagt, te vergaderen, en meer diergelyke „ voorregten", die, zo de Franſche Heeren verklaarden, den Koning zeer aanſtootelyk zouden ſchynen. De Staatſchen beſchaafden en veranderden de punten, zo verre als 't hun hun byzonder Berigtſchrift toeliet; of nog verder (r), en ſteldenze, eindelyk, niet bedingender- maar ſmeekenderwyze in, waarnaze op deezen zin uitkwamen:

Inhoud der zelven.

„ 1. Zyne Majeſteit neeme de Vereenig„ de

(q) THUANUS *Libr.* LXXXI. *p.* 9.
(r) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 55 [528].

„ de Nederlanden, Brabant, Gelderland, 1585.
„ Vlaanderen, Holland met Weſtfriesland
„ (1), Zeeland, Friesland, Zutfen, U-
„ trecht en Mechelen aan, gelykze Keizer
„ Karel bezeten heeft. Hy handhaave der-
„ zelver voorregten, en beſchermeze tegen
„ elk, zonderling tegen den Spanjaard.

„ 2. Hy bewaare de Landzaaten by de
„ oefening van den Hervormden Godsdienſt,
„ zo alsze thans plaats heeft, zonder op ie-
„ mants geloof onderzoek te doen.

„ 3. Tot algemeenen Landvoogd ſtelle hy
„ eenen Vorſt van zynen Bloede, of eenen
„ anderen Heer van aanzien, nevens eenen
„ Raad van Staate, voor twee derde uit in-
„ boorlingen, voor een derde uit Franſchen
„ of anderen beſtaande, wordende zyne
„ Majeſteit ootmoedelyk gebeden, hiertoe
„ te kiezen perſoonen, den Staaten aange-
„ naam.

„ 4. 't Berigtſchrift voor deezen Raad
„ worde opgeſteld, door zyne Majeſteit, by
„ goeddunken der Staaten. De Raaden heb-
„ ben

(1) De naam van *Weſtfriesland* begon, omtrent deezen tyd, wederom in gebruik te raaken, om te betekenen het Noordelyk gedeelte van Holland, welk, van ouds, gedeeltelyk, *Weſtfriesland* genoemd werdt. De Steden van dit Kwartier zogten, voornaamlyk, om haar byzonder Kollegie van Gekommitteerde Raaden te behouden, zig te doen aanmerken, als een Landſchap op zig zelf: zy wilden, hierom, in de handeling met Frankryk, niet, onder den gemeenen naam van *Holland*, vervangen zyn; maar hadden uitdrukkelyk begeerd, dat men haar, met den naam van *Weſtfriesland*, beſchreeve, als gevoegd aan Holland.

1585. „ ben op hetzelve eed van getrouwheid en
„ van zuivering af te leggen.

„ 5. Het behaage den Koning de tegen-
„ woordige byzondere Stadhouders in hun-
„ ne ampten te laaten, op berigtſchriften,
„ als ten tyde van Keizer Karel.

„ 6. By 't openvallen eens Stadhouder-
„ ſchaps, vervulle hy het, met een' agt-
„ baar' en den geweſten aangenaam' Perſoo-
„ naadje.

„ 7. Hy legge nergens bezetting, buiten
„ goedvinden der Staaten des Landſchaps,
„ dan by dringenden nood, en in zulk een
„ geval, by goeddunken des Raads van
„ Staate. Hy herbouwe geene geſlegtte,
„ noch ſtigte nieuwe Kaſteelen.

„ 8. Hy doe 't Geregt, op dezelfde wyze
„ en door dezelfde Perſoonen, bedienen, als
„ tegenwoordig, ten ware de Staaten hierin
„ eenige verandering begeerden. Hy begee-
„ ve de Regterampten en Magiſtraatſchap-
„ pen aan eerlyke en bekwaame inboorlin-
„ gen, aangenaam den Staaten.

„ 9. Hy ſtelle niemant in zulk een' dienſt,
„ die, ten tyde der beroerten, t' eeniger
„ plaatſe uitgezeid of gebannen is, of 's
„ vyands zyde gehouden heeft.

„ 10. Hy aanvaarde 's Lands Domeinen,
„ zo alsze zyn, met de laſten, en ſtelle gee-
„ ne nieuwe tollen op, buiten wettig verlof
„ der Staaten.

„ 11. Hy veroorlove den algemeenen Staa-
„ ten, tweemaal 's jaars, en den byzonderen,
„ zo dikwils als zy 't goedvinden, te verga-
„ deren.

„ 12.

„ 12. Hy gedooge, dat de Plaatſen, die nu 1585.
„ in 's vyands magt zyn, herwonnen wor-
„ dende, wederkeeren tot hun voorig Regts-
„ gebied, en dat 'er de Hervormde Gods-
„ dienſt geoefend worde.

„ 13. Hy hegte de Landen onafſcheidelyk
„ aan de Kroone van Frankryk.

„ 14. Ten opzigte van het Regt van *Au-*
„ *baine*, en andere voorregten, den Koop-
„ handel betreffende, handele hy de Land-
„ zaaten, als inboorlingen zyns Koningryks.

„ 15. Hy keure goed, 't gene de algemee-
„ ne en byzondere Staaten vaſtgeſteld en ver-
„ rigt hebben, en moeije niemant, om 't
„ gene, ſedert de beroerten, is voorgeval-
„ len.

„ 16. Hy beveſtige, 't gene wylen de
„ Prins van Oranje, met verlof en uit magt
„ der algemeene of byzondere Staaten, en 't
„ gene de *Prins van Espinoi*, uit laſt der al-
„ gemeene Staaten, verrigt heeft.

„ 17. Hy ſta den algemeenen en byzon-
„ deren Staaten het heffen toe van allerlei
„ ſchattingen, waarin zy zullen bewilligd
„ hebben.

„ 18. Hy brenge te wege, dat de afgezon-
„ derde Landſchappen, onder zyne gehoor-
„ zaamheid gebragt zynde, in de reeds ge-
„ maakte gemeene ſchulden draagen.

„ 19. Hy beveſtige de giften van eenige
„ Landen en Heerlykheden, gedaan aan wy-
„ len den Prinſe van Oranje, ten aanzien van
„ de zwaare ſchulden, by hem, ten dienſte
„ der Landen, gemaakt.

„ 20. Hy vergenoege den Huize van Nas-
„ ſau

1585. „ ſau, waaraan de Landen zig grootelyks
„ verpligt rekenen.
„ 21. Hy onderhoude vriendſchap met het
„ Roomſche Ryk, met Engeland, Schotland,
„ Deenemarke, de Duitſche Vorſten, de
„ Hanze-Steden en de Keizerlyken, bene-
„ vens de andere gebuuren en bondgenoo-
„ ten der Vereenigde Nederlanden: ook al-
„ le verbonden, niet ſtrydig met dit Verdrag.
„ 22. Hy ontvange ook het Landſchap
„ van Overyſſel onder zyn gebied, wanneer
„ het hierom bidt.
„ 23. Hy ſta, na 't ontvangen der Lan-
„ den op deeze voorwaarden, geene anderen
„ aan eenigen derzelven toe, dan by bewilli-
„ ging der overigen.
„ 24. De voorwaarden by zyne Majeſteit
„ bezwooren zynde, zullen de Stadhouders,
„ Amptenaars, Wethouders en ingezetenen,
„ ook de krygsoverſten en ſoldaaten den Ko-
„ ning, by eede, trouwe en gehoorzaamheid
„ belooven.
„ 25. 't Verdrag zal te boek geſteld wor-
„ den, in alle de hooge Geregtshoven van
„ Frankryk, en in de Geregtshoven der Ver-
„ eenigde Landſchappen.
„ 26. Ook doe de Koning het, ter eerſter
„ gelegenheid, bekragtigen, door de alge-
„ meene Staaten zyns Koningryks (*s*)."

Aanmerkingen over deeze voorwaarden.

De gezanten vertoonden wyders volmagt, om den Koning, zo dra hy deeze punten aangenam, den eed van getrouwheid te doen. Men ziet, met eenen opſlag, hoe zeerze verſchil-

den

(*s*) *Zie* Boek XIX. *Boek, bl.* 55 [520].

den van de punten, bedongen by het Verdrag met Anjou. Ook waren de Nederlanden nu in veel nadeeliger omſtandigheden dan toen, en men handelde toen met een' Hertog, nu met eenen magtigen Koning. Voorts ſcheen het drieentwintigſte punt eeniglyk gerigt, om te voorkomen, dat die van Holland, niet wederom, by een heimelyk *Renverſaal*, iets byzonders bedongen: hoewel, hiertoe, tegenwoordig, mids het groot verloop der zaaken in Brabant en Vlaanderen, al hadt dit punt niet in 't Verdrag geſtaan, geheel geen kans zou geweeſt zyn. Men ziet, uit het negentiende en twintigſte punt, hoe weinig men thans voor den Huize van Naſſau durfde vorderen. Graaf Maurits hadt zelfs te verwagten, dat hy geen Hoofd van den Raad van Staate zou blyven, zo dit Verdrag getroffen werdt. Alleenlyk, mogt hy zig, uit hoofde van het vyfde punt, het Stadhouderſchap van Holland, en veelligt ook dat van Zeeland toeleggen; indien men beſloot, hem, voor het bekragtigen van 't Verdrag, met deeze waardigheid, te vereeren. En dit was, ten minſten in Holland, te wagten, alwaar men hem, al ſedert eenigen tyd, *als Stadhouder van Holland*, dus luidt de *Reſolutie*, de konynen toegeweezen hadt, die den Stadhouderen, van ouds, plagten geleverd te worden (*t*). 1585.

Na 't beſchaaven der voorwaarden, traden de Gezanten tot nadere opening van den ſtaat der Landen, waarover zy, door den Kanſelier

(*t*) Reſol. Holl. 3 *Nov.* 1584. *bl.* 687.

1585. lier *Cheverni*, ondervraagd werden. By deeze gelegenheid, drongen zy op het ontzetten van Bruſſel, waartoe Cheverni, in geene twee maanden, kans zag. Voorts zogt hy, in 't byzonder, te weeten, wat de Landen zouden konnen opbrengen. Men zeide hem, voor 't eerſte half jaar, tweehonderdenvyftigduizend guldens ter maand toe, mids daaruit vooraf de bezettingen betaald werden. Dit bod ſcheen den Kanſelier te gevallen. De beraamde punten waren, midlerwyl, den Koning ter hand geſteld, zonder dat men vernam, dat hy 'er iets tegen hadt. De handel ſtondt dan, meende men, op eenen goeden voet (*u*), en de tyding hiervan waaide, al ras, herwaards over (*v*). Ik vind, dat Jonkheer Arend van Dorp, op het ſtuk der verzekering, wegens Holland, met den Koning in eene byzondere onderhandeling getreden was, waarvan hy den Staaten, ſchriftelyk, berigt deedt. Doch wat hy gehandeld hebbe, is niet tot myne kennis gekomen, alzo men, ter Staatsvergaderinge, beſloot, het zelve geheim te houden (*w*).

XII. Bruſſel geeft zig over aan Parma.

Midlerwyl, zag Bruſſel, dus lang vergeefs gehoopt hebbende op ontzet uit Frankryk, zig genoodzaakt, met Parma, overeen te komen. 't Verdrag werdt getekend, op den tienden van Lentemaand. De Onroomſchen kreegen, by het zelve, verlof, om nog twee jaaren in de Stad te mogen blyven, mids zy zig ſtil hielden en geene ergernis gaven. De be-

(*u*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 56 [530].
(*v*) Reſol. Hoſl. 23 *Febr.* 15 *Maart* 1585. *bl.* 141, 182.
(*w*) Reſol. Holl. 12 *Maart* 1585. *bl.* 165.

bezetting, van buiten ingekomen, verwierf vryheid, om uit te gaan. Voorts verklaarde de Prins van Parma, dat hy de Steden Antwerpen, Bergen op Zoom, Mechelen en anderen, op gelyke voorwaarden, ontvangen wilde. 's Daags na het tekenen derzelven, reedt Hohenlo, met negen of tien Kornetten, uit Bergen op Zoom, om Bruſſel te ſpyzigen; doch onder weg verneemende, dat de Stad over was, bragt hy den voorraad binnen Mechelen, welk ook, met een naauwer beleg, gedreigd werdt (x). 1585.

Het overgaan van Bruſſel ſcheen den Franſchen handel agteruit te zetten. Men verklaarde den Nederlandſchen Gezanten „ dat de „ Koning zo ras geen bekwaam heir wiſt op „ de been te brengen, ten ware de Staaten „ meer gelds konden verſchaffen; dat de „ Spanjaard ſterk aan 't werven was, en dat „ het zyner Majeſteit niet was te raaden, „ zyne agtbaarheid in de waagſchaal te ſtellen, zonder den Landen eenig nut te konnen doen." De Gezanten baden „ dat „ de Koning, ten minſten, een deel volks „ inſchepen, die de Staaten verſchaffen zouden, naar Vlaanderen, Zeeland en Brabant „ wilde ſchikken, om de Plaatſen, die 't nog „ hielden, te bewaaren: ook, dat het hem „ behaagen mogt, de wegen van Calais en „ Mezieres, waar langs de Spanjaard zynen „ toevoer kreeg, te ſluiten (y)." En Cheverni nam aan, dit zyner Majeſteit nog eens voor

De Koning van Frankryk weigert de Nederlanden te aanvaarden.

(x) Bor XX. *Boek*, *bl.* 10 [567].
(y) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 56 [531] *enz.*

1585. voor te ſlaan. Kort hierna, verklaarde hy den Nederlanderen, uit 's Konings naam, dat zyne Majeſteit, hoe ſterk zyne zugt ook ware, om de Landen by te ſtaan, vooreerſt, hiertoe geen' kans zag. Men vervoegde zig toen, nog eens, met een ſmeekſchrift, aan den Koning, waarby eenige onderſtand, in geld of manſchap, verzogt werdt. Doch hierop kwam beleefd, maar weigerend antwoord. Toen onderſtonden de gezanten, of de Koning van Navarre, de Prins van Condé en andere Hoofden der Onroomſchen hun ook een getal van vier- of vyfduizend knegten konden byzetten. Doch deezen hadden thans werks genoeg met hunne eigen' zaaken. De Gezanten dan, openlyk afſcheid genomen hebbende van den Koning, van zyne Gemaalinne, en van de Koninginne Moeder, keerden, op den zeventienden van Lentemaand, naar huis (z). Op den negenden van Grasmaand, deeden zy, in den Haage, verſlag van hun gezantſchap, en werden, ſchoon onverrigter zaake te rug gekeerd, ſtaatswyze, voor hunne moeite en dienſt, bedankt (a).

De gezanten keeren naar huis.

Dus liep deeze handel te niet, die de Vereenigde Nederlanden, voor altoos, aan de Franſche Kroon zou onderworpen hebben. Men was 'er toen, in 't algemeen, rouwig over; ſchoon men 'er, naderhand, den Hemel, vuuriglyk, voor gedankt heeft. De waare reden, waarom Koning Henrik deeze gelegenheid, om de heerſchappy der Neder-

Oorzaak van 's Konings weigering.

lan-

(z) BOR XIX. *Boek, bl.* 59 [534] *enz.*
(a) Reſol. Holl. 9 *April* 1585. *bl.* 201.

landen te bekomen, van de hand wees, ſchynt, kortelyk, deeze geweeſt te zyn. De Koning van Spanje, ziende Koning Henrik zig ſteeken in de zaaken der Nederlanden, hadt, om hem hiervan te doen afzien, en hem in zyn Ryk de handen vol werks te geeven, het verbond, eenige jaaren geleeden, geſlooten met den Huize van Guize, onlangs, vernieuwd, en den Kardinaal van Bourbon en andere grooten van de Roomſche party in het zelve weeten te betrekken (*b*). Men gaf voor, den waaren Godsdienſt te willen verdedigen tegen de Hugenooten, en vooral tegen den Koning van Navarre; doch men dagt, inderdaad, deezen te verſteeken van de Kroon, die na 's Konings affterven op hem komen moeſt, en dezelve, in 't geſlagt van Guize, over te brengen. Terwyl de Nederlandſche gezanten te Parys waren, kreeg men, van alle kanten, tyding, dat die van Guize zig wapenden, en, op den dertigſten van Lentemaand, kwam 'er eene Oorlogsverklaaring in 't licht, tegen den Koning van Navarre, op den naam des Kardinaals van Bourbon (*c*). Hierop volgde een inlandſche kryg in Frankryk, die Koning Henrik verhinderde, om te zien naar de Nederlanden. 1585.

De Krygsbedryven deezes jaars waren, van de Staatſche zyde, begonnen met eenen aanſlag op 's Hertogenboſch, ondernomen, met overleg van den Graave van Hohenlo, door 's Hopman *Juliaan van Kleerhaage*, die, den twin- XIII. Aanſlag der Staatſchen op 's Hertogenboſch,

(*b*) Thuanus *Libr.* LXXX. *p.* 715. *Libr.* LXXXI. *p.* 5, 6.
(*c*) Boe XIX. *Boek*, *bl.* 60, 63 [535, 539].

1585. twintigſten van Louwmaand, met het openen der Poorte, van omtrent zeſtig man verzeld, ter Stad in trok, en, ſpoedig van een goed deel volks onder Hohenlo ingevolgd zynde, geſchaapen ſcheen, de Plaats te zullen overmeeſteren, zo niet een hoop Ruiters, 's daags te vooren binnen gekomen tot geleide eeniger Koopluiden, en nu, by toeval, opgezeten, om wederom uit te trekken, den ſchrik gebragt hadt onder de Staatſchen, die waanden, dat hun toeleg ontdekt, en die van binnen op hunne hoede waren. De Koningſchen kwamen, eerlang, in merkelyken getale, in de wapenen, en de Staatſchen werden, eerſt door de poorte, en toen die geſlooten was, over de wallen, met verlies van ruim vierhonderd man, ter Stad uit gedreeven. Kleerhaage, die langſt ſtand gehouden hadt, ſprong, eindelyk, van den kruistooren, in de graft, en bergde zig ook, door de vlugt (*d*).

Verdugo valt in Schooterbuurum.

In Friesland, werwaards Parma eenen merkelyken hoop voet- en paardenvolk gezonden hadt, werdt de ſchans te Otterdum nog benaauwd door Verdugo, onaangezien twee zyner ſchanſen, om deeze Plaats opgeworpen, door onweder en hoogen vloed, veel geleeden hadden. Ook viel hy, op den agtentwintigſten van Sprokkelmaand, te Schooterbuurum, in de Kerk; doch werdt 'er, door eenig volk, dat 'er lag, zo ontvangen, dat hy, met verlies, wyken moeſt. Van de andere zyde, rukten de Friezen in de Marne, daar zy den brand ſtaken in eenige wooningen,

De Friezen in de Marne.

(*d*) BOR XX. *Boek, bl.* 3 [558].

gen, om de Landluiden dus te dwingen, tot het opbrengen der gevorderde ſchattingen (e). Doch midden onder dit woelen der wapenen, vonden de Staaten van Friesland raadzaam, eene Hoogeſchool op te regten te Franiker, die nog in bloei is, en veele geleerde mannen heeft uitgeleverd (f). 1585. Hooge School te Franiker opgeregt.

XIV. Twiſt met den Graave van Ooſtfriesland.

De Staatſche zaaken, hieromtrent, liepen wat agterwaards, doordien de Graaf van Ooſtfriesland, voorgeevende, zig onzydig te willen houden, een Keizerlyk bevel hadt weeten te verkrygen; waarby, aan beide de oorloogende partyen, 't verblyf in zyn Graafſchap verbooden werdt. Hy ruſtte, daarna, eenige Oorlogsſchepen uit, zo 't heette, tot beveiliging van den Eemsſtroom en van den Koophandel op Embden (g). Doch ſommigen meenden, dat hy voorhadt, den Koningſchen Steden mondbehoeften toe te voeren, en zyne havens voor haar open te houden. In 't najaar, deeden de Staaten, die ook eenige ſchepen op de Eems hielden (h), om den toevoer naar Groningen te beletten, eenige Embder ſchepen aanhouden, die, door de Oorlogsſchepen van den Graave, fors genoeg, te rug geëiſcht werden. Men weigerdeze egter te ontſlaan: doch een opkomende ſtorm, die de Staatſche vloot verſtrooide, verwierf hun de vryheid. De twiſt met den Graave, die zo hoog liep, dat Sonoi, in Lentemaand des volgenden jaars, laſt kreeg,

(e) Bor XX. *Boek*, *bl.* 4, 6 [560, 562].
(f) Bor XX. *Boek*, *bl.* 91 [672].
(g) Bor XX. *Boek*, *bl.* 7 [563].
(h) Reſol. Hol. 18 *Maart*, 5 *Dec.* 1585. *bl.* 194, 750.

1585. kreeg, om zig van Embden en andere ſterkten daaromtrent te verzekeren, werdt, eindelyk, bygelegd, door een Verdrag, waarby de Graaf zig verbondt den Spanjaard, voortaan, geene krygs- of mondbehoeften te zullen toevoeren (*i*).

Inval in de Veluwe.

Naar de Veluwe was, zo wel als naar Friesland, eenig Spaanſch Krygsvolk gezonden, dat zig meeſter maakte van verſcheiden' ſchanſen: onder anderen van eene, bezet met honderd Amſterdamſche knegten, onder Hopman *Herman Roodenburg*. Harderwyk en Elburg, waarvoor men bedugt was, werden, nog by tyds, van bezetting voorzien, door de Stad Amſterdam, aan welke, de Staaten van Holland vergoeding van haar verſchot beloofden (*k*). Midlerwyl, werdt Zutfen geweldig gefoold, door de Spaanſche bezetting, tot dat Parma der Stad, in Sprokkelmaand, eenen bepaalden vergifnisbrief toezondt, waarby zy „ in haare voorregten „ herſteld werdt, tot wederopzeggens toe, „ uitgenomen, dat het veranderen der jaarlykſche Wethouderſchap, welk door de „ Vroedſchap plagt te geſchieden, aan Stadhouder en Raaden van Gelderland geſteld „ werdt. Ook moeſt men de Roomſche Regenten wederom inhaalen, en de Kerken „ en Godshuizen herbouwen. Voorts werden verſcheiden' Perſoonen uitgeſlooten „ van deezen zoen, en Parma behieldt het „ uitleggen, veranderen en maatigen van den-

Zutfen verzoent zig met den Koning.

(*i*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 15 [694] *enz.*
(*k*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 4 [559].

„ denzelven geheellyk aan zig (*l*)." Wat laater, viel hem Nieuwmegen van zelf in handen. 1585.

De Roomſchgezinden hadden hier, onlangs, volgens den inhoud der Geloofsvrede, eene ſierlyke Kerk verzogt. De Graaf van Nieuwenaar en Meurs hieldt dit voor eene ſtoutheid, daar mogelyk meer agter ſchool, en beſloot, hierom, de Stad, daar maar tweehonderd Ruiters en driehonderd Knegten in lagen, te voorzien van meer volks. De Roomſchgezinden, hiervan de lugt gekreegen hebbende, zogten 't te beletten, door het houden van ſcherpe wagt aan de poorten. Toen wendde de Graaf het over eenen anderen boeg. Hy kwam in de Stad, en zogt eenigen der voornaamſte belhamels daar uit te doen zetten. Doch deezen, 't gemeen hebdende diets gemaakt, dat men zig van bezetting behoorde te ontſlaan, om, gelyk 's Hertogenboſch, op zig zelven te zitten, waren hem te ſterk, en kreegen zo veel toeloops, dat het hem zyn leeven gekoſt zou hebben, zo hy zyn voorneemen hadt willen voltrekken. Hy zag 't werk dan aan, dat eindelyk, den vyftienden van Lentemaand, op het verjaagen der Staatſche Ruiteren en Knegten uitliep. Ten zelfden dage, zette men de Onroomſche Regenten af, en Roomſchen in de plaats. En toen leedt het niet lang, of de nieuwe Wethouders, vergeetende de belofte van onzydig te willen blyven, met welke men 't volk gemompt hadt, traden, door

Nieuwmegen wordt, door liſt, aan 's Konings zyde overgebragt.

(*l*) Zie XX. *Boek*, *bl.* 5 [560].

1585. door bemiddeling van den Heere van Hautepenne, 's Konings Stadhouder over Gelderland, in onderhandeling met den Prinſe van Parma, die de Stad, op den vyftienden van Grasmaand, in genade ontving, onder beding, dat zy, niet dan by nood, met andere ſoldaaten, dan die zy reeds tot haare beſcherming hadt aangenomen, bezwaard zou worden. Den Onroomſchen ingezetenen werdt twee jaaren vergund, om tot de Roomſche Kerke weder te keeren, of de Stad te verlaaten (*m*).

Kampen en Arnhem verzekerd.

XV. 't Omſlaan van Nieuwmegen bragt de naaſte Steden in gelyk gevaar. Te Kampen liepen de Spaanſchgezinden te hoop, op den zeventienden van Lentemaand. De Staatſche burgers greepen ook naar 't geweer, en 't raakte eerlang uit de ſchede, van wederzyde. Doch Hopman *Maarten Wolfwinkel* ſtilde den oproer gelukkiglyk. Sedert, kreeg men 'er meer Krygsvolks binnen, en zulken, die 't meeſt in 't oog liepen, werdt de Stad ontzeid. De Graaf van Nieuwenaar wiſt ook behendiglyk volk te krygen in Arnhem, daar men gelyken toeleg als te Nieuwmegen geſmeed hadt. Maar te Doesburg, gelukte het den Roomſchgezinden, met hulp van eenen grooten hoop boeren, kwanswys uit deernis binnen gelaaten, de Staatſche bezetting de Stad te doen ruimen, op den dertigſten van Lentemaand, waarna zy bezetting, van 's Konings wege, innam (*n*).

Doesburg ontvangt Spaanſche bezetting.

Mid-

(*m*) Reſol. Holl. 20 *Maart*, 15 *April* 1585. *bl.* 192, 216. BOR XX. *Boek*, *bl.* 7 [563].

(*n*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 9 [566].

Midlerwyl, werdt de Veluwe deerlyk afgeloopen door Joan Baptiſta Taſſis. Hy bemagtigde 't Huis te Hakfoort, daar de bezetting, op éénen ſchryver na, deerlyk vermoord werdt. 't Slot te Nieuwbeek viel hem ook in handen: doch hier liet hy de knegten loopen, maar de bevelhebbers ophangen. In Grasmaand, viel hy in Gooiland, plonderde Emmenes, Huizen, Blarikom, Laren, Hilverſom en Ankeveen, en zo veele gevangenen medeſleepende, dat hun losgeld meer dan een tonne ſchats beliep. Van vee, huisraad en geld hadt hy, daarenboven, een' grooten buit behaald. Hy keerde, digt voorby *Naarden en Amersfoort, naar Zutfen; waaruit vermoeden* rees, dat hy 't oog ook op deeze twee Steden hadt, en heimelyk verſtand hieldt, met die van binnen. Wat hiervan zy, de Heer van Villers, Stadhouder van *Utrecht, kwam, kort hierna*, te Amersfoort, en deedt 'er zesentwintig Roomſchgezinde Burgers ter Stad uit leiden (*o*). 1585. Taſſis bemagtigt de Huizen te Hakfoort en Nieuwbeek. Hy valt in Gooiland.

Taſſis, die zig geene ruſt gunde, vermeeſterde, in Bloeimaand, 't Huis te Regteren en 't Huis te Schuilenburg: waartegen Graaf Willem van Naſſau, die tot bewaaring van de Veluwe afgezonden was, verder zynde voortgetrokken, de ſchanſen Slykenburg en Oldemarkt, waaruit Verdugo de Zevenwolden kwelde, innam (*p*). In Zomermaand, vertoonde Taſſis zig wederom op de Veluwe, met zeſtienhonderd man, zig ne- De Huizen te Regteren en Schuilenburg verlooren. Graaf Willem overmeeſtert twee ſchanſen.

(*o*) Bor XX. *Boek, bl.* 9 [566].
(*p*) Bor XX. *Boek, bl.* 54 [624].

1585. nederſlaande by Wouwenberg, in 't Stigt van Utrecht. Twee mylen verder, by Amerongen, lagen de Staatſchen, onder den Graave van Nieuwenaar, den Heere van Villers, en andere Bevelhebbers.

Nieuwenaar verraſt Nuis.

Nieuwenaar hadt, kort te vooren, op den naam van Truchſes, verdreeven Keurvorſt van Keulen, met omtrent duizend man, eenen inval gedaan in dat Aartsbisdom, en 't was hem gelukt, Nuis te verraſſen, op den tienden van Bloeimaand (*q*). Terwyl hy zig hier ophieldt, was, met hem, over het wiſſelen van partye, in onderhandeling getreden Maarten Schenk van Nideghem: en op den twintigſten, kwam men, binnen Gelder, overeen, dat Schenk zyn Huis, Blyenbeek, den Staaten leveren zou, en voorts hunne zyde houden, mids zy hem eene Veldmaarſchalks plaats, in hunne Legers, opdroegen, en hem een ander Huis, in de plaats van het zyne, verzorgden, of vierduizend guldens in 't jaar, zynde het beloop der inkomſten van Blyenbeek. Na het ſluiten van dit verding, ruimde Schenk zyn Slot, en bemagtigde, nog voor het einde der maand, het Slot te Overaſſelt, by Graave (*r*).

Schenk gaat tot de Staatſche zyde over.

Gevegt by Amerongen.

Thans hadt hy zig ook, te Amerongen, by Nieuwenaar en Villers gevoegd. Taſſis overviel hier de Staatſchen, met zyne meeſte Ruitery, op den drieentwintigſten, laatende twee Kornetten een ſtuk wegs agter zig, met al het voetvolk. De Staatſchen, daar-

(*q*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 54 [624].
(*r*) Reſol. Holl. 5 *July* 1585. *bl.* 353. BOR XX. *Boek*, *bl.* 53 [623].

daarentegen, rukten aan, met alle Vaanen te gelyk; doch hadden geen' dienſt van hun voetvolk. De ſtryd duurde eene wyle, met wederzydſch voordeel of ſchade: tot dat honderdenvyftig welgeſlooten' paarden, geleid door de jonge Graaven van den Berge, Oswald en Herman, op de Staatſchen kwamen inſtorten, waardoor hunne matte Ruitery terſtond in wanorde geraakte. Het voetvolk van Taſſis, midlerwyl genaderd, valt op de Staatſche knegten, die zig, gedeeltelyk, dapper weerden; doch eerlang te kort ſchooten, en met merkelyk verlies ruimen moesten (*s*). Nieuwenaar ontkwam 't, binnen Amersfoort, Schenk, binnen Wyk te Duurſtede. Villers, gewond zynde in 't hoofd, werdt gevangen genomen, en, na lang zitten, niet dan om hoog losgeld, geſlaakt. De tyding deezer nederlaage bragt den ſchrik in de naaſte Steden, die ſlegt voorzien waren. Men vreesde voor eenen inval in 't Stigt en in Holland; doch Taſſis, zig te zwak hiertoe kennende, week, eerlang, met grooten buit, weder naar Zutfen. Midlerwyl, hadt men, in alleryl, het Dorp Vreeswyk van bezetting voorzien, en beginnen te beſchanſen. Ook werden de ſluizen aan de vaart geopend, en 't land daar door ondergezet. Naarden, Weesp en Zwol werden ook voorzien van eenige Amſterdamſche ſoldaaten, en de verſtrooide benden herzameld, en in Amersfoort, Wyk te Duurſtede en Reenen gelegd (*t*), waar

1585. De Heer van Villers wordt gevangen.

(*s*) Reſol. Holl. 24 *Juny* 1585, *bl.* 329.
(*t*) Boek XX. *Boek*, *bl.* 55 [624].

1585. waar medemen zig, aan deeze zyde, dit jaar, genoegzaam beveiligd rekende.

XVI. Graaf Willems aanflag op Groningen mislukt.

Omtrent deezen tyd, ſineedde Graaf Willem van Naſſau, aangezet door *Roelof Ketel* van Groningen, eenen aanflag op deeze Stad, die kwalyk uitviel. Ketel, van eenigen geholpen, nam aan, eene poort te overweldigen, en den Graaf, door dezelve, ter Stad in te laaten. Ten beſtemden tyde, was Graaf Willem, met vyftienhonderd man, in Drente gekomen. Van hier, moeſt hy, voorby de ſchans Noorich, naar Groningen trekken: en om dit te doen; zonder dat het in de Stad gemerkt werdt, ſtelde hy, des nagts, eene hinderlaage toe, welke hy beval, des morgens, ten negen of tien uuren, op te ryzen, en de koeijen weg te dryven: op dat men, in de Stad, na 't gerugt over het rooyen der beeſten, 't gerugt van zyne aankomſt verneemende, denken zou, dat het nog 't zelfde werk was. Doch de laag werdt ontdekt, door een' boer, die 'er, op Nyenoord, kennis van gaf. Terſtond trekt 'er Hopman *Henrik van Delden* op af; doch hy werdt bejegend door den grooten hoop, die hem noodzaakt, de wyk te neemen binnen Noorich. Graaf Willem omringt de veſting terſtond met honderd man, zo dat 'er niemant uit kon, om de Groningers te waarſchuwen. Doch een ſerjant, laſt krygende om eenige ſoldaaten, die onder de veſting liepen ſchermutſelen, af te haalen, leidt, uit misververſtand, al de manſchap weg. Van deeze gelegenheid bedient zig Henrik van Delden, en rent ſpoorſlags naar de Stad. Ketel verneemt

neemt hier, haaſt, dat men op zyne hoede is, en ſchikt twee ſoldaaten naar buiten, om Graave Willem hiervan te verwittigen; doch zy vallen den Spaanſchen in handen, die hen, met den brief, welke ongetekend en hun niet door Ketel behandigd was, naar de Stad te rug zenden. De luiden, die de poort overweldigd zouden hebben, waren, midlerwyl, ter Stad uit gevlugt. Doch Ketel, hun uitgeleide gedaan hebbende, was wederom Stedewaards gekeerd, waanende, dat op hem geen bedenken vallen zou. De ſoldaaten, ſchoon zwaar gepynigd, wiſten niemant te noemen, zynde hun ook van 't geheim des aanſlags niets anders gemeld, dan dat het overweldigen der poorte dienen zou, om eenen Koopman te ligten, die daar buiten plagt te gaan wandelen. Evenwel liep Ketel by ſommigen in 't oog. Den Burgemeeſter, *Joachim Ubbena*, die hem hierover aanſprak, onder vier oogen, meende hy met praaten gepaaid te hebben; doch hy werdt, den volgenden nagt, van 't bedde geligt, voorts, door pynigen, tot bekentenis gebragt, onthalsd en gevierendeeld. De briefbrengers raakten vry, met eene geesſeling. 't Mislukken van deezen aanſlag deedt Graave Willem beſluiten, nooit meer te bouwen op verſtand met luiden van binnen; maar zig van andere Krygsliſten te dienen, om Steden te verraſſen (*u*). 1585.

XVII. Vrugteloze aanſlag.

Doch 't was, ook te vooren, op het einde van Lentemaand, den Spaanſchen mislukt,

(*u*) Reyd IV. *Boek, bl.* 67 *en vv.*

1585. lukt, Oostende, by verrassing, in te neemen.
van la Motte op Oostende. De Heer de la Motte, die binnen Grevelingen geboodt, was reeds in de oude Stad, daar hy zig begon te sterken en op meer volks wagtte. Doch de Staatschen gunden hem hiertoe geenen tyd, deeden eenen fellen uitval, en dwongen hem de plaats te ruimen (v).

Parma voltrekt zyne schipbrug op de Schelde. Antwerpen, tot in Oogstmaand benaauwd zynde geweest, moest, eindelyk, bukken voor de Spaansche overmagt. De Prins van Parma hadt de schipbrug over de Schelde, al vroeg in 't voorjaar, voltooid gezien. Zy bestondt uit tweeëndertig pleiten, verbonden door masten, draagende eenen vloer van planken, en leggende tusschen twee hoofden van paalwerk, die, van de wederzydsche oevers af, naar 't midden der riviere, liepen, en insgelyks met planken gedekt waren. De brug en de pleiten waren behoorlyk voorzien van geschut. De Staaten, dien 't buiten de gissing ging, dat dit werk zo spoedig en gelukkig voltrokken werdt, zagen, te laat, dat zy 't eer moesten verhinderd hebben.

Liefkenshoek en andere schansen gewonnen. Nu gavenze den Graave van Hohenlo en den Admiraal Justinus van Nassau last, om Liefkenshoek aan te tasten, en ware 't mogelyk te herwinnen, op dat men de brug, van daar, zou konnen vermeesteren. 't Gelukte. De Vesting werdt opgegeven by verdrag, en verscheiden andere schansen in deezen oord, in den aanvang van Grasmaand (w).

Te

(v) BOEK XX. *Boek*, *bl.* 12 [570].
(w) BOEK XX. *Boek*, *bl.* 31 [595].

Te Antwerpen, alwaar men begreep, dat de behoudenis der Stede afhing, van het vernielen van Parmas ſchipbrug, ſpitſte elk de zinnen, op het uitvinden van middelen, hiertoe dienſtig. Gianibelli ſtelde, eerlang, eene ſoort van brandſchepen toe, die, zo hy zig verzekerd hieldt, de brug moeſten doen in de lugt vliegen. Tien pleiten en twee ſchepen werden, behoorlyk voorzien, op den vierden van Grasmaand, des avonds, naar beneden gezonden. Doch een der twee ſchepen bereikte de brugge niet, maar raakte vaſt onder weg, ſprong daar, en doodde eenige Spaanſche ſoldaaten, leggende in eene ſchans, aan den oever. Het ander ſchip, gedreeven tot aan de brug, deedt heviger werking. Het borſt, met zo geweldig een' ſlag, dat de aarde, drie mylen in 't ronde, ſchudde, en de Schelde, over haare oevers gevloogen, de ſchans S. Maria en de naaſte landen onder water zette. De zwaare zerken andere ſteenen, de yzeren bouten, nagels en ſchakels, die 't brandſchip uitwierp, kwetſten en doodden veele Spaanſchen, die met den ſlag niet geſneuveld waren. De brug werdt zeer zwaar beſchadigd. Parma zelf, die 'er, nog even te vooren, op geweeſt was, en zig nu omtrent eene boogſcheut wegs van den dyk bevondt, werdt, door den ſlag, ter aarde geſmeeten. Vyfhonderd of meer Spaanſchen zyn 'er, by deeze gelegenheid, geſneuveld, en onder dezelven, de Markgraaf van Rysburg, de Heer van Billi en andere luiden van naame. Dat de Staatſche en Antwerpſche Vloot toen niet, terſtond, van boven

1585. De Antwerpenaars breeken de brug, door middel van brandſchepen.

1585. ven en van beneden, aankwam op den vyand, wyt men aan de onkunde der Antwerpenaaren van de uitwerkinge der brandſchepen, waaruit zy, eerſt op den derden dag, gered werden, door ſchryven van den Graave van Hohenlo, hebbende de luiden, die zy hadden afgezonden, zig niet na genoeg aan 't gevaar durven begeven, om behoorlyk te konnen berigten, wat 'er, met de brandſchepen, ware uitgevoerd. Dit draalen gaf Parma gelegenheid, om de brug te hermaaken, dat hy in drie dagen deedt (x).

Zy wordt hermaakt.

Aanvallen op den Kouwenſteinſchen dyk.

Hohenlo ondernam, ſedert, des nagts na den zesden van Bloeimaand, eenen aanſlag op den Kouwenſteinſchen dyk; doch, door zeker misverſtand, een weinig te vroeg, 't welk oorzaak was, dat hy, met ſchade, wyken moeſt. Parma zig toen, van nieuws, geſterkt hebbende op dien dyk, ondernamen de Antwerpenaars het breeken der brugge wederom; doch een en andermaal, met ongelukkigen uitſlag. Toen, een Spaanſch ſchansje te Lillo bemagtigd hebbende, doen de Staatſchen, des nagts na den vyfentwintigſten, eenen tweeden aanval op den Kouwenſteinſchen dyk, die in 't eerſt ſcheen te zullen gelukken. Doch Parma, zelf op den dyk verſcheenen, blies den zynen zo veel moeds in, dat de Staatſchen aan 't deinzen, en mids het vallen des waters en 't vertrekken der ſchepen, die hen aan den dyk hadden opgezet, geheel aan 't zwigten raakten. Zy lieten 'er meer dan veertienhonderd man, on-

(x) Zie XX. *Boek, bl.* 32 [596].

onder welken, Filips de Zoete, Heer van Hautain, in volle ruſting, van den dyk geſprongen zynde, verſmoorde in den modder. Des anderendaags, veroverde Parma een houten blokhuis, door de belegerden geſtigt, op een vlot van balken, en geſchikt om de brug, of 's vyands ſchanſen daar uit te beſtoken. Zy hadden 't den naam van *Fin de la Guerre*, of *Einde des Oorlogs* gegeven. Doch Parma deedt het, terſtond, als nutteloos, ſloopen (y). 1585. De Heer van Hautain ſneuvelt.

In de Stad, werdt nu de leeftogt dagelyks ſchaarſer, des men, by de Wethouders en onder de Gilden, begon te ſpreeken van handelen met den vyand. Aldegonde verzette zig hiertegen; doch bewilligde, eindelyk, dat men, by Parma, bedektelyk onderſtaan zou, of hy de Stad, op algemeene voorwaarden, met toelaating van den Hervormden Godsdienſt, zou willen ontvangen. Aldegonde zelf ſchreef hem hierover; doch kreeg geen antwoord. De gemoeden der Ingezetenen, vooral der Roomſchgezinden raakten, midlerwyl, hevig aan 't giſten. Men dreigde Aldegonde de dood, zo hy zig niet verdroeg met den Prinſe van Parma. Hy en eenige anderen werden dan naar 't Leger gezonden, met laſt om over eene algemeene verzoening der vereenigde geweſten te handelen. Doch Parma wilde niet gedoogen, dat het Verdrag met de Stad, door dit algemeen Verdrag, welk nog veele voeten in de aarde hebben moeſt, vertraagd zou worden. Nood en verwarring binnen Antwerpen. Aanvang des handels met Parma.

Met

(y) Boek XX. *Boek*, bl. 33 [597] enz.

1585. Men ſcheidde dan vrugteloos. De algemeene Staaten en de Staaten van Holland lieten, ondertuſſchen, niet na, der benaauwde Stad, door brieven en gezanten, moed in te ſpreeken en ontzet te belooven. Doch 't bemagtigen van alle de ſterke huizen rondsom de Stad, van verſcheiden' ſchanſen omtrent Mechelen, en eindelyk van Mechelen zelve op den negentienden van Hooimaand (z), deedt de Wethouderſchap, eerlang, beſluiten, om, op zig zelve, met Parma te handelen. Aldegonde en nog twintig anderen, uit de Wet, de Gilden en Schutteryen, werden, ten deezen einde, naar 't Leger afgevaardigd. Op den twaalfden van Oogſtmaand, ſchreef Graaf Maurits en de Raad van Staate den Antwerpenaaren aan, dat zy binnen twaalf dagen ontzet te wagten hadden. Ook maakte men de vloot hiertoe vaardig (a). Doch op den zeſtienden, ſloot de Bezetting, en des anderendaags, de Stad het verdrag met den Prinſe van Parma, waarby Antwerpen, na zulk eene langduurige belegering, wederom onder 's Konings gehoorzaamheid overging. Ten opzigte van den Godsdienſt, werdt hier ook beſtemd, dat men den Roomſchen oefenen, of de Stad ruimen moeſt, zonder dat men egter iemant, binnen vier jaaren, in 't geloof onderzoeken zou. De Stad moeſt, om 't Krygsvolk eenigszins te vergenoegen, vierhonderdduizend guldens opbrengen. Aldegonde beloofde, binnen 't jaar,

Mechelen verovert door Parma.

Antwerpen geeft zig over, by verdrag.

(z) Bor XX. *Boek*, *bl.* 41 [606].
(a) Bor XX. *Boek*, *bl.* 43 [601-610].

jaar, de wapenen niet tegen den Koning te zullen voeren (*b*). Doch hy bragt zig, door het sluiten van dit verdrag, in zulk eene kleinagting by de Staatschen, dat men hem, uit Zeeland, werwaards hy zig dagt te begeeven, riedt, zig daar niet te vertoonen (*c*). *Als* hy, hierop antwoordende, Parmas deugden en de Spaansche magt ten hoogsten verhief, en driftiglyk riedt tot vrede, liep het zo ver, dat hem de Vereenigde Nederlanden verbooden werden. Evenwel, verstoutte hy zig, naderhand, in Zeeland te verschynen. Doch hy werdt hier, in zyn huis, gegyzeld (*d*), en schoon hy, zig voor de algemeene Staaten verdedigd hebbende, ontheeven werdt van de gyzeling, heeft men hem egter, sedert, genoegzaam niet gebruikt in zaaken van Regeeringe. Men nam hem, onder anderen, zeer kwalyk, dat hy de eerste aan Parma hadt geschreeven. Ook liep het in 't oog, dat hy van Parma bedongen hadt, zyne goederen, niet slegts voor vier jaaren, gelyk de andere Onroomschen, maar voor altoos, te mogen blyven bezitten. Men besloot hieruit, dat hy te zeer helde over de Spaansche zyde (*e*), en deeze oude boezemvriend van wylen den Prinse van Oranje raakte, maar ruim een jaar na 't overlyden zyner Doorlugtigheid, t'eenemaal buiten bewind van Regeeringe. De Griffier van Antwerpen, Willem Martini, te Dordrecht geko-

1585. Groote ondank, hier door behaald, by Aldegonde.

(*b*) Boek XX. *Boek*, *bl.* 43 [610].
(*c*) Zie Resol. Holl. 18 *Aug.* 1585. *bl.* 484.
(*d*) Resol. Holl. 21 *Nov.* 1585. *bl.* 711.
(*e*) Boek XX. *Boek*, *bl.* 46-50 [614-618].

1585. komen, was, van daar, naar den Haage ontbooden, alwaar hy ook, ruim veertien dagen, vaſt zat, en toen bevel kreeg, om 't Land te ruimen (*f*).

XVIII. De Admiraal Treslong wordt van zyne Ampten ten verlaaten en vaſtgezet.

Doch eenige maanden te vooren, was nog een ander oud dienaar van den Staat en van zyne Doorlugtigheid verlaaten van zyne Ampten. De Admiraal Willem van Blois van Treslong, ongenoegd op eenige Leden der Admiraliteit in Zeeland, welken, onder anderen, verzuimden, laſtbrieven uit te geeven aan twee Hopluiden, door hem benoemd, hadt zulks, ſcherp genoeg, te kennen gegeven aan Graave Maurits en den Raad van Regeeringe te Middelburg, en onder anderen gezeid, dat hy den Lande geenen dienſt wilde doen, zo de Raadsman *Heins* en de Advokaat Fiskaal *Valerius* niet werden afgezet. Dit werdt zo hoog genomen, dat Treslong, op eenen voorſlag van Graave Maurits en den Raad van Regeeringe, van alle zyne Ampten verlaaten, en, op 's Graavenſteen, te Middelburg, in hegtenis gezet werdt, op den zevenentwintigſten van Sprokkelmaand. De Staaten van Holland, hiervan kennis bekomen hebbende, verzogten terſtond aan Graave Maurits en den Raad, dat men hem als een Edelman wilde handelen; en zyne voorgaande dienſten gedagtig zyn, zo veel zulks naar Regte geſchieden mogt (*g*). Zyne Huisvrouw, verſcheiden' anderen, zelfs de Graaf van Hohenlo vervoegden zig aan Graave

(*f*) Reſol. Holl. 2, 3, 12, 29 *Oct.* 22 *Nov.* 1585. *bl.* 591, 603, 629, 646, 713.

(*g*) Reſol. Holl. 11 *April* 1585. *bl.* 205.

ve Maurits en den Raad, verzoekende, dat hy, voor zyne behoorlyke vierſchaar, mogt te regt geſteld worden. Doch Graaf Maurits en de Raad oordeelden „ dat de zaak „ hun aanging, en dat zy 'er Regters over „ ſtellen konden: anders mogt men zig tot „ de algemeene Staaten keeren." Treslong werdt, eindelyk, in Grasmaand, te regt geſteld voor 't Geregt van Middelburg, daar de Baljuw, *David Zomer*, hem Majeſteitſchennis en andere ſnoode misdaaden aantygde, en zynen hals en goederen eiſchte. Hy, ondertuſſchen, in geheel Zeeland, niemant hebbende konnen vinden, die herts genoeg hadt, om voor hem te pleiten, moeſt, daartoe, eenen Advokaat uit den Haage doen komen, die hem, in zyn afwezen, deftig verdedigde, dingende, by voorraad, op ontſlag onder borgtogt. Terwyl men de zaak ſleepende hieldt, riedt hem de Cipier te ontvlugten, en boodt hem daartoe gelegenheid aan, mids hem vooraf duizend, en na 't ontkomen nog eens duizend guldens betaald werden. Men ſloot den koop: dien de Cipier, met eenen ſchriftelyken eed, beveſtigde. Doch alles was geſchied, met voorkennis van den Baljuw, die de duizend guldens naar zig ſtreek, zo draze den Cipier, door Treslongs Huisvrouwe, gebragt waren, ſchoonze zyne erfgenaamen, naderhand, in gevolge van een vonnis des Hofs van Holland, met de intreſt, wederom hebben moeten uitkeeren. Voorts, maakte hy veel ophefs van Treslongs voorgenomen' vlugt, en vorderde hem aan de paleije. Doch dit ontleiden zyne Advo-

1585.

Beſchuldiging ten zynen laſte.

De Cipier bedriegt hem.

1585. kaaten. De zaak bleef dan ſteeken. De gevangen klaagde vaſt, dat zyne Regters, meeſt Koopluiden, over Krygszaaken, waarop zyne voornaamſte beſchuldigingen liepen, niet konden oordeelen, verzoekende hy, hierom, voor den Krygsraad, geſterkt met gemagtigden uit de algemeene Staaten, of voor den Hove van Holland te regt te mogen ſtaan; doch dit, en zelfs het ſchryven der Engelſche Koninginne, by welke hy veele vrienden hadt, mogt hem niet baaten. Hy zat op 's Graavenſteen, tot na de verkiezing van den Graave van Leiceſter tot algemeenen Landvoogd, waarvan wy terſtond ſpreeken zullen. Deez' gaf hem eerſt zyn huis, daarna den Haage tot eene gevangenis, en eindelyk, in Slagtmaand des jaars 1586, verlof om te reizen, werwaards hy wilde, mids by eede belovende, op alle vermaaning, voor den Hove van Holland, te zullen verſchynen. Daarna, met Leiceſter, naar Engeland getrokken, en, met nieuw voorſchryven der Koninginne, te rug gekeerd zynde, dagvaarde hy den Baljuw Zomer voor 't Hof, welk deezen egter ontſloeg van de verſchyning. De Wethouders van Middelburg ſtelden ook het overzenden van de ſtukken des gedings, van tyd tot tyd, uit. In 't jaar 1588, verzogt Treslong, dat de Advokaat Fiskaal en Prokureur Generaal van Holland zyne zaak mogten ter hand neemen; doch deezen verklaarden, geene ſtof van beſchuldiging tegen hem te vinden. Treslong beſloot, ten laatſten, elk, die iets tegen hem hadt, voor 't Hof te dagvaarden, en alzo niemant verſcheen,

Hy bekomt zyne vryheid.

Hy wordt zuiver ver-

ſcheen, werdt hy, op den negentienden van Zomermaand des jaars 1595, van alle misdaaden zuiver verklaard; waarvoor hem ook de Staaten van Holland erkenden. Doch zyn Ampt van Admiraal van Zeeland was, al terſtond na dat hy, in 't jaar 1585, aangetaſt was, gegeven aan Juſtinus van Naſſau, natuurlyken Zoon van den overleeden Prinſe. Ook werdt hy, in geene Krygsamptten, meer gebruikt. Maar zyne Genade, Graaf Maurits, ſtelde hem, eerlang, by goeddunken der Staaten, aan tot zynen Luitenant Groot-Houtveſter en Valkenaar van Holland: in 't bekleeden van welke hoflyke waardigheden, hy het overſchot zyns leevens heeft doorgebragt (*b*). 1585. klaard van alle misdaad. en, door Graave Maurits, Luitenant-Houtveſter en Valkenaar gemaakt.

In de Lente des jaars 1585, waartoe wy nu wederkeeren, zonden de Hanze-Steden, binnen Lubek vergaderd, hunnen Geheimſchryver, *Adolf van Osnabrug*, aan de algemeene Staaten, om te verzoeken, dat de Regten op de inkomende en uitgaande goederen werden vernietigd. Zy voegden 'er eenen raad by tot vrede met Spanje, ſchoon men al geene gewenſchte voorwaarden mogt konnen bedingen. De Staaten vaardigden den Geheimſchryver af, met eenen beleefden Brief, waarin zy egter te verſtaan gaven, dat de Hanze-Steden, die haaren raad tot vrede, in dreigende bewoordingen, hadden doen voordraagen, regt nog gezag hadden, om hun regel van oorlog of vrede voor te ſchryven. Voorts gaf men goede woorden, XIX. Bezending der Hanze-Steden aan de algemeene Staaten.

(*b*) Boek XX. *Boek, bl.* 12-31 [570-594].

1585. den, zynde thans het groot belang van den Staat, zig geene nieuwe vyanden te maaken(*i*).

XX. Nieuwe handeling met de Koninginne van Engeland.

Na 't afbreeken van den handel met Frankryk, in Grasmaand, waren de algemeene Staaten, eenen geruimen tyd, in overweeging geweeſt, op het hervatten van den handel met de Engelſche Koninginne. Weinige uuren, na dat de Gezanten, uit Frankryk te rug gekeerd, verſlag hunner verrigtingen gedaan hadden, leverde de Heer de Gryze, die, van Brabants wege, in Engeland geweeſt was, den algemeenen Staaten eenen Brief over, waarby de Koningin hen beklaagde, dat zy zig van Franſche hulpe verſteken zagen, te gelyk betuigende, hoe haare zorg voor hunnen welſtand, door den tyd, niet af- maar toegenomen was. De Gezant Davidſon hadt ook te verſtaan gegeven, dat zyne Meeſteres genegen ſcheen, tot byſtand der Staaten. Men beſloot dan, zig van deeze opening te bedienen, en de byzondere Staaten te doen vergaderen, om te overleggen, of men der Koninginne de Opperheerſchappy zou aanbieden, of met haar over eene altoosduurende beſcherming der Landen handelen (*k*). De raadpleegingen hierover duurden, tot in den aanvang van Zomermaand. De Staaten van Holland hadden, al terſtond, aan die van Zeeland geſchreeven, om hunne gemagtigden, op dit gewigtig ſtuk, waarop ook alle de Edelen en de kleine Steden van Holland beſchreeven waren, met

(*i*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 55 [625].
(*k*) BOR XIX. *Boek*, *bl.* 62 [539]. XX *Boek*, *bl.* 3 [551]. 59 [629] *enz.*

met volkomen laſt, herwaards te ſchikken (*l*). 1585.
En de Edelen en meeſte Steden beſlooten, op den agttienden van Grasmaand, der Koninginne de Opperheerſchappy aan te bieden, of, zo zyze afwyzen mogt, haar om onderſtand te verzoeken, onder behoorlyke verzekerdheid. Amſterdam, Gouda en Alkmaar maakten, in 't eerſt, zwarigheid, om zig te voegen by de overige leden (*m*). Amſterdam en Alkmaar lieten zig egter ſpoedig overhaalen. Doch Gouda kon alleen bewoogen worden, om in 't verzoek van onderſtand te bewilligen, niet in de opdragt der Opperheerſchappye (*n*). Wyders beloofden alle de Steden, behalve Gouda, welke Stad ſlegts Brieven van verzekerdheid wilde aangebooden hebben (*o*), dat zy Engelſche bezetting inneemen zouden, zo de Koningin eene of twee Hollandſche Steden, tot haare verzekering, vorderen mogt (*p*). Men ontwierp twee volmagten, op den naam van Ridderſchap, Edelen en groote en kleine Steden, vertoonende de Staaten, en zig ſterk maakende, voor de andere kleine Steden, Heerlykheden en Vlekken van Holland en Weſtfriesland. In de eerſte, waarin de naam van Gouda niet geſpeld werdt, werden de gezanten, tot de aanbieding der Opperheerſchappye; in de andere, tot het verzoeken van onderſtand gemagtigd (*q*). Doch in Zeeland

Raadpleeging hier over ter Vergaderinge van Holland.

(*l*) Reſol. Holl. 11 *April* 1585. *bl.* 206, 207.
(*m*) Reſol. Holl. 18 *April* 1585. *bl.* 225.
(*n*) Reſol. Holl. 25 *April*, 1 *May* 1585. *bl.* 239, 245.
(*o*) Reſol. Holl. 8 *May* 1585. *bl.* 259.
(*p*) Reſol. Holl. 2 *May* 1585. *bl.* 246.
(*q*) Reſol. Holl. 8 *May* 1585. *bl.* 268.

1585. land was men zo ſpoedig niet gereed. 't Liep aan tot den aanvang van Zomermaand, eer dit Geweſt zig, met Holland en de andere Landen, vereenigde (r). Die van Holland vonden zig toen, om 't werk door te zetten, gedrongen, te verklaaren, dat zy, over geene zaaken van belaſtingen of Regeeringe, begeerden te raadpleegen, zo lang de Gezanten naar Engeland niet werden afgevaardigd (s). Kort hierna, vertrokken de Gezanten, te weeten Jakob de Gryze, van Brabant; *Rutgert van Haarſolte*, Burgemeeſter van Harderwyk, van Gelderland; Noël van Karon, Heer van Schoonewal, van Vlaanderen; Joan van der Does, Heer van Noordwyk, *Jooſt van Menyn*, Penſionaris van Dordrecht, Joan van Oldenbarneveld, Penſionaris van Rotterdam, en François Maalzon, Penſionaris van Enkhuizen, van Holland en Weſtfriesland; Jakob Valke, Raadsman van Staate, van Zeeland; Paulus Buis, voorheen Advokaat van Holland, van Utrecht; Jelger Feitsma, Raadsman van Staate, Heſſel Aisma, Preſident van den Hove, en *Laas Jongema* van Friesland (2). Zy ſtaken, op den agttienden, in zee; doch moeſten, wel twee maalen, door tegenwind, wederom inloopen (t). Terwyl zy verwagt werden, kreeg men,

De Staatſche Gezanten vertrekken naar Engeland.

(r) Reſol. Holl. 4 *Juny* 1585. *bl.* 305.
(s) Reſol. Holl. 3 *Juny* 1585. *bl.* 299.
(t) BOR XX. *Boek*, *bl.* 63 [635]. Remonſtr. van Oldenbarn. *in de* Waar. Hiſt. *bl.* 176.

(2) Men vindt de Volmagten voor die van Gelderland, Vlaanderen en Utrecht, en de Volmagt, den Gezanten in 't gemeen, door de algemeene Staaten, medegegeven, in de *Act. Publ. Angl.* Tom. VI. P. IV. p. 182, 183.

men, in Engeland, tyding, dat Filips de Hol- 1585.
landſche en Zeeuwſche niet ſlegts; maar ook de Hoogduitſche, Ooſterſche en Engelſche ſchepen, in Spanje, hadt doen beſlaan (u), 't welk ſommigen Engelſchen aanleiding gaf, om de Koningin ſterk te raaden, tot het aanvaarden der Heerſchappye over de Nederlanden: waartegen anderen haar voorhielden; dat zy zig 't bedryf der Nederlanderen, die men niet hooger dan muitelingen te agten hadt, niet behoorde aan te trekken. 't Gevoelen der eerſten, die dreeven, dat men openlyk met Spanje breeken moeſt, werdt ten minſten in zo verre gevolgd, dat de Koningin ook op alle Spaanſche ſchepen beſlag deedt leggen (v). Op den zesden van Hooimaand, kwamen de Staatſche gezanten in Londen. De Koningin gaf hun den negenden gehoor. Menyn voerde het woord, boodt der Koninginne de Opperheerſchappy der Nederlanden aan, en leverde, te gelyk, de punten over, waarop zy verzogt werdt, dezelve te ontvangen. Zy beriedt zig, maar weinige dagen, en weesde toen de aanbieding der hooge Overheid van de hand. Vervolgens, zogt men, met haar, te overkomen, op eene altoosduurende beſcherming der Landen. Doch hiernaar luisterde zy even weinig. Men tradt dan, eindelyk, in onderhandeling, over bepaalden onderſtand, geduurende den oorlog. De Staat-

De Koningin van Engeland wyſt de Opperheerſchappy der Nederlanden van de hand.

Ook de altoosduurende beſcherming.

(u) Reſol. Holl. 4, 20 *July* 1585. *bl.* 350, 389. Boek XX. *Boek*, *bl.* 53 [612].

(v) STRADA *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 357. HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1006.

1585. Staatſchen verzogten tienduizend knegten en tweeduizend paarden, en daalden allengskens tot op de helft, het uiterſte van hunnen laſt, biedende zy haarer Majeſteit de Steden Briel en Vliſſingen aan, tot een onderpand voor haar verſchot. De Staaten van Holland en Zeeland hadden, eindelyk, moeten beſluiten, tot het geeven deezer verzekering, die altoos de grootſte zwaarigheid in den handel met Engeland gemaakt hadt (*w*). Doch de Koningin begeerde niet meer dan vierduizend knegten en vierhonderd ruiters herwaards te zenden: welk aanbod de Gezanten, op 't believen hunner meeſteren, omhelsden. Te vooren, hadt zy reeds andere vierduizend knegten, voor den tyd van drie maanden, toegeſtaan, om 't ontzet van Antwerpen, dat toen nog niet over was, te vorderen: waartegen haar Sluis en Ooſtende, ten onderpand, aangebooden waren (*x*). Ook waren, in 't begin van Oogſtmaand, reeds een goed deel deezer knegten in Zeeland en vervolgens in Holland aangekomen (*y*). Doch zy hadden 't overgaan van Antwerpen niet konnen beletten. Over den nieuwen onderſtand, werdt, ſedert, een verding gemaakt van den volgenden inhoud.

Men verdraagt zig met haar over 't verleenen van bepaalden bystand.

Voorwaarden van dit Verdrag.

„ De Koningin belooft, ten dienſte der
„ algemeene Staaten der Vereenigde Neder-
„ landen, te zullen onderhouden vierduizend
„ Knegten en vierhonderd Ruiters, zo lang
„ de oorlog duurt, behalve nog zevenhon-
„ derd

(*w*) *Zie* Reſol. Holl. 1 *Juny* 1585. *bl.* 291.
(*x*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 63 [635] *verz.*
(*y*) Reſol. Holl. 27 *July*, 9, 12 *Aug.* 1585. *bl.* 429, 460, 464.

„ derd man, te leggen in de plaatſen van 1585.
„ onderpand: over welk Krygsvolk zy ee-
„ nen Overſte van naam en van den waaren
„ Chriſtelyken geloove zal aanſtellen. Bin-
„ nen 't jaar na 't treffen der vrede, zullen
„ de Staaten der Koninginne voldoening
„ geeven van haar verſchot, in 't eerſte jaar
„ gedaan, het overige betaalende, binnen
„ de vier volgende jaaren, in gelyke dee-
„ len. Binnen eene maand na 't voltrekken
„ van dit Verdrag, zullen de Staaten den
„ Overſte, door de Koninginne te ſtellen,
„ overleveren de Stad Vliſſingen met het
„ Slot Rammekens, in Walcheren, en de
„ Stad Briel, met de twee ſterkten, daarby
„ behoorende, in Holland, om voor haar
„ bewaard te worden, tot zy van haar ver-
„ ſchot voldaan zy. Een deel des gemelden
„ Krygsvolks zal, op verzoek der Staaten,
„ ook in andere Steden gelegd mogen wor-
„ den. De Plaatſen van onderpand moeten
„ van geſchut en andere Krygsbehoeften be-
„ hoorlyk voorzien zyn, mids men daarvan
„ aantekening houde, en verantwoording
„ doe. De Staatſche bezetting alleen en gee-
„ ne andere Perſoonen zullen, uit de gemel-
„ de Plaatſen, moeten vertrekken: en de
„ Overſten der Koninginne binnen dezelven
„ zullen zig niet moeijen met de Burgerlyke
„ Regeering. Ook zullen zy en de knegten
„ onder hen geene gemeenſchap mogen hou-
„ den met de vyanden der Staaten. Voorts
„ zullen de gemelde Plaatſen, by de Veree-
„ niging met de algemeene en byzondere
„ Staaten, en by haare voorregten en ge-

„ woon-

1585. „ gewoonten, de verpanding niet raakende,
„ bewaard worden, zonder, van wege haa-
„ re Majeſteit, met eenige beden of andere
„ laſten, te mogen worden bezwaard. De
„ bezettelingen zullen tollen en laſten draa-
„ gen, gelyk de andere bezettelingen van
„ den Staat; doch niet zonder verlof van
„ den algemeenen Stadhouder haarer Ma-
„ jeſteit, van nieuws, mogen bezwaard wor-
„ den. De Koningin zal bezorgen, dat de
„ bezettelingen in de verpandde Plaatſen
„ wel betaald en in goede krygstugt gehou-
„ den worden. De gemelde Plaatſen zullen,
„ na 't voldoen der verſchooten' penning-
„ gen, aan de Staaten, en aan niemant
„ anders, behoorlyk wederom geleverd
„ worden. De Overſten, aldaar geſteld,
„ midsgaders de Hopluiden, Bevelhebbers
„ en ſoldaaten, zullen der Koninginne en
„ den algemeenen Staaten trouwe zwee-
„ ren, en dat zy de Plaatſen behouden zul-
„ len, by den waaren Chriſtelyken Gods-
„ dienſt, zo als die in Engeland en hier ge-
„ oefend wordt. Ook zullen de burgers en
„ inwooners den eed van getrouwheid doen
„ aan haare Majeſteit. Het Engelſch Krygs-
„ volk, te velde leggende, zal men, ten
„ redelyken pryze, herbergen en ſpyzigen,
„ en niet boven 't ander Krygsvolk van den
„ Staat belaſten. De ſoldy der bezetting in
„ de verpandde Plaatſen zal, van maand tot
„ maand, agt of tien dagen onbegreepen, aan
„ de Bevelhebbers, betaald worden. De O-
„ verſten en bezettelingen zullen, in elke
„ Stad, eene Kerk hebben, om den Gods-
„ dienſt,

„ dienſt, op de Engelſche wyze, vryelyk 1585.
„ te oefenen. Voorts zal men hen, in huis-
„ veſting, onderhoud en verzorging, han-
„ delen, gelyk de Engelſche bezettelingen,
„ hier te Lande, plagten gehandeld te wor-
„ den. 't Zal haarer Majeſteit vryſtaan,
„ boven haaren algemeenen Stadhouder, nog
„ twee haarer Onderdaanen, luiden van
„ rang en van den gemelden Godsdienſt, te
„ ſtellen in den Raad van Staate, tot welken
„ ook toegang zullen hebben de Overſten
„ der verpandde Plaatſen, om iets voor te
„ draagen, de gemelde Plaatſen of den dienſt
„ haarer Majeſteit betreffende; zonder egter
„ hierom geagt te worden voor Leden van
„ den gemelden Raad. In den Krygsraad,
„ zal de Koningin, des noods, zodanige Per-
„ ſoonen mogen ſtellen, als haar algemeene
„ Stadhouder raadzaam zal vinden. Ook zal
„ deeze, met den Raad van Staate, de mis-
„ bruiken herſtellen, in 't ſtuk der Impos-
„ ten, de overtollige Amptenaars afſnyden,
„ en 's Lands penningen, ten meeſten oor-
„ baar, doen beſteeden. Haare Majeſteit
„ of haar Stadhouder en de Raad van Staa-
„ te zullen ook bevorderen, dat de krygs-
„ tugt en de agtbaarheid der Regeeringe,
„ beide thans zeer vervallen, door de ge-
„ lykheid van magt der Regeerderen en de
„ vermenging der Raaden, in den voorigen
„ luiſter herſteld worden. De gemelde O-
„ verſte en de Raad van Staate zullen voor-
„ zien op alles, wat de gemeene welvaart
„ raakt, mids niets onderneemende tegen
„ den waaren Godsdienſt of de Privilegien.

„ De

1585. „ De Staaten zullen niet met den vyand
„ handelen, zonder kennis haarer Maje-
„ ſteit, noch met eenige andere uitheem-
„ ſche Mogendheid, zonder kennis van
„ haar of haaren Stadhouder. Zy gelieve
„ ook met Spanje of eenigen anderen vyand
„ der Staaten niet te handelen, van zaaken,
„ de vereenigde Landen betreffende, buiten
„ raad en toeſtemming der algemeene Staa-
„ ten, wettiglyk daartoe beſchreeven. Al
„ 't uitheemſch Krygsvolk, noodig tot be-
„ ſcherming der Landen, zal, door den ge-
„ melden Stadhouder en Raad van Staate,
„ met bewilliging der algemeene Staaten,
„ aangenomen en betaald worden. Tot O-
„ verſten der Landen of der Grensſteden
„ zullen de Staaten van 't geweſt, daarze
„ noodig zyn, twee of drie Perſoonen noe-
„ men: waaruit de gemelde Stadhouder en
„ Raad van Staate eenen kiezen zullen. Zo
„ haare Majeſteit eenige ſchepen tuſſchen
„ Frankryk en Engeland, of tuſſchen En-
„ geland en de Nederlanden brengen wil-
„ de, tegen 's vyands Vloote aldaar, zul-
„ len 'er de Staaten een gelyk getal byvoe-
„ gen, mids het beſtek van den jaare 1584
„ niet te boven gaande: en zal, in zulk een
„ geval, de gantſche Vloot ſtaan onder den
„ Engelſchen Admiraal; doch de buit gely-
„ kelyk gedeeld worden. De wederzydſche
„ Oorlogsſchepen zullen elkanders havenen
„ vryelyk inloopen, en zig aldaar van 't noo-
„ dige voorzien mogen. De geſchillen tus-
„ ſchen de Nederlanden of eenige Steden
„ derzelven, niet door den gewoonen weg

„ van

„ van Regte konnende worden afgedaan, 1585.
„ zullen, door haare Majeſteit, of door haa-
„ ren Stadhouder en den Raad van Staate,
„ binnen de Vereenigde Landſchappen, be-
„ ſlift worden. De onderdaanen der Konin-
„ ginne zullen de paarden, hier gekogt, onder
„ betaaling der gewoone regten, vryelyk naar
„ Engeland brengen; doch van daar nergens
„ anders voeren mogen. Ook zullen zy, op
„ enkel Paspoort van haaren Stadhouder, al-
„ toos wederom naar Engeland mogen kee-
„ ren, mids het getal der beloofde Krygsluiden
„ ſteeds vol gehouden worde, en de Staaten
„ ongehouden blyven, tot de koſten der o-
„ vervoeringe. De algemeene Overſte, Be-
„ velhebbers en ſoldaaten zullen den ge-
„ woonlyken eed aan de Staaten der Lan-
„ den doen, onverkort hunnen pligt van
„ hulde aan haare Majeſteit (z)."

De meeſte gezanten keerden, met dit Verding, herwaards, om het te laaten bekragtigen, door de algemeene Staaten: gelyk, op den tweeden van Wynmaand, geſchiedde (a). Doch Noordwyk, Valke, Buis en Aisma bleeven te Londen, en verwierven, na 't overgaan van Antwerpen, dat de Koningin den beloofden onderſtand vermeerderde op vyfduizend knegten en duizend ruiters, boven de bezetting van den Briele en de twee naaſte ſchanſen in Holland, nu geſteld op vierhonderdenvyftig man, en boven die van Vliſſingen en Rammekens in Zeeland, wel-

De Koningin laat zig beweegen, om den beloofden onderſtand te vermeerderen.

(z) *Zie* Boek XX. *Boek, bl.* 61 [641].
(a) Reſol. Holl. 10 *Sept.* 2 *Octob.* 1585. *bl.* 547, 600.

1585. welke nu op zevenhonderd man gebragt werdt: waartegen men der Koninginne toeſtaan moeſt, in ieder der andere Landſchappen, eene Stad of ſterkte te mogen kiezen, omze met Engelſche knegten, uit de vyfduizend, te bezetten: aan al 't welke de algemeene Staaten, insgelyks, hun zegel hingen (*b*). De Engelſche hulpbenden kwamen, midlerwyl, van tyd tot tyd, herwaards, en werden, by voorraad, gelegd in verſcheiden Steden. In Wynmaand, namenze bezit van de verpandde Plaatſen (*c*). De Regeering van Briele en Vliſſingen en Graaf Maurits, als Markgraaf der laatſtgemelde Stede (3), ontvingen Brieven van ſchadeloosſtelling van de Staaten van Holland en Zeeland en van de algemeene Staaten, wegens alles wat zy, ter oorzaake deezer verpanding, mogten te lyden hebben (*d*). 't Krygsbevel over den Briele werdt, door de Koninginne, aan *Thomas Cecil*, dat over Vliſſingen aan *Filips Sidnei* opgedraagen (*e*).

XXI. De aangelandde Engelſche hulpbenden kwamen al terſtond te pas, tot het aantaſten der

De Graaf van Nieu-

(*b*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 57 [645].
(*c*) *See the* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 2, 3, 34, 35. Bor XX. *Boek*, *bl.* 72 [647].
(*d*) Reſol. Holl. 10, 30 *Sept.* 2, 3, 6, 11, 25 *Octob.* 1585. *bl.* 548, 588, 593, 595, 599, 603, 609, 623, 625, 642. Bor. XX. *Boek*, *bl.* 74 [649].
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* IV. *p.* 185, 185.

(3) De algemeene Staaten (dus lees ik, ſchoon 't vreemd ſchynt) hadden het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen, op verzoek van Graave Maurits, aan hem overgedraagen. Zie *Reſol. Holl.* 6 Octob. 1585. bl. 609.

der ſchanſe by Yſſeloord. De Graaf van Nieuwenaar en Meurs, die, door de Staaten van Utrecht, gedrongen door eenigen uit de Burgerye, op den eenentwintigſten van Herfſtmaand, by voorraad, en geduurende de gevangenis des Heeren van Villers, tot Stadhouder van dat geweſt verklaard was (*f*), kwam, omtrent veertien dagen laater, in de Betuwe, aan 't hoofd van eenige Engelſche en Duitſche vendels; belegerde en beſchoot de ſchans te Yſſeloord, welke zig, eerlang, by verdrag, aan hem overgaf (*g*). Daarna bemagtigde hy eene ſchans by 't Bergſche hoofd, boven Heuſſen, die onlangs was ingenomen, door Hautepenne. Hy en Schenk, heimelyk verſtand houdende binnen Nieuwmegen, zogten zig ook, by verraſſing, van deeze Stad meeſter te maaken. Doch de toeleg werdt ontdekt, 't welk eenen der meêwuſtigen *den hals koſtte*. Nieuwenaar, ſedert, eene ſchans te Lent hebbende opgeworpen, kwelde de Stad, van daar, eenigen tyd, met ſchieten; doch regtte meer niet uit, dan dat hy, nu en dan, brand ontſtak in eenige huizen, die egter ſpoedig gebluſcht werdt. Ook deedt Hautepenne, met omtrent vyfduizend man in de Betuwe gevallen zynde, hem eerlang van daar verhuizen (*h*).

1585. Nieuwenaar wordt, by voorraad, Stadhouder van Utrecht.

Hy bemagtigt de ſchans te Yſſeloord en aan 't Bergſche hoofd.

Hy kwelt Nieuwmegen.

Omtrent den aanvang van Wintermaand, deedt Graaf Karel van Mansfeld, aan 't hoofd van vier- of vyfduizend man, overgeſcheept van Bommelerwaard.

Inval der Spaanſchen in de

(*f*) Groot Utr. Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 157. Boek XX. *Boek*, *bl.* 57 [627].
(*g*) Reſol. Holl. 27 *Oct.* 1585. *bl.* 644.
(*h*) Boek XX. *Boek*, *bl.* 72 [642], 74 [650].

1585. van 's Hertogenboſch, eenen inval in de Bommelerwaard. De boeren hadden kennis van zynen toeleg gekreegen, en zig, te vooren, met hunnen meeſten voorraad, geborgen binnen Bommel. Hohenlo, eenige vaartuigen op de Maaze gebragt hebbende, paſte, hier en daar, de dyken door te ſteeken, en den Spaanſchen 't water op 't lyf te jaagen. Dit bragt hen, die met moeite de hoogten bereikt hadden, eenige dagen, by gebrek van leeftogt, in de uiterſte benaauwdheid, tot dat een felle opgekomen vorſt Hohenlo noodzaakte, af te zakken met zyne vloote, en den Spaanſchen gelegenheid gaf, om 't veer op te byten, en daar over binnen 's Hertogenboſch te geraaken. Hier werdenze van de burgers, met medelyden, ontmoet, geherbergd, en door goed onthaal verkwikt, hoewel veelen, by het ongemak, op deezen togt geleeden, het leeven inſchooten, of vingers of teenen, door de felle koude, verlooren (*i*).

XXII. De Koningin van Engeland ſtelt den Graaf van Leiceſter tot algemeenen Overſte haarer hulpbenden.

Terwyl de winter de verdere Krygsbedryven eenigszins ſtremde, begon men zig, in Holland, te bereiden, tot het ontvangen van den algemeenen Overſte der Engelſche hulpbenden, die, dag aan dag, te gemoet gezien werdt. De Koningin hadt deeze waardigheid opgedraagen aan ROBERT DUDLEI, GRAAVE VAN LEICESTER (*k*), die, tot hiertoe, in de blaakende gunſt haarer Majeſteit, geſtaan hadt, en dien ſommigen, hierom, gaarne van de hand zagen, terwyl hy,

(*i*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 87 [666]. REYD V. *Boek*, *bl.* 75. STRADA *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 390.
(*k*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* IV. *p.* 184, 184.

ROBERT DUDLEI,
GRAAF VAN LEICESTER,
Gouverneur en Kapitein-Generaal
der Vereenigde Nederlanden.

Is. Tirion excudit

hy, geſtreeld door roem- en ſtaatzugt, het aangebooden bewind greetiglyk aanvaard hadt. Maar eer wy voortgaan, tot het verhaal zyner bedryven hier te Lande, moeten we hem, zyne inzigten, en die der Koninginne den Leezer een weinig nader doen kennen. 1585.

Wie deeze was.

Hy was geſprooten uit een oud en aanzienlyk geſlagt. Zyn Grootvader, Edmond Dudlei, die, onder Henrik den VII, veel deels aan de Regeeringe gehad hadt, was, onder Henrik den VIII, openlyk onthalsd. 't Zelfde lot hadt zynen Vader, Jan Dudlei, getroffen, onder Maria, om dat hy de Kroon op 't hoofd zyner Schoondogter, Joanna Gray, hadt tragten te zetten. Roberts Broeder, Gilford, gehuwd met Joanna, deelde in zyns Vaders ongeluk. Doch onder Elizabet verhief zig het Huis van Dudlei wederom uit de laagte, waartoe het vervallen was. Onze Robert, de jongſte der Zoonen van Jan Dudlei, geraakte in haare gunſt, werdt voorzien met ampt op ampt, en eindelyk verheeven, tot Graave van Leiceſter (*l*). Doch deeze hoogheid werdt hem benyd door andere Hovelingen, die, hem vleiende met de eere van 't bewind over de Nederlanden, ligtelyk te wege bragten, dat hy eene waardigheid aannam, welke hem verwyderde van 't Hof. Sommigen hebben gemeend; dat hy zelf het oog hebbe gehad op de Opperheerſchappy der Vereenigde Landen, die zyne meeſteres van de hand geweezen hadt; doch

Zyn inzigt.

't

(*l*) Strada *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 391.

1585. 't heeft ons, uit den gantſchen loop zyner bedryven, toegeſcheenen, dat hy zig zelven alleenlyk de algemeene Landvoogdy heeft toegelegd, en verder willen voldoen aan de inzigten der Engelſche Koninginne, die zy gewoon was zeer bedekt te houden, en die men, hierom, niet dan by waarſchynlyke giſſingen, opmaaken kan, uit het gene, hier en daar, van dezelven gebleeken is.

Heimelyk oogmerk der Engelſche Koninginne.

Wy hebben, te vooren, gezien, dat de ſtaatkundige Vorſtin, de Opperheerſchappy, en zelfs de altoosduurende beſcherming der Nederlanden van de hand geweezen hebbende, alleenlyk bepaalden onderſtand, zo lang de kryg duurde, hadt willen belooven. 't Was, naamlyk, haar belang, Spanje zo weinig te vertoornen als mogelyk was. 't Bewyzen van hulpe aan de Nederlanden kon nog verdedigd worden met de oude Verbonden, die, gelyk zy, in eene gedrukte verklaaring (*m*), beweerde, meer met het volk dan met den Vorſt, geſlooten waren. Doch het openlyk aanvaarden der Opperheerſchappye, door iemant, die geheel geen regt op de Landen voorwenden kon, was zo ligt niet goed te maaken, en zou den Koning van Spanje, ten minſten, zeer geſtooten hebben. Daarenboven, wiſt men nog niet, of het oppergebied, of de altoosduurende beſcherming der Nederlanden Engeland, door den tyd, niet in zwaare koſten inwikkelen zou; om dat men niet wiſt, of de Nederlanden zig met hunne eigen' middelen zouden konnen be-

(*m*) *Zie* dezelve *by* BOR XX. *Boek*, *bl.* 87 [667].

beſchermen, of niet. De Koningin vreesde, 1585.
hierom, met reden, dat het haaren Onderzaaten kwalyk genoegen zou, zo zy zig, in deeze onzekerheid, te diep ſtak, in de Nederlandſche zaaken. Dat zy nogtans verder gezien hebbe, dan op het verleenen van onderſtand, en het verkrygen van zekerheid voor haar verſchot, is niet moeilyk te beſpeuren. Het verding, op dien onderſtand gemaakt, toont zelfs, dat zy zig ook met de burgerlyke Regeering der Landen heeft willen moeijen „ dezelve herſtellende in haare „ agtbaarheid, de Impoſten regelende, en „ voorziende op alles, wat de gemeene welvaart betrof." In 't Berigtſchrift voor den Graave van Leiceſter, was hem niet ſlegts bevolen „ na te vorſchen, wat bezettingen, „ door de Staaten, onderhouden werden, en „ op welk eene wyze; noch hoe zy zig dien„ den van het op- en afzetten der munte, „ op dat de ſoldaat het geld niet hooger ont„ vinge dan uitgave;" maar ook „ naarſtig„ lyk te verneemen naar 't vermogen der „ Landen, alzo haare Majeſteit beraaden „ was, de Opperheerſchappy over dezelven „ te aanvaarden, zo menze met hunne eigen„ middelen beſchermen kon (n):" waaruit men zien kan, dat zy zo vreemd niet was van het aanvaarden der hooge Overheid, als zy zig hieldt. Alleenlyk, heeft zy, ten minſten, voor eerſt, willen beproeven, of zulks geſchieden kon, zonder haare oude Onderdaanen te bezwaaren. Het gantſche beloop van

Punten uit Leiceſters Berigtſchrift.

(n) Zie HOOFT XXIII. Boek, bl. 1039, 1042.

1585. van Leiceſters gedrag zal ons leeren, dat hy aan deeze inzigten der Koninginne heeft willen voldoen; en haar, door het naſpooren van het uiterſte vermogen der Landen, door het oefenen van een volſtrekt gezag in de Regeeringe, en vooral, door het bezetten en bemagtigen van verſcheiden' ſterke Plaatſen, den weg baanen, tot het veilig en voordeelig aanvaarden der Opperheerſchappye over de Vereenigde Nederlanden, of over een voornaam gedeelte derzelven.

De Staaten krygen kennis van Leiceſters geheim Berigtſchrift.

Maar de Staatſche Gezanten in Engeland hadden, by geluk of door behendigheid, kennis bekomen van den inhoud van Leiceſters Berigtſchrift: en het punt, welk het aanvaarden der hooge Overheid betrof, als de Landen vermogens genoeg hadden om zig zelven te beſchermen, hadt byſtere agterdogt in hen verwekt. Oldenbarneveld hadt ook, van ter zyde, gerooken, dat Leiceſter op het Stadhouderſchap van Holland vlamde. En ſchoon 't een en 't ander, by de Gezanten, en by zulken onder de Staaten, welken zy 'er kennis van gaven, onder een diep ſtilzwygen, bedekt werdt, heeft het nogtans te wege gebragt, dat men Leiceſter met looden ſchoenen naarging, en zynen toeleg, zelfs eer hy hier was, zogt te dwarsboomen.

XXIII. Graaf Maurits wordt aangeſteld tot Stadhouder Ka-

't Eerſt dat men, ten deezen einde, ondernam, was het opdraagen der Stadhouderlyke waardigheid over Holland en Zeeland, aan Graave Maurits. De eerſte voorſlag hiertoe werdt door Oldenbarneveld gedaan, na dat men, ter algemeene Staatsvergaderinge, geraadpleegd hadt, om de Opperlandvoog-

dy

dy der Vereenigde Nederlanden, op den zelfden voet, als die, ten tyde van Karel den V, bekleed was, aan den Graave van Leiceſter op te draagen. De ſchrandere Penſionaris begreep, naamlyk, dat, onder de algemeene Landvoogdy der Vereenigde Landen, ook de byzondere van Holland, zou konnen geagt worden vervat te zyn, even gelyk het byzonder Stadhouderſchap van Brabant, tot de algemeene Landvoogdy der Nederlanden, plagt te behooren. Doch hy en anderen oordeelden, dat het gezag van Leiceſter eer een weinig betoomd, dan zo hoog opgevyzeld behoorde te worden. 't Punt der aanſtellinge van Graave Maurits tot Stadhouder werdt dan, in Wynmaand, ter Vergadering van Holland, daar ook Gemagtigden van Zeeland waren, overwoogen. De meeſte Leden neigden hiertoe. Zelfs hadden die van Holland hunnen Gemagtigden naar Engeland, reeds voorheen, gelaſt, dat zy, in geval haare Majeſteit de Opperheerſchappy wilde aanvaarden, ten opzigte der byzondere Stadhouderen, bedingen moeſten, 't gene men van Frankryk bedongen zou hebben (o): en zo de Koningin de naamen der Stadhouderen begeerde te weeten, zouden zy mogen verklaaren, dat Graaf Maurits voor Stadhouder van Holland en Zeeland gehouden werdt (p). Nu, drongen ook die van Zeeland, dugtende, veelligt, dat men hun eenen Engelſchen Stadhouder mogt toeſchik- 1585. pitein-Generaal en Admiraal van Holland en Zeeland.

(o) *Zie* hier voor, *bl.* 60.
(p) Reſol. Holl. 5 *Juny* 1585. *bl.* 306.

1585. ſchikken, op de aanſtellinge van Graave Maurits (*q*). In de Vergadering van Holland, viel 'er egter nog eenig geſchil over. Men beſloot 'er toe, met de meerderheid, op den eerſten van Slagtmaand (*r*). Te vooren, waren reeds eenige Leden der Vergaderinge gemagtigd geweeſt, tot het opſtellen van een Berigtſchrift: waarin Amſterdam, nevens Gouda verzogt hebbende, dat het hunnen Vroedſchappen mogt worden medegedeeld, nog eenige veranderingen maakte. Ook beſloot men, te wege te brengen, dat Utrecht zig, gelyk eertyds, wederom onder het Stadhouderſchap van Graave Maurits begaf (*s*). Graaf Maurits deedt den eed, en nam zitting in den Hove, op den veertienden van Slagtmaand. Ten zelfden dage, werdt vaſtgeſteld, dat hem de titel van *gebooren Prinſe van Oranje* gegeven zou worden (*t*): waarom wy hem, voortaan, ook Prins Maurits noemen zullen, ſchoon het Prinsdom van Oranje, eigenlyk, op zynen oudſten Broeder, Filips Willem, verſtorven was. Zyn Laſtbrief was geſteld op den naam der *Staaten van Holland en Zeeland* (*u*). Wat zyn Berigtſchrift betreft, het werdt eerſt opgemaakt, na dat hy den eed gedaan hadt (*v*), en ik vind niet, dat het immer vaſtgeſteld is, hoewel men, in den jaare 1587, Prins Maurits meer gezags opdraagende, zig, op zyn Berigtſchrift,

zo

(*q*) Reſol. Holl. 16 *Sept.* 1585. *bl.* 565.
(*r*) HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1039.
(*s*) Reſol. Holl. 6 *Oct.* 1, 14 *Nov.* 1585. *bl.* 609, 653, 655, 684.
(*t*) Reſol. Holl. 14 *Nov.* 1585. *bl.* 685.
(*u*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 85 [664].
(*v*) Reſol. Holl. 26 *Nov.* 1585. *bl.* 724.

zo wel als op zynen laſtbrief, beroepen heeft (w). Het ontwerp van dit Berigtſchrift liep op deezen zin: „ De Stadhouder, Kapitein-„ Generaal en Admiraal zy gehouden, de „ hoogheid, voorregten en welvaart der „ Landen, ook de oefening van den Chris-„ telyken Godsdienſt voor te ſtaan, en te „ wege te brengen, dat Utrecht, gelyk voor-„ heen, met Holland, Zeeland en Friesland, „ onder zyn Stadhouderſchap vereenigd wor-„ de. Hy doe regt aan elk, die 't hem ver-„ zoekt. Hy verleene *Proviſien* van Regte, „ en doe alle *Ordonnantien* en Vonniſſen uit-„ voeren, by goeddunken van den Preſident „ en Raaden over Holland, Zeeland en Fries-„ land. Hy zal, met der Landen Gekom-„ mitteerde Raaden, hem toe te voegen, de „ Burgemeeſters, Schepens en Wet veran-„ deren, naar behooren, en daar 't de nood „ vereiſcht; en de ampten, te vooren, ter „ begeevinge der Stadhouderen, geſtaan heb-„ bende, begeeven aan getrouwe en bekwaa-„ me liefhebbers des Vaderlands; doch o-„ vergiften van Ampten van den een' aan „ den anderen zullen, niet dan by bewilli-„ ging der Staaten, worden toegelaaten. Ook „ zal hy, met de genoemde Gekommitteer-„ de Raaden, by voorraad, en tot nader or-„ de, verleenen alle Brieven van genade, „ vergiffenis, wettiging, uitſtel van betaa-„ ling en diergelyken, die, by den gehei-„ men Raad te Bruſſel, plagten verleend te „ worden, mids daarop, vooraf, verſtaan-„ de

1585. Ontwerp van zyn Berigtſchrift.

(w) *Zie*, hier na, XXX. *Boek*. §. XVIII.

1585. „ de het goeddunken van den Officier en
„ Magiſtraat der Plaatſe, en mids de ver-
„ kreegen' Brieven aldaar *geinterineerd* of
„ wettig verklaard worden. Doch van voor-
„ bedagte doodſlagen en andere ſnoode mis-
„ daaden zal geene vergiffenis worden ver-
„ leend. Hy voorzie, wyders, met de Ge-
„ kommitteerde Raaden, op de verzekering
„ en beſcherming der Landen, en gedraa-
„ ge zig, te water en te lande, als een goed
„ Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admi-
„ raal behoort: zo egter, dat hy eerbied toe-
„ draage aan den algemeenen Landvoogd,
„ door haare Majeſteit van Engeland, her-
„ waards te ſchikken: en dat hy de bevelen
„ van deezen en van den Raad van Staate,
„ overeenkomſtig met derzelver laſtbrief en
„ berigtſchrift gegeven, in de Plaatſen van
„ zyn Stadhouderſchap, doe ter uitvoeringe
„ brengen. Eindelyk, behouden de Staaten
„ van Holland de magt aan zig, om dit Be-
„ rigtſchrift, naar den nood en 's Lands oor-
„ ber, te veranderen, te vermeerderen, of
„ te verminderen (*x*)."

XXIV. Onderſcheid in de aanſtellinge van Prinſe Maurits en der voorgaande Stadhouderen.

Prins Maurits werdt dus de eerſte Stadhouder van Holland en Zeeland, die zynen laſtbrief ontving van de byzondere Staaten deezer geweſten, welken, hierin, een der eerſte en uitſteekendſte blyken gaven, dat zy zig, voortaan, als hebbende de opperſte magt over hunne byzondere Landſchappen, dagten te gedraagen. De voorgaande Stadhouders en Prins Willem zelf waren aangeſteld

(*x*) *Zie* BOR XX. *Boek*, *bl.* 15 [665].

ſteld geweeſt, door de Graaven. De Staaten hadden hem, in de jaaren 1575 en 1576, niet het Stadhouderſchap, maar *voor zo veel in hun was*, de hooge Overheid der twee Gewesten, geduurende den oorlog, opgedraagen. Na 't afzweeren van Filips, arbeidden de Staaten, om hem tot Graave, niet tot Stadhouder, te kiezen. Maurits was, derhalve, de eerſte, die de waardigheid van Stadhouder, van wege de Staaten, bekleedde. 't Was, in de byzondere Landſchappen, in deezen onzekeren en wankelen ſtaat van 's Lands Regeeringe, met de aanſtelling der byzondere Stadhouderen, op verſcheiden' tyden, zeer ongelyk toegegaan, om dat men overal niet eenerlei begrip hadt van de opperſte magt over elk Geweſt. In Holland, daar de hoogſte Overheid den Prinſe van Oranje toegeſchikt werdt, ſtelde hy, al vroeg, Stadhouders onder zig aan (*y*). Doch in Friesland en Groningen, werdt de Stadhouder aangeſteld, nu eens door de algemeene Staaten, dan door den Aartshertoge Matthias, in den tyd, dat deeze Opperlandvoogd was (*z*). Toen zelfs de Staaten van Friesland, na de dood van den Prinſe van Oranje, Graaf Willem Lodewyk tot Stadhouder verkooren, deedenze hem beveſtigen in deeze waardigheid, door de algemeene Staaten (*a*). Maar de Staaten van Gelderland ſtelden zelven hunne Stadhouders, zonder de algemeene Staaten of iemant anders te kennen 1585.

(*y*) VI. *Deel*, *bl.* 361, 380.
(*z*) VII. *Deel*, *bl.* 127, 165, 365.
(*a*) Hier voor, *bl.* 11.

1585. nen (*b*). Zo deeden ook die van Utrecht, na de dood des Prinſen van Oranje; den Heer van Villers, en na hem, den Graaf van Nieuwenaar, tot hunnen byzonderen Stadhouder, verkiezende (*c*), onaangezien zy, te vooren, met Holland en Zeeland, onder éénen Stadhouder geſtaan hadden, en het niet onbillyk ſcheen, dat zy, in dit opzigt, met deeze twee geweſten, vereenigd bleeven. Doch de verkiezing van Nieuwenaar, welke men den Staaten, in eenen oproer, afgedrongen hadt, was, mooglyk, bewerkt, door Engelſchen of Engelſchgezinden, die 't gezag, welk men Prinſe Maurits wilde opdraagen, paalen zogten te ſtellen. Ook drong meer en meer door het gevoelen, dat de Staaten der byzondere Geweſten, na 't verlaaten des Konings van Spanje, de hooge Overheid waren van elk geweſt, en hunne byzondere huishouding, naar welgevallen, regelen mogten: 't welk men zag overeen te komen met den ouden onderſcheiden' ſtaat der byzondere Landſchappen. De byzondere Staaten, met naame die van Holland, hadden, na 's Prinſen dood, ten blyke hunner opperſte magt, meer dan eens, vergiffenis van misdaaden verleend (*d*). Ook hadt men, in Holland, reeds voor eenigen tyd, vaſtgeſteld, een nieuw zegel te doen maaken, met het omſchrift, *Sigillum Ordinum Hollandiæ*, dat is, *zegel der Staaten van Holland*: wordende, ten zelfden

(*b*) VII. *Deel*, *bl.* 504.
(*c*) Hier voor, *bl.* 10 *en* 99.
(*d*) Reſol. Holl. 9, 15 *Jan.* 4, 5 *Maart*, 12 *April* 1585. *bl.* 18. 29, 142, 143, 209.

den tyde, vaſtgeſteld, dat de vergaderde Le- 1585.
den deezen titel voeren zouden: *De Ridderſchap, Edelen en Steden van Holland* * *vertoonende de Staaten van den zelven Lande* (*e*): waaruit bleek, dat de vergaderde Edelen en Gemagtigden der Steden zig voortaan aangemerkt wilden hebben, als 's Lands opperſte magt verbeeldende. En 't was op deezen voet, dat de Staaten van Holland en Zeeland het Stadhouderſchap deezer geweſten aan Prinſe Maurits opdroegen.

* *repreſenteerende.*

Doch de Graaf van Leiceſter, hiervan kennis gekreegen hebbende, in Engeland, toonde 'er zig zeer geſtoord over, vraagende, „ wat hy in Nederland te doen hadt, daar „ een ander het Stadhouderſchap van Hol„ land en Zeeland bekleedde (*f*)." Ook vondt hy vreemd, dat men Graave Maurits den naam van *Prinſe* gegeven hadt, als of men dien daarmede boven hem hadt willen verheffen. Doch hy liet zig ter neder zetten, toen hem vertoond werdt „ dat 'er, van „ ouds, in elk geweſt, een byzondere Stad„ houder plagt te zyn, die onder den alge„ meenen ſtondt: dat ook de titel van „ *Prinſe*, naar de Duitſche wyze, Graave „ Maurits toekwam, te meer, doordien „ hem de Regeering des Prinsdoms Oranje, „ geduurende de gevangenis zyns Broeders, „ aanbevolen was (*g*)."

Ongenoegen van Leiceſter over Maurits verheffing.

Midlerwyl, wankelde 's Lands algemeene Regeering. De Raad van Staate, wiens laſt,

XXV. Wankele ſtaat van 's Lands

(*e*) Reſol. Holl. 9 *Jan.* 1585. *bl.* 11.
(*f*) Reyd V. *Boek, bl.* 21.
(*g*) Hooft XXIII. *Boek, bl.* 1041.

1585. van drie maanden tot drie maanden, verlengd was, hieldt zig nu ontſlaagen van 't bewind, en was bezwaarlyk byeen te houden. Men arbeidde vaſt aan een nieuw Berigtſchrift voor deezen Raad (*b*); doch men maakte 'er geen einde van, doordien Leiceſter, binnen kort, te gemoet gezien werdt, wanneer 'er toch verandering in zou moeten vallen. Ook beſtondt de vergadering der algemeene Staaten tegenwoordig ſlegts uit Gemagtigden van twee of drie Landſchappen; zo dat men 'er niets gewigtigs beſluiten kon. Alleenlyk, werden Prins Maurits, de Graaven van Hohenlo en Willem Lodewyk, en eenige Leden der Vergaderinge van Holland verzogt, om zig, tot het ontvangen van Leiceſter, naar Vliſſingen te begeeven (*i*). De Graaf, van eenen aanzienlyken ſtoet van Engelſche Heeren verzeld, landde hier, op den twintigſten van Wintermaand (*k*). Hy ſtak, na een kort verblyf, van daar, over, naar Dordrecht, en werdt, hier, en in andere Hollandſche Steden, zeer feeſtelyk ingehaald. De toeſtel van tooneelen, ſpiegelgevegten, triomfboogen, en andere praalgevaarten, met welken hy, in den Haage, vereerd werdt, muntte zo zeer uit, dat men eenen Vorſt naauwlyks heerlyker hadt konnen ontvangen (*l*). Jonkheer Arend van Dorp, die geweigerd hadt, den Hof-

Regeeringe.

Aankomſt van Leiceſter.

(*b*) BOR XX. *Boek*, *bl.* 86 [865].
(*i*) Reſol. Holl. 15 *Nov.* 1585. *bl.* 687.
(*k*) Reſol. Holl. 22 *Dec.* 1585. *bl.* 774.
(*l*) Reſol. Holl. 24, 25, 26 *Dec.* 1585. *bl.* 781, 784, 785. 7 *Januar.* 1586. *bl.* 5.

, in 't jaar 1585.

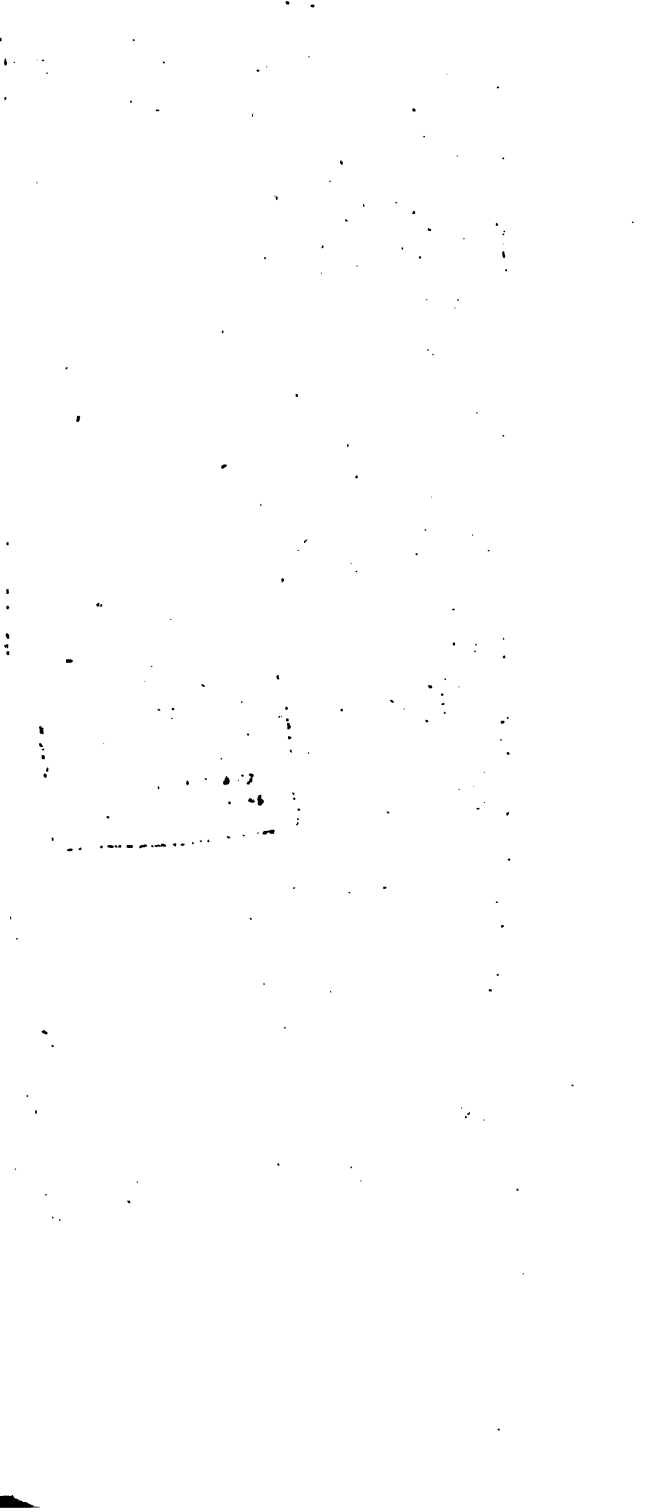

Hofmeester des Graaven te huisvesten, werdt daartoe, op uitdruklyken last der Staaten, door den Prokureur Generaal, Willem Maartenszoon Kalf, genoodzaakt. Immers ik vind, dat men beslooten heeft, deezen zulk een' last te geeven (*m*). De Gemeente, vooral de Hervormde, toonde den Graave, allenthalve, uitbundige blyken van genegenheid, en verheugde zig, dat zy, in plaats van den Hertog van Anjou, dagelyks, ter Misse te zien gaan, nu deezen Heer, openlyk, met haar, het Christelyk Avondmaal zou zien houden. Ook ging hy, inderdaad, vlytig ter Kerke. Men begon zig dan meer van hem te belooven, dan men van wylen den Prinse van Oranje genooten hadt: die, sprak men nu, veel te slap was geweest, in het bevorderen van de belangen der waare Kerke. Leicester zelf liet zig, somtyds, iets diergelyks verluiden, en gaf voor, dat hy, in 't voorstaan van den Godsdienst en van 's Lands welvaaren, niemant verschoonen zou (*n*). 1585. Genegenheid der Gemeente te hemwaards.

Op den zevenden van Louwmaand, werdt hy, door den Kanselier Leoninus, verwelkomd, met eene sierlyke rede, uit den naam der algemeene Staaten, die, op den tienden, beslooten, hem de Opperlandvoogdy aan te bieden, op gelyken voet, als die, ten tyde van Keizer Karel den V, bediend geweest was (*o*). Doch Friesland hadt, in 't eerst, in deeze opdragt, niet konnen bewilligen (*p*). De Opperlandvoogdy wordt hem opgedraagen. 1586.

Ook

(*m*) Resol. Holl. 30 *Jan.* 1586. *bl.* 31.
(*n*) Reyd V. *Boek*, *bl.* 74. Hooft XXIII. *Boek*, *bl.* 1042.
(*o*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 4 [624] *enz.*
(*p*) Resol. Gener. 10, 11 *Jan.* & *Juny* 1586. *by* Bor Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl.* 59, 60, 62.

1586. Ook bedong Holland de behoudenis der Privilegien, en byzonderlyk, dat de geſchillen, op 't ſtuk der belaſtingen, in Holland en Zeeland ontſtaande, door Prinſe Maurits en eenigen uit den Hoogen en Provinciaalen Raade, zouden worden beſliſt. Het Noorderkwartier ſtondt op het behouden van zyn Kollegie van Gekommitteerde Raaden, en Gouda beweerde, dat men den Godsdienſt en 't geweeten niet aan 's Graaven gebied onderwerpen moeſt (*q*). Men hadt den Graave van Leiceſter op deeze waardigheid reeds in Engeland doen hoopen. Doch nuze hem opgedraagen werdt, ſcheen hy, in 't aanvaarden derzelve, merkelyke zwaarighedeu te vinden. Men wees hem aan, dat de ſtaat der Landen zulk een Hoofd vereiſchte. En hy geliet zig te luiſteren, tot dat men van eenen Raad van Staate ſprak, by wiens goeddunken, hy alles te verrigten hadt. Toen toonde hy zig wederom afkeerig van 't aanvaarden der Landvoogdye, niet ſchroomende, zo vroeg al te doen zien, dat hem alle inbinding zyns gezags mishaagde. De Staaten hielden hem voor, dat de raad van luiden, die grondige kennis van 's Lands gelegenheid hadden, hem, die daar onlangs gekomen was, zeer nuttig zyn kon, en den laſt merkelyk verligten zou. Hy verklaarde, eindelyk, eenen Raad van Staate by zig te zullen gedoogen, mids dezelve beſtondt uit twee Engelſchen, volgens het Verdrag met de Koninginne gemaakt, en voorts uit inboorlin-

Verſchil met hem over den Raad van Staate.

(*q*) Reſol. Holl. 6, 8, 10 *Jan.* 1586, *bl.* 4, 8, 16.

lingen, by hem te kiezen, naar zyn welgevallen. De Staaten booden hem de keuze aan uit een dubbel getal: waarop hy hernam, dat hy altoos wilde gebruiken, uit Gelderland, den Kanſelier Elbert Leoninus, uit Vlaanderen, den Preſident Adolf van Meetkerke, uit Holland, Walraven, Heer van Brederode, uit Zeeland, Jakob Valke, en uit Utrecht, Paulus Buis: voorts mogt men bekwaame luiden voordraagen, waaruit hy 't overig getal vol maaken zou (r). Ondertuſſchen, kon hy niet verbergen, hoe zeer hem tegenſtondt, dat men Overſten in eenige Landſchappen, en zelfs in gedeelten van Landſchappen, gelyk in het Noorden van Holland, hadt aangeſteld. Voorts begeerde hy zelf 't Berigtſchrift voor den Raad in te ſtellen; doch, noch daaraan, noch aan eenig beſluit des Raads gebonden te zyn; maar alleenlyk aan de bevelen der Koninginne. Filips Sidnei, Zoon zyner Zuſter, die zig, zo men meent, het Stadhouderſchap van Zeeland toegelegd hadt, dreef ook, dat Berigtſchriften en bepaalingen ſtreeden met de waardigheid van Opper-Landvoogd, die men Leiceſter wilde opdraagen. Zeer hard dagt dit den Staaten; doch bevroedende, dat men hem nu ingehaald hadt, en op de beſte wyze vergenoegen moeſt (s), ſloot men, op den eerſten van Sprokkelmaand, een verding met hem, op den volgenden voet: „ De Staaten zouden, behoudens 't Verdrag met haa- 1586. Verding met hem geſloo- ten.

„

(r) Boek XXI. *Beek, bl.* 5, 8 [675, 690].
(s) Hoofd XXIII. *Beek, bl.* 1042.

1586. „ haare Majeſteit gemaakt, hem aanneemen tot algemeenen Landvoogd der Vereenigde Geweſten, te weeten, Gelderland en Zutfen, Vlaanderen, Holland en Weſtfriesland, Zeeland, Utrecht, Friesland, en de anderen, met deezen, door bondgenootſchap, verknogt. Hy zou het opperſt en * volſtrekt gebied hebben over zaaken van oorloge, zo te water als te lande. Gelyk gezag zou hy hebben, in zaaken, de burgerlyke regeeringe en regtsoefening betreffende, volgens de wettige gewoonten der tyden van Keizer Karel den V. De renten en laſten, en de wedden der Amptenaaren zouden betaald worden, uit de Domeinen van elk geweſt, zo verze reikten. 't Overige zouden de Staaten verzorgen. De voornaamſte Ampten van Regeeringe en Regte, die ter begeevinge des algemeenen Landvoogds plagten te ſtaan, zou hy begeeven aan Perſoonen, te kiezen, uit een twee- of driedubbel getal, benoemd door de Staaten van 't geweſt, daar 't voorviel. Hy zou, uit veele bekwaame inboorlingen, by de Staaten te noemen, eenen Raad van Staate opregten, die, met de twee Raadsheeren, te magtigen door haare Majeſteit, zyner Doorlugtigheid byſtaan zouden, in het beleiden van 's Lands zaaken. De algemeene Staaten zouden, ten allen tyde, vergaderen, daar hy 't goedvondt. Ook zouden zy en de Staaten der byzondere geweſten zo dikwils byeenkomen mogen, als zy zulks zouden geraaden vinden. Al-

* *abſolut.*

„ le

„ le Regten, vryheden, verdingen, orde- 1586.
„ ningen, keuren en gewoonten der Landen
„ zouden in volle kragt blyven: waarop zy-
„ ner Doorlugtigheid zou gelieven den ver-
„ eiſchten eed te doen, gelyk de Staaten be-
„ reid waren, hem hulde en trouw, van we-
„ ge der Landſchappen, te zweeren (*t*)."

Na 't maaken van dit Verding, ontving de Graaf van Leiceſter zynen laſtbrief van de algemeene Staaten, waarby hy ook tot het invorderen van alle ingewilligde en nog in te willigen laſten van den kryg gemagtigd werdt. Voorts werden hem de middelen op de verteering in Gelderland en in de Brabantſche en Vlaamſche Steden, die 't nog met de Staaten hielden, en de brandſchattingen ten platten lande, daar men geene middelen op de verteeringe kon heffen, in handen geſteld. Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland beloofden hem, daarenboven, voor een geheel jaar, ingegaan met den tienden van Louwmaand, tweehonderdduizend guldens ter maand, benevens alle de middelen, die men, geduurende den zelfden tyd, uit Overyſſel, Drente, de Ommelanden en andere vyandlyke Plaatſen, zou konnen trekken. Men bewilligde, eindelyk, ook in het aanhouden der gelei- en verlofgelden op de uit- en ingaande waaren, voor den zelfden tyd, tot onderhoud der gewoone Oorlogsſchepen en der zulken, die de Koningin, uit kragte van het verding, zou mogen vorderen (*u*). Doch toen

Middelen, hem in handen geſteld.

(*t*) Zie Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 81. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 6 [686].

(*u*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 8 [690].

1586. toen dit alles, ter Vergaderinge van Holland, overwoogen werdt, hadt Amſterdam verklaard, dat deeze Stad niet voor de ſchulden van andere Steden of Geweſten, en ook niet verder dan voor laſten, die zy zelve ingewilligd hadt, verbonden wilde zyn. Ook hadden Gorinchem en Schiedam begeerd, over de verdeeling der ingewilligde laſten, gehoord te worden. Hierop werdt, van wederzyde, de eed gedaan, op den vierden van Sprokkelmaand (*v*); en de aanneeming des Graaven, by Plakaat van den zesden, den volke bekend gemaakt (*w*).

Zyn nader voorſtel.

Leiceſter nogtans, oordeelende dat hem nog te weinig was ingewilligd, deedt, terſtond hierna, verzoeken, om het leggen eener nieuwe belaſting van vyftig guldens op het honderd fyn Zouts, van twee ſtuivers op de tonne biers, en van twaalf ſtuivers op de tonne zeeps. Voorts begeerde hy nadere opening van den ſtaat der gemeene middelen, en van die van ieder Landſchap, hem toegevoegd; ook van de laſten, op de Geleigelden ſtaande, en, eindelyk, ook vyfentwintig Oorlogsſchepen, met Hopluiden van vermogen voorzien (*x*). Dit voorſtel was, in de Franſche taale, geſchied, en werdt den Staaten ſchriftelyk behandigd. Zy antwoordden „ dat

Antwoord der Staaten.

„ zy de belaſtingen op het zout en de andere
„ waaren zelven noodig hadden, om de twee
„ tonnen ſchats ter maand uit dezelven te
„ vin-

(*v*) Reſol. Hol'. 4 *Febr.* 1586. *bl.* 37, 38.
(*w*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 47. BOEK XXI. *Boek*, *bl.* 90 [692].
(*x*) *Zie* BOEK XXI. *Boek*, *bl.* 9 [691].

„ vinden. Doch hoopten zy de Landſchap- 1586.
„ pen te verwilligen, tot eene belaſting op
„ de Lakens, te betaalen, door den eerſten
„ kooper; zo haare Majeſteit wilde toeſtaan,
„ dat de Engelſche Lakens, op hier of naar
„ 't Ooſten geſchikt, in éene van de Steden
„ der Vereenigde Geweſten gebragt werden,
„ mids op het inkomen niets betaalende. Het
„ opmaaken der laſten op de Geleigelden had-
„ den zy den ouden Raaden van Staate aanbe-
„ volen. En om op het uitruſten der Oorlogs-
„ ſchepen te mogen letten, baden zy hem,
„ te willen verklaaren, van welke ſoort hy-
„ ze begeerde (y)."

Onder dit handelen, werdt hem een ontwerp van een Berigtſchrift voor den Raad van Staate behandigd; doch hy begeerde het te hervormen naar zyn welgevallen. En moeſt, hierin, na veele redenen over en weder (z), bewilligen, ja hem zelf verklaaren, dat men hem niet, maar den Raad alleen, aan dit Berigtſchrift dagt te binden, en dat hy zig niet naar de meeſte ſtemmen zou behoeven te ſchikken; maar, den Raad gehoord hebbende, zelf mogen beſluiten, 't gene hy, ten dienſte der Landen, heilzaamſt oordeelde. Toen veranderde hy 't Berigtſchrift (a): welk de algemeene Staaten, ſedert, op hunnen naam, uitgaven, en dat een jaar zou ſtand houden. Voorts koos hy de Groot gezag, aan Leiceſter opgedraagen.

Le-

(y) Reſol. Holl. 12 *Febr.* 1586. *bl.* 60 enz. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 9 [691].
(z) *Zie* ook Reſol. Gener. 6, 20, 21, 22, 25 *Jan.* 1586 *by* Bor Auth. Stukk. II. *Deel*, *bl.* 60, 61, 62.
(a) *Zie* het *by* Bor XXI. *Boek*, *bl.* 7 [688].

1586. Leden des Raads, uit de benoeming van een ruim getal door de Staaten; die hem, ten opzigte der Perſoonen van Leoninus, Meetkerke, Brederode, Valke en Buis, ook te wille waren. Daarna deedt hy den Graave van Hohenlo het algemeen Luitenantſchap over 't Krygsvolk van den Staat onder hem aanbieden. Doch deeze bedankte voor zulk eene eer, en verkoor, de Staaten van Holland en Zeeland, die hem, tot Luitenant van hunnen byzonderen Kapitein-Generaal, hadden aangenomen, liever, tot zyne Betaalsheeren, te hebben (*b*). Maar Prins Maurits zelf en Graaf Willem Lodewyk namen, tot hunne byzondere Stadhouderſchappen, laſtbrieven van den Graave van Leiceſter (*c*), die zig nu ernſtelyk begon te zetten, tot het ſchikken der zaaken van Regeeringe, naar zynen zin.

XXVI. De Koningin houdt zig te onvrede, over 't opdraagen der Landvoogdye aan Leiceſter.

Doch, kort hierop, kwam 'er ſchryvens uit Engeland, aan hem en aan de algemeene Staaten, waarby de Koningin zig hieldt, zeer misnoegd te zyn op beide, over 't opdraagen en aanneemen der Opper-Landvoogdye, 't welk, buiten haare kennis geſchied zynde, haar of haaren Onderzaat nogtans byna ſcheen in te wikkelen ter hooge Regeeringe deezer Landen, die, door haar, van de hand geweezen was. De Staaten, die wel begreepen, dat de Koningin zo ſchryven moeſt, om de gevoeglykheid, voor de weereld, en, vooral, voor Spanje, te bewaaren, zo lang het mogelyk ware; gelieten zig haare vein-

ze-

(*b*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 14 [698].
(*c*) HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1045.

zery niet te bemerken, en antwoordden haar, beleefdelyk „ dat het gebied, aan Leiceſter „ opgedraagen, niet verder ging dan dat der „ algemeene Landvoogden, van ouds, plagt „ te gaan. Dat het woord * *volſtrekt* ſlegts „ diende, om hem, boven de byzondere „ Stadhouders, te doen uitſteeken, en, ten „ ſcherpſten genomen, niet verder getrok- „ ken kon worden, dan tot het beleid des „ oorlogs (4). Dat de hoogſte Overheid bleef „ by de Staaten der byzondere Geweſten, „ en by gevolge ook de magt om Leiceſters „ laſtbrief, wanneer 't hun goeddagt, te „ herroepen." Welk ſchryven een regelregt antwoord was op de ſchynklagten der Koninginne, en te gelyk eene ſchrandere bepaaling van het uitgebreid gezag, welk men Leiceſter ſcheen opgedraagen te hebben. De Graaf zelf ſchreef ook aan de Koninginne, in de eerbiedigſte en deerlykſte bewoordingen; waarmede zy zig, ten laatſten, naar 't ſcheen, zoetelyk, paaijen liet (*d*). 1586.

* *abſolut.*

Ten

(*d*) Boe XXI. *Boek, bl.* 14 [697, 698]. Hooft XXIII. *Boek, bl.* 1046.

(4) Zo ſchreeven de Staaten, zonder 't Verding, met Leiceſter gemaakt, behoorlyk te hebben nagelezen, of, mogelyk, in verwagting, dat de Koningin het niet ten ſcherpſten naleezen zou. Want wy hebben, hier voor (*bl.* 116), gezien, dat aan Leiceſter gelyke magt, in zaaken van Regeeringe, als in zaaken van Oorloge, opgedraagen was. De woorden van het oorſprongklyk Verding zyn zeer nadruklyk. Dus luidenze: *Item ſal zyn Excell. volle macht en abſoluyt geweld hebben in de voorſz. Provintien en van haer geaffecteerde, in 't ſtuck van de Politie en Juſtitie.* Zie Boe XXI. Boek, bl. 6 [686]. en *Groot-Plakaatb.* IV. Deel, bl. 81.

1586. XXVII. Joan van Oldenbarneveld wordt Advokaat van Holland.

Ten deezen tyde, vonden de Staaten van Holland geraaden, in de plaats van Paulus Buis, tot 's Lands Advokaat, te beroepen Meester JOAN VAN OLDENBARNEVELD, thans Pensionaris van Rotterdam; doch te Amersfoort gebooren, en, te vooren, reeds, in verscheiden' gewigtige Staats-handelingen, gebruikt. Hy maakte eenige zwarigheden tegen het aanvaarden van deezen dienst; doch nam dien eindelyk aan, onder beding, dat hy terstond ontslaagen zou zyn, in gevalle van handel om 't Land aan Spanje te brengen, waarvoor hy bedugt was; en dat hy, buiten zyne bewilliging, in geene uitheemsche bezending, gebruikt zou worden (*e*). Hy deedt den eed, den agtsten van Lentemaand, op den lastbrief en het Berigtschrift; den zesden ingesteld, waarby zyne jaarlykshe wedde, op twaalfhonderd ponden van veertig grooten, bepaald was (*f*). Ten zelfden dage, beslooten de Hollandsche Staaten, aan Leicester en den Raade, geene Vertoogen te doen, dan in de Nederduitsche taale: ook, hem te verzoeken, zyne voorstellen aan hun te willen doen, in de zelfde spraake (*g*): gelyk, sedert, meen ik, altoos geschied is.

XXVIII. De Overste Taffis

De Krygsbedryven deezes jaars werden, van de Spaansche zyde, byna met den aanvang van het zelve, begonnen. De Overste Tas-

(*e*) Remonstr. van]. v. OLDENBARN. *in de* Waar. Hist. *bl.* 150. BOR XX. *Boek, bl.* 72 [647]. XXI. *Boek, bl.* 16 [700]. HOOFT XXIII. *Boek, bl.* 1047.

(*f*) Resol. Holl. 11 *Febr.* 6 *Maart* 1586. *bl.* 55, 86, 88 enz.

(*g*) Resol. Holl. 7 *Maart* 1586. *bl.* 105.

Tasſis viel, in het afzyn van Graave Willem, op den drieentwintigſten van Louwmaand, in Friesland, met vyfentwintighonderd knegten en vierhonderd Paarden, lieplde Zevenwolden af, en wendde zig vervolgens naar de hoogte van de Bilt. Graaf Willem, in alleryl, naar Stavere gekeerd, zag zig, ongelukkiglyk, afgeſneeden van een deel zyns volks, onder Stein van Malſem, die, zig te Buxum nedergeſlaagen hebbende, door de Koningſchen, overvallen, en, met groot verlies, op de vlugt gejaagd werdt. Graaf Oswald van den Berge, zig van een Frieſch Vendel meeſter gemaakt hebbende, werdt, hier, door de zynen, voor een' Staatſchen Vendrig aangezien, en, uit misverſtand, doorſteken (*b*). Zyn broeder, Herman, werdt gewond. Voorts waren 'er, ook van de Spaanſche zyde, een goed getal geſneuveld. Een opkomende ſtofregen, die Tasſis bedugt voor dooijen maakte, dreef hem, daarna, met agterlaatinge van alle zyne dooden en van de veroverde Veldſtukken, ten lande uit (*i*). Doch deeze togt baarde zo veel ſchriks, door gantſch Friesland, dat beide Steden en Dorpen Brieven van Vrywaaringe kogten van Verdugo, en deeze geheele oord in eene ſoort van verzoening raakte met de Koningſchen. Verdugo, die heet was op lof van heuſchheid, boodt, ſedert, Graave Willem de brandſchatting der Ommelanden 1586. valt in Friesland.

(*b*) Reyd IV. *Boek*, *bl.* 61. Strada *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 396.

(*i*) Boe XXI. *Boek*, *bl.* 10 [652]. Hooft XXIV. *Boek*, *bl.* 1057.

1586. den aan, mids deeze hem die van Friesland liet toekomen. Doch de Graaf, dugtende dat de luiden, eens aan de ruſt gewend, niet wederom tot het weigeren van brandſchatting zouden te krygen zyn, ſloeg deeze aanbieding van de hand. Hy gaf, daarna, bevel tot het houden van goede wagt, in alle bezette Plaatſen; ook tot het uitzetten van verdagte Perſoonen, tot het optekenen der eetwaaren, en tot het openbyten der bevrooren' wateren. Voorts werdt de derde man uit de huisluiden opontbooden, 't welk, in Friesland, drieduizend koppen kon uitleveren (*k*).

Oproerige ſchriften in Friesland geſtrooid.

Doch terwyl Graaf Willem zig dus te weer ſtelde, deedt Verdugo, door zekeren *François Bodemond*, weleer Geheimſchryver des Prinſen van Oranje, daarna Griffier des Hofs van Friesland, doch nu tot de Spaanſche zyde overgegaan, boekjes in Friesland ſtrooijen, waarin de Staaten werden uitgemaakt „ voor baatzugtige luiden, die, om in 't be„ wind te blyven, 't volk ſtreelden met de „ ſchoone naamen van Vryheid en Gods„ dienſt, en met Naſſauſche Hoofden, wien „ niet 's Lands welvaart, maar eigen glorie „ ter herte ging. Voorts riedt men den Frie„ zen, zig te hoeden van den handel met „ Engeland, daar eindelooze ſlaaverny en „ geduurige oorlog uit te wagten ſtondt. „ Veeleer behoorde de Gemeente zig te ver„ zoenen met haaren Koning, daar meer niet „ toe

(*k*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 22 [709]. REYD IV. *Boek*, *bl.* 69, 70. HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1058, 1059.

„ toe vereiſcht werdt, dan dat men eenigen 1586.
„ blooden boeven (dien naam kreegen de Staaten) „ den kop kloofde." Eenige honderden van deeze boekjes werden te Ooſtmerhorn, in een Embder ſchip, aangehaald, en Graave Willem toegeſchikt (*l*).

Terwyl Friesland dus ontruſt werdt, liepen andere oorden niet vry. De Koningſchen, twee Sloten by Venlo bemagtigd hebbende, toogen, omtrent het midden van Louwmaand, naar Lottum, en zonden, van daar, tweehonderd oude Spaanſche ſoldaaten, over de Maaze, die 't Klooſter Beeterswaard innamen. Doch hier overviel hun Schenk, wien 't onlangs gelukt was, de Kornet van *Appio Conti* te ſlaan, en die nu 't Klooſter in den brand ſtak, en de meeſte Spanjaards verſloeg: 't welk hunne ſpitsbroeders, te Lottum, derwyze verbitterde, dat zy eenige Staatſche gevangens in koelen bloede van 't leeven beroofden (*m*). Maar Schenk en *Herman Fredrik Kloet*, Overſte van Nuis, beſtonden, op laſtbrief van den verdreeven Keurvorſt Truchſes, Werle in Weſtfaalen te verraſſen, in den aanvang van Lentemaand. 't Slot aldaar weigerde men egter op te geeven. Ook zondt Hautepenne, weinige dagen laater, den regeerenden Aartsbiſſchop eenige benden te hulpe, waardoor Schenk bewoogen werdt, de Stad leêg te plonderen en te verlaaten, gelyk op den agttienden van Lentemaand geſchiedde. Hy begaf zig toen naar Schenk Lei- wordt

XXIX. Wederzydſche Krygsbedryven.

(*l*) REYD IV. *Boek*, *bl.* 70. HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1060.
(*m*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 11 [693].

1586. Leiceſter, die hem Ridder ſloeg, en beſchonk met eenen keten van tweeduizend guldens (n).

Ridder geſlaagen.

De Stad Graave, binnen welke, *Lubbrecht Turk, Heer van Hemert*, geboodt, was, eenige weeken, belegerd geweeſt, door Graave Karel van Mansfeld, en ſtondt nu over te gaan, door verraad, wanneer de ſchelmery, gelukkiglyk, ontdekt en geſtraft werdt. In Grasmaand, wiſt Hohenlo eenigen voorraad in de Stad te krygen. Hy en Norrits werden, daarna, nog eens, door Leiceſter, ten zelfden einde, derwaards gezonden. Zy bemagtigden toen eene vyandlyke ſchans, te Lithoyen; en ſedert de Huizen te Batenburg en te Empel, na 't houden van een ſcherp gevegt, met eenen hoop Koningſchen. Zy wiſten de Stad toen van dertig of veertig ſchuiten, met krygs- en mondbehoeften, te voorzien; des Parma, geenen kans ziende, om haar, door gebrek, te dwingen, op den twaalfden van Bloeimaand, zelf in 't Leger kwam, ſtraks Batteryen opwierp, en de Plaats, van den overkant der Maaze, uit vierentwintig ſtukken, beſchieten deedt. Na 't maaken eener tamelyke opening, liet hy ſtorm loopen, die egter mannelyk afgeſlaagen werdt. Maar als zig, des anderendaags, het gantſche Leger in ſlagorde vertoonde, ging 'er zulk een byſter misbaar op in de Stad van vrouwen en kinderen, dat den ſoldaaten, den Wethouderen en den meeſten bevelhebberen de moed ontzonk. De Heer van Hemert, die, 's daags te vooren, nog aan

Graave, door Parma, belegerd.

(n) Boek XXI. *Boek, bl.* 15, 16 [699, 700].

aan Leiceſter geſchreeven hadt, dat hy de Stad genoeg zag te verdedigen, liet zig nogtans nu, door eenige Hopluiden, overhaalen, om te beproeven, of Parma tot een billyk verdrag zou willen verſtaan. Hopman *Denys de Charrette* was ſchier de eenigſte, die zig tegen dit verhaaſt beſluit verzettede. Men kwam dan te woorde met den vyandlyken Veldheer, die de Stad, op redelyke voorwaarden, overnam, den zevenden van Zomermaand (o). De tyding hiervan deedt de Staatſche bezetting verloopen uit Megen. Ook werdt Batenburg, kort hierna, wederom opgegeven aan de Spaanſchen. Leiceſter, opgetrokken, om Graave te ontzetten, en onder weg de ſchanſen Knodzenburg en aan 't Bergſche hoofd bemagtigd hebbende, ontving de maare van het verlies der Stad, terwyl hy gereed ſtondt, om, derwaards, over de Maaze, te zetten. Des keerde hy, met een verſtoord gemoed, naar de Bommelerwaard, daar hy zyn Leger nederſloeg. Te Bommel, kwamen by hem de Heer van Hemert en eenige Hopluiden, om hun gedrag, in 't overgeeven van Graave, te verantwoorden. Hemert en eenige anderen werden terſtond vaſtgezet. Leiceſter beriep eenen Krygsraad, te Utrecht, voor welken zy te regt geſteld werden. Hemert en twee Hopluiden werden, om de beweezen' laf-hertigheid in 't overgeeven der Stad, ter dood veroordeeld; doch men gedroeg zig, om-

1586.

De Stad wordt, by verdrag, opgegeven.

De Heer van Hemert wordt, om 't opgeeven

(o) Boe XXI. *Boek, bl.* 15 [699]. 20, 21 [707, 708]. Strada *Dec.* II. *Libr.* VII. *p.* 403.

1586. omtrent het uitvoeren of vernietigen van 't vonnis, tot den Graave van Leiceſter: die zig egter niet beweegen liet, tot het bewyzen van genade. De Heer van Hemert, een jong Gelderſch Edelman van aanzienlyken Huize, werdt ſtaande onthalsd. Voor zyn ſterven, verklaarde hy den volke, in twee taalen, dat hy zig van ontrouw zuiver kende; doch, uit mededoogen met kermende vrouwen en kinderen, tot bloodigheid vervallen was. De twee Hopluiden droegen dezelfde ſtraf (*p*). Ik vind, dat de Staaten van Holland, onder anderen, ſterk aangehouden hadden, dat men, met den Heere van Hemert, naar ſtrengheid van Regte, wilde handelen (*q*).

van Graave, onthalsd.

XXX. In Bloeimaand, hadden de Baron *Willougby* en de Ritmeeſters *Paulus* en *Marcellus Bax* een ſterk Spaanſch geleide, dat een' grooten voorraad van graanen, uit Luikerland en het Kleefſche, naar Antwerpen voerde, verſlaagen en beroofd (*r*). Hohenlo en de Engelſche Maarſchalk *William Pelham* deeden, daarna, eenen inval in Brabant, en plonderden de Langeſtraat. Ook overviel Hohenlo, op deezen togt, de Kornet van *Camillo del Monte*, by Breda, daar hy den Engelſchen Hopman *Weltz*, die voor deezen Aalſt verkogt, en ſedert den vyand gediend hadt, gevangen kreeg. Men zondt hem aan Leiceſter, in verwagting dat deeze hem, niet minder ſtreng dan den Heer van

Spaanſch geleide geſlaagen.

Leiceſter neemt een' Engelſchen overlooper in zynen dienſt.

(*p*) Boe XXI. *Boek, bl.* 22 [708], 25 [712].
(*q*) Reſol. Holl. *van* 24 *Juny tot* 1 *July* 1586. *bl.* 220.
(*r*) Boe XXI. *Boek, bl.* 23 [709].

van Hemert, zou doen handelen. Doch dit viel anders uit. Leiceſter ſchonk den verraader niet ſlegts het leeven en de vryheid; maar nam hem zelfs aan onder zyne Lyfbende (*s*). Hierdoor verwekte hy groot misnoegen onder de luiden van oorloge: veelen van welken, ſedert, nog verdrietiger werden, als zy hem het Regement van den Heere van Hautain, die aan den Kouwenſtynſchen dyk gebleeven was, aan zynen Neeve, Filips Sidnei, zagen opdraagen. De klagten, die twee-entwintig der voornaamſte Bevelhebberen hier over, ſchriftelyk, aan den Graave van Hohenlo, gedaan hadden, werden Leiceſter overgeleverd. Doch hy hieldt zulks te ſmaaken naar muitery, en wees het vertoog, met verontwaardiging, van de hand (*t*). 1586.

Hy geeft het Regement van Hautain aan Sidnei.

Misnoegen hierover.

Na 't inneemen van Batenburg, zondt Parma den Graaf van Mansfeld, om 't Huis en de ſchans te Wel te overmeeſteren. Hy kreeg de ſchans, na 't ſlaaken van tagtig ſchooten. Doch 't Slot ſlegts opgeëiſcht, en van Hopman Splinter van Helmich, die 't bewaarde, weigerend antwoord bekomen hebbende, rukte hy voor Venlo, dat toen, bide van de Gelderſche en Brabantſche zyde, belegerd werdt. Schenk, kort te vooren, uit Venlo getrokken, om eene ſchans te ſtigten, op den hoek, daar de Waal uit den Ryn ſchiet, zogt, een weinig te laat, door het vyandlyk Leger, te ſlaan, en zyne Gemaa-

De ſchans te Wel verloren.

Venlo belegerd.

(*s*) Boek XXI. *Boek, bl.* 51 [750].
(*t*) Hooft XXIV. *Boek, bl.* 1065.

1586. maalin, die in de Stad gebleeven was, te verloffen. Nogtans drong hy door, tot aan de herberg van den Prinſe van Parma. Doch toen 't gantſche heir in beweeging ziende, was hy genoodzaakt, te rug te keeren, en bragt het, niet zonder verlies, binnen Wagtendonk. Sedert, voltrok hy de begonnen veſting, die, naar hem, *Schenkenſchans* genoemd werdt (*v*).

Schenkenſchans geſtigt.

Voor Venlo, in de Maaze, lag eene ſterkte, op een Eilandje, waaruit de vyand zeer beſchadigd werdt. Parma deedt, derhalve, een houten bolwerk ſtigten, op drie ponten, en bemannen met driehonderd knegten, die voet kreegen op 't Eilandje, en de Staatſchen, uit de ſterkte, naar de Stad jaagden. De bezetting toonde egter herts genoeg, om 't beleg door te ſtaan; doch werdt, eerlang, door de burgery, met de wapenen in de vuiſt, gedwongen, om zig met Parma te verdraagen, gelyk, op den agtentwintigſten van Zomermaand, geſchiede. By 't Verdrag, werdt de vrye uittogt voor Schenks Huisvrouwe en Schoonzuſter bedongen, die 'er egter veel gelds laaten moeſten. Leiceſter geboodt, ſedert, de goederen en Perſoonen der burgeren van Venlo aan te taſten, waar menze in de Vereenigde Landen wiſt te agterhaalen (*w*).

De Burgery van Venlo, dwingt de bezetting tot het opgeeven der Stad.

Het Slot te Wel, door ontrouw,

Na 't overgaan van Venlo werdt het Slot te Wel andermaal opgeëiſcht, door Hautepenne. De Bevelhebber van Helmich zogt de

(*v*) BOR XXI. *Boek, bl.* 24, 25 [711, 713].
(*w*) BOR XXI. *Boek, bl.* 26 [713]. STRADA *Dec.* II. *Lib.* VII. *p.* 412.

de Plaats te houden, ten minſten tot dat 'er behoorlyke bres geſchooten zou zyn; doch hy werdt, door ontrouw en muitzugt van zyn eigen volk, genoodzaakt, tot verdrag met den vyand te komen. Hautepenne luiſterde naar geene billyke voorwaarden. Nogtans beloofde hy Helmich vryen uittogt met zyn paard. Doch hy hieldt zyn woord niet. De Hopman en zyn gezin werden, na 't overleveren der Plaatſe, naakt uitgeſchud en van alles beroofd. Hy en een groot deel zyns volks kwamen te Utrecht, daar drie van de muiters, op zyne aanklagte, ter galge verweezen werden. Een der zelven, een Schotsman van geboorte, was niet by naame onder de misdaadigen genoemd geweeſt; doch hadt, met de overigen, om de galg moeten looten, en een gelukkig lot getroffen (x). 1586. verlooren.

XXXI. Parma belegert Nuis.

Midlerwyl, werdt het Stigt Keulen en Weſtfaalen, door Nieuwenaar, Schenk, Kloet en anderen, in geduurige onruſt, gehouden. Een deel Krygsvolk, 't zy Staatſch of Keulſch, want dit 's twyfelagtig, beſtondt zelfs, op den derden van Hooimaand, eenen hoop van drieduizend menſchen, die naar Keulen ter markt toogen, aan te taſten, gedeeltelyk te verſlaan, en van alles te berooven. Wat laater, ſtaken de Staatſchen den brand in omtrent vyftig Dorpen of Heerenwooningen te gelyk (y). Diergelyke overlaſt bewoog den regeerenden Keurvorſt, om den Prinſe van Parma aan te zoeken, om onder-

(x) Bor XXI. *Boek, bl.* 26, 27 [714, 715].
(y) Hooft XXIV. *Boek, bl.* 1015.

1586. derſtand, tot het herwinnen van Nuis, voor welke Stad, deeze, op den tienden van Hooimaand, 't beleg ſloeg, met een Leger van zeſtienduizend knegten en omtrent vyfentwintighonderd paarden. De bezetting der Stede, over welke Herman Fredrik Kloet geboodt, was, daarentegen, maar zeſtienhonderd man ſterk. Egter deedt zy meer dan eenen uitval, eer de belegeraars de batteryen gereed hadden. Toen deezen klaar waren, werdt de Stad opgeëiſcht. Men verzogt tyd van beraad, die vergund werdt, en te gelyk beſtemd, dat men zig, midlerwyl, ter wederzyde, van daadelykheden onthouden zou. In deezen tuſſchentyd, tradt Parma zelf tot digt onder de veſte, en zig gelaatende, eenen Gemagtigde te zyn van den Keurvorſt, vermaande hy den belegerden, hun beſluit niet te verwylen. Doch terwyl hy hier ſtondt, werdt 'er, van binnen en van buiten, hevig geſchooten: en 't is twyfelagtig, van waar men eerſt begonnen hebbe; ſchoon 'er reden is, om te vermoeden, dat de Stedelingen, den Spaanſchen Veldheer beter kennende, dan hy waande, den oorlog hebben willen eindigen, met het verdelgen van zynen Perſoon; en dat zy, hierom, buiten weeten van Kloet, 't Beſtand geſchonden, en 't ſchieten begonnen hebben. Parma nogtans, ſchoon hem de kogels om de ooren ſnorden, kwam behouden in 't Leger te rug. De handeling werdt, hierop, afgebroken, en de Stad, des anderendaags, zo hevig beſchooten, dat 'er twee wyde openin-

ningen in den muur door gemaakt werden. 1586.
't Gemeen der belegeraaren toonde zig toen jookerig naar den ſtorm. Doch Parma beval, dat men zig, voor den nagt, alleenlyk nog meeſter van eenen tooren maaken zou, in 't verdedigen van welken, Kloet gevaarlyk gewond werdt. Met den dag, bereidden de belegeraars zig tot den aanval. Kloet zogt, daarentegen, te daadingen. Doch Parma antwoordde, dat het uur van genade voorby was. Soldaaten en burgers vertoonden zig, met gevouwen handen en geboogen knieën, in de breſſen. Vergeefs. De Spanjaards, 't zy met of buiten laſt van den Veldheer, vliegen de eerſten ter breuke op. De Italiaanen en de anderen volgen. In een oogenblik zyn zy binnen. Tweehonderd bezettelingen omtrent, de eenigſten die zig te weer ſtelden, werden allen verſlaagen. Men riep, terſtond, dat men geene mannen zou laaten leeven. Doch vrouwen en kinderen werden, door de voorzorg van Parma, aan lyf en eere verſchoond. Maar met de lyken der mannen lagen de ſtraaten, alomme, of opgehoopt, of bezaaid. Eenige Koningſchen vielen in 't Huis van den Overſte Kloet, die 't bedde hieldt aan zyne wonde, en zeiden hem aan, dat hy, als in den Ryksban zynde, zig tot ſterven te bereiden hadt. Wat hy hier tegen bybrengen mogt hielp niet. Men ſmeet hem, in 't byzyn zyner Vrouwe, eenen ſtrop om hen hals, ſcheurde hem van 't bed, worgde hem, en hing hem dus ten venſter uit. Ondertuſſchen, was de Stad in den brand geraakt,

De Stad wordt ſtormenderhand ingenomen.

1586. onzeker door wiens bedryf. De vlam hieldt den geheelen dag en den volgenden nagt aan, en verteerde de meeſte huizen (z). Parma behaalde veel eers door dit inneemen van Nuis: en oordeelde men, dat hy, hieraan, alleen, verdiend hadt het eerengeſchenk van een zwaard en eenen hoed, hem, in Bloeimaand te vooren, gedaan door Paus Sixtus den V (a). Kort hierna, kreeg hy Meurs in, en de Sloten van Alpen en Krakau. En op den dertienden van Oogſtmaand, begon hy 't beleg van Rynberk, dat agthonderd man, Engelſchen en anderen, onder Schenk en *Morgan*, inhadt, en van genoegzaamen voorraad voorzien was (b). Doch dit beleg werdt, in de volgende maand, in eene blokkeering veranderd.

Rynberk belegerd.

Prins Maurits en Sidnei bemagtigen Axel.

Terwyl Nuis belegerd was, deeden Prins Maurits en Sidnei, op laſt van Leiceſter, eenen inval in Vlaanderen, en maakten zig, op den zeventienden van Hooimaand, meester van Axel en van eenige ſchanſen in deezen oord. Parma, hiervan, voor Nuis, kennis bekomen hebbende, gaf den Heere van la Motte bevel, om, met eenige bezettelingen, Axel, van alle kanten, te beſluiten. Doch Prins Maurits belette 't hem, met het doorſteeken der dyken. En Sidnei zelf ondernam iet tegen Grevelingen, daar la Motte geboodt. Hy hieldt heimelyk verſtand met eenige bezettelingen der Plaatſe; doch toen de

(z) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 41 [737]. STRADA *Dec.* II. *Libr.* VIII. *p.* 418 *& ſeqq.*
(a) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 43 [738].
(b) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 44 [739].

de aanſlag op 't punt ſtondt van uitgevoerd te worden, kreeg Sidnei vermoeden, dat men hem dagt op te ligten; waarom hy onverrigter zaake te rug toog (*c*). 1586.

Leiceſter, ſedert, den bloem der Nederlandſche Krygsmagt, ten getale van zeven- of agtduizend knegten en veertienhonderd paarden, byeen gerukt hebbende, ſloeg zig, den zesden van Herfſtmaand, by Elten, in 't Kleeffche, neder, van zins, om Parma te dwingen, tot het verlaaten van Rynberk. XXXII. Leiceſter trekt op, tot ontzet van Rynberk.

Ten deezen einde, vondt hy geraaden, Doesburg aan te taſten, en begon, op den dertienden, de Stad te beſchieten, die zig, terſtond overgaf, en Engelſche bezetting inkreeg (*d*). Van Doesburg toog Leiceſter naar Zutfen, bemagtigende onderweg de Huizen Hakvoort, Boksbergen en Nieuwbeek. Zutfen was ſlegt voorzien, 't welk Parma bewoog, Rynberk geblokkeerd te laaten, en, met het gros zyns Legers, Leiceſter te volgen. De Graaf, midlerwyl, berigt bekomen hebbende, dat Deventer neigde naar den Spanjaard, verzekerde de Stad, werwaards hy zig in perſoon begaf, met eenige meerdere bezetting. Met zyne wederkomſt, vondt hy zyn Leger, op de tyding van Parmas naderen, eenigszins bewald: 't welk hy, zig door Hopman *Roeland Jork*, die wel eer in Spaanſchen dienſt geweeſt was, hebbende laaten diets maaken, dat de Spanjaards, in 't vlakke veld, tegen de Engelſchen, niet opmog- Hy bemagtigt Doesburg. Hy belegert Zutfen.

(*c*) Boek XXI. *Boek*, *bl.* 43 [738].
(*d*) Boek XXI. *Boek*, *bl.* 51 [750].

1586. mogten, ſchier hieldt, zyner eere te na te gaan. Aan Jorks raad, die verre goldt, boven dien der Overſten, welken, te vooren, in Staaten ſoldy geſtaan hadden, werdt ook toegeſchreeven, dat men de toegangen naar Zutfen niet aan alle kanten ſloot; waardoor het Parma, eerlang, gelukte, eenigen voorraad in de Stad te brengen. Hy ondernam het, voor de tweede reize, op den tweeentwintigſten van Herfſtmaand, en zondt, tot geleide der behoefte, omtrent tweeduizend man mede. By Warnsfeld, viel, tuſſchen dit volk en de Engelſchen, een ſcherp gevegt voor, waarin, van wederzyde, eenige manſchap ſneuvelde: onder anderen, werdt Filips Sidnei hier gewond in de dye, waaraan hy, na eenige weeken lydens, ſtierf. De voorraad geraakte binnen Zutfen, welk, binnen weinige dagen, nog eens geſpysd werdt. Op den negenentwintigſten, hieldt men wederom eenig ſchutgevegt, aangevangen, naar 't ſcheen, van de Spaanſche zyde, om de Engelſchen in eene laage te lokken, voor welke deezen zig egter wisten te hoeden (*e*). Eindelyk bragt Parma, den twaalfden van Wynmaand, wel honderd wagens met voorraad in de Stad, 't welk Leiceſter deedt afzien van het bemagtigen derzelve. Hy taſtte, ſedert, de drie vyandlyke ſchanſen tegen over Zutfen aan, veroverde 'er twee, ſtormenderhand: waarna de derde en grootſte verlaaten, en zonder ſlag of ſtoot ingenomen werdt. By 't beſtormen der twee-

Gevegt by Warnsfeld.

Sidnei ſneuvelt.

Leiceſter verlaat Zutfen; doch bemagtigt de ſchanſen over de Stad.

(*e*) BOR XXI. *Boek, bl.* 52 [750, 751].

tweede ſchanſe, kreeg Hohenlo eene wonde in 't aangezigt, die mids 'er 't koud vuur in kwam gevaarlyk werdt. Hy genas 'er egter gelukkiglyk van. Voorts werdt Roeland Jork, door Leiceſter, tot Overſte der groote ſchanſe over Zutfen, *William Stanlei* tot Overſte van Deventer, aangeſteld, zeer tegen den zin der Staaten, alzo zy beide Roomſchgezind waren, en beide den Spanjaard gediend hadden (*f*). Ten deezen tyde, zogt Schenk, met eenige Engelſchen, Hoog- en Nederduitſchen, Nieuwmegen te verraſſen. Hy toog op weg, by nagt, tot op eene halve myle aan de Stad, daar hy de Engelſchen, eene poos, moeſt laaten ruſten. Doch toen het tyd was, om voort te trekken, kon hyze niet wederom op de been krygen. Hy ſtuwde dan de andere knegten voort, waartegen de Engelſchen, zelven de eer van den voortogt begeerende, zig kanteden met gevelde ſpietſen: 't welk zo veel verwarring baarde, dat de aanſlag t'eenemaal te loor liep (*g*). 1586. Schenks aanſlag op Nieuwmegen.

Parma, Zutfen voorzien hebbende, lei zyn volk in de winterlegeringen, en begaf zig naar Bruſſel, daar hy de uitvaart hieldt van zynen Vader, Octavio Farneze, die, op den agttienden van Herfſtmaand overleeden zynde, hem de waardigheid van *Hertoge* nagelaaten hadt (*h*). Octavios Gemaalin, Margareet, de gewezen Landvoogdes, was, reeds voor hem, in Louwmaand deezes jaars, te Or- Dood van Parmas Vader en Moeder

(*f*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 53 [752].
(*g*) Hooft XXIV. *Boek*, *bl.* 1096.
(*h*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 54 [753].

1586. Ortona, in 't Ryk van Napels, geſtorven (*i*).

en van den Kardinaal van Granvelle.

De Kardinaal van Granvelle, die, na zyn vertrek uit de Nederlanden, dit Ryk, als Onderkoning, beſtierd, daarna, eenen tyd lang, te Rome gewoond, en eindelyk, aan 't Hof te Madrid, in 's Koninge blaakende gunſte geleefd hadt, was ook, op den eenen twintigſten van Herfſtmaand, overleeden (*k*).

Leiceſter breekt het Leger op.

Leiceſter vondt, na 't opbreeken van het vyandlyk Leger, geraaden, ook het zyne de winterlegeringen te doen betrekken (*l*). Zelf begaf hy zig naar Utrecht, en eerlang naar den Haage; daar een neſt van misnoegen tegen hem broeide, waarvan wy de oorzaak en uitkomſt, in 't volgende Boek, zullen ontvouwen.

(*i*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 11 [693].
(*k*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 54 [754].
(*l*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 53 [753].

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Oorzaaken van het misnoegen tegen Leiceſter.* II. *Onluſt tuſſchen de Burgeryen van Utrecht en Amſterdam.* III. *Leiceſter houdt gemeenſchap met Reingoud, Prounink en de Burggraaf. Hy doet munten, te Amſterdam. Geeft een Plakaat uit op de Zeevaart. Vleit de Predikanten.* IV. *Kerktwiſt te Utrecht. Leerwyze van Huibrecht Duifhuis. Sinode in den Haage. Kerkenorde.* V. *De Gekommitteerde Raaden ſchryven tegen 't Plakaat op de Zeevaart. Leiceſter regt eene Kamer van Geldmiddelen op. Reingoud wordt Theſaurier.* VI. *De Burger-hopluiden te Utrecht willen de opperſte magt van dit geweſt Engeland opdraagen. Paulus Buis gevangen. Geſlaakt.* VII. *Dagvaart in den Haage. Buitengewoone Bede. Wedde van Leiceſter. Eenige Burgers uit Utrecht gezet. Verandering der Regeeringe aldaar. Leiceſter zoekt Oldenbarneveld in handen te krygen.* VIII. *Paret, Barbara Boots en Reingoud gevat. De laatſte ontkomt en loopt over tot den vyand. Agterdogt op Leiceſter.* IX. *Vertoog van Holland, Zeeland en Friesland te-*

gen

gen hem. Onderhandeling met hem. X. *Prounink geweerd uit de algemeene Staaten. Men poogt het Lid der Gekoorenen, te Utrecht, af te zetten.* XI. *Leiceſter wil een' keer naar Engeland doen. Hy maakt de Duitſche werving vrugteloos. Onderzoekt, waarom men, in Holland en Zeeland, de opperheerſchappy Engeland niet aanbiedt.* XII. *Hy draagt het bewind, in zyn afzyn, den Raad van Staate op. Bepaalt deszelfs gezag, heimelyk.* XIII. *De Staaten van Holland aanvaarden de Kerkenorde. Veranderingen in 't Stigt.* XIV. *Bezending naar Engeland. Handeling met de Koninginne.* XV. *Wouw verkogt aan Parma. Stanlei en Jork verraaden Deventer en de ſchans over Zutfen.* XVI. *Aanſlag van Norrits op Deventer, De Engelſchen vallen in Holland. 't Plakaat op de Zeevaart ingetrokken.* XVII. *De algemeene Staaten ſchryven aan Leiceſter. Verandering in den Raad van Staate.* XVIII. *Maurits krygt meer gezags. Waardgelders geworven. Een Deenſch Gezant geligt. Vredehandeling met Spanje verworpen.* XIX. *Twiſt met Sonoi, die Prins Maurits en Hohenlo buiten Medenblik houdt.* XX. *Prounink woelt, om eenige geweſten met Utrecht te doen ſamenſpannen. Byeenkomſt te Utrecht.* XXI. *Voorſlag der Staatſche gezanten aan de Koninginne van Engeland. Leiceſter begraauwt hen. Zy vertrekken. Verzierde Brieven.* XXII. *Twiſt in Friesland over de bezending naar Engeland. Handel tegen eenige Kerkelyken.* XXIII. *Leiceſter ſtyft de tweedragt, hier te Lande, door brieven.* XXIV. *Staat der Vereenigde en Spaanſche Nederlanden. Parma belegert Sluis. Gel-*

der

der verraaden. XXV. *Leiceſter keert te rug. Verzoent zig, eenigszins, met de Staaten. Sluis gaat over. Nieuwe bezwaarpunten tegen Leiceſter. Hy ſtaat den Vredehandel met Spanje voor.* XXVI. *Handeling tuſſchen Engeland en Spanje baart agterdogt. Leiceſters dubbelheid.* XXVII. *Punten uit zyn geheim Berigtſchrift. Hy zoekt Maurits, den Advokaat en anderen te ligten.* XXVIII. *Hy komt te Utrecht. Te Amſterdam. Zyne zonderlinge ontmoeting aldaar.* XXIX. *Twiſt onder de Stigtſche Edelen. Leiceſter verandert de Wet te Utrecht. Hy trekt naar Hoorn.* XXX. *Eenige Predikanten, de Staaten vermaanende, worden ſcherp afgezet.* XXXI. *Vertoog over den ſtaat der Regeeringe.* XXXII. *Beweeging te Dordrecht. Muitery te Leiden, door Leiceſter verwekt.* XXXIII. *Hy vertrekt naar Engeland, en doet afſtand van 't bewind over de Nederlanden.*

WY hebben, in 't voorgaande Boek, de Krygsbedryven deezes jaars, en wat deel 'er Leiceſter in gehad hebbe, kortelyk, verhaald. Nu ſtaat ons te toonen, op wat wyze, hy zig hebbe gedraagen, in zaaken van Regeeringe en Regtsoefeninge, en welke de grond zy geweeſt van het ongenoegen, welk men, in Holland inzonderheid, tegen hem opgevat hadt. Doch om dit klaarlyk en met orde te doen, moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen. 1586. I. Oorzaaken van het misnoegen tegen Leiceſter.

De Graaf van Leiceſter was hier gekomen, om, volgens zyn Berigtſchrift, het uiterſte van

1586. van 's Lands vermogen naar te vorſchen (a). De byzondere Staaten, met naame die van Holland, waren 'er, daarentegen, altoos op geſteld geweeſt, om dit hun vermogen, zo veel 't zyn kon, bedekt te houden. Hier kwam het van daan, dat zy, tot de laſten des krygs, wel bepaalde ſommen toeſtaan; doch hunne gemeene middelen den Graaven of den Landvoogden zeer noode in handen ſtellen wilden. Leiceſter moeſt zig, derhalve, groot gezag over 's Lands Regeeringe aanmaatigen, om hierin verandering te konnen maaken, en om aan het voornaam punt van zyn Berigtſchrift te konnen voldoen. De Hollanders en Zeeuwen, die, door hunne gezanten, zynen grond reeds in Engeland gepeild hadden, waren hem zeer in den weg geweeſt, met het verkiezen van Prinſe Maurits tot hunnen Stadhouder. Om 's Lands magt wel te kennen, moeſt hy vooral Holland en Zeeland wel kennen: en om 's Lands meeſte magt in zyn geweld te hebben, moeſt hy, inzonderheid in Holland en Zeeland, het hoogſte gezag voeren. Doch dit was hem beide grootendeels belet, door de verheffinge van Prinſe Maurits. Hy beſloot ook, waarſchynlyk om deeze reden, zig, doorgaans, niet in Holland of Zeeland; maar in een der andere Geweſten op te houden. Utrecht was hem hiertoe ver het gelegenſte. De Vergaderingen der algemeene Staaten plagten in de Hoofdſtad van dit geweſt gehouden te worden. De Stadhouder over het zel-

Reden, waarom hy zyn verblyf te Utrecht neemt.

(a) *Zie* XXIX. *Boek*, *bl.* 103.

zelve zag Leiceſter eeniglyk naar de oogen, en was te gelyk Stadhouder over Gelderland, welk aan 't Stigt grensde; terwyl Friesland, welk anderszins ook te afgelegen was, onder 't bewind ſtondt van eenen Stadhouder uit den Huize van Naſſau. Voeg hier by, dat de Burgery van Utrecht thans zeer geſtoord was op de Hollanders, met naame op die van Amſterdam. Zie hier, om welke reden. 1586.

II. Onluſt tuſſchen de Burgery van Utrecht en de Stad Amſterdam.

De algemeene Staaten, aangepord door Prinſe Maurits en den regeerenden Raad, hadden, in Oogſtmaand des voorleeden jaars, tot krenkinge des vyands, die groot gebrek aan ſpyze hadt, den uitvoer van alle eetwaaren verbooden. De Staaten van Holland, vreezende voor verloop des handels, hadden, daarentegen, in Herfſtmaand, den uitvoer van ſpyze, uit hun geweſt, graanen, kaas en boter uitgenomen, naar Breemen en verder ooſtwaards, vry geſteld, onder borgtogt, dat de Haring en 't zout niet naar den vyand gevoerd zou worden. De ſtroomen bleeven nogtans geſlooten. Doch dit verdroot dien van Dordrecht, alwaar men, hierom, ſterk ſtondt op eene algemeene ſluiting. De Staaten werden op nieuws beſchreeven. En terwyl zy zaten, werdt den Ontvanger der Geleigelden te Amſterdam, door Prinſe Maurits en den Raad, gelaſt, geenerlei eetwaaren te laaten uitgaan. Zeer kwalyk kwam dit den Amſterdammeren, die, ſteunende op het verlof der Staaten van Holland, eene groote menigte gelaaden' ſchepen gereed hadden leggen, welken, behalve

1586. ve eetwaaren, ook veele toegelaaten Koopmanſchappen inhadden, en, voor den winter, met graanen, uit de Ooſtzee, te rug keeren moeſten. Zy vertoonden dit den Raad van Regeeringe, die hen wees aan de algemeene Staaten. Terwyl de zaak dus ſtondt, ſtaken zig, in dezelve, de Burger-hopluiden van Utrecht, zig, zonder hunne Wethouderſchap gekend te hebben, vervoegende aan den regeerenden Raad, met een vertoog, waarin zy ſmaadelyk ſpraken van de Amſterdammers, als of deezen de agtbaarheid des Raads en der algemeene Staaten met voeten getreden hadden, om dat zy te verſtaan hadden gegeven, dat zy zig aan het beſluit der Staaten van Holland wilden houden. Voorts booden de Utrechtſchen den Raad en den algemeenen Staaten hunnen dienſt en de middelen der Stad en des Lands van Utrecht aan, begeerende, ten beſluite, dat men naar Engeland zonde of ſchreeve, om de herwaardskomſt van den Graave van Leiceſter te doen ſpoeijen; en dat men, midlerwyl, den verbooden uitvoer ſcherpelyk verhinderde. Men antwoordde hun, dat hun vertoog, ſchoon zy 't wel aan hunne Wethouderſchap of aan de Staaten van Utrecht hadden behooren te rigten, egter in 't goede genomen werdt. Doch Amſterdam ſtiet 'er zig zeer aan, en ſchreef 'er over aan de algemeene Staaten en aan de Wethouderſchap van Utrecht. Ook verdedigde de Stad zig, ſchriftelyk, ter Vergaderinge van Holland (*b*). Daarna, raakten de

(*b*) Reſol. Holl. 24 *Dec.* 1585. *bl.* 780.

de Utrechtſche en Amſterdamſche Hoplui- 1586.
den, over dit ſtuk, aan 't wiſſelen van een-
nige brieven, die nogtans heuſchelyk inge-
ſteld waren, en tot eendragt rieden. Hier-
toe werden partyen ook vermaand, by ſchry-
ven van Prinſe Maurits en den regeerenden
Raad. En alzo het beſluit der algemeene
Staaten, zo ver het met dat der Staaten van
Holland ſtreedt, geſchorſt bleef, liep de
twiſt, voor dien tyd, niet hooger (c). Het
ongenoegen tuſſchen de Utrechtſche burge-
ry en Holland bleef egter duuren, en was,
naar allen ſchyn, eene der redenen van Lei-
ceſters verblyf binnen Utrecht.

Doch derwaards ſchynt hem ook te heb- III.
ben getroond *Jakob Reingoud*, die, voor vee- Leiceſter
le jaaren, den ouden Graave van Egmond, houdt
voor Geheimſchryver, gediend hebbende, gemeen-
naderhand, onder Granvelle, Alva en Re- ſchap
queſens, Kommis der Geldmiddelen geweeſt; met on-
doch, na de Gendſche Vrede, van ontrouw ruſtige
in 't handelen der gemeene penningen be- menſchen: in
ſchuldigd, en van zyn ampt verlaaten was. zonder-
Sedert, waren 'er verſcheiden' jaaren ver- heid met
loopen, zonder dat hy in iets van belang ge- Jakob
bruikt werdt. Doch, eindelyk, was hy de Rein-
Staatſche Gezanten naar Frankryk gevolgd, goud,
en hadt zig daar zo diep weeten te dringen
in de gunſt der Franſche Grooten, dat men
hem het Berigtſchrift der Gezanten vertoon-
de, en toeliet, dat hy 'er aanmerkingen op
maakte, welken beweezen, dat hy den handel
in

(c) Boek XX. *Boek*, *bl.* 76 [652] *enz.*

1586. in den grond verſtondt. Eindelyk, volgde hy ook de Staatſche Gemagtigden naar Londen, en, zig tot nog toe Roomſch gedraagen hebbende, keerde hy den rok om, en ging, te Utrecht te rug gekomen, ſtipt ter Hervormde Kerke. Na de herwaardskomſt van Leiceſter, nam hy 't zelf zo naauw, dat hy geene dienſtboden huurde dan die Lidmaaten der Kerke waren (*d*). Hy hieldt gemeenſchap met *Gerard van Prounink*, genoemd *Deventer*, en met *Daniel de Burggraaf*, de eerſte van 's Hertogenbofch, de andere uit Vlaanderen herkomſtig: en 't waren deeze drie luiden, die, te Utrecht, eenen aanhang maakten van vleijers van Leiceſter en misnoegden op de Staaten, welken men, ſedert, *Reingoudisten* genoemd heeft (*e*). De Koningin van Engeland hadt ook, al voor Leiceſters aankomſt, eenen vriendelyken Brief aan de Staaten van Utrecht geſchreeven, waarin zy betuigde, met genoegen verſtaan te hebben, dat dit geweſt haar, onder alle de Vereenigde Gewesten, eene byzondere agting toedroeg. Zy voegde 'er by, dat zy den Graave van Leiceſter, hierom, uitdruklyk gelaſt hadt, die van Utrecht, voor anderen, by te ſtaan, met zynen raad (*f*). Uit al het welke, wy zien, dat de Koningin en Leiceſter beoogden, meeſt door die van Utrecht te werken.

Gerard van Prounink, gezeid Deventer, en Daniel de Burggraaf.

Elizabet ſchryft minzaam aan die van Utrecht.

Leiceſter doet Roozenobels

Leiceſter dan begaf zig, na een kort verblyf in Holland, naar Utrecht, daar hy, den eerſten van Grasmaand, aankwam. 't Eerſt, dat

(*d*) REYD V. *Boek*, *bl.* 75.
(*e*) REYD V. *Boek*, *bl.* 76. HOOFT XXIII. *Boek*, *bl.* 1050 enz.
(*f*) *Zie den* Brief *by* BOR XX. *Boek*, *bl.* 91 [671].

dat hy ondernam, was het opregten van eene Munt te Amſterdam, over welke hy 't bewind aan eenen *Hans de Vlaming* gaf, die 'er, eerlang, dubbele Roozenobels ſloeg, met het wapen van Engeland; welken wel veertig ſtuivers boven de waarde werden uitgegeven. De Staaten in 't algemeen, en voor-al de Stad Dordrecht, die alleen, in Holland, 't Regt der Munte oordeelde te hebben, waren 'er zeer te onvrede over (*g*). Te Dordrecht, weigerde men, om deeze reden, den eed te doen aan den Graave van Leicester (*b*). Doch het munten te Amſterdam hadt geen gevolg. Op deeze nieuwigheid, volgde het uitgeeven van een Plakaat, den vierden van Grasmaand gedagtekend, waarby aan een' iegelyk, ingezeten of vreemdeling, het voeren van eenigen voorraad van mond of oorloge, naar Landen onder den Spanjaard ſtaande, ten ſcherpſten verbooden werdt (*i*). Hy beoogde, met dit Plakaat, de Spaanſche Nederlanden, daar 't gebrek aan mondbehoeften dagelyks toenam, en zorgelyke beroerten begon te veroorzaaken, t'eenemaal in 't naauw te brengen. Ook hadt hy, reeds in Wynmaand des voorleeden jaars, den algemeenen Staaten vermaand, den uitvoer van eetwaaren naar den vyand te beletten (*k*), en kort na zyne aankomſt hier te Lande, eenigen ſchepen, met Boter en Kaas, in Noordhol-

1586. munten, te Amſterdam.

Hy geeft een Plakaat uit op de Zeevaart.

(*g*) Reſol. Holl. 7-17 *Maart* 1586. *bl.* 108 *enz.* Meteren XIV. *Boek*, *f.* 249 *verſ.*
(*b*) Reſol. Holl. 9-19 *April* 1586. *bl.* 155.
(*i*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 17 [702] *enz.*
(*k*) Bor XX. *Boek*, *bl.* 75 [651].

1586. holland gelaaden, het uitloopen verbooden (*l*). En hiermede, maar vooral met het Plakaat, ſtreelde hy de Utrechtſche Gemeente, die, gelyk wy te vooren zagen, ook op 't verhinderen van den uitvoer geſteld was. De Landen, die zig met de ſcheepvaart gemeeren, waren 'er, daarentegen, zeer misnoegd over. „ 't Plakaat ſprak, meendenze, „ als of Leiceſter de gantſche zee in zyn „ geweld hadt, en onze Koopluiden niet „ ſlegts, maar ook de Franſchen, Schotſchen, „ Deenſchen en Ooſterſchen wiſt te doen „ paſſen op zyne bevelen. 't Zou, oordeelden ze, ſtrekken, om de Ooſterlingen te doen „ ſamenſpannen tot ons bederf, en het herwaards voeren ſtremmen van waaren, die „ wy hier meeſt behoefden." De Staaten zelven, welken hy, gelyk wel behoorlyk geweeſt was, op zo gewigtig een ſtuk, niet geraadpleegd hadt, hielden Leiceſter deeze en diergelyke zwarigheden voor; doch hy ſloegze in den wind, eindelyk, alleen het voeren van eenige geringe eetwaaren, naar Hamburg, Breemen en verder Ooſtwaards, veroorlovende. Reingoud en de zynen, van welken hy zig tot agterraad diende, maakten hem diets, dat de Ooſterlingen, op de Spaanſche Nederlanden willende handelen, zyne Paspoorten zouden komen koopen, en dus eenen tol opbrengen, tot ondersteuning des Krygs (*m*). Doch de Graaf begreep niet, dat dit de vaart en handel uit Holland en Zeeland verjaagen zou,

Ongenoegen hierover in Holland.

(*l*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 11 [693].
(*m*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 19 [704].

zou, terwyl de vyand, niet minder dan voorheen, voorzien zou worden. Ook gedoogden Reingoud en de zynen, die hem geduurig op zyde hingen, niet, dat hy hiervan meerder begreep. Zy maakten, dagelyks, hun werk van 's Lands Staaten by hem zwart te maaken: dezelven afmaalende als eenen hoop Koopluiden, die ſlegts op gewin uit waren; en hem raadende „ tot het in 't werk ſtellen „ van een onbepaald gezag: alzo hy toch niet „ gebonden was aan 't gevoelen des Raads „ van Staate; en veel minder nog de algemeene Staaten behoefde te hooren, die ten „ deele naar den Spanjaard en 't Pausdom helden, ten deele uit geringe luiden beſtonden, „ welken weinig wiſten, wat tot eene goede „ Regeeringe vereiſcht werdt (*n*)." En 't was hun niet genoeg, met zulke redenen, Leiceſter de ooren te vullen; zy zaaidenze ook onder de Gemeente, die den Staaten de ſchuld leerde geeven van de ongelukken, welken den Landen, in de tweé laatſte jaaren, waren overgekomen, zonder dat men 's vyands groote magt, en de kleine middelen, om die te wederſtaan, de eigenlyke oorzaaken van 's Lands rampen, eens in aanmerking nam. De Graaf zelf ſcheen, in korten tyd, zo overtuigd van 't ſlegt beleid der Staaten, dat hy al wat zy voorſtelden verdagt hieldt, en hun de agting, die zy, by de deftigſten en bedagtzaamſten, nog behouden hadden, geheellyk zogt te beneemen (*o*). 't Plakaat op de zeevaart was hier één

1586. Leiceſter laat zig ophitſen tegen de Staaten.

(*n*) Reyd V. *Boek, bl.* 75.
(*o*) Hooft XXIII. *Boek, bl.* 1049, 1050.

1586. één ſtap toe. De tweede was het vleijen der Predikanten, die, doorgaans, 't oor hebben der Gemeente, en zig, dikwils, gebruiken laaten, om haar diets te maaken, 't gene men hun van zaaken van Regeeringe ingeboezemd heeft. En Leiceſter, door zynen yver voor de Hervormde Kerke, de gunſt van eenigen deezer luiden gewonnen hebbende, wiſt zig meeſterlyk van hun te bedienen, tot bevordering zyner oogmerken.

Hy vleit de Predikanten.

IV. Kerktwiſt te Utrecht.

Verliefd op den eernaam van Voedſterheer der Kerke, beſtondt hy, te Utrecht, een' Kerktwiſt te ſtiffen, die reeds eenige jaaren geduurd hadt. Na het treffen der Gendſche Vrede, hadden de Kalviniſchen of Hervormden, gelykze zig, gemeenlyk, noemden, hier ter Stede, wederom, beginnen te prediken, met zo groot een' toeloop, dat de Wethouders geen herts genoeg hadden, om het te ſtuiten, en hun, eerlang, de Minderbroeders Kerk vergunnen moeſten. Ten zelfden tyde, ſtondt 'er een Prieſter in S. Jakobs Kerke, Huibrecht Duifhuis genoemd, en van ons, reeds, by eene andere gelegenheid, gemeld; die, in 't jaar 1578, eenen afkeer van 't Pausdom kreeg, en, met verlof der Wethouderſchap, zyn begrip der Hervorminge den volke zedigiyk begon te leeren. Hy liet nogtans de beelden in de Kerke, en hieldt het witte Koorkleed aan, als hy predikte. Voorts, doopte hy eenvoudiglyk, vraagende alleenlyk den naam van 't Kind, en de ouders of getuigen tot niet iets verbindende. Tot het Avondmaal ontving hy elk, op eigen' proeve, zonder iemant belydenis zyns geloofs af te vor-

Leerwyze van den Prieſter Huibrecht Duifhuis.

de-

deren: ook zonder boek te houden van naamen. Van bannen wiſt hy niet, agtende, dat het der Chriſtelyke Overheid toekwam, openbaare zondaars te beteugelen. Hy ſtelde hierom geene *Conſiſtorie* of Kerkenraad aan, gelyk de andere Hervormden deeden; maar bediende zig van de gewoone Kerk-en Armmeesters, in zaaken, die de anderen aan Ouderlingen en Diakenen vertrouwden. Het trouwen voor de Magiſtraat, of in de Kerk, of in een byzonder huis, voor Ouders en Vrienden, mids 'er drie geboden of afkondigingen voorgingen, ſtondt hy toe, tot dat 'er de Staaten nader orde op zouden ſtellen. Voorts predikte hy, des Zondags, over de verdeelingen der Evangelien en Epiſtelen, by de Roomſche Kerke in gebruik, meeſt toeleggende, op het buigen der herten tot liefde en godzaligheid, zonder zig met geſchillen en verborgenheden op te houden. De heilige ſchrift was, zeide hy, zyn Catechismus. Ook leerde hy geenen anderen. Doch toen de Weerhouders, naderhand, de beelden uit de Kerke deeden neemen, liet hy ook 't witte kleed af, en predikte in den langen zwarten tabbaard. De andere Hervormden, welken men die van de *Conſiſtorie* noemde, gingen hem, eerlang, aan, om zig met hen te vereenigen. Hy hieldt dit nog ontydig; ſchoon hy verklaarde, in zaaken des geloofs, geen geſchil met hen te hebben; doch toen hy, naderhand, vernam, dat eenigen hunner Predikanten niet vreemd waren van het ſtraffen der Ketteren met de dood, weigerde hy hun, 1586.

1586. ronduit, zyne gemeenſchap (*o*). Van dien tyd, viel men hem zo laſtig, van de zyde der Conſiſtorie, dat hy de Wethouderſchap om ontſlag verzogt. Doch zy hieldt hem de hand boven 't hoofd (*p*). En de Prins van Oranje hoorde hem, in 't jaar 1580, met veel genoegen, prediken (*q*). Doch hy overleedt, op den derden van Grasmaand des volgenden jaars. Zyne gezindheid, hoe zeer 'er zig de andere Hervormden tegen kanteden, was egter niet met hem geſtorven. Zy was zelfs zo aangegroeid, dat men haar eene tweede Kerk, die van S. Maria, naamlyk, moeſt toevoegen. En van de zeven Predikanten, die thans te Utrecht ſtonden, waren drie van Duifhuis gezindheid. Twee van deezen drie, lieten zig nu, tegen den zin der gemeente, op 't aanhouden van Leiceſter, door den Graave van Nieuwenaar, beweegen, om zig, onder zekere voorwaarden, te vereenigen met die van de Conſiſtorie. De derde nam zyn afſcheid (*r*). De Hervormden hadden veel gewonnen by deeze vereeniging. De gunſt, welke Leiceſter hun bewees, maakte hen vrymoedig genoeg, om hem verlof te verzoeken, tot het houden eener Kerkelyke Vergadering, om de eenigheid in de Leere en Kerkentugt, daar 't, niet ſlegts te Utrecht, maar ook elders, hier te Lande, aan haperde, op eenen vaſten voet te brengen. Hy bewilligde

(*o*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 106 [830] *enz.*
(*p*) BOR XIV. *Boek*, *bl.* 385 [166].
(*q*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 111 [837].
(*r*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 111 [838]. UITENBOGAERT Leven en Verantw. *Cap.* I. *bl.* 1 *enz.*

ligde hierin, zonder de Staaten te kennen (*s*), 1586.
en ſchreef den Stadhouderen en Geregtsho-
ven aan, dat zy de Walſche en Nederduitſche
Kerken deezer Landen, tegen den twintigſten
van Zomermaand, op de begeerde Kerkver-
gadering in den Haage, hadden te noodigen
(*t*): gelyk geſchiedde.

In deeze Sinode of Kerkelyke Byeenkomſt, werdt de Vereeniging tuſſchen die van de Conſiſtorie en die van S. Jakobs Kerke te Utrecht beveſtigd (*u*). Voorts werden 'er eenige geſchillen over de Leere, met ſommige Predikanten, verhandeld. Doch het voornaamſte, dat hier verrigt werdt, was het inſtellen eener Kerken-ordening (*v*), die men, de Staaten voorbygaande, in Oogſtmaand, Leiceſter aanboodt, en die, terſtond, by voorraad, door hem, bekragtigd werdt, zonder het oordeel der Staaten, welken hyze nogtans gezonden hadt, daarover af te wagten. De Staaten en veele anderen vonden, ondertuſſchen, deeze Kerken-ordening, in verſcheiden' opzigten, aanſtootelyk. Men hadt 'er in vaſtgeſteld, alle drie jaaren, eene diergelyke Sinode te zullen houden, zonder dat men gewag gemaakt hadt, van eerſt verlof daartoe te verzoeken aan de Overheid. Men hadt den Wethouderen der Steden ook te weinig zeggens gelaaten, in de verkiezing der Predikanten, Ouderlingen en Diakenen, hoe-

Sinode in den Haage gehouden.

Kerkenorde, alhier daar gemaakt, door Leiceſter beveſtigd.

(*s*) Reſol. Holl. 24 *Juny* —— 1 *July* 1586. *bl.* 234.
(*t*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 445. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 29 [718].
(*u*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 112 [839].
(*v*) *Zie* dezelve *by* Bor XXI. *Boek*, *bl.* 79 [790].

1586. hoewel men, aan eenen anderen kant, wederom ſcheen gezorgd te hebben, voor het gezag der Magiſtraaten, vaſtſtellende, dat zy een of twee uit de hunnen, Ledemaaten der Kerke zynde, in de Kerkenraaden mogten zenden, niet ſlegts om te hooren, maar ook om mede te beraadſlaan, over de voorvallende zaaken. Verſcheiden' andere punten waren 'er, in deeze Kerken-ordening, die den Staaten kwalyk gevielen, waarom het 'er wel verre van af was, dat zy 'er hun zegel aan zouden gehangen hebben. Ook waren 'er verſcheiden' Predikanten in 't Stigt, die, op den voet van S. Jakobs Kerke, gepredikt hebbende, de Sinodale beſluiten weigerden aan te neemen, waarom zy, eerlang, van den dienſt ontzet werden, en voor luiden van de Conſiſtorie plaats maaken moeſten (*w*).

V. De Gekommitteerde Raaden van Holland ſchryven tegen 't Plakaat op de zeevaart, en wegens andere bezwaarnisſen.

Het ongenoegen tegen Leiceſter, die dus, in 't Kerkelyke en in 't burgerlyke, wetten maakte of beveſtigde, buiten bewilliging der Staaten, vermeerderde vaſt, hand over hand. Die van Holland, verneemende, dat men hunne Gemagtigden in den Raad van Staate van de hand zondt, als men voorhadt, iets door te dryven, dat met het belang van hun geweſt ſtreedt, ſchreeven denzelven aan, dat zy zig van alle bezigheden hadden te verſchoonen, die 't meerderdeel van hun, zy waren drie in getal, beletten zouden, den Raad geſtaadig by te woonen (*x*). Ten zelfden

(*w*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 112 [839].
(*x*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 39 [719].

den tyde, ſchreevenze ook aan hunne afgevaardigden ter Vergaderinge der algemeene Staaten, dat zy hiervoor te zorgen hadden. En als deeze tweeërlei Gemagtigden nadere opening begeerden van 't gene waarin hunne Meeſters meenden beledigd te zyn, ontvingen de Afgevaardigden van Holland in de algemeene Staaten eenen wydluftigen Brief van Gekommitteerde Raaden, waarin vertoond werdt „ dat men Holland niet of weinig ſcheen te agten, ſchoon het meer dan „ het verſchot der Koninginne beliep moeſt „ opbrengen; dat het Engelſch Krygsvolk „ veelerlei moedwil pleegde, en de Brielſche „ bezetting zig verſtoutte, onderzoek te doen „ op de in- en uitvaarende ſchepen; dat men, „ over zaaken, den Koophandel betreffende, „ beſloot, in afzyn der Raadsluiden, uit Holland gemagtigd; dat eenigen vaſtſtelden, „ dat het jongſte Plakaat op de zeevaart geen' „ voortgang zou genomen hebben, zo de „ Hollandſche Raadsluiden daarover gekend „ waren. Dat men ook, zonder Holland, welk „ 'er 't meeſte belang by hadt, te hooren, „ bepaald hadt, dat de Geleigelden betaald „ moeſten worden, ter eerſter Plaatſe, daar „ de goederen doorkwamen; waartegen Holland altoos beweerd hadt, dat zulks, ter „ Plaatſe daarze gelaaden of geloſt werden, „ behoorde te geſchieden. Voorts noemden- „ ze andere byzondere zaaken op, die, ten „ nadeele van Holland, werden afgedaan, „ klaagende, wyders, dat men de Hollan- „ ders, uit groote en kleine Ampten, ſcheen „ te willen weeren, onaangezien die van de „ Re- 1586.

1586. „ Regeering 't bewind over 't Hollandſche
„ geld, en ſlegts over een tiende deel van
„ 't Utrechtſche hadden; terwyl de Zeeuwen
„ en Friezen de handeling van 't hunne be-
„ hielden, en uit Gelderland, Brabant en
„ Vlaanderen niet veel inkwam (y)." Doch dit Vertoog hielp weinig. Leiceſter ging zynen gang, zig, aan alle de ſchriften, die, van wege de algemeene Staaten, gezegeld moeſten worden, behalve van 's Lands zegel, van zyn geheele wapen, tot tegenzegel, bedienende (z).

Leiceſter gebruikt zyn wapen tot een tegenzegel.

Doch kort hierna, beſtondt hy eene nieuwigheid van grooter' invloed, het opregten van eene Kamer van Geldmiddelen. Reingoud, die op het algemeen Theſaurierſchap vlamde, hadt hem hiervan ſmaak gegeven, dryvende, onder anderen, dat 'er, in dit ſtuk, groot misbruik ſchuilde, onder de Staaten en Ontvangers, welk men ontdekken en afſchaffen moeſt; 't gene, allerbeſt, door zulk eene Kamer, geſchieden kon. Leiceſter, hiervan, nu en dan, een woord gewaagd hebbende, in den Raad van Staate, vertoont, eindelyk, op den zevenentwintigſten van Zomermaand, een Geſchrift aan dien Raad, waarby deeze Kamer ingeſteld, en tot Hoofd derzelve benoemd wordt de Graaf van Nieuwenaar. Voorts tot tweeden en derden Raadsheer *Henrik Killegrei* en *Reinard van Azewyn*, Heer van Brakel; tot Theſaurier Jakob Reingoud, Heer van Kouwen-

Hy onderneemt eene Kamer van geldmiddelen op te regten.

(y) Boek XXI. *Boek*, bl. 30 [720].
(z) Boek XXI. *Boek*, bl. 33 [724].

wenberge; tot Kommiſen, Sebaſtiaan Looſen, *Jooſt Teeling* en Paulus Buis, tot Auditeur Daniel de Burggraaf. Vreemd kwam dit Geſchrift den Hollandſchen Raadsluiden voor, alzo 't ſtreedt met het Berigtſchrift des Raads van Staate: waarby deezen 't werk der geldmiddelen aanbevolen was. Men ſprak 'er over met Killegrei, die fors beſcheid gaf. Leiceſter, om 't opregten der nieuwe Kamer met kragt door te dryven, voerde, den tweeden van Hooimaand, zonder omvraag te doen, den Graaf van Kuilenburg in tot een nieuw Lid des Raads van Staate. Daarna de Hollandſche Raaden, Walraven, Heer van Brederode, Sebaſtiaan Looſen en Willem Bardes, byzig ontbooden hebbende; vielen 'er hevige woorden, over 't opregten der nieuwe Kamer. Men bragt veel in tegen Reingoud, die, een' vreemdeling zynde, onbevoegd gehouden werdt, tot het bekleeden van het ampt van Theſaurier. Men oordeelde ook, dat de Staaten, in dit ſtuk, gekend moeſten worden. Maar Leiceſter verklaarde, dat hy met het werk voort wilde, en 't by de Staaten, die ook niet ter goeder trouwe met hem gehandeld hadden, wel zag te verantwoorden. Des anderendaags, verſcheen hy, verzeld met de Graaven Willem Lodewyk van Naſſau en Adolf van Nieuwenaar, Killegrei, Teeling, Brakel, Reingoud en de Burggraaf, wederom in den Raad; daar Killegrei, van nieuws, drong op het opregten eener Kamer van geldmiddelen, door welke, Reingoud, zeidenze, den Lande ſchatten wiſt te verſchaffen. En deeze, vermaand tot Rein- Wat

1586.

1586. tot opening van zynen vond, verklaarde, kans te zien, om twintig tonnen gouds te trekken van de *Lorrendraaijers*, zo noemde men de luiden, die, tegen de Plakaaten, en onaangezien de borgtogten, by hen geſteld, den vyand goederen toegevoerd hadden. Doch hy begeerde, dat hem de borgtogten werden geleverd, en dat de zaaken, niet by de Magiſtraaten, maar voor onpartydigen, zig met geenen Koophandel geneerende, en door zyne Doorlugtigheid gekooren, beregt werden. Den Graave van Leiceſter hadt hy reeds te verſtaan gegeven, dat hy zig des werks trooſten wilde, zo men hem Kommiſen toevoegde, en magt gave, om alle Ontvangers van Geleigelden en tollen niet ſlegts, maar Notariſſen en Koopluiden, tot het overleveren hunner boeken en rekeningen, te bedwingen. Hy hadt Requeſens, weleer, in gelyk geval, den zelfden raad gegeven, die toen, uit vreeze voor ondank en verbittering, verworpen was (*a*). Doch 't bleek haaſt, hoe veel ingang dezelve nu gevonden hadt by Leiceſter, alzo ſommige Steden gedreigd werden met Amptenaars, die, op deezen voet, zouden waaken tegen de lorrendraaijers. Te Gouda, vertoonde zig, eerlang, zekere *Nikolaas de Dryver*, die voorgaf, hiertoe, door Leiceſter, gemagtigd te zyn, en den byſtand des Baljuws verzogt. Doch alzo hy weigerde zyn Berigtſchrift te toonen, en eenen eed van getrouwheid te doen (*b*), deeden

goud hier mede bedoelde.

Toeleg van Nikolaas de Dryver, te Gouda.

(*a*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 31 [721] *enz.*
(*b*) Reſol. Holl. 6 *Feb.* 1587. *bl.* 44.

den Burgemeesters hem de Stad, en de Staten, daarna, gantsch Holland ruimen: 't welk zy ook begeerden, omtrent diergelyke luiden, in andere Steden, waargenomen te hebben (c). 't Straffen der Lorrendraaijeren werdt van elk in den Raad redelyk gekeurd, alleenlyk gaf Bardes in bedenking, of het zonder gevaar van oproer te doen ware. Doch over 't opregten eener Kamer van geldmiddelen merkte hy aan, dat alle nieuwigheid ongemak baarde, en dat hy 'er zo veel voordeels niet uit te haalen zag. In 't voorbygaan, liet hy iets merken van de klagten, die hem en zynen Amptgenooten uit Holland gedaan waren, over 't dringen van vreemdelingen in de Regeeringe, waarover Leicester zeer verstoord werdt. Bardes verzogt, dat men zyne woorden, als spruitende uit zugt tot voorstand van 's Lands vryheden, ten goede neemen wilde: waarop de Graaf hernam, *dat de woorden goed, maar de werken gering waren.* Maar met dit stribbelen tegen 's Graaven welbehaagen werdt niets gevorderd. De Kamer werdt opgeregt, en Reingoud Thesaurier gemaakt. Doch Buis weigerde, fierlyk, Kommis onder hem te zyn; Leicester in 't aangezigt zeggende, *dat hy Reingoud niet tot zynen Kommis zou begeeren, zo hy zig al bekwaam kennen mogt, tot het waarneemen van het Thesaurierschap; zo ver was 't 'er van af, dat hy, als Kommis, onder Reingoud zou willen dienen* (d). Woorden, die den Graave en Reingoud zyn. 1586.

Buis wil geen Kommis onder Reingoud zyn.

(c) Boek XXI. *Boek, bl.* 56 [759].
(d) Boek XXI. *Boek, bl.* 31 [722].

1586. Reingoud in den krop bleeven ſteeken, en Buis, eerlang, zuur genoeg opbraken.

Plakaat van Leiceſter tot affchaffing der Vrywaaringen ten platten Lande.

Op den vyfden van Hooimaand, tekende Leiceſter wederom een Plakaat, waarby de Vrywaaringen ten platten Lande van Brabant, Gelderland, Holland, Friesland en Overyſſel, werden afgeſchaft, en elk bevolen, zig binnen tien dagen, naar eene verzekerde Plaatſe, te begeeven, onder bedreiging van daarna vyandlyk behandeld te zullen worden. Doch dit Plakaat, gelyk de voorigen van dien aart, verwekte zo zwaare klagten, dat het meeſt overal geſchorſt, en in Brabant alleen ſlaauwelyk ingevolgd werdt (*e*).

VI.

De Burgerhopluiden van Utrecht zoeken de Opperſte magt van dat geweſt der Koninginne van Engeland zonder voorwaarde te doen opdraagen.

Te Utrecht werkte men zo ſterk, en met zo veel gevolg, onder de Burgerye, om aanhang voor Leiceſter te winnen, dat 'er, eindelyk, op den laatſten van Zomermaand, door de Hopluiden, een ſmeekſchrift werdt ingeleverd, waar by den Raad der Stad verzogt werdt, by zyne Doorlugtigheid te willen bearbeiden „ dat men, van wege de Stad, „ Steden en Landen van Utrecht, de gant„ſche Regeering en volkomen magt over „ dit geweſt, zonder eenige voorwaarde of „ bepaaling, opdroege aan de Koninginne „ van Engeland, behoudens alleenlyk den „ waaren Chriſtelyken Godsdienſt, en die „ voorregten, waarby het gezag haarer Ma„jeſteit niet verkort werdt, alzo het hunne „ en aller vroomen wenſch wás, dat het be„ſtier des gantſchen Vaderlands in de magt „ der Koninginne geſteld werdt (*f*)." Sommi-

(*e*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 33 [724].
(*f*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 32 [723].

migen vermaanen van een Latynſch Geſchrift van diergelyken inhoud, welk men Leiceſter zelv' zou hebben overgeleverd (g). De Vroedſchap van Utrecht bewilligde in 't verzoek, zo veel in haar was. Zo deeden ook die van Amersfoort en Reenen. Doch die van Wyk en Montfoort bedongen de behoudenis der voorregten in 't gemeen, zonder zulken uit te zonderen, die 't gezag der Koninginne deeren mogten. De Utrechtſche Burgerhopluiden, de eenigſten, die dit rad openlyk draaiden, zogten eerlang ook de burgery van Gouda in hun verſtand te trekken; doch dit mislukte. Ook vervoegdenze zig aan die van Friesland en Overyſſel, en wy zullen, in 't vervolg, zien, hoe veel ingang zy hier vonden. Ondertuſſchen, toonde hun handel, ten duidelykſte, waar men 't van de Engelſche zyde op toegelegd hadt: want dat zy zo veel, binnen en buiten hun Landſchap, ondernomen zouden hebben, zonder heimelyke bewilliging van Leiceſter, die, uit het gemelde Latynſch of een ander diergelyk Geſchrift, grondige kennis hebben moeſt van hunne inzigten, is buiten alle waarſchynlykheid. 1586.

Wat zy zig, binnen Utrecht, durfden vermeeten, bleek op den negentienden van Hooimaand. Leiceſter was toen, met den dag, verzeld van den Raad van Staate en van die van de Geldmiddelen, vertrokken naar den Haage. Doch hy was pas ter poorte uit, of *Jaques de Potter*, een Vlaaming, toen Schepen De Burgerhopluiden te Utrecht neemen Paulus Buis gevangen, op laſt, zo men

(g) Reyd v. *Boek*, bl. 86.

1586. pen der Stad, en zeker Kommies van Leiceſter, *Thomas Webbes* genoemd, begeeren van den Burgerhopman, *Kornelis Gysbrechtszoon van Kuilenburg*, het byeenroepen der Burgerhopluiden, welken zy iets, uit laſt van zyne Doorlugtigheid, hadden voor te draagen. 't Geſchiedt. En Potter en Webbes verzoeken de hulp der Hopluiden, tot het vatten van Meeſter Paulus Buis, 't welk hun, zeidenze, door Leiceſter, gelaſt was. De Hopluiden, zonder ſchriftelyk bevel te vorderen, begeeven zig, terſtond, naar de wooning eens oud Burgemeeſters, alwaar Buis t'huis was; dringen, met veel gedruiſch, in zyne ſlaapkamer, daar hy nog te bedde lag, doen hem opſtaan, verzegelen zyne papieren in eene koffer, en brengenze, op hunne Kamer; daarna op 't Hof, in bewaaring van den Graave van Nieuwenaar. Buis werdt ook eerſt naar de gemelde Kamer; doch, drie of vier uuren laater, naar de Stads Wynkelder gebragt. Hier werdt hy, tot op den vyftienden van Oogſtmaand, door Burgers, bewaard. Toen bragt men hem op Haazenberg, de Stads gevangenis, daar hy zat, tot op den agtſten van Slagtmaand; wanneer hem vergund werdt, ten huize van den Onderſchout, op den plompen Tooren, gevangenis te houden, onder borgtogt van vyfentwintigduizend guldens, te verbeuren, zo hy ontvlugtte. Tot hiertoe, hadt hy geene aanſpraak mogen hebben dan in 't byzyn van Potter of iemant anders uit de Wethouderſchap. Ook hadt hy pen noch inkt

voorgaf, van Leiceſter.

inkt mogen gebruiken. Ondertuſſchen, wiſt men zo weinig tot zyne bezwaarnis in te bren-gen, dat men zig behelpen moeſt, met een geſprek, by hem, in de gevangenis, gehou-den, zo een enkele Prokureur verklaarde, en hierop uitkomende „ dat de Koningin „ van Engeland de Opperheerſchappy der „ Nederlanden nimmer aanvaarden zou, en „ dat Utrecht alleen haar die niet opdraa-„ gen mogt, alzo zulks ſtreedt met de U-„ trechtſche Vereeniging; dat ook Leices-„ ter zelf, met het ontwerp van opdragt der „ onbepaalde heerſchappye aan haare Ma-„ jeſteit, gegekt hadt." Maar zo hem zulk zeggen tot misdaad toegerekend werdt, moeſt men, in Engeland, zo vreemd niet zyn, als men voorgaf, van het aanvaarden der hooge Overheid. 't Vatten van Buis werdt, mid-lerwyl, in Holland, zo zwaar gewoogen, dat Leiceſter niet bekennen durfde, ja zelfs rond-uit loochende, dat hy 'er laſt toe gegeven hadt. Zyne maagen drongen dan by den Graave op zyn ontſlag. Doch hy hieldt hen op den tuil. De Staaten van Holland zelven zogten hem te beweegen, om Buis te regt te doen ſtellen (*b*). Maar 't baatte even weinig. Elk hadt vaſt den mond vol van zulk eene hardheid. Want ſchoon Buis, in deftigheid van zeden, op de ſtrengſte proef, niet beſtaan kon; ſchoon hy ook, naar veeler oordeel (*i*), Leiceſter, in 't eerſt, veel te veel hadt ingewilligd, en hem, naderhand, ſlegts ſcheen te-

1586.

Wat men tegen hem hadt.

Leiceſter ontkent laſt gegeven te hebben, om hem te vatten.

(*b*) Reſol. Holl. 14 *Oct.* 1586. *bl.* 464.
(*i*) Reyd V. *Boek*, *bl.* 80.

1586. tegen gevallen te zyn, om dat hy, in alles, geen doen en laaten by hem was; hy hadt egter; meende men, te veel aan de Landen, en zelfs aan den Graave verdiend, om, zonder reden, dus mishandeld te worden. Doch de haat van Reingoud, die Leiceſter de ooren vol argwaans blies, deedt hem, dagt men, deezen bitteren pil verzwelgen (*k*). Hy zat, tot in 't begin des volgenden jaars, wanneer de Onderſchout, op aanſchryvens der algemeene Staaten, by welken zyne maagen voor vyfentwintigduizend guldens borg geſteld hadden, dat hy, des vermaand, altoos in Regte verſchynen zou, hem ter ſluik ontſloeg (*l*).

Hy raakt, na lang zitten, los.

VII. Leiceſter was, in Hooimaand, naar den Haage vertrokken, om den Staaten van Holland en Gemagtigden van Zeeland, aldaar ter Dagvaart beſchreeven, eene buitengewoone Bede te doen van vierhonderdduizend guldens: ook te verzoeken, dat men hem de nieuwe middelen op het zout, het bier en de zeep in handen ſtelde, het aandeel van Holland en Zeeland in honderdduizend guldens, door hem geligt, op voorgegaan verlof, opbragt, en hem zyne wedde, waarop hy nog maar tienduizend guldens ontvangen hadt, maandelyks, betaalen deedt (*m*). De Staaten ſtonden, in hun eerſte antwoord op dit voorſtel (*n*), den Graave van Leiceſter, de gevorderde vier tonnen ſchats toe; doch begeerden, dat hy een vierde deel derzel-

Dagvaart in den Haage. Leiceſter doet eene buitengewoone Bede, aan Holland en Zeeland.

Antwoord der Staaten.

(*k*) BOR XXI. *Boek, bl.* 34 [725].
(*l*) BOR XXII. *Boek, bl.* 26 [885] *enz.*
(*m*) Reſol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 298.
(*n*) Reſol. Holl. *als boven, bl.* 302-310.

zelven heffen deedt, uit den tol op de Lakens, dien zy, voor een jaar, in zyne handen ſtellen, en zelfs, naar zyn welgevallen, verhoogen wilden, zo hy den ſtapel der Engelſche Lakenen, alleen in de Vereenigde geweſten, deedt houden. Als de Raad van Staate hun rekening deedt van ontvangſt en uitgaave, wildenze ook orde ſtellen, op het afleggen der opgenomen' honderdduizend guldens (*o*). Van de wedde zyner Doorlugtigheid ſpraken zy niet; doch naderhand verklaardenze, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat dezelve op honderdduizend ponden van veertig grooten in 't jaar behoorde geſteld te worden, mids de onkoſten der geheime kondſchappen, zo langze niet boven de twintigduizend ponden beliepen, ten zynen laſte bleeven (*p*). Ondertuſſchen, warenze hem, op den tweeden van Oogſtmaand, ten opzigte van het voornaamſte gedeelte van zyn voorſtel, nader te gemoet gekomen, en hadden, in het opbrengen van de volle vier tonnen, zo goed als bewilligd, zonder hem, voor een gedeelte der zelven, naar den tol op de Lakens te wyzen, mids hy billyk beſluit name, op twee hunner Vertoogen, het eene, tegen het Plakaat op de zeevaart, het andere tot afdoening van eenige andere bezwaarniſſen. Op het laatſte Vertoog, gaf hy ſchriftelyk eenige voldoening. Doch op het eerſte antwoordde hy, ſlegts by monde, *dat by niets dan der Landen welvaart zogt, en dat men hem dit moeſt toevertrouwen.* Ook gaf hy, kort

1586.

Wedde van Leiceſter.

De Staaten geeven hem nader voldoening.

(*o*) Boek XXI. *Boek*, 36 [728] enz.
(*p*) Reſol. Holl. 18 *Nov.* 1586. *bl.* 507.

1586. kort hierop, twee Plakaaten uit, waarvan een het ſtuk der Munte betrof, en het ander op nieuws verboodt het handelen, op vyandlyke niet ſlegts, maar oók op eenige onzydige geweſten, in Frankryk en Duitſchland (*q*); doch dit laatſte werdt, in 't begin des volgenden jaars, wederom ingetrokken.

Eenige aanzienlyke Burgers worden uit Utrecht gezet.

Terwyl de Staaten van Holland en Zeeland nog vergaderd waren, viel 'er, te Utrecht, iets voor, welk hun aan nieuw werk hielp. De Vroedſchap aldaar beſtondt, op 't aanhouden van een' Engelſch Heer, *North* genoemd, die ook gedreeven hadt, dat Buis naauw bewaard moeſt worden, en nu wederom, gelyk toen, uit Leiceſters naam boodſchapte, een groot getal ingezetenen van aanzien ter Stad uit te zetten. Onder dezelven, bevonden zig Jonkheer *Nikolaas van Zuilen van Draakenburg*, Schout der Stad, 's Lands Advokaat, Floris Thin, en *Jan Robertszoon van Dreunen*, die, geweeken naar Montfoort, den Staaten van Holland kennis gaven van hun wedervaaren. Deezen, hen houdende voor eerlyke luiden, verwierven vrygeleide voor hun van Leiceſter, en noodigde hen, en eenige andere uitgezetten naar Holland, om zig daar in Regte te komen verantwoorden (*r*). De Graaf, voorgeevende, dat hy ſlegts laſt gegeven hadt, om verdagte Perſoonen, geene trouwe liefhebbers des Vaderlands, uit te zetten, ſchreef den Graave van Nieuwenaar, der Wethouderſchap en den

(*q*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 45 [740], 46 [742], 47 [743], 48 [745], 50 [748].

(*r*) Reſol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 313, 314.

den Burgerhopluiden aan, dat zy hem hunne redenen, tot het uitzetten der voornoemde en andere Perſoonen, waarop hy vernam geen kwaad vermoeden te vallen, hadden bekend te maaken. De Hopluiden namen het antwoord op zig, doch voeren, in hunnen brief, zo vinnig uit tegen de Staaten van Holland, die zig, ſchreevenze, moeiden, met het gene hun niet aanging, dat Leicester goedvondt, dien agter te houden. Midlerwyl, bragt Nieuwenaar de Utrechtſche Staaten en de Wethouderſchap en Amptenaars der Stad, onder eenen nieuwen eed van getrouwheid aan de algemeene Staaten, aan Leiceſter als Landvoogd, en aan zig zelven, als Stadhouder over het Land van Utrecht. By deezen eed, die naderhand ook door de gantſche gewapende Burgery gedaan werdt, beloofde men, onder anderen, geen verſtand altoos te zullen houden met de uitgezetten, en alle ſpraak van vrede met den Spanjaard, buiten eenpaarige bewilliging der Vereenigde geweſten, te zullen myden en ontdekken. Leiceſter, op den twaalfden van Oogſtmaand, te Utrecht, te rug gekeerd zynde, werdt, door eenige uitgezetten, welken hy vrygeleide verleend hadt, verzogt „ dat hy hun onpartydige regters toeſtaan, en hunnen partyen beveelen wilde, derzelver beſchuldigingen, voor deezer regtbank, te openen, ofze hem, ten minſten, ter hand te ſtellen." Doch zy kreegen geen gehoor. Men zondt hun zelfs briefjes t'huis, waarby hun, van nieuws, gelaſt werdt „ zig, binnen vyf dagen, te begeeven naar onparty-

1586.

Nieuwe en ſcherpe eed te Utrecht gevorderd.

De uitgezetten verzoeken regt.

Zy worden gedreigd.

1586. „ dige plaatſen," waardoor zulken verſtaan werden, die noch Spaanſch noch Staatſch waren „ anders zouden hunne goederen, tot 's „ Lands gebruik aangeſlaagen, en hunne „ huizen geplonderd worden." Zy vertrokken dan andermaal (*s*), en moeſten, ſedert, zien, dat hunne ampten aan Brabanders, Vlaamingen en andere vreemdelingen gegeven werden. Hopman *Karel van Trillo* werdt, kwanswys by voorraad, tot Schout der Stad, aangeſteld: *Henrik Agileus*, van 's Hertogenboſch herkomſtig, tot Raad en Prokureur-Generaal: en *Jaques Bellechere*, een Vlaamſche Waal, tot Preſident 's Hofs van Utrecht. *Herman Wynhof* en *Jan van den Berge* werden Raaden; *Filips Rataller*, Griffier; de bovengenoemde de Potter Rentmeeſter der Stigtſche Domeinen. De Gekoorenen en Edelen keurden, op Leiceſters verzoek, de gemaakte veranderingen goed, voor deeze reize. Doch de Vroedſchap der Stad moeſt ook, buitens tyds, veranderd worden, zou men Trillo, eenen Vreemdeling, ten Schoutampte invoeren. Dit geſchiedde dan insgelyks, op laſt van Leiceſter, die Jonkheer *Pieter Ruiſch* tot eerſten, en Gerard Prounink, gezeid Deventer, tot tweeden Burgemeeſter deedt aanſtellen (*t*).

Verandering der Regeeringe te Utrecht.

Prounink wordt Burgemeeſter.

In Holland arbeidt men ten voordeele

Doch terwyl, te Utrecht, de hekken der Regeeringe dus verhangen werden, zogten de Staaten van Holland Leiceſter te beweegen tot het hooren der uitgezetten: maar verwierven

(*s*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 38 [731] *enz.*
(*t*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 40 [735].

ven anders niet, dan dat zy zig eenigen tyd in Friesland konden gaan onthouden (*u*). Zy bleeven nogtans in Holland; daar men van Zuilen, *Heermale*, Thin, van Dreunen, *Albrecht Fook* en *Robert van Hondhorst* in der Staaten hoede nam, hun zelfs verlof geevende, om de ſchade, die hun mogt aangedaan worden, wettiglyk, te verhaalen op zulken, die 'er oorzaak van waren (*v*). 1586. Le der Utrechtſche uitgezetten. Vergeefs.

Leiceſter, die dit yveren voor de uitgezette Utrechtſchen, voornaamlyk, weet aan den Advokaat Oldenbarneveld, zelv' een Stigtsman, ontboodt hem, met eenen Brief van den zevenentwintigſten van Oogſtmaand, by zig te Utrecht. Doch de Staaten van Holland, onder voorgeeven, dat zy hunnen Advokaat uit de Vergadering niet miſſen konden, weigerden, heuſchelyk, hem te laaten vertrekken (*w*). Waarſchynlyk, vreesden zy iet ergers, en dat men hem, veelligt, by Buis plaatſen mogt. Ook was 'er, ten deezen tyde, in Holland, iet ontdekt, welk de agterdogt tegen Leiceſter zeer deedt toeneemen. Leiceſter ontbiedt Oldenbarneveld, te Utrecht. Doch hy verſchynt niet.

VIII. *Steven Paret*, van Antwerpen, te Rotterdam, met der woon gekomen, werdt daar, weinige dagen laater, om 't voeren van oproerige taal, en op vermoeden, dat hy de opſteller was van zekere ſchimpſchriften tegen de Staaten, op laſt derzelven, met alle zyne papieren, in hegtenis genomen (*x*). Hy zat Steven Paret gevat.

(*u*) Boek XXI. *Boek*, *bl.* 40 [735].
(*v*) Reſol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 327.
(*w*) Reſol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 327. Boek XXI. *Boek*, *bl.* 51 [749].
(*x*) Reſol. Holl. 22 *July* —— 9 *Aug.* 1586. *bl.* 328.

1586. zat zo dra niet, of Reingoud bragt te wege, dat de Raad van Staate aan de Staaten van Holland ſchreef „ men hadt Paret, met „ zyne papieren, terſtond naar Utrecht te „ zenden, op dat hy daar onderzogt wierdt." Doch met dit ſchryven werdt niet uitgerigt. Men hadt, uit Parets ſchriften, reeds ontdekt, dat hy verſtand met Reingoud hieldt, en wat deezen twee zogten. Men zondt dan, terſtond, gemagtigden naar Utrecht, om den Raad van Staate voor te leggen, 't gene men gevonden hadt. Reingoud was, kort te vooren, van daar vertrokken, naar 't Leger voor Doesburg, om Leiceſter te ſpreeken. Doch zyne papieren werden agterhaald, ſchoon hyze hadt tragten te verdonkeren (y).

Ook Barbara Boots.

Ik vind, dat men, wat laater, te Middelburg in Zeeland, zekere *Barbara Boots* in hegtenis nam, die ook verſtand hieldt met Reingoud. Zy hadt verſcheiden' koffers met papieren en ſchimpſchriften by zig (z), en deezen zyn, vermoed ik, een deel der papieren van Reingoud geweeſt: uit welken, en uit die van Paret men ontdekte „ dat zy kwaad „ hadden zoeken te ſtooken, tuſſchen zyne „ Doorlugtigheid en de Staaten; dat zy de „ gemeene middelen tot eene onmaatige „ hoogte, en zo te niet hadden zoeken te „ brengen; en dat zy zig hadden zoeken te „ verryken, ten koſte der Landen (a)." Men dien-

Wat men uit deezer en uit Reingouds papieren ontdekte.

(y) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 55 [755].
(z) Reſol. Holl. 26, 27 *Sept.* 3, 4 *Octob.* 25 *Nov.* 1586. *bl.* 418, 420, 435, 436, 514.
(a) Reſol. Holl. 27 *Sept.* 1586. *bl.* 420. BOR XXI. *Boek*, *bl.* 55 [755] *enz.*

diende deeze punten Leiceſter aan, met verzoek, dat Reingoud 'er op gehoord, en, naar bevindtenis van zaaken, geſtraft mogt worden. Doch de Graaf verſchoof dit onderzoek. Nogtans kon hy niet voorby, Reingoud in verzekering te doen neemen, door den algemeenen Provooſt. In Slagtmaand daaraan, drongen die van Holland zeer op zyne te regtſtelling. Leiceſter, daarentegen, wilde hem eerſt onder borgtogt doen ontſlaan, op dat hy zig, buiten hegtenis, verdedigen mogt; doch hy ſcheen, eindelyk, te bewilligen, in 't gene de Staaten op hem begeerden. Evenwel, zogt hy hem heimelyk den Geregte te ontfutſelen. De algemeene Provooſt, een Engelſchman, liet hem nu zonder wagt. De Staaten van Holland, dit verneemende, ſchikten den Prokureur-Generaal, met vier Boden, naar zyne Herberg, om toe te zien, dat hy hun niet ontſnapte. Maar de Provooſt dreef de boden, met ſlagen, ter deure uit. Leiceſter verdedigde den Provooſt, en, ſtaande nu op zyn vertrek naar Engeland, beloofde hy den Staaten, Reingoud niet te zullen medeneemen, maar onder den Provooſt, in den Haage, te zullen laaten. Doch terwyl de Graaf naar Dordrecht vertrok, paſte Reingoud in den Briel te zyn. Van hier, zondt Leiceſter hem naar Utrecht, en bewilligde mondeling in de wederlevering zyner papieren, ten deele daar, ten deele in den Haage leggende. De eerſten verkreeg hy eerlang, door toedoen van den Schout Trillo; doch naar de anderen, durfde hy niet komen vraagen. Midlerwyl, hadt Lei-

1586.

Reingoud raakt in hegtenis.

Hy ontkomt.

1586. Leiceſter die van Holland verzekerd, dat Reingoud, buiten zyn weeten, naar den Briel gevoerd was; doch dat hy hem wederom naar den Haage zou doen brengen. Maar hier kwam niets van. Reingoud begaf zig, eerlang, met der woon, naar Vliſſingen, daar hy, onder de beſcherming van den Engelſchen Bevelhebber, leefde, tot dat Leiceſter afſtand deedt van de Landvoogdye. Toen zag men deezen fynman, die geene dienſtboden dulden kon, dan die van den Hervormden Godsdienſt waren, overloopen naar Bruſſel, daar hy zig, ter oorzaake zyner ſchuldeiſcheren, verborgen houden moeſt, en eindelyk, in de belydenis van het Roomſch geloof, overleedt (*b*). Wat Paret betreft, hy zat tot in Zomermaand des jaars 1587, op de Voorpoorte in den Haage. 't Hof ontſloeg hem toen, onder beloften van, des verzogt zynde, binnen veertien dagen, wederom in Regte te verſchynen (*c*). Twee jaaren laater, werdt hy, door 't Hof, gevonniſt, om openlyk te verklaaren, dat hy berouw hadt van 't gene hy, ten laſte der Staaten, hadt geſproken (*d*). Doch hoe 't met Barbara Boots afliep, is my niet gebleeken. De Staaten hadden van 't gene zy uit Reingouds papieren ontdekt hadden terſtond kennis gegeven aan den Engelſchen Raadsheer van Staate, *Thomas Wilkes*, die 'er zeer over geraakt ſcheen, en hun allen goeden dienſt hierin beloofde (*e*). Doch 't bleef by woor-

en begeeft zig naar Vliſſingen.

Loopt over tot den vyand, en ſterft Roomſch

(*b*) Bor XXI. *Boek, bl.* 69, 70[776,777]. XXIV. *Boek, bl.* 85[265].
(*c*) Reſol. Holl. 25 *June* 1587. *bl.* 172.
(*d*) Reſol. Holl. 21 *July* 1589. *bl.* 500.
(*e*) Bor XXI. *Boek, bl.* 57 [758].

woorden. De agterdogt tegen Leiceſter was, ondertuſſchen, zo ſterk toegenomen hier te Lande, dat men, naar ſommiger verhaal, hem, omtrent deezen tyd, en, veelligt, toen hy, uit het Leger, over Utrecht, naar den Haage reisde (*f*), te Amſterdam, wel met veel uiterlyke praal, ontving; doch eenige jonge ſchutters, onder bevel van den Hopman *Jan Korneliszoon Hooft*, uitmaakte, om, onder ſchyn van hem tot lyfwagt te dienen, by dage en by nagte, op hem te paſſen: ja men plaatſte, op eene hangkamer, in 't vertrek van 't Stadhuis, daar men hem onthaalde, een goed getal ſchutters, met geladen geweer, agter de tapyten, die op hem vuur geeven moeſten, zo dra zy eenigen onraad van den kant der Engelſchen vernamen. 't Schynt, dat men vreesde voor eene overrompeling der Stad; doch men raakte met de vreeze vry (*g*). 1586. Kwaad vermoeden op Leiceſter, te Amſterdam.

IX. Leiceſter wordt met een' grooten vergulden kop beſchonken.

Na 't eindigen van den veldtogt deezes jaars, verſcheen de Graaf in den Haage, op den zesden van Slagtmaand. Hy werdt 'er ſtaatelyk verwelkomd, en, op dat men hem de klagten, die men tegen hem dagt in te brengen, te ligter zou doen verzwelgen, beſchonken met een' zilveren vergulden kop van negenduizend guldens; die eens mans hoogte hadt, en van hem, dankelyk, aanvaard werdt (*h*). Men hadt, ter Vergaderinge van Holland, reeds ſedert eenigen tyd, ge- Geheime raadpleegingen

(*f*) *Zie* XXIX. *Boek*, *bl.* 138.
(*g*) Hooft XXVI. *Boek*, *bl.* 1198.
(*h*) Reſol. Holl. 4 *Oct.* 9 *Nov.* 1586. *bl.* 442, 493. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 54 [754].

1586. geraadpleegd, op het gene men tegen Leicesters Regeeringe zou inbrengen, en elkanderen by eede verbonden tot het geheim houden deezer raadpleegingen: ook beslooten, 't gene iemant, binnen of buiten de Landen, over 't vrymoedigly voorstellen zyner meeninge ter Dagvaart, overkomen mogt, te zullen aanmerken, als betrof het den Staat in 't algemeen (*i*). 't Gevolg deezer raadpleegingen was het opstellen van een Vertoog, welk den Graave, kort na zyne aankomst, behandigd werdt. Men vertoonde hem, by het zelve, dat de Staaten van Holland, Zeeland en Friesland, uit welker naam het sprak, op hun jongste Vertoog wel gunstig bescheid gekreegen; doch geene verdere uitwerking vernomen hadden: en vorderde, wyders,

tegen hem, ter Dagvaart van Holland.

Vertoog der Staaten van Holland Zeeland en Friesland.

„ het voltallig houden der Engelsche hulp-
„ troepen, het monsteren en betaalen der-
„ zelven, ten overstaan van Gemagtigden
„ der algemeene Staaten: voorts, geene uit-
„ heemsche werving te doen, dan by verlof,
„ en geene Oversten van Plaatsen te stellen,
„ dan op benoeming dier Staaten; het her-
„ stellen der krygstugt, vooral in de bezet-
„ tingen der Grensplaatsen; geene omme-
„ slagen te doen, zo als onlangs geschied was,
„ buiten der Staaten bewilliging; niemant
„ buiten zyn geweest in Regte te betrekken,
„ waarvan men ook reeds voorbeelden ge-
„ zien hadt: de algemeene en byzondere Staa-
„ ten en Wethouders der Steden, in derzel-
„ ver agtbaarheid en voorregten, te Utrecht,

„ on-

(*i*) Resol. Holl. *Aug.* — *Octob.* 1586. *bl.* 371.

„ onlangs zo zeer geſchonden, te herſtellen: 1586.
„ het Stadhouderſchap van Utrecht te doen
„ bekleeden, door Prinſe Maurits van Nas-
„ ſau; den vryen handel op de Landen van
„ bondgenooten en onpartydigen toe te ſtaan:
„ de zeezaaken Prinſe Maurits en den Raa-
„ den ter Admiraliteit te beveelen; nieu-
„ wigheid te weeren uit den opheſ der ge-
„ meene middelen; af te ſtaan van den twiſt,
„ aangeheeven over 't bewind der geeſtely-
„ ke, verbeurdverklaarde en aangetekende
„ goederen, waaruit eenige onruſtige gees-
„ ten zig hadden zoeken te verryken: ein-
„ delyk, in zaaken van Regeeringe, belas-
„ tingen en anderen, Holland, Zeeland en
„ Friesland betreffende, geen gehoor te gee-
„ ven aan luiden, die, in Brabant, Vlaan-
„ deren of andere afgeſcheiden' Landen, in
„ Regeeringe geweeſt waren; maar zig, in
„ alle zulke zaaken, te bedienen van den
„ den raad der Staaten: konnende de ver-
„ tooners niet anders zien, of veele uitge-
„ weeken' Brabanders en Vlaamingen, dé
„ vroomen niet te na geſproken, zogten het
„ oor zyner Doorlugtigheid te winnen, om
„ over Holland, Zeeland en Friesland te
„ heerſchen, naar hun welgevallen (*k*)."
Leiceſter, dit Vertoog ontvangen hebbende, begeerde 'er, met gemagtigden der Staaten, nader over te handelen. Hiertoe werden benoemd de Advokaat Oldenbarneveld, *Nikaſius van Silla*, Penſionaris van Amſterdam, en *Reinier Kromhout*, van wege Holland; Gaspar van Vosbergen, van we-

(*k*) *Zie* Boek XXI. *Boek, bl.* 57 [760] *enz.*

1586. wege Zeeland, en voor Friesland, *Vitus van Kamminga*. De Graaf, met hen in geſprek getreden, verſchoonde ſommige punten van bezwaarnis, verdedigde anderen, en eiſchte, op anderen, nadere opening (*l*), die hem gegeven werdt. By deeze gelegenheid, werdt geklaagd, over eenen breeden laſtbrief, door den Graave, verleend aan Sonoi, en zig, ook over de burgerlyke Regeering van 't Noorderkwartier, uitſtrekkende. Doch hy ſtondt toe, dat de Staaten, Graave Maurits of 's Lands voorregten, by dien laſtbrief, benadeeld rekenende, daarop nader orde mogten ſtellen (*m*). Voorts ſprak men van de Overſten, buiten bewilliging der Staaten, geſteld, over Oudewater, Viane, Gorinchem en Woudrichem: waarop weinig voldoening gegeven werdt. Over 't gebeurde te Utrecht, onderhieldt Oldenbarneveld den Graaf, met eene wydluftige rede, waarin de Burgerhopluiden en de Predikant *Herman Modet* niet geſpaard werden: ook vermaand, dat zy 't waren, die Leiceſter bewoogen hadden, om den Predikanten van Gorinchem te ſchryven, „ dat zy den Overſte Kleerhaage, in zyne „ aanſlagen, met hunne gebeden en met der „ daad, zouden byſtaan." De Graaf antwoordde „ dat men hem, te Utrecht, ze„ ker Geſchrift hadt behandigd, ſpreekende „ van 't opdraagen der Heerſchappye over „ dat geweſt aan de Koninginne, en vertoo„ nende, dat Buis zig, over dit punt, in „ En-

Onderhandeling van Leiceſter en Gemagtigden der Staaten over verſcheiden' bezwaarniſſen.

(*l*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 60 [763] *enz.*
(*m*) HOOFT XXIV. *Boek*, *bl.* 1101.

„ Engeland, niet behoorlyk van zynen laſt 1586.
„ gekweeten hadt; hoewel hy Buis hadt ver-
„ dedigd, tegen de Burgerhopluiden." Hy voegde hierby „ dat het vangen van Buis, „ buiten zyne kennis, geſchied was; hoewel „ deeze zig, tegen haare Majeſteit en tegen „ hem, vergreepen hadt; dat hy, Leices- „ ter, kennis gekreegen hebbende, dat de „ vyand heimelyk verſtand hieldt, in U- „ trecht, Amſterdam, Haarlem en Kampen, „ den Graave van Nieuwenaar gelaſt hadt, „ agt te geeven op verdagte Perſoonen bin- „ nen Utrecht; dat deeze hem hierop eenen „ lyſt van tagtig of honderd Perſoonen hadt „ toegeſchikt, die, door hem, op een min- „ der getal gebragt waren; dat Nieuwenaar „ en de Utrechtſchen beweerden, dat zy, „ voor welken de Hollanders ſpraken, wel „ van de ſchadelykſten waren, en dat Mees- „ ter Floris Thin, na de neêrlaag by Ame- „ rongen, zelf ter Vergaderinge voorgeſlaa- „ gen hadt, dat de tyd geboodt, met den „ vyand te handelen; hoewel hy dit van „ Thin niet gelooven kon. Voorts, verklaar- „ de hy, niet te weeten, van zulk een ſchry- „ ven naar Gorinchem, als waarvan men „ vermaand hadt; begeerende, eindelyk, dat „ men hem de zorg voor de agtbaarheid der „ Regeeringe geruſtelyk toevertrouwde." De Advokaat hernam, hierop „ dat men „ niet gemeend hadt te zeggen, dat zyne „ Doorlugtigheid iet tegen de agtbaarheid der Regeeringe gedaan zou hebben; maar „ alleenlyk, dat zulks, door de Utrechtſche „ Burgerhopluiden, geſchied en ongeſtraft

1586. „ gebleeven was. 't Stondt deezen, vervolg-
„ de hy, buiten 't ſtuk der wagte, niet vry,
„ den geringſten perſoon, veel min eenen
„ Raadsman zyner Doorlugtigheid, in heg-
„ tenis te neemen. Hem vaſt te houden,
„ tegen 't bevel zyner Doorlugtigheid, krenk-
„ te de agtbaarheid der Regeeringe. En men
„ behoorde hem te ontſlaan, of voor den
„ Raad van Staate te regt te ſtellen. Ook
„ behoorde men de uitgezetten, met naame
„ Thin, die zig altoos tegen den Spanjaard
„ gekant hadt, voor hunne bevoegde Reg-
„ ters, te hooren. De brief aan de Gorin-
„ chemſche Predikanten was, onder 't ei-
„ gen handteken zyner Doorlugtigheid, afge-
„ vaardigd, tot groote droefenis der Wethou-
„ deren, welker trouw men verdagt hieldt,
„ onaangezien zy hunne Stad zo lang en dap-
„ perlyk verdedigd hadden." Leiceſter, bly-
vende by zyn voorig antwoord, voer, hierop, heviger dan te vooren, uit tegen Buis, die, zeide hy, niet wettiglyk tot Raadsman gekooren was. Doch de zaak der uitgezetten wees hy aan de algemeene Staaten. Met den Brief aan de Predikanten van Gorinchem, hadt hy alleenlyk beoogd, de agtbaarheid van zo wakker een' Krygsman, als Kleerhaage was, te ſtyven. Tot de vereeniging van Utrecht met Holland en Zeeland onder eenen Stadhouder, verklaarde hy zig genegen; doch hadt nu geenen tyd, om daarop orde te ſtellen. Brakel ſprak hier tuſſchen, *dat men, als 't hier al toe kwam, den Utrechtſchen Stadhouder, als eerder gekooren, het Stadhouderſchap over Holland en Zeeland beboorde in te ruimen.*

men. En 't is te vermoeden, dat Leiceſter dit, voor tegenwoordig, zo gaarne, als de Hollanders en Zeeuwen noode, gezien zou hebben. Daarna tradt men ook tot het overweegen der Plakaaten op de Zeevaart. Leiceſter merkte aan „ dat de uitvoer der eet- „ waaren, al voor zyne aankomſt hier te Lan- „ de, verbooden was geweeſt; dat hy dit ver- „ bod ſlegts vernieuwd hadt, om dat hy 't „ hieldt voor 't eenig middel, om den vyand „ te krenken." Hiertegen wees Oldenbarneveld aan „ dat men zyne Doorlugtigheid de „ zwaarigheden in dit verbod zo klaarlyk „ vertoond hadt, dat 'er een nieuw beſluit „ op verworven was. Doch dat dit beſluit, „ op 't aanhouden van eenige amptelooze „ luiden, meeſt vreemdelingen, vernietigd „ was, om Reingouds wille, waardoor de „ Landen, in dit jaar, by verval van nee- „ ring, verloop van koophandel, ſtremming „ van zeevaart en verlies van ſchepen, meer „ ſchade geleeden hadden, dan in twaalf jaa- „ ren te vooren, gelyk men, by de ſtukken, „ kon doen blyken." Dit verhaal ſcheen den Graaf te treffen, en deedt hem bekennen, *dat de Landen, zonder zeevaart en koophandel, groeijen noch bloeijen konden.* Men ſtribbelde, nog eene wyl, over de andere punten: en toen men tot het begeeven van ampten aan vreemdelingen kwam, ſprak Leiceſter veel tot lof van Daniel de Burggraaf, dien hy tot buitengewoonen Geheimſchryver des Raads van Staate hadt aangeſteld; beweerende voorts, dat het Chriſtenen betaamde, luiden, uit hun Vaderland en goederen gezet, voort 1586.

1586. te helpen. Men antwoordde „ dat de Staaten meenden, dat zyne Doorlugtigheid zo „ groot een geloof aan Reingoud gegeven „ hadt, door aanraading van Meetkerke en „ de Burggraaf, waarom deezen twee by „ hen verdagt waren." Voorts verklaarde men „ de vreemdelingen gaarne te willen „ voorthelpen; doch zig niet van hun laaten beheerſchen." 't Geſprek werdt beſlooten met een ernſtig verzoek, om gunſtig antwoord op der Staaten vertoog; 't welk Leiceſter toezeide (*n*).

X. De Burgemeeſter Prounink, ter algemeene Staatsvergaderinge afgezonden, wordt als een vreemdeling gewraakt.

Doch terwyl men, in Holland, arbeidde, om Leiceſter, tot het ſtellen van beter orde op het beleid der Regeeringe, te beweegen, raakte Utrecht, van nieuws, in roere. De Staaten van dit geweſt hadden den nieuwen Burgemeeſter, Gerard van Prounink, anders Deventer, gemagtigd, om, van hunnen wege, ter algemeene Staatsvergaderinge, zitting te neemen: en byzonderlyk, om die van Holland en Zeeland, daar, te overreeden, tot het neemen van gelyk beſluit, als by die van Utrecht genomen was, raakende de Opdragt der hooge Overheid aan de Koninginne van Engeland: waaruit men, in 't voorbygaan, wederom beſpeuren kan, wat de toeleg der Engelſchgezinden, en gevolgelyk ook het heimelyk oogmerk der Koninginne geweeſt zy. Prounink vervoegde zig, op den elfden van Slagtmaand, in de Vergadering der algemeene Staaten. Doch men wraakte hem, als het Burgemeeſterſchap van Utrecht verkreegen hebbende tegen de Pri-

(*n*) Hooft XXIV. *Boek*, *bl.* 1100-1107.

Privilegien, die aldaar geenen Brabander in de Regeeringe gedoogden. De Staaten van Holland beſlooten zelfs, geene gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge te zullen zenden, zo lang hun de wettigheid van Prouninks Burgemeeſterſchap niet gebleeken was. Ook verklaarden zy, ten zelfden dage, te verſtaan, dat men die van 't Vrye geene zitting meer, onder de algemeene Staaten, behoorde te gunnen (*o*). Prounink, ondertuſſchen, zeer verſtoord, dat men hem afgeweezen hadt, klaagde het den Graave, die Oldenbarneveld en vyf anderen uit de algemeene Staaten by zig ontboodt, en hun afvraagde, wat men tegens Prounink hadt in te brengen? Zy zeiden 't: en Prounink, vervolgens, binnen geroepen, het zyne daar tegen. Eindelyk, gaven hem de algemeene Staaten tot affcheid, dat hy naar Utrecht hadt te gaan, om te bezorgen, dat een ander, in zyne plaatſe, wierdt afgevaardigd. Zeer ſpeet dit hem en Leiceſter, die, op zyn verzoek, eerlang, eenen brief ſchreef aan de Staaten van Utrecht, waarin hy verklaarde, Prouninks agtbaarheid te zullen handhaaven: begeerende, dat zy 't zelfde zouden doen (*p*). 1586.

Terwyl Prounink nog in Holland was, raakten de Burgerhopluiden, te Utrecht, weder om aan 't hollen: en, ophaalende 't geſchil van den jaare 1582, begeerden zy, de *Gekoorenen in de plaatſe der Geeſtelykheid, uit *De Burgerhopluiden te Utrecht* *Geli-*

geerden.

(*o*) Reſol. Holl. 10 *Nov.* 1586. *bl.* 496.
(*p*) Boe XXI. *Boek*, *bl.* 76 [772] *enz.*

1586. uit de Regeering gezet, en het eerſte Lid der Staaten vernietigd te hebben. De Vroedſchap der Stad viel hun toe, beſluitende tot afſchaffing der Gekoorenen, op den eerſten van Wintermaand. Hierop, kwam Prounink te rug uit den Haage, en verzogt, op den derden, verſlag van zyn wedervaaren aldaar te mogen doen, aan de Edelen en Steden, zynde het Lid der Gekoorenen afwezig. Doch de Edelen verklaarden zig ongezind, om hem te hooren, zo lang men de Gekoorenen buiten ſloot. De Stad ſtelde zig tegen 't gevoelen der Edelen, die 'er nogtans by bleeven. Prounink deedt dan alleen der Vroedſchap verſlag, klaagende, dat de Utrechtſche Gemagtigden zyne hardſte partyen waren geweeſt, in de algemeene Staaten. 't Afzetten der Gekoorenen keurde hy nogtans af, dugtende, dat men 't niemant meer dan hem wyten zou. Hierop, werden de Utrechtſche Gemagtigden *Henrik Buth* en *Bartholomeus van de Waal*, *Heer van Moersbergen*, op den naam der Steden, t'huis geroepen uit de algemeene Staaten. Doch de Gekoorenen en Edelen bevalen hun, daarentegen, hunnen dienſt waar te neemen, en zelfs herſtelling te vorderen van 't gene, tegen 't verding met Engeland, tegen Leicesters laſtbrief, en tegen de Stigtſche Voorregten, onlangs, gedaan of gehandeld was (*q*).

trachten het Lid der Gekoorenen af te zetten.

XI. De Bie in Reingouds

Onder dit ſtribbelen van de Leden der Staaten van Utrecht, waardoor Leiceſters agtbaarheid geene geringe afbreuk leedt, ſtelde

(*q*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 61 [775].

de hy, in Reingouds plaats, *Joris de Bie*, tot algemeenen Thesaurier, en *Filips Doublet* tot algemeenen Ontvanger: luiden, die deeze ampten, met zeldzaamen lof van getrouwheid, hebben waargenomen (*r*). Doch kort hierna, verklaarde de Graaf, dat hy van zins was, met den eersten, eenen keer te doen naar Engeland. Hy gaf, by de Staaten, voor, dat hy 't Parlement bywoonen moest, alwaar hy ook de Nederlandsche zaaken behertigen zou. Onder 't gemeen, werdt, vast, verspreid, dat hy vertrok, uit misnoegen op de Staaten (*s*). Dit werdt zelfs den volke, van de Predikstoelen, ingestampt: 't welk, den Graave zynde aangediend, hem dubbelzinniglyk deedt antwoorden „ dat men de „ Leeraars wel anders zou doen prediken." Doch het eigenlyk oogmerk van zyn vertrek schynt geweest te zyn, der Koninginne den staat der Nederlandsche zaaken, omstandiglyk, te ontvouwen, en veelligt eenige nieuwe middelen met haar te beraamen, tot bereiking van 't gene men voorhadt. Oldenbarneveld en andere Gemagtigden der algemeene Staaten zogten hem de reize te ontraaden, of ten minsten te doen uitstellen. Doch hy liet zig niet verzetten, betuigende egter, byna met eede, dat hy niet vertrok, uit ongenoegen op de Staaten (*t*), schoon hy zig ontvallen liet, dat hem het Vertoog der Staaten van Holland en eenige andere dingen wat tegen waren geweest. Op 't verzoek der

1586

plaats tot Thesaurier, Doublet tot Ontvanger aangesteld. Leicester verklaart dat hy een' keer naar Engeland wil doen.

Oogmerk zyner reize.

(*r*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1112.
(*s*) Resol. Holl. 21 *Nov.* 1586. *bl.* 511.
(*t*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1112.

1586. der algemeene Staaten, beloofde hy, 't bewind der Regeeringe, in zyn afwezen, den Raad van Staate in handen te zullen ſtellen. Aan Norrits zou hy gaarne 't Opperbevel over 't Krygsvolk gegeven hebben; doch men verzogt hem, dat hy 't bewind der zaaken van oorloge ook aan den Raad van Staate ſtellen wilde (*v*), gelyk hy, ſedert, in ſchyn, deedt. De Graaf van Nieuwenaar was, eenigen tyd geleeden, door Leiceſter, naar Ooſtland gezonden, om tweeduizend ruiters, drieduizend knegten en duizend delvers aan te neemen. Dit volk was geworven en 't geld, tot den optogt vereiſcht, byeen gebragt. Nogtans bleef het agter (*w*), zonder dat men, in eenen geruimen tyd, wiſt, waar 't haperde. Eindelyk, kreeg men blyks genoeg, dat Leiceſter, bedugt dat de Hoogduitſchen, te zeer geneigd tot den Huize van Naſſau en den Graave van Hohenlo, hem, veelligt, over de hand zouden zyn, beſteken hadt, dat zy niet opkwamen. Hierover viel ook geſprek, voor Leiceſters vertrek. De Graaf ſchreef het marren der Hoogduitſchen, blaauw genoeg, toe aan zeker misverſtand, waardoor Nieuwenaar, 't Klooſter Lochem, by Brunswyk, voor Lochem, in Gelderland, daar de zamelplaats moeſt geweeſt zyn, genomen hadt. Voorts, drong hy de Staaten tot afrekening met Nieuwenaar en de Duitſche Overſten, welken men, wat laater, met zeventigduizend guldens voldeedt (*x*).

Trek van Leiceſter, om de Duitſche werving vrugteloos te maaken.

Daar-

(*v*) Reſol. Holl. 17 *Nov.* 1586. *bl.* 512. BOR XXI. *Boek*, *bl.* 77 [777] *enz.*

(*w*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 32, 52 [722, 751].

(*x*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 71 [779]. HOOFT XXV. *Boek*, *bl.* 1114.

Daarna vertoonde Leiceſter den algemeenen Staaten, dat Gelderland, Overyſſel, Utrecht en Friesland haarer Majeſteit de Opperheerſchappy aangebooden hadden; doch de algemeene Staaten niet: ook niet die van Holland en Zeeland. Maar men gaf, hierop, te verſtaan „ dat zulk eene opdragt, zoze „ geſchied was, voor 't bedryf eener muit„ zieke gemeente gehouden moeſt worden; „ dat Holland en Zeeland hunne genegen„ heid, om zig der Koninginne te onderwer„ pen, meermaalen, betoond hadden, en „ nog de laatſten niet zyn zouden, zo dra „ zy wiſten, dat haare Majeſteit de heer„ ſchappy, *op redelyke voorwaarden*, begeerde „ te aanvaarden." Maar aan deeze voorwaarden haperde het, naar 't ſchynt, met de Koninginne; die 't hoog gebied, *zonder voorwaarden*, gelyk men 't, te Utrecht, begreepen hadt, *liever zou hebben aangenomen*. Den Graaf zig ook verwonderd getoond hebbende, dat men hem geene kennis gegeven hadt van eene voorgenomen' bezending naar Engeland; behandigde men hem den Laſtbrief en 't Berigtſchrift, op deeze bezending ingeſteld, die hem niet kwalyk ſcheenen te gevallen (*y*). Doch hy begreep, dat men Graaf Maurits tot het hoofd der bezendinge ſtellen moeſt, en met hem naar Engeland laaten reizen (*z*). De Hollandſche Edelen zagen hierin egter merkelyke zwaarigheid: ook lieten de Steden, ſchoon 'er de meesten

1586. Leiceſter onderzoekt, waarom die van Holland en Zeeland haarer Majeſteit de Opperheerſchappy niet aanbieden.

Hy begeert dat Graaf Maurits hem naar Engeland verzelle: 't welk afgeſlaa-

(*y*) Boek XXI. *Boek*, *bl.* 72 [780].
(*z*) Reſol. Holl. 26 *Nov.* 9 *Dec.* 1586. *bl.* 407.

1586. meeſten toe neigden, zig omzetten door Oldenbarneveld: waarop het, beleefdelyk, afgeſlaagen werdt. Leiceſter was 'er zeer misnoegd over, en kon niet bedekt houden, dat hy de wyt van 't gemeen beſluit aan Oldenbarneveld gaf. Ook borſt zyn ongenoegen tegen de Staaten, van dag tot dag, nader uit; ſchoon men hem, van der Staaten zyde, heuſchelyk onderging. Midlerwyl, hadt hy den algemeenen Staaten zekere punten overgeleverd, raakende 't gene hy, ter zyner aankomſt in Engeland, der Koninginne, van hunnen wege, hadt aan te dienen: de gewigtigſten waren deezen twee: *Wat hoop hy haarer Majeſteit geeven kon op bewilliging in zwaarer beden, voor twee, drie of vier jaaren?* en, *wat beſluit zy neemen zouden, zo de Spanjaard hun of haarer Majeſteit vrede aanboodt, en wat verſtand zy begeerden dat met hem gehouden werdt?*

gen wordt.

Hy vraagt beſcheid op zekere punten.

Men antwoordde, op het *eerſte* punt „ Dat „ men, ſedert eenigen tyd, voor drie of zes „ maanden, en eindelyk voor een jaar, in „ de gemeene laſten, bewilligd hadt: niet „ om daarna de handen te ſluiten; maar om „ te beter te zien, wat men zou konnen op„ brengen. Op de veeljaarige Beden, eer„ tyds, den Nederlandſchen Vorſten inge„ willigd, moeſt men geen agt ſlaan; alzo „ dezelven, in een geheel jaar, zo veel niet „ hadden uitgebragt, als de tegenwoordigen, „ in eene maand bedroegen." Op het *ander* punt, werdt verklaard „ hoe men dikwils „ bevonden hadt, dat de uitrooijing van den „ waaren Godsdienſt vaſt ware aan de ver„ zoening met Spanje; waarom men zyne „ Door-

Antwoord der Staaten.

„ Doorlugtigheid bad[illegible] allen handel over 1586.
„ verdrag met den vyand te willen verhoe-
„ den, alzo men daarin niet treeden kon,
„ zonder de gemeente onwillig te maaken,
„ tot het draagen der gemeene laſten, of
„ zonder de Overheid, by dezelve, in ver-
„ denking te brengen (*a*)."

XII. Leiceſter draagt het bewind in zyn afwezen den Raad van Staate over, en neemt affcheid van de Staaten.

De Graaf ſtelde, wyders, op den vierentwintigſten van Slagtmaand, het bewind der burgerlyke Regeeringe en des oorlogs te Lande, geduurende zyn afzyn, den Raad van Staate in handen, laatende het beleid van den kryg te water aan Prinſe Maurits, als Admiraal, en aan de Kollegien ter Admiraliteit, alles, tot dat hy weder hier kwam, of tot op nader orde, te ſtellen by de algemeene Staaten (*b*). Des anderendaags, nam hy affcheid van de algemeene Staaten, hun voor 't laatſt, den Godsdienſt en het invoeren der beraamde Kerkenorde, ernſtelyk, aanbeveelende. Het wederzydſch misnoegen ſcheen nu geheel geſliſt. Men bejegende elkanderen, met veel heuſchheid. Maar de Graaf, te Dordrecht gekomen, ſtelde daar zekeren *Joan Kouwai* tot Admiraal over den Vlaamſchen oord, en regtte eene Admiraliteit op, te Ooſtende; hoewel dit werk haperde, willende die van Holland en Zeeland geene Admiraliteit in Vlaanderen gedoogen (*c*). Van Dordrecht, voer Leiceſter naar Zeeland: en toefde, twee weeken, te Vliſſingen,

Zyn bedryf in Zeeland.

(*a*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 73 [781].
(*b*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 81. Bor XXI. *Boek*, *bl.* 74 [782].
(*c*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 75 [783].

1586. gen, naar den wind. Midlerwyl, maakte hy de bezetting van Veere op, tegen Prinſe Maurits (*d*), ſchreef verſcheiden' brieven aan zyne vertrouwelingen, en beval zynen Requeſtmeeſter *Hotman*, dien hy hier liet, Sonoi en de Overſten der Plaatſen, by monde en by brieven, uit zynen naam, te liefkoozen. Eindelyk, ging hy onder zeil, en werdt, in Engeland, zeer feeſtelyk ontvangen, door de Koninginne. Men droeg zorg, dat de Burgerhopluiden te Utrecht hiervan terſtond kennis kreegen, op dat zy 'er door aangemoedigd werden, om op den begonnen voet voort te gaan (*e*).

Hy wordt, in Engeland, wel ontvangen.

Leicesters dubbelheid, in 't bepaalen van 't gezag des Raads van Staate.

Leiceſters dubbelheid brak, terſtond na zyn vertrek van Zeeland, zigtbaarlyk uit. Hy hadt, op den zelfden dag, waarop hy 't bewind over den kryg te Lande den Raad van Staate hadt opgedraagen, een Geſchrift getekend, welk nu eerſt voor den dag kwam, en waarby hy hun, in de gewigtigſte Krygszaaken, de handen bondt. Zy mogten, by voorbeeld „ geene Overſten van ſterke Plaat„ ſen af- of aanſtellen, geene hooge Krygs„ ampten vervullen, dan by voorraad, gee„ ne gevangenen ontſlaan, geene uitgezetten „ t'eeniger Stede inlaaten, dan by wege van „ gewoonlyk Regt, niets doen in 't ſtuk der „ verbeurdverklaarde goederen, buiten zyn „ verlof, en de lyſten der Engelſche bezet„ tingen, by hem gemaakt, ſtiptelyk vol„ gen (*f*)." Volgens deeze Lyſten, van welken

(*d*) REYD V. *Boek*, *bl.* 92.
(*e*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 76, 77 [787, 788].
(*f*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 84.

ken men ook affchriften kreeg, wilde hy de Engelſchen, die de Koningin betaalde, en de Engelſchen en Ieren, die in der Staaten ſoldye ſtonden, verdeeld hebben, de eerſten, in de Steden Arnhem, Wageningen, Tiel, Doesburg, Kuilenburg, Utrecht, Amersfoort, Reenen, Wyk te Duurſtede, Kampen, Zwol, Harlingen en Ooſtende: de anderen, in Harderwyk, Elburg, Hattum, Lochem, de ſchans voor Zutfen, Gorinchem, Viane, Deventer, Bergen op Zoom, Willemſtad en Sluis (*g*): waaruit men zien kan, van welke veſtingen de Graaf zig, door middel zyner Engelſchen en Ieren, die tienduizend man ſterk waren, dagt te verzekeren. Het geſchrift, waarby 't gezag des Raads ingebonden werdt, was, door den Heere van Brakel, ontworpen (*h*). De Staaten keeken vreemd toe, toen het bekend werdt; en ondervonden 'er haaſt de ſchadelyke gevolgen van. 1586.

XIII. De Staaten van Holland neemen de Kerkenorde aan, onder zekere voorwaarden.

Het prediken tegen de Staaten ging, na Leiceſters vertrek, niet minder dan te voo-ren, in zwang. Men voer hevig uit, over 't weigeren van de bekragtiging der Kerkenorde, door de algemeene Staaten, die 'er egter nog geenen laſt toe hadden van de Staaten van elk geweſt. Die van Holland bewilligden, eindelyk, tot wederopzeggens toe, in de Kerkenorde, mids de Lidmaaten der Hervormde Kerke daarin alleen gehouden zouden zyn: en mids de Staaten, Edelen, Wethouders en anderen, in hunne voorregten, onverkort, en de Predikanten, Ouderlingen en

(*g*) Bor XXI. *Boek*, *bl.* 76 [786].
(*h*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1116.

1586. en Diakenen den Overheden onderworpen bleeven, gelyk de andere poorters en inwooners. Dordrecht alleen hieldt zig, omtrent de Kerkenordening, aan de verklaaring van Leiceſter, betuigende egter, wel te mogen lyden, dat de andere Leden hierop zulk een beſluit namen, als zy goedvonden (*i*).

Het eerſte Lid der Staaten van Utrecht wordt, by voorraad, herſteld.

De algemeene Staaten, uit het afzetten des eerſten Staats te Utrecht, dezelfde nadeelen te gemoet ziende, die Gend, Nieuwmegen en andere Steden hadden doen verlooren gaan, bewoogen, nog voor 't einde des jaars, den Graaf van Nieuwenaar, om 't, by de Vroedſchap van Utrecht, zo ver te brengen, dat de Gekoorenen, by voorraad, in hunnen voorigen rang, herſteld werden, en de Dagvaart wederom bywoonden. Doch 't eerſt, dat zy en de Edelen hier voordroegen, was, of men niet behoorde te beteren 't gene, eenigen tyd herwaards, tegen de verdingen met de Koningin en Leiceſter, en tegen de Utrechtſche Vereeniging, binnen de Stad en 't Land van Utrecht, was doorgedreeven. Deeze voorſlag ontſtelde de nieuwe Utrechtſche Regenten geweldiglyk. Prou-nink, die, te vooren, het afzetten van den eerſten Staat mispreezen hadt, begon 'er nu, zo ſterk als iemant, op te dringen. Hy bragt te wege, dat de Griffier, Filips Rataller, door de Vroedſchap, naar Engeland gezonden werdt, om bekragtiging van 't gene in dit ſtuk gedaan was, by Leiceſter, te verwerven. De Predikant Herman Modet verzel-

Voorſlag der Gekoorenen en Edelen.

Ontſtoltenis daarover.

Rataller en Modet naar Engeland gezonden.

(*i*) BOR XXI. *Boek, bl.* 81 [794].

zelde Rataller. De Kerkenraad hadt hem gelaſt, om de Koningin tot nadere ontferming over de benaauwde Kerke en tot ſpoedige herzending van Leiceſter te beweegen (*k*). Voorts weigerde de Stad met de andere Leden ter Dagvaart te zitten, zo men Buth en Moersbergen niet terſtond uit de algemeene Staaten-herriep. De twee andere Leden, zig hieraan niet kreunende, beſlooten herſtelling der bezwaarniſſen, vervat in hun voorſtel, aan de algemeene Staaten te verzoeken, en verbooden hunnen Geheimſchryver, een afſchrift van dit beſluit te geeven aan die van de Stad. Prounink, dit niet konnende dulden, breekt, van eenigen uit den Geregte en eenige Burgerhopluiden verzeld, de Sekretary open, en ligt 'er 't beſluit uit. De twee eerſte Leden, zig tot onderlinge handhaaving verbonden hebbende, gaan hunne Vergaderingen te Wyk te Duurſtede beleggen. De Wethouderſchap verbiedt toen allen inwooneren, die tot de Gekoorenen of Edelen behoorden, ergens, buiten de Stad, ter Dagvaart te trekken, of daar weder in te komen, zo zy 't egter deeden. Leiceſter, hiervan verwittigd, door Rataller en Modet, benoemde eenige gemagtigden, om 't geſchil, ten beſte, by te leggen. Doch eer deezen twee te rug keerden, hadt de Graaf van Nieuwenaar eenige punten, by voorraad, ontworpen, volgens welken, de Vroedſchap, die, ondertuſſchen, ziende dat de Raad van Staate haar gedrag afkeurde, vry wat bedaard was,

1587.

Prounink verkragt de Sekretary der Staaten.

't Geſchil tuſſchen de drie Leden wordt, by voorraad, by gelegd.

(*k*) Boek XXII. *Boek, bl.* 3 [856] *enz.*

1587. was, geraaden vondt, nevens de twee andere Leden, ter Dagvaart te verſchynen. Kort hierna, week men nogtans wederom af van deeze punten, om zig aan 't Verdrag van den jaare 1582 te houden (*l*): waarmede de eendragt tuſſchen de drie Leden van den Staat eenigszins herſteld was.

XIV. Bezending der Staaten naar Engeland.

Nu brengt de orde der geſchiedeniſſe ons tot de bezending naar Engeland, waarvan wy, reeds in 't voorbygaan, gewaagd hebben, en waarover lang by de Staaten geraadpleegd was, hebbende verſcheiden' Hollandſche Steden, met naame Amſterdam, Gouda en Rotterdam, zig niet of naauwlyks konnen laaten beweegen, om haarer Majeſteit de hooge Overheid op nieuws aan te bieden (*m*): waartoe de andere Leden neigden. Tot het aanneemen van den laſt des Gezantſchaps lieten zig overhaalen Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld, Heer van 's Heeren-Arendsberge, Droſſaard van Muiden en Baljuw van Gooiland, Jooſt van Menyn, Penſionaris van Dordrecht, Nikaſius van Silla, Penſionaris van Amſterdam, Jakob Valke, Raadsman van Staate, en Vitus van Kamminga, Ridder. *Joan, Heer van Schagen*, verkooren om mede te gaan, ſloeg het beleefdelyk af. Joachim Ortel, Agent der algemeene Staaten in Engeland, moeſt, in gelyke waardigheid van Ambaſſadeur, nevens de anderen, dienen. Nyveld en Valke waren, al in Wintermaand, te Londen geweeſt (*n*); doch

(*l*) Bor XXII. *Boek, bl.* 5 [858] *enz.*
(*m*) Reſol. Holl. 8, 13 *Oct.* 18 *Nov.* 1586. *bl.* 446, 457, 507.
(*n*) Hoofт XXV. *Boek, bl.* 1125.

doch de overigen verſcheenen 'er eerſt op den eenentwintigſten van Louwmaand. Zy werden ter gehoor ingeleid by de Koninginne, op den vyfden van Sprokkelmaand. Menyn voerde het woord. Na breede uitmeeting van de weldaaden der Koninginne, en van der Staaten dankbaarheid, verklaarde hy „ dat de vereenigde Landſchappen nog „ bleeven hoopen, dat haare Majeſteit, zig „ nader bedagt hebbende, de aangebooden „ Heerſchappy over dezelven, *onder billyke* „ *voorwaarden*, eindelyk, zou gelieven te aan„ vaarden, alzo zy dit hielden voor 't beſte „ middel, tot redding hunner vervallen„ zaake." Vervolgens, wees hy den ſtaat derzelve beknoptelyk aan, en verzogt, dat haare Majeſteit derzelver hulptroepen tot op tienduizend knegten en tweeduizend paarden geliefde te vermeerderen, en de Staaten te geryven, met zeſtigduizend ponden ſterlings, tot het opregten van een Leger (o). De ſtaat van 's Lands zaaken was breeder ontvouwd, in een geſchrift, welk hy haarer Majeſteit overleverde. By het zelve, bleek „ dat men, hier, in 't voorleeden jaar, boven de beloofde tweehonderdduizend guldens „ ter maand, nog vyf tonnen ſchats hadt „ opgebragt. Thans, diende men dertien„ of veertienduizend knegten, en vyf- of zes„ duizend Ruiters te velde te brengen. Tot „ het bewaaren der vaſte plaatſen, werden „ zevenentwintigduizend knegten, drieduizend ſpeerruiters, en vyfhonderd ligtgewa-

1587. Voorſtel aan de Koninginne. Staat der Krygskoſten.

(o) Boek XXII. *Boek*, *bl.* 14 [872].

1587. „ wapende paarden vereiſcht. Hiervan be-
„ taalde haare Majeſteit duizend man te paar-
„ de, en vyfduizend te voet, behalve de
„ bezettingen van den Briel, Vliſſingen en
„ Rammekens: zo dat de Staaten twee-en-
„ twintigduizend knegten, tweeduizend
„ ſpeerruiters, en vyfhonderd ligte paar-
„ den ten hunnen laſte hielden. De koſten
„ beliepen twee-endertig tonnen gouds en
„ zesenzeventigduizend guldens in 't jaar:
„ waaruit volgde, dat de Staaten, aan hun-
„ ne gewoonlyke ſchatting van tweehonderd-
„ duizend guldens ter maand, tot het bezet-
„ ten der ſterkten alleen, agthonderdzesen-
„ zeventigduizend guldens te kort kwamen.
„ Doch als 'er een Leger te velde gebragt
„ werdt, zou men, uit de bezettingen, zes-
„ duizend knegten en drieduizend ruiters
„ konnen ligten, waarby men zevenduizend
„ knegten en tweeduizend ruiters zou behoo-
„ ren te voegen, die, behalve de delvers en
„ andere legerlaſten, in vyf maanden, zes-
„ honderdvyfentagtigduizend guldens kos-
„ ten zouden (*p*)."

Bits antwoord haarer Majeſteit.

Doch terwyl Menyn nog ſprak, hadt men, in 't gelaat der Koninginne, duidelyke tekens van verſtoordheid konnen merken. Ook hadt hy naauwlyks gedaan, of zy begon hevig uit te vaaren tegen de Staaten „ dezel-
„ ven beſchuldigende van ondankbaarheid
„ tegen haar, van mishandeling des Engel-
„ ſchen Krygsvolks en van ſchamperen hoon
„ des Graaven van Leiceſter, dien zy af-
„ ge-

(*p*) HOOFT XXV. *Boek*, *bl.* 1126.

„ gezonden hadt, in verwagting, dat de 1587.
„ Staaten hem opening doen zouden van de
„ gelegenheid hunner geldmiddelen en ſchat-
„ tingen: doch dien men, met den naam
„ van algemeenen Landvoogd, gemompt,
„ en ſlegts een' ſchyn, een ſchaduw van ge-
„ zag gelaaten hadt, om welken te verkry-
„ gen, hy nog gevaar hadt geloopen van lyf
„ en goed, en 't gene hem meer waardig
„ was dan die beide, de gunſt zyner Vor-
„ ſtinne te verliezen. Slegter beraaden' Staa-
„ ten of volken dan de Nederlandſchen wa-
„ ren 'er, ſprakze, ja zwoerze, by den lee-
„ venden God, niet op den gantſchen aard-
„ bodem. Men ſtrooide uit, vervolgdeze,
„ dat zy, buiten der Staaten kennis, van
„ vrede mer Spanje wilde handelen. Ydel-
„ heid. De Staaten verſtonden 't gedrag der
„ Vorſten niet, die den een' en den ander'
„ konden hooren ſpreeken, zonder iemants
„ benadeeling. Zo zy iets meer voor de Staa-
„ ten doen zou, wilde zy eerbiediger beje-
„ gend zyn: ook meer weeten van de Neder-
„ landſche zaaken: waartoe zy gemagtigden
„ ſtellen zou (q)."

Zo ſcherp een antwoord was, meent men, niet ſlegts door 't oorblaazen van Leiceſter en de zynen verwekt; maar ook, door de netelige omſtandigheden, waarin de Koningin zig toen bevondt; zynde zy bezig met te beſluiten, tot het vonniſſen van Maria Stuart, Koninginne van Schotland, die, negentien jaaren, in Engeland, gevangen gezeten hebbende, wei-

(q) Boek XXII. *Boek, bl.* 15 [374].

1587. weinige dagen hierna, beſchuldigd van eenen aanſlag tegen 't leeven en de regeeringe der Koninginne Elizabet, in 't openbaar, onthalsd werdt. De Staatſche gezanten, diep getroffen door het antwoord der Koninginne, beſlooten tot het opſtellen en overleveren eener ſchriftelyke Verdediging hunner meeſteren; waarin vertoond werdt, dat de Staaten, aan de gemaakte Verdingen, behoorlyk, voldaan hadden (r). Doch de ſlegte tydingen, die men eerlang van hier ontving, ſtelden de onzen in ſtaat, om zig zelven nog ernſtiger te verdedigen.

XV. 't Slot te Wouw wordt aan Parma verkogt.

Het heimelyk Geſchrift, waarby de magt des Raads van Staate bepaald was, hadt denzelven genoodzaakt, het Slot te Wouw, by Bergen op Zoom, te laaten onder 't bevel van eenen Franſchman, *Marchand* genoemd, die zeer verdagt was. Ook leverde hy 't Slot aan Parma, om tienduizend guldens voor hem, en drie maanden ſolds voor zyne knegten, op den zeventienden van Louwmaand (s). Om dezelfde reden, moeſt men William Stanlei en Roeland Jork 't bevel behouden laaten over Deventer en de ſchans over Zutfen, welk hun, door Leiceſter, zeer tegen den zin der Staaten, was toevertrouwd. Men ontdekte, eerlang, eenige handeling tuſſchen deezen twee en Joan Baptiſta Taſſis, Overſte van Zutfen. Ook gingen Stanleis Ieren, een woeſt volk, dat half naakt liep en van geene erbarming wiſt, dagelyks te Zutfen ter mis-

Stanlei en Jork verraaden Deventer en de ſchans over Zutfen.

(r) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 17 [875].
(s) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 18 [878].

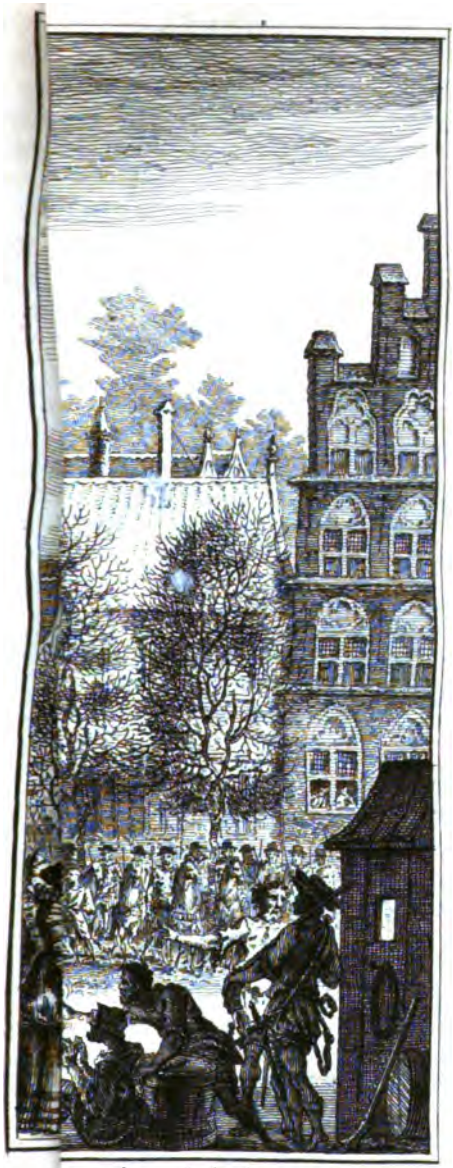

anschen, in 't jaar 1587.

misse. De burgery te Deventer, die veel van hun t:lyden hadt, en voor erger vreesde, verzogt Norrits, om eenige meerdere en vertrouwde bezetting. Hierdoor openbaarde zig 't broeijend kwaad te eerder. Stanlei, merkende dat hy der burgerye in 't oog liep, rydt, des nagts na den agtentwintigsten van Louwmaand, met eenige paarden, ter Stad uit; hebbende hy der Wethouderschap diets gemaakt, dat hy een' aanslag voorhadt; en der bezetting, dat hy, ter haarer verzekering tegen de burgery, nog een of twee Engelsche Vendels ging haalen. In den morgenstond, omtrent vyf uuren, keert hy te rug, met den Overste Tassis en negenhonderd man, die, binnen gelaaten, zig op de markt schaaren. De Wethouderschap, nog niet weetende wat 'er gaans ware, zendt eenen Burgerhopman naar de markt, om kondschap. Stanlei treedt hem tegen, spreekt hem moed in, en verklaart hem, dat niemant eenig leed geschieden zou. Voorts, brengt hy hem by Tassis, dien hy met naam en titel toespreekt, en den Hopman, zynen goeden vriend, aanbeveelt. Toen eerst raakte deeze uit den droom, en vergeetende, waar hy stondt, *ach!* sprak hy, *hoe zyn wy zo jammerlyk verraaden!* Daar Tassis, bescheidelyk, op antwoordde, *dat laat ik hem, dien 't raakt, verdedigen; ik dien den Koning, mynen Heer.* Voorts werdt de Wethouderschap vergaderd: voor welke Stanlei, stamelende en met een verbaasd gelaat, het overgeeven der Stad verantwoordde, zo goed als hy kon. Naderhand, gaf hy voor, nooit 1587.

1587. in der Staaten, maar alleen in Leiceſters eed geweeſt te zyn, die hem, by een Paspoort, welk hy toonde, ontſlaagen hadt. Taſſis deedt terſtond met de trompet omblaazen, dat de Koning den ingezetenen lyf en goed ſchonk. Wie hem zweeren en in 't Roomſche geloof leeven wilden konden blyven: de overigen vertrekken, met een Paspoort, welk men hun leveren zou. Voorts handelde Taſſis, in alles, zeer heuſchelyk met de Ingezetenen. Eenige Ieren, die aan 't plonderen gevallen waren, deedt hy ſtraffen met de galge. De Magiſtraat werdt niet veranderd, voor den gewoonlyken tyd; doch toen uit enkele Roomſchgezinden gekooren (*t*).

Ten zelfden dage, als Deventer aan Taſſis geleverd werdt, gaf Jork 'er kennis van aan zyne ſoldaaten, daarby voegende, dat hy gezind was Stanleis voorbeeld te volgen; die hem byblyven wilden, zouden gelyke belooning genieten, als de bezetting van Deventer; de anderen mogten vryelyk vertrekken. Twee Hopluiden vlooden, hierop, met hunne vendels, ter ſchanſe uit: de overigen ſteldenze, terſtond, in de magt der Spaanſchen (*u*). Omtrent deezen tyd, liepen ook eenige Engelſche knegten uit Zwol, en een Kornet uit Arnhem over tot den vyand (*v*).

De Raad van Staate ſtelt

De overlevering van Deventer en de ſchans op de Veluwe baarde eenen byſteren roep door

(*t*) REYD V. *Boek*, *bl.* 85. VI. *Boek*, *bl.* 96. BOR XXII. *Boek*, *bl.* 19 [878].
(*u*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 20 [879].
(*v*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 20 [881].

door 't gantſche Land, vervulde elk met wantrouwen op de Engelſchen, en ſtrekte tot merkelyke afbreuk der agtbaarheid van Leicester, die, na deezen tyd, veelen van zyne aanhangeren verloor. De Raad van Staate ſtelde drieduizend guldens op de lyven van Stanlei en Jork; doch verboodt, te gelyk, om 't misdryf van deezen twee, de Engelſchen in 't gemeen te laſteren (w): ook gaf Prounink een boekje in 't licht, waarin hy, om den haat tegen de Engelſchen te koelen, door het ophaalen der verraaderyen van verſcheiden' Nederlandſche Heeren, zogt te toonen, dat men den gantſchen Landaart niet naar weinige ſchelmen behoorde te ſchatten (x). 1587. geld op de lyven van Stanlei en Jork. Prounink verdedigt den Engelſchen Landaart.

Norrits, verneemende dat Stanlei nog Overſte binnen Deventer bleef, zogt hem te bekooren, tot het houden der Stad voor de Koninginne. Doch toen dit haperde, beſtondt hy de Stad, by verraſſing, te overvallen; maar moeſt, met verlies, afwyken (y). XVI. Aanſlag van Norrits op Deventer.

In Harlingen lagen, ſedert eenige jaaren, twee vendels, welken door Holland betaald werden. De Friezen, die, te vooren, Engelſche bezetting in deeze Stad hadden afgeweezen, wiſten 't nu, met hunnen Stadhouder, zo te beſtellen, dat zelfs de Hollandſche bezetting voor Frieſche verwiſſeld werdt (z). Harlingen neemt Frieſche bezetting in.

Doch de haat tegen de Engelſchen nam toe, ter oorzaake van eenen inval eeniger ben- Inval der Engelſchen in Holland.

(w) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 22 [882].
(x) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 22 [883].
(y) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 24 [886].
(z) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 28 [892].

1587. benden Engelſche ruiteren in Holland, die de ſoldy, welke de Koningin hun ſchuldig was, in den Haage, wilden komen haalen. 't Gerugt liep, dat zy, door North en Brakel, waren opgemaakt. Men paaide hen, eindelyk, met agtduizend guldens. En na dat zy 't platte Land tuſſchen Utrecht, Amſterdam en Gouda, benevens de Alblaſſeren Krimpenerwaarden afgeloopen hadden, keerden zy, door 't Stigt, daar hun de boeren op 't lyf vielen, naar hunne bezettingen, in Gelderland en 't Graafſchap Zutfen, te rug (*a*).

Leicesters Plakaat op de zeevaart wordt ingetrokken.

Omtrent het einde van Louwmaand, maakte men geene zwarigheid, om Leiceſters Plakaat op de zeevaart te herroepen, en den uitvoer van allerlei waaren, behalve wapenen, buskruid en Salpeter, naar onpartydige plaatſen, uitgenomen Calais en Embden, vry te ſtellen, by Plakaat, op den naam van Leiceſter en den Raade van Staate gegeven (*b*). De Staaten van Holland openden, wat laater, de vaart op Calais en Embden, insgelyks, alzo toch de Engelſchen, Schotten en andere volken op deeze havens handelden (*c*).

XVII. De algemeene Staaten ſchryven aan Leiceſter.

Maar 't ſtuk van Stanlei en Jork hadt den algemeenen Staaten zo diep getroffen, dat zy beſlooten, hierover, en over andere bezwaarniſſen, eenen brief te laaten afgaan aan Leiceſter. Zy zonden 'er een affchrift van aan de Koninginne, welk een gepaſt antwoord

(*a*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 25 [886].
(*b*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 25 [887, 888].
(*c*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1132.

woord was, op de bitſe beſchuldigingen haarer Majeſteit. Men hadt den Brief, die den vierden van Sprokkelmaand gedagtekend was, den Engelſchen Raadsheer van Staate, Thomas Wilkes, eerſt laaten leezen, en hy hadt hem noodig geoordeeld. Doch hierom en om andere redenen, hieldt men hem, in Engeland, verdagt, dat hy te zeer heulde met de Staaten. Ook erkent hy, in eenen brief aan Leiceſter, die nog voorhanden is „ dat hy geen geloof plagt te ſlaan, „ aan 't gene hem, by gerugte, ter ooren gekomen was van de gebreken der „ luiden, die men hier *Staaten* noemde." Doch hy voegt 'er by „ dat hem de onder„ vinding, ſedert, desaangaande, meer ge„ leerd hadt, dan veelen voor hem gewee„ ten hadden, hebbende hy, in hen, niets „ gevonden, dat zyne goedkeuring verdien„ de (*d*)." In eenen anderen brief, wat eerder geſchreeven, onderrigt Wilkes Leiceſter, dat 's Lands inkomſten, van den aanvang zyns bewinds, tot op den tienden van Louwmaand des jaars 1587, drie millioenen, en de uitgaaven, daarentegen, vier millioenen guldens beloopen hadden (*e*). Doch wat den brief der algemeene Staaten betreft; de klagten over Leiceſters agterraad van vreemdelingen, die hem den dubbelen Rozenobel, te Amſterdam, hadden doen munten, en omtrent veertig ſtuivers boven de waarde doen zetten; die hem ook 't geeven van het Plakaat

1587.

Inhoud van hunnen Brief, gedagtekend den vierden van Sprokkelmaand.

(*d*) Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 5.
(*e*) Cabala *P.* II. *p.* 4.

1587. kaat op de zeevaart hadden aangeraaden, werden 'er in vernieuwd: 't ſtremmen der Duitſche werving niet voorby gegaan: 't dringen van vreemdelingen in 't bewind afgemaald met de haatelykſte verwen. Ook verzuimde men niet, te klaagen, over 't heimelyk ſchrift, waarby 't gezag des Raads van Staate bepaald was, en welk de Staaten voor oorzaak hielden van het leveren van verſcheiden' ſterkten aan den vyand. Allermeeſt, werdt het verraad van Stanlei en Jork afgekeurd, en Leiceſter, in 't voorbygaan, herinnerd, hoe hy den eerſten tot algemeenen Veldheer hadt willen verheffen. Men beſloot, met een verzoek, dat het Krygsvolk, voortaan, beſtierd mogt worden, door de Raaden van Staate, by de algemeene Staaten te ſtellen, nevens twee Engelſchen, volgens het verding met de Koninginne (*f*). Doch deeze Brief werdt zeer kwalyk genomen, in Engeland. De Koningin voer 'er hevig over uit, tegen de Gezanten. Men liet afdrukſels van den Brief, hier te Lande, loopen, onder 't volk, om het op te hitſen tegen de Staaten: alzo men elk inſtampte, dat alles, door hen, verzierd was, om Leiceſter en de Koningin van de Landen afkeerig te maaken, en zelven in 't bewind te blyven. 't Welk by de meeſten, gewoon het ergſte van hunne Overheden te vermoeden, geloofd werdt; en alleen by de doorzigtigſten geenen ingang vondt (*g*).

Stoornis der Engelſchen over dit ſchryven.

Verande- De tyd van den dienſt des Raads van Staa-

te

(*f*) BOR XXII. *Boek, bl.* 65 [943].
(*g*) BOR XXII. *Boek, bl.* 69 [948].

te was, ondertuſſchen, geëindigd: weshalve de algemeene Staaten beſlooten, dat, by voorraad, voor den tyd van drie maanden, in den zelven te zitten hadden Leoninus, van wege Gelderland, Brederode, van Looſen en Bardes, van wege Holland, Valke en Jooſt Ewoudszoon Teelink, van wege Zeeland; van Utrechts wege, Paulus Buis, of een ander, by de algemeene Staaten te kiezen, uit twee, door de Staaten van dat geweſt, benoemd: van Frieslands wege, twee, uit vier, op gelyke wyze benoemd, te kiezen. Van Overyſſels wege, de Doktor Dorri, of een ander, ook dus gekooren: voorts de byzondere Stadhouders, twee Engelſche Heeren, van wege de Koninginne, de Theſaurier, en niemant meer, als Lid des Raads (*h*). Door dit beſluit werden Meetkerke en Brakel, en de Frieſche gemagtigden Aisma en Feitsma, alle aanhangelingen van Leiceſter, uit den Raade geweerd. De algemeene Staaten gaven voor reden van het weeren der Friezen, dat hun nog niet gebleeken was, dat Friesland zig onder de Regeeringe van Leiceſter en den Raad begeven, en de twee gemelde Perſoonen wettiglyk benoemd hadt (*i*). 1587. ring in den Raad van Staate.

XVIII. De Staaten van Holland en Zeeland nemen ook maatregelen, om zig tegen den aanhang van Leiceſter te ſterken, magtigende Prins Maurits „ om 't gezag hem, by Laſtbrief en „ Berigtſchrift, als Stadhouder en Kapitein „ Generaal, opgedraagen, met derdaad te ge-

De Staaten van Holland en Zeeland geven Prinſe Mauritz

(*h*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 28 [892].
(*i*) Hooft XXV. *Boek*, *bl.* 1130.

1587. meer gezag. „ gebruiken (*k*); om allen Overſten, bezet-
„ ting houdende in de gemelde geweſten,
„ laſtbrief te geeven, en zig en den Staaten
„ gehoorzaamheid en getrouwheid te doen
„ zweeren." 't Veranderen der bezettingen ſteldenze aan hem of aan Hohenlo, zynen Luitenant, by goeddunken van de Staaten of derzelver gemagtigden. 't Verleenen der Patenten, tot inlegering of doortogt, moeſt op gelyke wyze geſchieden: en men ſtelde, ſtaatswyze, vaſt, Prins Maurits en Hohenlo, in dit hun opgedraagen gezag, te zullen handhaaven. Dordrecht alleen kantte zig een weinig, tegen deeze genomen maatregels (*l*). Voorts, beſloot men, tagtig vendels knegten te werven, en onder 't gebied van Prinſe Maurits te ſtellen (*m*). Dit volk deedt den eed van getrouwheid aan de algemeene Staaten, blyvende by de Unie en handhaaving van den waaren Chriſtelyken Godsdienſt, met naame aan de Staaten van Holland, Zeeland en Weſtfriesland: dien van gehoorzaamheid aan Prinſe Maurits, den Graave van Hohenlo, en den Hollandſchen, Zeeuwſchen en Weſtfrieſchen Staaten en derzelver Gekommitteerde Raaden, beloovende men, wyders, ook den eed, aan Leiceſter gedaan, te zullen naarkomen (*n*). Voorts werden ook, in verſcheiden Hollandſche Steden, tot verzekering derzelven, in gevol-

Zy werven tagtig vendels.

Waardgelders in de Steden aan.

(*k*) Reſol. Holl. 18 *Febr.* 6, 24 *Maart* 1587. *bl.* 56, 79, 90.
(*l*) Reſol. Holl. 5 *May* 1587. *bl.* 118.
(*m*) Reſol. Holl. 16 *Juny* 1587. *bl.* 163.
(*n*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 85. BOR XXII. *Boek*, *bl.* 80 [894].

volge van een beſluit dier Staaten (*o*), eenige knegten, in waardgeld, aangenomen (*p*). De genoemde Staaten deeden de benden van Kleerhaage uit Gorinchem vertrekken, en ſtelden de Plaats onder bewind van Graave *Filips*, Broeder van Graave Willem Lodewyk van Naſſau. Zy veranderden de bezetting van Woerden, en wiſten *Joan Bax* van 't Slot te Muiden te krygen, welk hem, als de regte breidel voor Amſterdam, duur aanbevolen was, door Leiceſter (*q*). 't Zeeuwſch Regement, over welk Sidnei gebooden, en welk zig *William Ruſſel*, zyn opvolger in 't bevelhebberſchap over Vliſſingen, toegelegd hadt, werdt aan den Graave van Solms gegeven. De Baron van Hohenſaxen kreeg, by bewilliging des Graaven van Nieuwenaar, toezigt over de grenzen van Gelderland en Overyſſel. Voorts ſtelde men, in Holland en Zeeland, ook orde op den kryg te water en op de goede betaaling van 't ſcheepsvolk, dat, onlangs, tweemaal, te Rotterdam aan 't muiten geſlaagen, en niet dan met veele moeite wederom geſtild was (*r*). Met al het welke, de byzondere Staaten toonden, hoe groot een gezag zy zig, elk in zyn geweſt, toeſchreeven, en welken weg zy dagten te houden, om 's Lands Regeering op eenen beteren voet te brengen. Men hadt, ten deezen zelfden einde, reeds te vooren, in Hol-

1587. genomen. Hunne verdere maatregels.

(*o*) Reſol. Holl. 31 *Jan.* 13, 28 *Febr.* 7 *May* 1587, *bl.* 34, 48, 67, 141.
(*p*) Boek XXII. *Boek*, *bl.* 279 *van den tweeden Druk.*
(*q*) Boek VI. *Boek*, *bl.* 101.
(*r*) Boek XXII. *Boek*, *bl.* 29 [293].

1587. Holland, beſlooten, de zaaken van Regeeringe, wanneer de Staaten niet zaten, door Gekommitteerde Raaden, te doen beleiden; gelyk in Zeeland, Utrecht en Friesland geſchiedde: waardoor de kennis derzelven den Hove Provinciaal onttrokken werdt (*s*).

Kajus Rantſou, Deenſche Gezant, wordt, door de bezetting van Bergen op Zoom, geligt.

Midlerwyl, was het gebeurd, dat een hoop Staatſche knegten, getrokken uit Bergen op Zoom, tuſſchen Bruſſel en Namen, eenige luiden van aanzien hadden opgeligt: en onder dezelven, een' jong' Edelman, *Kajus Rantſou* genoemd, die, van wege den Koning van Deenemarke, in Spanje, eenigen voorſlag van Vrede, tuſſchen Filips en Elizabet, gedaan, en daarvan ook, onlangs, met den Hertoge van Parma, gehandeld hadt. De ſoldaaten, hem, zo men, ſedert, voorgaf, niet kennende, openden, onderweg, zyne koffers, en vonden 'er brieven in van den Spaanſchen Koning en van Parma, 't werk der vrede betreffende (*t*). Voor eenige maanden, hadt men, ook tot deezen einde, eenen Deenſchen Gezant in Engeland gezien, op den zelfden tyd, als *Chriſtoffel Sleskou*, Sekretaris van *Steven Battor*, Koning der Poolen, in Holland gekomen was, om de algemeene Staaten, uit naame zyns meeſters, tot bevrediging met den Koning van Spanje, hunnen wettigen Overheer, te vermaanen (*u*). Doch met dit gezantſchap was niets uitgerigt. Rantſou werdt, eerſt naar Bergen, en van daar naar den Haage gebragt, daar

(*s*) Reſol. Holl. 15-24 *May* 1586. *bl.* 199.
(*t*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 29 [893].
(*u*) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 35, 50 [727, 749].

daar de algemeene Staaten, zig ontſchuldigende met de onkunde der ſoldaaten, hem in vryheid ſtelden, en hem zyne papieren weder gaven. De Koning van Deenemarke nam, egter, het aantaſten van zynen gezant en het doorſnuffelen van deszelfs papieren zo euvel, dat hy, daarna, wel zevenhonderd Hollandſche ſchepen in de Zond deedt beſlaan (*u*), en niet vryliet, voor dat zy hem dertigduizend Ryksdaalders hadden opgebragt (*v*). Doch de kundigheden, geſchept uit Rantſous papieren, bewoogen de Staaten, tot het ſchryven van eenen wydluftigen brief aan de Koninginne, waarby zy zig, gelyk meermaalen te vooren, tegen alle vredehandeling met Spanje verklaarden, beweerende, met klem van redenen, dat men den Koning, al ſtondt hy ſchoon toe, 't gene men begeerde, niet vertrouwen kon. Men beſpeurt, uit deezen Brief, dat de Deenen den Koning drie punten hadden voorgeſteld, vryheid van Godsdienſt in de Vereenigde Nederlanden, behoudenis van Voorregten in dezelven, en verzekering der Koninginne, tegen 't beſchadigen van haaren ſtaat. Het eerſte punt was, door den Koning, vlakuit afgeſlaagen: de twee anderen aan Parma verbleeven (*w*). Het laatſte punt werkte veele bekommering in de Staaten. Men begreep, zonder moeite, dat de verzekering, waarvan dit punt ſprak, in 't bezit van een gedeelte der Ne-

1587.

Moeilykheid, hieruit ontſtaan.

De Staaten verklaaren zig tegen den Vredehandel.

(*u*) Reſol. Holl. 14 *May*, 27 *July* 1587. *bl.* 146, 197.
(*v*) Reſol. Holl. 22 *Aug.* 1587. *bl.* 226. Reyd VI. *Boek*, *bl.* 108. Bor XXII. *Boek*, *bl.* 29 [893], 82 [967].
(*w*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 66 [945].

1587. Nederlanden zou moeten beſtaan; waarom men vreesde, dat deeze handel, zo hy voortging, ligtelyk uitloopen zou op eene verdeeling der Landen, tuſſchen Spanje en Engeland.

De Koningin verzoekt eene party Rogge te mogen uitvoeren: 't welk geweigerd wordt.

Terwyl deeze en diergelyke zorgen de Staaten onledig hielden, verzogten de Koningin en Leiceſter hun om tienduizend lasten Rogge te mogen uitvoeren naar Engeland. De Raad van Staate en Wilkes in 't byzonder drongen ſterk op de bewilliging in dit verzoek. Doch de Hollandſche (x) en algemeene Staaten, agt geevende op den kleinen voorraad van graanen hier te Lande, ſloegen 't af (y): 't welk veel ongenoegen veroorzaakte, by de Engelſchen. Wilkes dreef, by deeze gelegenheid, dat de Staaten 's Lands hoogheid, in 't ſtribbelen tegen de agtbaarheid van Leiceſter en den Raad, geſchonden hadden: „ dat ook de opper-
„ heerſchappy niet by de Staaten, maar, zo
„ 'er eenige in deeze geweſten ware, by den
„ gemeenen man, gezogt moeſt worden; zo
„ dat de Staaten, in 't op- en afzetten van
„ Krygsoverſten, en in 't veranderen van
„ den eed, zig, zyns oordeels, groflyk ver-
„ greepen hadden (z)." Doch de Staaten van Holland wederleidden deeze bedenkingen ſchriftelyk (a), gelyk hyze ook, in een wydluftig vertoog, aan hun en aan de algemeene Staaten, voorgedraagen hadt.

Wilkes dryft dat de opperſte magt hier by 't gemeene volk is.

Wy

(x) Reſol. Holl. 14 *Febr.* 1587. *bl.* 49.
(y) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 29 [893].
(z) *Zie* BOR XXII. *Boek*, *bl.* 46 [918].
(a) *Zie* BOR XXII. *Boek*, *bl.* 48 [923].

Wy hebben, in 't voorbygaan, gezien (*b*), hoe die van Holland, te onvrede over het gezag, door Leiceſter, aan Sonoi opgedraagen (*c*), voor zyn vertrek, verworven hadden, dat zy 't bepaalen mogten, zo zy het hunne of dat van Prinſe Maurits daarby verkort rekenden. De Staaten ontbooden Sonoi, en vergden hem, laſtbrief te neemen van Prinſe Maurits, en den nieuwen eed te doen. Doch hy weigerde het beide, zig beroepende op den eed, door hem, aan Leiceſter gedaan. De tyding der verraaderye van Stanlei en Jork, hierop volgende, was oorzaak, dat hy naar Gelderland en Overyſſel gezonden werdt, om voor de grenzen te zorgen, zonder dat men hem verder gedrongen hadt, tot het vernieuwen van laſtbrief en eed. Terwyl hy uit was, zogt men één zyner vendelen uit Medenblik te doen vertrekken, en de Plaats van een ander, onder Jonkheer *Arend van Duivenvoorde*, te voorzien. Doch Sonois Luitenant in Medenblik weigerde, buiten laſt van zynen Overſte, te ruimen. Sonoi, na zyne te rugkomſt, van 't gebeurde kennis gekreegen hebbende, hieldt 'er zig zeer gebelgd over. Kort daarna, werdt hem, op nieuws, een' laſtbrief van Prinſe Maurits aangebooden, waarby hy, mids doende den nieuwen eed, tot Slotvoogd van Medenblik, in de plaats van Kornelis van Ryswyk, eenige maanden te vooren overleeden, werdt aangeſteld.

1587. XIX. Twiſt der Staaten en des Prinſen Maurits met Sonoi.

Doch

(*b*) Hier voor, *bl.* 176.
(*c*) *Zie* Reſol. Holl. 9 *Oct.* 1586. *bl.* 441.

1587. Doch hy bleef by zyne voorige weigering. Men vondt dan geraaden, dat Prins Maurits en Hohenlo, in perſoon, naar Medenblik gingen, om orde te ſtellen. Sonoi, hiervan verwittigd, en de gunſt van de Koninginne en van Leiceſter ſtellende boven die van de Staaten en van Prinſe Maurits, zondt twee mannen uit, om den Prins te verzoeken, dat hy, voor deeze reis, niet binnen Medenblik geliefde te komen. Doch terſtond hierop, kreeg hy berigt, dat de Heeren geen half uur van de Stad waren. Hy laat zig dan door dezelfde mannen verſchoonen by zyne Doorlugtigheid; bezet voorts de Poort, en ſluitze den Prinſe voor 't hoofd. Maurits, moetende geduld neemen, keerde naar Enkhuizen, en voorts naar Hoorn. Sonoi tradt, daarna, door gemagtigden, in onderhandeling met den Prinſe en de Staaten; doch vrugteloos. Ook behielp hy zig met de tuſſchenſpraak eeniger Predikanten, die, ten zynen verzoeke, verklaarden „ dat „ hy, met het weigeren van den eed, niets „ onredelyks bedreef. maar Gods eer, en „ den welſtand van Kerk en Staat hertelyk „ zogt te bevorderen." Midlerwyl, vernam hy, dat men ook van zins was, nieuwe bezetting te leggen, in Hoorn en in Enkhuizen. Des ontboodt hy twee van zyne vendels uit Overyſſel, begeerende dat menze, in deeze Steden, inname. Te gelyk waren 'er eenige knegten van Hohenlo voor Enkhuizen, en een Haarlemſch burgervendel voor Hoorn gekomen: doch de Steden weigerden zo wel Sonois volk als dit te ontvangen.

Prins Maurits en Hohenlo trekken naar Medenblik.

Sonoi ſluit hun de Poort voor 't hoofd.

gen. Wat laater, ondernam *Dirk Jooſten*, te Hoorn, uit laſt van Prinſe Maurits, een nieuw vendel op te regten. Doch de andere party dwong hem, 't werk te ſtaaken (*d*). Hohenlo was zo zeer geſtoord op Sonoi, dat hy dreigde zynen dienſt te willen verlaaten, zo de Staaten hem geen verlof gaven, om den wederſpanneling, met geweld, tot reden te brengen (*e*). Men ſprak zelfs van Sonoi, in Medenblik, te belegeren (*f*). Doch de Staaten van Holland en Prins Maurits, bedugt voor meerder verwydering, beſlooten den tyd een weinig toe te geeven, alzo Sonoi verklaarde, niet args voor te hebben; maar alleen te willen wagten, tot dat men hem, uit Engeland, van zynen voorigen eed ontſlaagen hadt. Ondertuſſchen, werdt hy, van daar, door ſchryvens van Leiceſter en van de Koninginne zelve, geſtyfd in zyne wederſpannigheid (*g*): tot dat men hem, daarna, geweldigerhand, bedwong: gelyk wy, in 't vervolg, ſtaan te verhaalen. 1587.

XX. Prouninк woelt om eenige geweſten met Utrecht te doen aanſpannen.

De Burgemeeſter Prouninк, geſlooten uit de Vergadering der algemeene Staaten, bewoog, geduurende de onderhandelingen met Sonoi, de Utrechtſche Vroedſchap, en, door deeze, den Graaf van Nieuwenaar, tot het aanleggen eener Byeenkomſt binnen Utrecht, waarop ook de Staaten van Gelderland en Overyſſel verzogt werden Gemagtigden te zen-

(*d*) Boe XXIII. *Boek*, *bl.* 7 [10].
(*e*) Reſol. Holl. 25 *Maart* 1587. *bl.* 92.
(*f*) Reyd VI. *Boek*, *bl.* 101.
(*g*) Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 9. Boe XXII. *Boek*, *bl.* 30-37. [895-904]. Reyd VI. *Boek*, *bl.* 101.

1587. zenden (*b*). De Vroedſchap hieldt verſtand met eenige luiden, in deeze twee geweſten, in Groningerland, en vooral in Friesland: alwaar zy dreef, dat men, nevens die van Utrecht, de hooge Overheid der Landen aan de Koninginne behoorde op te draagen; wanneer, meendeze, Holland en Zeeland wel volgen zouden. In Friesland, waren 't de Predikanten zo verre eens over dit ſtuk, dat zy, na 't houden van twee Byeenkomſten, tegen de vermaaning van Graave Willem Lodewyk, die hun riedt, zig niet in Staatszaaken te ſteeken, eenen Leeraar, op koſten der Kerken, naar Engeland zonden. Een groot getal andere Ingezetenen van dit geweſt, inzonderheid uit Ooſtergo, haakende naar verandering, of geſtoord op de Staaten, hieldt ook, van tyd tot tyd, Byeenkomſten te Leeuwaarden, alwaar men, zonder op eene voorgaande vergadering van den Adel en Eigenerfden hiertoe gemagtigd te zyn, twee gezanten, *Wybrand Aylua* en *Dominikus Richæus van Poſtella*, verkoor, om, op den naam der gemeene volmagten van Oostergo en derzelver bondgenooten van Westergo, de Zevenwolden en de Steden, der Koninginne van Engeland de hooge Overheid van Friesland aan te bieden. Hoofdaanleiders van dit werk waren Heſſel Aisma, Preſident van den Hove, en zyn Broeder en Zwager, luiden, die, meent men, haakten naar eene Koningklyke Regeering, om, onder dezelve, 't beleid der Frieſche Landszaa-

Beweegingen in Friesland.

Eenige Friezen zenden Gezanten naar Engeland.

(*b*) BOR XXII. *Boek, bl.* 38 [907] *enz.*

zaaken, wederom, gelyk voorheen, geſteld te zien aan 't Hof, dat zig nu alleen met Regtszaaken ophieldt (*i*). Men hadt den Stadhouder en Raaden goedkeuring van dit gezantſchap, of ten minſten verklaaring van hun gevoelen over het zelve verzogt. Graaf Willem Lodewyk hadt zig, voorzigtelyk, verklaard, voor de opdragt der hooge Overheid aan de Koninginne, mids zulks, in gemeenſchap met de andere Geweſten, wier gezanten, ten deezen einde, reeds in Engeland waren, geſchiedde. Doch die van 't Hof hadden 't Gezantſchap, als overeenkomende met de verdingen tuſſchen de Landen en Engeland aangegaan, eenvoudiglyk, goedgekeurd. De Frieſche Gezanten vertrokken dan, en verwierven, in Engeland gekomen, tot ſpyt van die der algemeene Staaten, terſtond gehoor by de Koninginne (*k*), die hen, met algemeene woorden, bedankte voor hunne genegenheid, en, eerlang, met eenen beſlooten brief, aan de Frieſche Staaten te rug zondt. 1587.

Ondertuſſchen, was de Byeenkomſt te Utrecht gehouden, ondanks de vermaaningen des Raads van Staate, tegen het houden van zulke byzondere Vergaderingen, die niets dan ſcheuring konden voortbrengen. Eer nog de Overyſſelſche Gemagtigden aangekomen waren, hadden de Gelderſchen en Utrechtſchen ook die van Holland en Zeeland, op de Utrechtſche Byeenkomſt, genodigd; doch

Gevolgen der Utrechtſche Byeenkomſt.

(*i*) Reyd VI. *Boek*, *bl.* 102.
(*k*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 23 [814] *enz.*

1587. doch deezen zonden den Brief aan de algemeene Staaten, die 'er op antwoordden: en aanweezen „ dat men, 't gene men voorſtel„ len wilde, in hunne Vergadering, kon voor„ ſtellen, en dat men, afzonderlyk byeen„ komende, 't ſpoor der Waalen ſcheen te „ willen houden, die, met hun raadſlaan op „ zig zelven, de eerſte ſcheuring der Lan„ den veroorzaakt hadden." De Utrechtſche Vroedſchap, zig voelende geraakt door dit ſchryven, gaf eenen Brief in 't licht, gerigt aan de Wethouders, Vroedſchappen, Burgerhopluiden en goede Gemeenten der Steden van Holland en Zeeland, waarin 't gedrag der Staaten deezer twee geweſten, ten ergſten, werdt afgemaald. Prounink, in't byzonder, gaf insgelyks, eene verdediging uit, die de Staaten van Holland en Zeeland vinnig ſtak. De Staaten deeden een antwoord op den Brief der Vroedſchap drukken, houdende aan Schout, Burgemeeſteren, Schepenen, Raad en de goede Gemeente van Utrecht. 't Bedryf der Utrechtſche Regeeringe werdt, in dit antwoord, voor wetteloos verklaard. Ook las men 'er in, hoe eenige Overſten van Hollandſche grensveſtingen duidelyk gezeid hadden, dat zy laſt hadden om dezelven te bewaaren, niet tot beſcherming der Landen, maar om 'er de hengſten, zo noemde men de treflykſte en getrouwſte Steden, mede te bedwingen (*l*).

XXI. Nader voorſlag

Onder dit ſtribbelen, met mond en penne, hier te Lande, hadden de Gezanten der al-

ge-

(*l*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 38-46, [907-918].

gemeene Staaten in Engeland een Geſchrift overgeleverd; waarby de Staaten, boven de gewoonlyke twee tonnen ſchats ter maand, en vier ton buitengewoon op te brengen, nog tweeduizend ruiters, drieduizend knegten en duizend delvers, Hoogduitſchen, beloofden te zullen onderhouden, zo de Koningin, boven de koſten, die zy reeds droeg, de Landen wilde geryven met eene leening van vyftig- of zeſtigduizend ponden ſterlings, tot opregting eens Legers van dertien- of veertienduizend man te voet, zesduizend te paarde en duizend delvers (*m*). Naar antwoord op dit geſchrift wagtten de gezanten eene poos: handelende, ondertuſſchen, met den Raad der Koninginne en met Leiceſter, die, t'eenigen tyde, hevig uitvoer tegen Buis, *welke, ſchoon by*, ſprak de Graaf, *de galg verdiend hadt, egter, door de Staaten geſlaakt, en wederom in den Raad van Staate getrokken was.* Men antwoordde „ dat zyne Doorlugtigheid „ Buis nimmer hadt willen doen te regt ſtel„ len." Doch de Graaf hernam, *dat zulks valſch was, hebbende by Buis Raadsheeren tot Regters gegeven* (*n*). Ook verneemt men, inderdaad, van elders, dat Leiceſter, pas voor dat Buis ontſnapte, het Hof van Utrecht en eenigen uit den Raad van Staate gemagtigd hadt, om over hem te zitten (*o*). Eindelyk, kreegen de Gezanten hun affcheid van de Koninginne, hierop uitkomende „ dat zy gee„ ne genegenheid tot het aanvaarden der „ Heer-

1587. der Staatſche Gezanten aan de Koninginne.

Hevige woordenſtryd tuſſchen hen en Leiceſter.

Affcheid der Staatſche Gezanten.

(*m*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 70 [950].
(*n*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 71 [951] *enz.*
(*o*) *Zie* Bor XXII. *Boek*, *bl.* 45 [916].

1587. „ Heerſchappye hadt: ook, voor dien tyd,
„ nog geene gelegenheld, tot het verleenen
„ van meerder hulpe, alzo zy, uit Spanje
„ en van elders, met oorlog gedreigd werdt;
„ doch zy zou, eerſtdaags, den *Baron van Buk-*
„ *horſt* afvaardigen, om den ſtaat der Ne-
„ derlandſche zaaken, in den grond, te ver-
„ ſtaan: waarna zy op het herzenden van
„ Leiceſter en het vermeerderen van haaren
„ byſtand beſluiten zou." Van dit beſcheid deeden de Gezanten verſlag in den Haage, op den eenendertigſten van Lentemaand (*p*).

De Utrechtſchen brengen andere tyding uit Engeland.

Doch Rataller en Modet waren, veertien dagen te vooren, met gantſch ander berigt, uit Engeland, te Utrecht, te rug gekomen. Zy bragten mede, dat Leiceſter, haaſt, met meerder luiſter en in breeder bewind dan ooit te vooren, wederom herwaards ſtondt te keeren. Ook hadt de Koningin hun wederom eenen vleienden Brief, aan Burgemeeſters en Schepens niet ſlegts, maar ook aan de Gemeente van Utrecht ter hand geſteld, die van 't Stadhuis werdt afgeleezen. Leiceſter hadt, in 't byzonder, geſchreeven aan de Burgerhopluiden, die, in hun antwoord, driftig uitvoeren tegen de opſtellers van den Brief aan Leiceſter van den vierden van Sprokkelmaand. Deezen kreegen geenen beteren naam dan dien van *Verraaders*, en zouden, zeidenze, met alle de Staaten, op eenen dag, door de Burgery, verdelgd geworden zyn, zo men haar niet gezeid hadt, dat de brief, buiten bewilliging der byzondere Staaten, ge-

(*p*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 72 [952].

geſchreeven was. Men vertoonde, omtrent deezen tyd, ook Brieven, die gezeid werden uit Engeland te komen; waarin, met gelyke verfoeijing, van den Brief van Sprokkelmaand geſproken, en geraaden werdt, den toorn der Koninginne, hierover opgevat, op de beſte wyze, te ſtillen (q). Doch men hieldt deeze brieven voor verzierd, en voor den opſteller *Hugo Donellus*, Hoogleeraar der Regten te Leiden, die hierom, en om dat hy kwalyk geſproken hadt van de Staaten en van Prinſe Maurits (r), afgezet werdt, van zyn ampt (s). Nogtans zonden die van Utrecht affchriften of uittrekſels van deeze Brieven naar Gelderland, Overyſſel, Friesland en de Ommelanden, zoekende deeze Landſchappen te beweegen, tot eene verklaaring, dat zy géenen laſt gegeven hadden, tót het inſtellen van den Brief des vierden van Sprokkelmaand (t). Hun wroeten wrogt zo veel uit, dat die van Gelderland *Joan van Wynbergen*, hunnen Gemagtigde ter algemeene Staatsvergaderinge, om 't ſtaan over 't afzenden des gemelden Briefs, uit den Haage te rug riepen: doch hy en de algemeene Staaten voelden zig, hierover, dermaate gebelgd, dat zy 't den Staaten van Gelderland, in ſcherpe Brieven, te kennen gaven. Ook meen ik, dat Wynbergen zyne plaats in de algemeene Staaten behieldt (u).

1587.

Donellus, om 't verzieren van Brieven, als kwamen ze uit Engeland, afgezet.

Die van Gelderland roepen hunnen Gemagtigde uit de algemeene Staaten te rug.

De

(q) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 73 [953] *enz.*
(r) Reſol. Holl. 25 *April*, 4, 15 *Juny* 1587. *bl.* 128, 182, 189.
(s) Reyd VI. *Boek*, *bl.* 105.
(t) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 73, 76 [955, 958].
(u) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 77 [960].

1587. XXII. De Engelſche Ambaſſadeur Bukhorſt verdedigt de Staaten.

De ophef over 't ſchryven aan Leiceſter verviel ook, na de aankomſt van den Engelſchen Ambaſſadeur, *Thomas Bukhorſt*, die rondelyk verklaarde, dat hy zig volkomenlyk verzekerd hieldt van de goede meening der algemeene Staaten en des Raads, jegens 't Land, haare Majeſteit en den Graave van Leiceſter, in alles, wat 'er, na 't overgaan van Deventer, gedaan was. Hy ſchreef, op gelyken voet, aan de Koninginne, aan den Geheimſchryver Walſingham, en zelfs aan Leiceſter, ter verſchooninge der Staaten (*v*). Met hem, beraamde men terſtond de krygskoſten deezes jaars, die, behalve 't gene de Koningin gewoonlyk betaalde, omtrent vyftien tonnen ſchats beloopen zouden (*w*). En hy nam aan, de Koningin, tot het opſchieten van een derde deezer ſomme, te beweegen. De Raad van Staate gaf, volgens zyn goeddunken, op Leiceſters naam, een Plakaat uit, waarby elk verbooden werdt, de Koningin, den Engelſchen Landaart, de inlandſche Overheden of eenige Perſoonen in dienſt van haare Majeſteit of van de Staaten, by monde of by geſchrifte, te laſteren (*x*). Bukhorſt vertrok, ſedert, naar Utrecht; daar hy de gemoeden tot eendragt ſcheen te willen brengen; doch weinig vrugt deedt (*y*).

Plakaat tegen het laſteren van Engelſche of Inlandſche Overheden.

Oldenbarneveld verzoekt ontſlag

De Advokaat Oldenbarneveld, de wederkomſt van Leiceſter, tegen wien hy, dikwils, alleen het ſpits afbyten moeſt, te gemoet zien-

(*v*) *See the* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 10, 11, 13, 14, 16, 20.
(*w*) BOR XXII. *Boek, bl* 74, 75 [956, 957].
(*x*) *Zie* het *by* BOR XXII. *Boek, bl.* 75, [957].
(*y*) BOR XXII. *Boek, bl.* 79 [960] *enz.*

ziende, begon, ten deezen tyde, aan te houden, om ontslag van zynen dienst, en liet zig, na veel aanhoudens van der Staaten zyde, alleenlyk overhaalen, om 'er nog vier of vyf maanden in te volharden; mids men hem, ter Dagvaart, zo veel mogelyk by-stondt, hem niet bepaalde aan zyn Berigt-schrift, noch hem verbondt, tot het houden zyner vaste woonplaatse in den Haage. Voorts behieldt hy de vryheid, om, in geval van handel over vrede, of over het opdraagen der Landen, zonder beding van behoudenis van Godsdienst en Voorregten, zyn ampt terstond te mogen nederleggen (z): waaruit men zien kan, voor welke ongemakken, de voorzigtige Staatsman thans meest bekommerd was. 1587. van zyn Ampt. Doch behoudt het onder zekere Voorwaarden.

Hiertusschen, waren ook de Friesche gezanten uit Engeland wedergekeerd. Den brief, hun medegegeven door de Koninginne, begeerdenze, op eenen vollen Landdag, over te leveren, en daar voorts verslag te doen van hunne verrigtingen. Doch zy werden afgeweezen, als niet behoorlyk gemagtigd geweest zynde. Moeilyk hierover, klaagdenze hunnen nood den Engelschen Ambassadeur Bukhorst, die, met de zaak verlegen, in beraad nam, om zelf naar Friesland te gaan; doch sedert den Raadsheer van Staate, Willem Bardes, verzogt, de reis voor hem te doen. Deeze, te Leeuwaarden, met den Stadhouder, en daarna, met andere eerlyke Verschil onder de Staaten van Friesland over de bezending naar Engeland.

(z) Resol. Holl. 20 *April.* 1587. *bl.* 120. Bor XXII. *Boek, bl.* 82 [966].

1587. lyke luiden, in geſprek getreden, vernam haaſt, dat de bezending naar Engeland hervoort kwam van eenige misnoegden, voornaamlyk uit Ooſtergo, die, door de Utrechtſchen, waren opgezet. Hy hoorde, daarna, deeze misnoegden zelven, die breed opgaven, van hunne zugt tot de Engelſche Regeering, en in hunne partyen vry wat te berispen vonden. Doch alzo hy alleen was, en niet behoorlyk gemagtigd tot het afdoen der geſchillen, vermaande hy partyen tot vrede, en keerde, met genoegen van een ieder, te rug (*a*).

De Predikant Modet wordt gevat en afgezet.

Maar te Utrecht ontſtondt nieuwe beweeging, op den vyfden van Zomermaand. De Graaf van Nieuwenaar, misnoegd op den Predikant Herman Stryker of Modet, om dat deeze, zo men meende, hem den voet dagt te ligten, en, door beroerte onder 't gemeen, den Baron North tot Stadhouder te doen verkiezen; hadt hem doen aantaſten, en hierdoor zo veele giſting verwekt in de gemoeden, dat de poorten geſlooten werden, de burgery in 't geweer raakte, en de agt Burgerhopluiden op 's Biſſchops hof kwamen, daar de Stadhouder zyn verblyf hieldt. En 't ſtondt 'er deerlyk geſchaapen, hadden de gewezen Keurvorſt Truchſes en de oud Veldheer Norrits, door hunne tuſſchenſpraak, de gemoeden niet tot bedaaren gebragt. De Magiſtraat ſtelde egter Modet van zynen dienſt. Doch na verloop van eenige weeken, werdt het geſchil met Nieuwenaar by-

Komt wederom in gunſt.

(*a*) BOR XXII. *Boek, bl.* 83 [961] *enz.*

bygelegd, en de Predikant wiſt zig, ſedert, zo diep in te dringen in zyne gunſt, dat hy, dikwils, van hem geraadpleegd werdt, en groote gemeenſchap met hem onderhieldt(*b*). 1587.

Kort te vooren, hadden de Staaten van *Holland*, beſpeurende, dat het uitvaaren der Predikanten tegen hunne Regeering, niet minder dan voorheen, in zwang ging, beſlooten, *Adriaan Saravia*, Hoogleeraar der Godgeleerdheid te Leiden, nevens twaalf der voornaamſte Hollandſche Predikanten, in den Haage te ontbieden (*c*). Zy verſcheenen, op den veertienden van Bloeimaand. Eenige Gemagtigden der Staaten en der Geregtshoven *hielden hun voor* „ hoe veel onheils „ 'er, uit den argwaan der Ingezetenen te„ gen der Staaten Regeering, voor Land „ en Kerk, te wagten ware: hun voorts „ hoop geevende op verbetering van onder„ derhoud, en begeerende, datze hunnen „ toehoorderen eendragt en gehoorzaamheid „ aan de Overheid zouden inſcherpen." Zy verklaarden zulks altyd te hebben gedaan en daarin te zullen volharden: doch lieten, ondertuſſchen, geene kleine zugt tot de Engelſchen blyken, en gaven, in 't voorbygaan, te verſtaan, dat een groot deel der Staaten zelden ter Kerke, de meeſten nimmer ten Avondmaal kwamen. 't Bleef hier niet by. Zy roerden verſcheiden' misbruiken aan, in Staats- en Krygs- en Regtszaaken, waarover, zeidenze, 't gemeen morde. De gemagtigden

Eenige Kerkelyken worden in den Haage ontbooden.

wat men hun daar voorhieldt.

(*b*) Bor XXII. *Boek, bl.* 92 [981].
(*c*) Reſol. Holl. 7, 9 *May* 1587. *bl.* 141, 143.

1587. den hoorden hen met geduld, en verſchoonden alles met bondige redenen. Doch eindelyk hielden de Leeraars aan, om, over 't ſtuk der Kerkenordening, in onderhandeling te treeden, waartoe de gemagtigden niet gelaſt waren. De Leeraars verklaarden, derhalve, in 't afſcheid neemen, dat zy eenigen uitmaaken zouden, om breeder gehoor by de Staaten te verzoeken (*d*).

XXIII. Leiceſter voedt de tweedragt door brieven.

Doch terwyl de Staaten arbeidden om 't volk tot eendragt te beweegen, werdt de twiſt en het morren gevoed door brieven van Leiceſter, gerigt aan Wethouders, Amptenaars van alle ſoorten, Predikanten en byzondere Perſoonen, *in grooten getale* (*e*). Zy waren, volgens gewoonte, gevuld met bitſe klagten tegen de Staaten, en dienden om de zugt te hemwaards leevende te houden, tegen zyne aankomſt, die nu op handen was. De Ambaſſadeur Bukhorſt zelf leverde den algemeenen Staaten eenige punten van bezwaaringe over, waarop zy hem, ſchriftelyk, voldoening gaven, te gelyk den vermaarden Brief aan Leiceſter nader verdedigende (*f*). Behalve verſcheiden' Engelſche brieven, gerigt aan Utrechtſche Burgerhopluiden, en ſnorkende van de uitſteekende magt, met welke Leiceſter ſtondt herwaards te komen, vertoondenze 'er hem een-

Zyn zonderling ſchryven aan zynen, door Daniel de Burggraaf geſchreeven, door Leiceſter getekend, en gerigt aan Junius,

(*d*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 81 [975] *enz.*
(*e*) Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 42. BOR XXII. *Boek*, *bl.* 95 [985].
(*f*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 96 [986].

nius, Leiceſters Sekretaris. De Advokaat Oldenbarneveld, de lugt gekreegen hebbende, dat Junius zulk een' Brief ontvangen en deezen en genen te leezen gegeven hadt, wees den Staaten van Holland den weg, om agter den Brief te geraaken. Junius werdt aangetaſt en genoodzaakt den Brief over te leveren: dien hem de Staaten, nadatze 'er een afſchrift van genomen hadden, nogtans wederom gaven. In den Brief kreeg hy laſt, „ om eenen keer door de goede Steden te „ doen, en de welgezinden te trooſten, met „ de verzekering van de genegenheid der „ Koninginne tot de Landen, en van zynen „ yver tot hunnen dienſt. En aangezien Bukhorſt, of anderen verſpreid hadden, dat „ de Koningin neigde tot vrede met den „ Spanjaard; hadt hy hun ronduit te verklaaren, dat deeze Ambaſſadeur hiertoe „ nimmer eenigen laſt ontvangen hadt, en „ dat de Koningin zig, veeleer, ſterker dan „ te vooren, zou toeruſten tegen Spanje. „ Voorts moeſt Junius zulken, die bevel „ voerden over de Gemeenten onderrigten, „ dat hy, Graaf van Leiceſter, wederom „ herwaards kwam, in 't betrouwen, dat „ zy hem 't gezag, noodig tot beleid der „ hooge Heerſchappye, zouden doen toevoegen, zonder dat hy meer met het dwarsdryven der Staaten gekweld wierdt. Deezen behoorden zig, ſchreef hy, te vergenoegen met de behoudenis van 't gene zy, „ onder de Stadhouders van Keizer Karel en „ Koning Filips, gehad hadden. zullende hy „ niets handelen van gewigt, dan ten over-

1587. nen Sekretaris Junius.

„ ſtaan

1587. „ ſtaan der Raaden van Staate, wettiglyk „ uit Landzaaten gekooren. Zo begreep het, „ beſloot hy, haare Majeſteit, die hem be„ laſt hadt, naar Engeland te rug te keeren, „ zo hy ſlegts Landvoogd in ſchyn en ſchrift „ zou moeten zyn (*g*)." Wat zig de Staaten, uit zulk ſchryven, van Leiceſters wederkomſt belooven moeſten, is ligtelyk te bevroeden: ook hoe de Brief Bukhorſt geſmaakt hebbe. Van zyn geſprek over de vrede met Spanje, zullen wy, hierna, by bekwaamer gelegenheid, verſlag doen. Wyders ontvingen de Raad van Staate en de algemeene Staaten zelven ieder twee Brieven van de Koninginne, waarby Leiceſters gedrag opgehemeld, en zy in 't ongelyk geſteld werden (*b*). Al het welke veroorzaakte, dat men hier de hoop ſchier opgaf van Leiceſter tot het neemen van eenen beteren voet op 't ſtuk der Regeeringe te zullen konnen brengen.

XXIV. Welvaart der Vereenigde en deerlyke ſtaat der Spaanſche Nederlanden.

Onder dit woelen, voor en tegen 't gezag, dat zig de Engelſchen hier dagten te verkrygen, zag men de welvaart der Vereenigde Landen, hand over hand, toeneemen, met het toeneemen van den Koophandel, die, voor een groot gedeelte, uit de Steden van Brabant en Vlaanderen, welken den vyand in handen gevallen waren, naar Holland en Zeeland geweeken was. In de Spaanſche Nederlanden, zat men, daarentegen, byna neeringloos. Steden en Dorpen raakten beroofd van Ingezetenen. In de wooningen der Dorpen,

(*g*) *Zie* BOR XXII. *Boek, bl.* 100 [991].
(*b*) BOR XXII. *Boek, bl.* 101 [992].

pen, neſtelde het wild gedierte. Akkers en weiden begroeiden digt met ruigte. Gebrek van toevoer veroorzaakte byſtere duurte in de graanen; zo dat de rogge op agthonderd guldens het laſt te ſtaan kwam, de tarwe naar evenredigheid meerder goldt. De armen hielden 't lyf by ongewoon voedſel, daar zeldzaame ziekten uit ontſtonden. De Edelen en ryke burgers verarmden, en men heeft ſommigen van deezen, by donkeren avond, om brood zien bidden. De renten, die men tegen den penning zeſtien, agttien of twintig plagt te koopen, waren thans te bekomen, tegen den penning zeven. De duurte der graanen nam egter eerlang af, van twintig tot een, doordien men het loopen en ſtroopen des Krygsvolks ernſtiger begon te weeren, en zig meer op het beploegen en bezaaijen der verwoeſte akkeren begon toe te leggen: waarop, in 't naaſte jaar, een gezegende oogſt volgde (*i*). 1587.

De deerlyke ſtaat der Spaanſche Nederlanden was oorzaak, dat de Hertog van Parma, dit jaar, laater dan te vooren, in 't veld verſcheen. In Bloeimaand eerſt, zondt hy Hautepenne, met vyfduizend man, naar de Veluwe, als hadt hy voorgehad, daar langs, in Holland te dringen. Doch hy hadt het oog op Sluis, welk hy, op den elfden van Zomermaand, begon te belegeren. Binnen deeze veſting geboodt Jonkheer Arend van Groeneveld, die den belegeraaren, in menigen uitval, merkelyke ſchade toebragt. Parma belegert Sluis.

Lei-

(*i*) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 95 [914].

1587. Leiceſter, van dit beleg, in Engeland, kennis gekreegen hebbende, beloofde den Overſte ontzet. In den aanvang van Hooimaand, deeden Prins Maurits en de Graaf van Hohenlo eenen inval in Brabant, om, ware 't mogelyk, Parma van Sluis af te trekken. Doch het naderen van Hautepenne, die, zig, door verraad, meeſter gemaakt hebbende van Gelder, waarover *Ariſtote Patot*, een Schotsman, geboodt, wederom naar Brabant gekeerd was, deedt hen den hertogt neemen. Prins Maurits begaf zig naar Zeeland. Doch Hohenlo belegerde de ſchans te Engelen. Hautepenne kwam hem hier beſtooken, en werdt 'er geſchooten, dat hy 't beſtierf. De ſchans ging daarna over, en kreeg, merkelyk ſterker gemaakt zynde, den naam van *Crevecoeur*. Hohenlo zou hierop iets tegen 's Hertogenboſch ondernomen hebben; doch kreeg, door beſtel, zo men meent, der aanhangelingen van Leiceſter, zo veel volks niet, als hy verwagt hadt, weshalve hy zynen toeleg ſtaaken moeſt (*k*).

Maurits en Hohenlo vallen in Brabant.

Gelder verraaden.

Hautepenne ſneuvelt.

Crevecoeur geſtigt.

XXV. Leiceſter keert in Zeeland te rug.

De Graaf van Leiceſter, eindelyk, de te rug reize van Engeland hebbende aangenomen, was, den zesden van Hooimaand, in Zeeland geland, en maakte terſtond gereedſchap om Sluis te ontzetten, de belegerden, midlerwyl, opbeurende, door trooſtelyk ſchryven. Ook hieldt men moed in de Stad, onaangezien het heftig ſchieten des vyands, die de veſting allengskens naderde. Leiceſter, te Ooſtende gekomen, vertoonde zig, eer-

(*k*) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 94 [983]. XXIII. *Boek*, *bl.* 7 [9].

:t zeſtig ſchepen, voor't Sluiſche 1587.
.er iets uit te regten. Te rug ge-
.aar Ooſtende, ontſcheepte hy daar
olk, en trok 'er mede naar Blanken-
. Doch Parma deedt hem vanhier wy-
.i naar Ooſtende: vanwaar hy, eerlang,
.aar Zeeland toog, de ſchuld zyner vrugte-
looze onderneeming ſchuivende op de Staa-
ten en derzelver Amptenaars, die hem van
geld en volk onvoorzien gelaaten hadden.
Op den vyfden van Oogſtmaand, werdt de Sluis
vyand meeſter van een ſtuk wals te Sluis, 't geeft zig
welk zo veel ſchriks bragt in de belegerden, over.
dat zy, de hoop op ontzet t'eenemaal ver-
looren geevende, tot handeling met Parma,
beſlooten, en hem, den zelfden dag, de Stad,
by eerlyk verdrag, opgaven. Leiceſter deedt
de Hoofden der Bezettinge, naderhand,
hun gedrag verantwoorden, 't welk zy wel
genoeg deeden; doch niet zonder van ter
zyde de Bevelhebbers der vloote, die wind en
ſtroom mede gehad hadt, over 't verzuimen
van 't ontzet der Stad, te beſchuldigen (*l*).

Terſtond na 't verwelkomen van Leices- Leiceſter
ter, waren hem, meeſt door beleid der Staa- raakt in
ten van Holland, eenige punten onder 't oog woorden
gebragt, raakende de onluſten, ontſtaan ſe- met de
dert zyn afwezen; vooral ter oorzaake van tigden
zyn ſchryven aan Junius. Den Graave zig der Staa-
genegen getoond hebbende tot weeringe van ten.
allen misverſtand, kwam men wederom te
woorde: by welke gelegenheid, Leiceſter uit-
floeg „ dat ſommige Leden der Vergadering
„ van

(*l*) Boek XXIII. *Boek, bl.* 3-6 [5-9], 10-15 [14-21].

1587. „ van Holland hem geen goed hert toedroe-
„ gen; dat de Graaven Maurits en Willem
„ van Naſſau, met die van Hohenlo, Nieu-
„ wenaar en anderen, tegen hem ſamenge-
„ ſpannen waren; hoewel het den jongen
„ Heere Maurits niet te wyten ſtondt: dat
„ hy haare Majeſteit ook berigten zou, hoe
„ men 't geld, bewaard tegen zyne over-
„ komſt, aan 't herwaards troonen der Duit-
„ ſche Ruiteren en Knegten geſpild hadt."
Voorts ſprak hy, met veel veragting, van de Engelſche Heeren, die wel ſtonden by de Staaten, gelyk Bukhorſt, Norrits en Wilkes: zig niet ontziende den eerſten *eenen nar* te noemen: en dreigende, het Land te zullen verlaaten, zo Sluis, dat toen nog niet over was, den vyand in handen viel: welke bedreiging, bekend geworden onder 't volk, zo veel wrogt op de Predikanten, dat zy hem, door eene plegtige bezending, lieten bidden, dat hy toch Gods Kerke niet ten roof laaten wilde, hem, daarenboven, alles aanbiedende, wat in hunne magt was (*m*). De algemeene Staaten zelven, na 't overgaan van Sluis, geenen beteren raad weetende, dan op de Engelſche genade te dryven, leverden Leiceſter een Geſchrift over, waarby zy hem verzogten „ ten goede te willen neemen, 't
„ gene zy, te vooren, de vrymoedigheid
„ genomen hadden, om hem voor te hou-
„ den; en zo zy daarin de grenzen van 't ver-
„ eiſcht ontzag mogten overſchreeden heb-
„ ben, zulks gunſtelyk te willen verſchoo-
„ nen,

Hy ſchynt zig met de Staaten te verzoenen.

(*m*) Zie XXIII. *Boek, bl.* 35 [21] *enz.*

„ nen, hebbende zy nooit voorgehad het gezag zyner Doorlugtigheid te verminderen; maar willende zy, in tegendeel, hem alle ſchuldige gehoorzaamheid en eer bewyzen en doen bewyzen: in verwagting, dat hy hen ook, in hunne agtbaarheid en voorregten, handhaaven zou, en in 't beſchikken der zaaken van Regeeringe, goed verſtand houden met de Staaten, die niet, gelyk ſommigen ten onregte waanden, uit tien of twaalf Perſoonen beſtonden; maar uit de Ridderſchap, Edelen en Raaden of Vroedſchappen der Steden van alle de geweſten, en, door derzelver Gemagtigden ter algemeene Staatsvergaderinge, werden vertoond." Met dit geſchrift, welk met dankzegging aanvaard werdt, ſcheen men Leiceſter vergenoegd te hebben (*n*). Sedert arbeidde men ook om hem met den Graave van Hohenlo, die grootelyks op hem misnoegd was, te verzoenen. Doch dit gelukte niet. Hohenlo hieldt zig niet ſlegts in perſoon verongelykt door Leiceſter; maar hy begreep ook, dat Prins Maurits en de Staaten van Holland en Zeeland, welken hy diende, in verſcheiden' voorregten verkort waren: wanneer deeze bezwaarniſſen waren weggenomen, en de Regeering gebragt in den ſtaat, waarin zy geweeſt was, ten tyde van Prinſe Willem, hoogloflyker gedagteniſſe, wilde hy de Plaatſen, by hem bezet, wel wederom ruimen, en den dienſt der Landen verlaaten (*o*).

1587.

Men arbeidt, vergeefs, om Hohenlo met hem te bevredigen

De

(*n*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 86. Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 17 [24].

(*o*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 18 [27] *enz.*

1587. De verzoening van Leiceſter met de Staaten bleek, eerlang, onopregt geweeſt te zyn. Hy, zig nog ophoudende in Zeeland, beſchreef de algemeene Staaten, tegen den vier- of vyfentwintigſten van Oogſtmaand, te Dordrecht, en zondt midlerwyl zynen Geheimſchryver Junius naar Arnemuiden, om te verſtaan, hoe men daar, ten dienſte haarer Majeſteit, gezind ware. Dit verwekte nieuwe agterdogt: die geſterkt werdt, door de gerugten der Vredehandelinge tuſſchen Engeland en Spanje. Leiceſter hadt ook nieuw misnoegen getoond, doordien de Staaten, uit Bukhorſts redenen (*p*), vertrouwen geſchept hebbende, dat de Koningin hun vyf tonnen gouds verſtrekken zou, zo zy tien tonnen buitengewoon opbragten, gelyk zy reeds, gedeeltelyk, gedaan hadden, en nu verneemende, dat haare Majeſteit de handen geſlooten hieldt; oordeelden, ook niet aan hunne belofte gehouden te zyn: 't welk Leiceſter geweldig buiten de giſſing ging (*q*). Toen hy te Dordrecht kwam, waren 'er de algemeene Staaten nog niet allen. Des zondt hy den Raadsheer van Staate, Willem Bardes, aan de Staaten van Holland, om te verſtaan, welke middelen van oorloge zy voorhadden hem toe te voegen (*r*). Men gedroeg zig, in antwoord, tot een vertoog, welk reeds gereed lag, en den Graave, kort hierna, behandigd werdt. Het behelsde *negen* punten.

Nieuw misnoegen tuſſchen Leiceſter en de Staaten.

De Staaten van Holland

1. „ Eene belofte, om 't verding, met haa-

„ re

(*p*) Hier voor, *bl.* 218.
(*q*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 20 [30].
(*r*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 21-23 [31-33].

„ re Majeſteit gemaakt, getrouwelyk naar te komen. 2. Eene verklaaring, dat, by gebrek van een' Vorſt, de hooge Overheid der geweſten wederom verviel aan de Ridderſchap, Edelen en Steden derzelven, die ook, in deeze hoedanigheid, met haare Majeſteit gehandeld en den Graaf tot Landvoogd beroepen hadden. 3. Dat men, ten onregte, voorgaf, dat deeze hooge Overheid niet verbeeld werdt, door de Gemagtigden ter Dagvaart. 4. Dat, deeze Gemagtigden maar byzondere Perſoonen zynde, hunne byzondere misſlagen den Staaten niet geweeten moeſten worden. 5. Dat de Staaten, met het kiezen van den Graaf tot Landvoogd, zig niet ontdaan hadden van de hooge Overheid. 6. Dat zyne Doorlugtigheid met den Raad van Staate egter alle die zaaken te beſchikken hadt, die, door Keizer Karel, aan de algemeene Landvoogden verbleeven waren, overeenkomſtig met het Berigtſchrift, daarop gemaakt, of nog te maaken. 7. Dat de byzondere Stadhouders, de Overſten van Steden, de Bevelhebbers en het Krygsvolk, den algemeenen Staaten, den Graave, als algemeenen Landvoogd, en den Gewesten en Steden, daar zy gebruikt werden, hulde en trouw zouden zweeren: zullende het Krygsvolk, in 't byzonder, den eed van gehoorzaamheid aan zyne Doorlugtigheid en aan de byzondere Stadhouders en Bevelhebbers hebben te doen. 8. Dat de Graaf wel volſtrekte magt over zaaken van oorloge zou hebben; doch geen meer

1587. vertoonen *negen* merkwaardige punten aan Leiceſter.

1587. „ krygsvolk mogen ligten, dan uit den onder-
„ ſtand der Koninginne en verdere ingewil-
„ ligde laſten kon worden betaald, worden-
„ de hy ook verzogt, de zeezaaken te belei-
„ den by den Admiraal, en 't verleggen der
„ bezettingen by de Stadhouders van elk ge-
„ weſt. 9. Dat het hem mogt gelieven, de
„ veranderingen, op zynen naam, door on-
„ geruſte menſchen, in 't voorleeden jaar,
„ bewerkt, te herſtellen." Op dit vertoog,
Antwoord van den Graave. antwoordde Leiceſter, den eerſten van Herfſtmaand, dat de eerſte *zes* punten hem niet betroffen, hebbende hy nimmer naar meer gezag geſtaan, dan hem opgedraagen was, waarby hy ook alleen wilde gehandhaafd worden. Den eed, aan de byzondere Landſchappen, Steden en Leden, in 't *zevende* punt gevorderd, vondt hy onbehoorlyk en van gevaarlyken gevolge. Voor 't gene by het *agtſte* punt begeerd werdt, beloofde hy te zullen zorgen. Op het *negende* begeerde hy nadere verklaaring van 't gene men herſteld wilde hebben, wanneer hy doen zou, 't gene hy, naar billykheid, zou vinden te behooren (*s*).

Leiceſter doet de Vredehandeling met Spanje voorſlaan ter Vergadering Des anderendaags, verſcheenen, ter Vergaderinge van Holland, uit Leiceſters naam, Jakob Valke en Jooſt van Menyn, met eene boodſchap, voor welke men lang bedugt geweeſt was. Zy ſloegen voor „ of het, zo
„ men de Landen, met eigen' middelen en
„ met de gewoonlyke hulp der Koninginne,
„ niet

(*s*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 35. BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 88 [32] vgg.

„ niet zage te beſchermen, gelyk zyne Door- 1587.
„ lugtigheid zulks niet doenlyk hieldt; niet van Hol-
„ geraaden ware, op redelyke voorwaar- land.
„ den, vrede te maken met den Spanjaard.
„ Haare Majeſteit wilde, hiertoe, den Staa-
„ ten de hand leenen. Of verkoos men
„ liever, afzonderlyk, te handelen met den
„ Hertoge van Parma; zy mogt het ook
„ wel lyden (*t*)." Doch om het oogmerk van dit voorſtel wel te verſtaan, moeten wy, 't gene eenige betrekking tot het zelve heeft, wat omſtandiger ontvouwen.

De Koningin van Engeland, bevroedende, dat de kryg in de Nederlanden meeſt gevoerd werdt, met penningen, uit Spanje overgemaakt, en dat deeze penningen, uit de Weſtindiſche ſchatten, gevonden werden; hadt zo dra niet beſlooten, den Nederlanderen by te ſtaan, of zy zondt *François Drake*, met een entwintig ſchepen, naar Amerika, om Filips aldaar afbreuk te doen. Hy ſtak, in Herfſtmaand des jaars 1585, in zee: en 't gelukte hem, de Stad S. Jago, gelegen op het Eiland van den zelfden naam; ook S. Domingo, op Hispaniola, te plonderen. Daarna, geland aan de vaſte kuſt, bemagtigde hy Kartagena, en nog twee andere Plaatſen, en keerde, in den zomer des volgenden jaars, te rug (*u*). Hy kwam, in 't najaar, in Holland, met den titel van Ambaſſadeur der Koninginne, en zogt de algemeene Staaten te beweegen, om twintig ſchepen te voegen, by eenigen van haare

Onderzoek over het waare oogmerk van deezen voorſlag.

Engelſche Krygsbedryven, in de Weſtindien, en in Spanje.

(*t*) Boek XXIII. *Boek*, *bl.* 23 [34].
(*u*) Boek XXI. *Boek*, *bl.* 27 [717] *enz.*

1587. haare Majeſteit, tot onderſteuning van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal; doch men hadt hier geene ooren naar. Drake ſtak dan alleen, met zyne vloot, in zee, en vernielde, in de Haven van Kadix, een merkelyk getal van ſchepen, die, met mond- en andere behoeften, voor de ſchepen, welken Filips, tegen Engeland, uitruſtte, gelaaden waren. De Agent van Don Antonio verzogt toen de Staaten, op nieuws, om eenige ſchepen: breed opgeevende van Drakes verrigtingen, en van den kans, die 'er was, om de Spaanſche wapenen van Nederland te wenden, en zynen meeſter, in 't bezit van Portugal, te herſtellen. Ook ſtonden de algemeene Staaten hem negen ſchepen toe. Doch Prins Maurits en die van Holland en Zeeland verwylden de uitruſting, zo dat 'er niets van kwam, ten deezen tyde. Zelfs kon de Portugeeſche Agent geen verlof krygen, tot het opregten eener Loterye: waaruit hy de kosten van eenige ſchepen meende te zullen konnen vinden (v).

XXVI. Looze Vredehandeling tuſſchen Filips en Elizabet.

Midlerwyl, hadden beide Filips en Elizabet, om hunne oogmerken, ten nadeele van elkanderen, bedekter te houden, al in 't voorleeden jaar, eene Vredehandeling begonnen, door middel van twee Koopluiden, *Andries de Loo*, een' Antwerpenaar, en *Auguſtyn Grafigna*, een' Italiaan; doch te Londen woonagtig. De laatſte handelde met de Engelſche Staatsdienaars: de Loo, die ook dikwils over

(v) BOR XXI. *Boek*, *bl.* 54 [753], 63 [762] *enz.* XXII. *Boek*, *bl.* 92 [981] *enz.* XXIII. *Boek*, *bl.* 77 [:10] *enz.*

ver en weder reisde, met den Hertoge van Parma (w). Men scheen, van wederzyde, genegen tot de Vrede; doch men beoogde, van wederzyde, onder den schyn deezer Vredehandeling, tyd te winnen, en elkanderen slaauwhertig te maaken; om elkanderen, daarna, met te beter gevolg, te konnen beschadigen. Dit handelen, waarvan 't gerugt haast herwaards over waaide (x), verwekte veel agterdogt, vooral in de Staaten van Holland, die toenam, doordien Oldenbarneveld, uit Bukhorst, verstaan hadt, dat de Koningin tot vrede neigde: welk zeggen de Ambassadeur, naderhand, ten aanhooren van den Advokaat, van den Presidént van der Myle èn van den Pensionaris Menyn, gestand deedt (y), daar alleenlyk, tegen den Advokaat in 't byzonder, byvoegende, dat het geheim gehouden moest worden, alzo de Koningin, na de laatste onderneeming van Drake, van welker gelukkigen uitslag hy, maar even te vooren, de tyding gekreegen hadt, van gedagten zou konnen veranderd zyn. De Koningin en Leicester scheenen hem, sedert, deeze ontdekking kwalyk te neemen (z). Maar men gaf, meen ik, deezen schyn slegts, om de Staaten te eer te doen denken, dat de Vrede der Koninginne ernst was; doch dat zy dit haar oogmerk, welk zy wel wist den Staaten niet te zullen smaaken, liefst bedekt ge- 1587.

Zy baart agterdogt by de Staaten.

(w) Resol. Holl. 22 *Juny* 1587. *bl.* 166. STRADA *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 512.
(x) BOR XXII. *Boek*, *bl.* 82 [966]. XXIII. *Boek*, *bl.* 20 [30].
(y) *See* Cabala *or* Mysteries *of* State *P.* II. *p.* 33, 37, 40.
(z) REYD VI. *Boek*, *bl.* 107. HOOFT XXV. *Boek*, *bl.* 1152.

1587. gehouden hadt. Midlerwyl, werdt de Vredehandel langs hoe rugtbaarer, onder't volk (*a*). Elk ſprak 'er van, als of Engeland en Spanje de zaak reeds genoegzaam eens waren geweeſt. In deezen ſtand der dingen, deeden Valke en Menyn den voorſlag aan Holland, van welken wy geſproken hebben: waarmede Leiceſter, naar 't ſchynt, niets anders beoogd heeft, dan de Staaten, die hy wel wiſt afkeerig te zyn van de Vrede, te beweegen, tot het draagen van zwaarer lasten, zonder welken de oorlog niet gevoerd kon worden. Ondertuſſchen, hadt de voorſlag eene geheele andere uitwerking. De gemoeden der aanhangelingen beide van Leiceſter en van de Staaten werden 'er zeer over ontſteld. Men begon te vermoeden, dat de Engelſchen voorhadden, de Landen aan Spanje te verraaden. 't Haatelyk bedryf van Stanlei en Jork werdt opgehaald, en veelen konden zig niet onthouden van het den gantſchen Engelſchen Landaart te wyten. Leicester, derhalve, beſpeurende, dat de voorſlag de uitwerking niet hadt, die hy 'er van verwagtte, zogt de Staaten te doen gelooven, dat Valke en Menyn zyne meening kwalyk gevat hadden. Doch Menyn, die de voorzigtigheid gebruikt hadt van den voorſlag, dien hy ſchriftelyk hadt overgeleverd, eerſt in 't Italiaanſch (1) te vertaalen, en dien Leicester voor te leezen, bewees het tegendeel, met

Leiceſter poogt zynen voorſlag te verdraaijen.

(*a*) *See* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 29, 32.

(1) Leiceſter ſprak, behalve zyne moedertaal, niet dan Italiaanſch en ſlegt Latyn.

met het vertaalde voorſtel, welk, door Leiceſter, hier en daar, verbeterd was (*b*). De Graaf deedt, ſedert, eene wydluftige verdediging van zyn gedrag in druk uitgaan (*c*), waarin hy, aan den voorſlag van Valke en Menyn, eenen anderen draai gaf. Hy zondtze den byzonderen Geweſten en Steden toe: ook den Raaden des Hofs van Holland, die 'er, eerlang, beſcheidelyk, op antwoordden, en allen Vredehandel ontrieden (*d*). Doch, by 't ontvangen van dit antwoord, beſtondt Leiceſter hevig uit te vaaren tegen Oldenbarneveld „ die, in de Vergadering der Staaten, gezeid zou hebben, dat hy, by een „ afſchrift van 's Graaven Berigtſchrift, kon „ doen blyken, hoe deeze laſt hadt, om zig te „ doen magtigen, tot de onbepaalde Land„ voogdye, waarna hy de Landen wederom „ onder den Spanjaard zou doen keeren." Diergelyk geſprek hieldt hy ook met gemagtigden der Staaten van Holland (*e*). De Raadsheeren verklaarden, hiervan niets, maar wel eenige gerugten van Vredehandel vernomen te hebben, die ſcheenen van buiten te komen: waarop de Graaf hun, met vloeken en zweeren, dat hy geenen laſt tot handelen met den Spanjaard hadt, tot andere gedagten zogt te brengen (*f*). De Koningin hadt den Agent der Staaten, Joachim Ortel, ook verzekering gedaan, dat zy tot geene

1587.

Hy verdedigt zig ſchriftelyk.

Vaart uit tegen Oldenbarneveld.

Zweert geen' laſt tot de Vredehandeling te hebben.

(*b*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 23 [14].
(*c*) *Zie* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 26 [37]. Cabala *or* Myſteries *of* State *P* II. *p.* 9.
(*d*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 31 [47].
(*e*) Reſol. Holl. 14, 15 *Sept.* 1587. *bl.* 251, 253.
(*f*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 33 [50].

1587. ne eindelyke Vredehandeling komen zou, zonder de Staaten te kennen (*g*). De Staaten van Gelderland en Utrecht, daarna ook antwoordende op Leicesters verdediging, gaven te verſtaan, dat zy de gerugten van den Vredehandel hielden te zyn uitgeſtrooid, door de vyanden der Engelſche Regeeringe. Zy voegden 'er by, dat zy gezind waren, den Graave by 't opgedraagen gezag te handhaaven, of het zelfs te vermeerderen, was 't noodig; en dat zy hem en zynen Raade hunne gemeene middelen in handen wilden ſtellen, gelyk hy onlangs begeerd hadt. Doch die van Holland (*b*), Zeeland en Friesland konden tot dit laatſte niet beſluiten, onaangezien men ook, in het laatſtgemelde geweſt, onlangs, wederom, zeer ſterk gewoeld hadt, ten voordeele van Leiceſter. In Holland, marde men vaſt met antwoorden op Leicesters verdediging, om dat men verſchilde, of zulks ſtaatswyze, of door de byzondere Steden, behoorde te geſchieden. Dordrecht ſchreef, afzonderlyk, aan Leiceſter, niet kwalyk naar zynen zin; doch met volſtrekte verwerping der handeling met Spanje (*i*). Gouda hadt ook 's Graaven Brief afzonderlyk beantwoord, en, dat, met reden, vreemd ſchynen mag, in de Vredehandeling bewilligd (*k*).

Wat ſommige Geweſten en Steden op zyne verdediging antwoorden.

XXVII. Eenige punten uit Leidenbarneveld, tegen de Raadsheeren des Hofs,

(*g*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 23 [33].
(*b*) Reſol. Holl. 3 *Sept.* 1587. *bl.* 238.
(*i*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 36, 37 [54, 55, 42, 56].
(*k*) Reſol. Holl. 16 *Oct.* 1587, *bl.* 280.

Hofs, hadt aangemerkt, was niet geheel zonder grond. Ortel was, in Engeland, behendiglyk geraakt aan eenige punten uit Leicesters geheim Berigtſchrift, welken hy Oldenbarneveld toegezonden hadt. Zy kwamen, in 't voornaamſte, hierop uit. „ De Graaf „ moeſt zig in zyn voorig gezag doen her„ ſtellen, en zo de Staaten hem, daarin, „ ſcheenen te willen verkorten, moeſt hy 'er „ eenigen Steden kennis van geeven, en 'er „ de Gemeenten van onderrigten, op dat „ deezen de Staaten tot eenpaarigheid brag„ ten. Hy moeſt eenen Vredehandel met „ Spanje voorſlaan, en zo de Staaten daar„ toe niet neigden, moeſt hy hun verklaa„ ren, dat haare *Majeſteit* in de noodzaak„ lykheid gebragt zou worden, om afzonder„ lyk met Parma te handelen. Hy moeſt „ deezen voorſlag, door vertrouwde Perſo„ nen, der Gemeente ſmaakelyk maaken, „ haar vertoonende, hoe men, met zo kleine „ magt, zonder Engelands byſtand, tegen „ Spanje niet oorloogen kon, en hoe men, „ daarentegen, in vrede, verligting van „ laſten te wagten hadt. Den Graaven Mau„ rits van Naſſau en Filips van Hohenlo, „ 't ſluiten der vrede zoekende te ſtremmen, „ moeſt hy doen verzekeren, dat, by 't ver„ drag, voor hunne belangen, behoorlyk „ gezorgd zou worden (*l*)". Van deeze punten ſchynt Oldenbarneveld aan ſommigen iet ontdekt te hebben: 't welk, Leiceſter ter oo-

1587. Leicesters geheim Berigtſchrift.

(*l*) *Zie* Boek XXII. *Boek, bl. 906, 907 van den tweeden Druk.*

1587. ooren gekomen zynde, hem niet ſlegts hevig deedt uitvaaren tegen den Advokaat; maar hem ook, meent men, tot het beſluit bragt, om zig van zynen Perſoon en zelfs van dien van Prinſe Maurits te verzekeren. Zo veel is 'er, ten minſten, van, dat hy, eenige Engelſche Vendels naar Maaslandsſluis en Delftshaven hebbende doen trekken, zelf, in alleryl, van Dordrecht, naar den Haage verreisde; en dat, 's nagts na zyne aankomſt, Oldenbarneveld, door de Raadsheeren van Wyngaarden en Kaaſenbrood, gewaarſchuwd werdt, dat de Graaf voorhadt, hem te ligten en naar Engeland te zenden. De Advokaat begaf zig, hierop, nog voor den dag, naar Delft, en vernam daar, hoe, in Zeeland, de ſpraak ging, dat men Prins Maurits, hem en eenige andere Leden der Staaten, in verzekering genomen hadt, omze naar Engeland te voeren. Hy dan, bevroedende, dat zulke gerugten, ſchoon eerſt valſch, egter, dikwils, naderhand, waar worden, bewoog Prins Maurits, om den Haage te verlaaten. Leiceſter kreeg 'er haaſt kennis van: en, te gelyk verneemende, dat de Prins en Hohenlo, onder voorwendſel van eenen aanſlag des vyands op Zeeland te willen voorkomen, eenig Krygsvolk byeen bragten (*m*), gaf hy voor, dat men 't, daarmede, op het verdryven der Engelſchen van Maaslandsſluis en Delfshaven gemunt hadt (*n*). Hohenlo heeft, ſedert, tegen verſchei-

Berigt van Leiceſters toeleg op de Perſoonen van Prinſe Maurits, den Advokaat en anderen.

(*m*) *See the* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 32.
(*n*) BOR XXIII. *Boek, bl.* 34 [51].

ſcheiden' Perſoonen verklaard, dat Leiceſter een' aanſlag op zyn leeven geſmeed hadt (*o*). Dat de Koningin laſt hadt gegeven, om hem te vatten, blykt, uit eenen ontcyferden Brief van den Gezant Bukhorſt, die nog voorhanden is, en waarin hy de zwaarigheden optelt, die, in zulk eene onderneeming, gelegen waren. Zy kwamen hierop uit: „ dat „ de Graaf van Hohenlo thans groot gezag „ hadt, hier te Lande; dat men de Steden „ en Plaatſen, die onder zyn bewind ſtonden, niet ligt zou konnen meeſter worden, „ gemerkt het weinig Engelſch Krygsvolk, „ welk thans hier te Lande was; en dat het „ vangen van Hohenlo Graaf Maurits, die „ hem als zyn' Vader aanmerkte, ligtelyk, „ zou konnen brengen tot het wanhoopig beſluit, om, met hulp van iemant" wiens naam, door een onbekend cyfer, uitgebeeld wordt; doch dien ik meen Oldenbarneveld te zyn „ de Vereenigde geweſten geheellyk „ van Engeland te vervreemden." Om deeze redenen, hadden Bukhorſt, Wilkes en Joan Norrits beſlooten, het vatten van Hohenlo uit te ſtellen, tot op naderen laſt der Koninginne (*p*), die, myns weetens, ſedert, niet gegeven is. 1587.

In deezen ſtand der zaaken, ſtonden de trouwſte liefhebbers des Vaderlands als voor 't hoofd geſlaagen, niet weetende, wat keer dezelven neemen zouden. De grootſte hoop der Hervormden hieldt het met Leiceſter, en Groote ongeruſtheid in Land.

(*o*) *See the* Cabala *or* Myſteries *of* State *P.* II. *p.* 8, 27.
(*p*) Cabala *P.* II. *p.* 23, 76.

1587. en beſchuldigde de Staaten. Eene menigte van war- en woelzieke geeſten roeide hieronder. De groote Steden ſtonden in een blykbaar gevaar van oproer. Om dit te ſtuiten, hadt men, te Amſterdam, eenige metaalen ſtukken, voor 't Stadhuis, geplant, en 'er deeze regels, op een geſchilderd bord, by doen hangen (q):

„ Oft 'er verraadt oft oproer quaadt, wierde vernoomen;
„ Men zal tot baat, geſchut op ſtraat, hier uit doen koomen.

XXVIII. Leiceſter komt te Utrecht.

Leiceſter, peinzende op het ſtyven zyner partye, begaf zig, uit den Haage, over Utrecht, naar deeze Stad (r). Te Utrecht hadt hy heimelyke geſprekken gehouden met verſcheiden' luiden, die, tegen de aanſtaande verandering der Regeeringe, zyne gunſt zogten. Ook vondt hy 'er veelen zeer misnoegd op den Graave van Nieuwenaar, wiens knegten, onlangs, het Steedje Meppen in Weſtfaalen bemagtigd hebbende, tot vordering, meent men, van de aankomſt der Hoogduitſche benden; doch het, na het verloopen deezes Krygsvolks, wederom hebbende verlaaten (s), veel overlaſt in 't Stigt bedreeven hadden. Doch Nieuwenaar hadt den meesten ondank behaald, met het ſtyven eeniger Edelen, die herſtelling begeerden van 't gene, eenigen tyd herwaards, tegen de voorregten, gedaan was. Leiceſter, zig hebbende laaten onderrigten van de geſteldheid der dingen te Utrecht, was van daar naar Amſterdam vertrok-

Meppen ingenomen en wederom verlaaten.

Misnoegen op Nieuwenaar.

(q) Hooft XXVI. *Boek*, *bl.* 1196.
(r) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 41 [62].
(s) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 39 [59].

trokken, op den derden van Wynmaand (*t*). Men kreeg hier van zyne aanſtaande komſt geene kennis, voor hy op weg ſloeg; des moeſt men alles, in der yl, tot zyne ontvangenis, vervaardigen. Midlerwyl, bevonden zig de Wethouders in geenen kleinen kommer, alzo men hun aangediend hadt, dat de Graaf voorneemens was, zig van *de Kerk*, zo noemden zyne aanhangers Amſterdam, te verzekeren. 't Wantrouwen was toegenomen, doordien men, eenige dagen geleeden, Fredrik Gianibelli, uitvinder der vuurwerkwerken tegen Parmas brug by Antwerpen, en thans Ingenieur der Engelſche Koninginne, in de Stad gezien hadt. Om op deezen, wien de Staaten, onlangs, Oktroi tot het maaken van watermolens en fonteinen verleend hadden (*u*), te paſſen, hadt men eenen man tegen over zyne herberg geplaatſt, die agt gaf, waar hy ging, en wie met hem te woorde kwam. Met den avond, naderde Leiceſter de Reguliers poort. De Burgerhopman, *Laurens Jakobszoon Reaal*, hieldt hier de wagt met zyn vendel. Hy hadt, bedugt voor onraad, zynen Serjant, *Willem van Buil*, ter poorte uit laaten gaan, en deeze hadt aangebooden, een teken met fluiten te zullen geeven, als hy bevondt, dat Leiceſter meer volks by zig hadt, dan men liefſt binnen gelaaten zou hebben. Doch van Buil deedt geen teken, waarop men den Graaf inliet. Hy werdt, in 't Latyn, verwelkomd, door den Sche-

1587. Leiceſter komt te Amſterdam.

Wat hy daar voorhadt.

(*t*) Zie XXIII. *Boek*, *bl.* 42 [62].
(*u*) Reſol. Holl. 6 *Febr.* 24 *Maart* 1587. *bl.* 45, 88.

1587. Schepen Jan Verhee, alzo Meeſter *Maarten Koſter*, Arts en Oud Burgemeeſter, om dat zyn hoofd, welk hem naar Leiceſter hing, niet gevolgd werdt, der Stad deezen dienſt, waartoe hy niemant dan zig zelven bekwaam kende, geweigerd hadt. De Landvoogd, treedende door de Kalverſtraat, daar ten allen huizen uit, Lantaarnen hingen, werdt wederom, geſyk voorleeden jaar, in 't Prinſenhof geherbergd. Tegen over eene der Poorten van dit gebouw, hadt Meeſter Maarten, die in de Doeleſtraat woonde, eene agterdeur, waaruit 's nagts een man, die hem zeer wel geleek, ten Hove inſloop, en kort daarna wederkeerde. Des anderendaags, hadt Leiceſter de Burgerkolonellen, Kapiteinen en Luitenants ter maaltyd. Na 't omgaan van eenen ſtyven dronk, werdt hun, door Daniel de Burggraaf, wel niet rondelyk gevergd, maar genoegzaam in den mond gegeven, dat zy van zelven behoorden te verklaaren, gezind te zyn, om de Burgemeeſters by den hals te grypen. Duidelyk, verzogt hy, dat men, alle avonden, zo lang de Landvoogd in de Stad was, 't woord van hem haalen liet. Onder dit gezelſchap, hadt zig, ſchoon geen Lid van den Krygsraad, ook vervoegd *Herman Betſen Roodenburg*, een driftig aanhanger van Leiceſter, miſſchien, om 't eerſte woord te ſlaaken, als 'er iets vreemds mogt voorgeſteld worden. Terwyl men vaſt de hoofden byeen ſteekt, om te raadſlaan, of men den Landvoogd eene eer zou konnen ontzeggen, die, doorgaans, den Grooten, daar zy vernagten, gegund wordt, treedt *Pieter Kornelis-*

Burgemeeſter Boom belet de uitvoering van

liszoon Boom, regeerend Burgemeeſter, hebbende, als Opperkolonel, den degen op zyde gehangen, ter Kamer in. Naauwlyks verneemt hy Roodenburg, of hy vraagt hem, *wat hy daar te doen hadt?* De ander, beteuterd, wiſt niets by te brengen, dan *dat hy daar ook, als een opregt Patriot, gekomen was.* Boom gebiedt hem, terſtond, te vertrekken: waarop Roodenburg, hoe fors hy anders ook zyn mogt, zonder ſpreeken, afdroop. Boom toen, onderrigt van de Burggraafs voorſtel, liet het haatelyke daarvan, welk de Wethouders betrof, onbeantwoord; doch verklaarde, *dat niemant dan de Vroedſchap verandering maaken mogt, omtrent het haalen van 't wagtwoord.* Elk dagt toen agterwaards. Niemant wilde Leiceſter middel geeven, om, met het uitſpreeken van 't woord, alle wagten weerloos te te maaken, de burgery te vermeeſteren, de oude Regenten af-, en nieuwen in de plaats te zetten: 't welk het minſt was, dat hy zig voorgeſteld hadt. Naderhand, vernam men zelfs, dat hem een' lyſt van veertien der vroomſte voorſtanderen van 's Lands vryheid en van den Huize van Naſſau geleverd was, onder welken, ook de naam des Oudburgemeeſters, Kornelis Pieterszoon Hooft, geſpeld werdt: alle welken hy, meent men, voorhadt, eenen ſchandelyken dood te doen ſterven. Zulken, die meeſt by hem in 't oog liepen, waren, derhalve, op hunne hoede. Reinier Kant ging met eene ruſting onder zyn' Kazak, en kwam den Graaf niet ſpreeken, dan verzeld van eenen ſtoet gewapende ſchutters, die hem, voor de deur, opwag-

1587. zyn voorneemen.

1587: teden (v). Leiceſter dan, ziende zyn oogmerk te leur geſteld, keerde, den volgenden dag, wederom naar Utrecht (w). Hy gaf, omtrent deezen tyd, te kennen, dat hy van zins was, een' keer te doen, door eenige Hollandſche Steden: 't welk de Wethouders der zelven zo bekommerd maakte voor eenigen geweldigen toeleg, dat zy, geene buitengewoone beſcherming hebbende dan van de onlangs geworven' Waardgelders, ſtaatswyze, beſlooten, zyne Doorlugtigheid te verzoeken van met niet meer dan tweehonderd Perſoonen in de Steden te komen, wanneer men hem, alomme, eerlyk ontvangen zou (x). Ruim eene maand te vooren, hadt de Koningin hem gelaſt, om, vooral, zorg te draagen, dat hy meeſter bleeve van Walcheren, en, dat de Graaf van Hohenlo Veere niet voorzage van bezetting, gelyk hy, onlangs, hadt zoeken te doen (y). Doch in Utrecht viel meer te verrigten, voor den Graave.

XXIX. Hevige twiſt onder de Stigtſche Edelen, over het verdedigen der Voorregten.

Agt Stigtſche Edelen, die men ter Staatsvergaderinge plagt te beſchryven, kwamen hem hier, terſtond na zyne aankomſt, verzoeken, om betering van 't gene, voorleeden jaar, tegen de voorregten en verdingen, gedaan was. Leiceſter begeerde nadere opening. Zy, om hun ſtuk wis te neemen, riepen de Gekoorenen en de andere Edelen byeen

(v) Geſlagtrek. van den Huize van HEEMSKERK, bl. 32. MS.
(w) HOOFT XXVI. Boek, bl. 1199, 1200.
(x) Reſol. Holl. 17 Octob. 1587. bl. 281, 296.
(y) Cabala or Myſteries of State P. II. f. 50.

een, hun afvraagende, *of zy gezind waren, de voorregten voor te ſtaan, en de inbreuken, daarop gedaan, te helpen afſchaffen.* De Gekoorenen antwoordden van *ja.* De Edelen verſchilden. Brakel en Zuidoord maakten onderſcheid, tuſſchen voorregten en voorregten, en begeerden ſommigen te handhaaven, anderen niet. *Gy wilt dan de voorregten niet handhaaven?* hervatte Moersbergen, zig wendende naar Zuidoord, die laatſt geſproken hadt: en liet 'er terſtond op volgen, ſpreekende tegen een' Notaris, daar tegenwoordig, *Teken dat aan.* Maar Zuidoord, vergramd, dat men hem dus dagt pal te zetten, dreef den anderen toe, *Gy liegt het: ik zeg dat nog niet.* Op dit woord, raaktenze handgemeen. Moersbergen ſtiet Zuidoord, met het geveſt van den degen, op de borſt, en zou hem doorſteken hebben, hadden 't de anderen niet belet. Zuidoord liep, eindelyk, ter deure uit. Doch van dit omvraagen en de moeilykheid, daaruit gevolgd, deedt Prounink, van vyf Schepenen verzeld, getuigenis beleggen. Zes der agt Edelen, die herſtelling der misbruiken begeerd hadden, werden in hegtenis genomen, door den Schout, Karel van Trillo, uit den naam, zeide hy, van Leiceſter. Doch drie derzelven, Bor van Amerongen, Baare en Reneſſe, werden terſtond geſlaakt: de drie anderen, Moersbergen, Ryzenburg en Nyveld, ook, in 't kort, door bevel van Leiceſter, die, toen hy vernam, hoe groot een' roep het aantaſten van eenige Edelen, om een enkel verzoek, door 't gantſche Land, verwekt hadt, voorwendde, dat het buiten 1587.

1587. zyne kennis geſchied was (z). Naderhand veranderde Leiceſter de Wet te Utrecht, naar zynen zin, onaangezien de Graaf van Nieuwenaar beweerde, dat dit hem, als Stadhouder, te doen ſtondt. Prounink bleef aan, als Burgemeeſter (a).

Leiceſter verandert de Wet, te Utrecht, in weerwil van Nieuwenaar.

Dat hy, in Holland, dit zelfde niet doen kon, was oorzaak, dat dit geweſt hem zo weinig aan de hand ging. In 't midden van Wynmaand, beſloot hy egter, te beproeven, wat hy, door middel van Sonoi, in 't Noorderkwartier, zou konnen uitvoeren. Doch die van Enkhuizen, kennis bekomen hebbende, dat hy derwaards ſtondt te reizen, baden hem, tot verhoeding van ongelukken, voor dien tyd, daar niet te komen. Men mompelde, dat hy, nu 't hem met de *Kerke*, dat 's Amſterdam, gemiſt was, zig van de *Kapel*, zo noemde men Enkhuizen, dagt meester te maaken. Hy trok egter naar Hoorn, daar hy eerlyk ontvangen werdt. Hierna, zig verbeeldende, dat die van Enkhuizen, welken hy, door eenen vriendelyken brief, hadt zoeken geruſt te ſtellen, hem de Poort niet voor 't hoofd zouden durven ſluiten, ſloeg hy derwaards op weg. Doch men zondt hem Gemagtigden te gemoet, die hem zo diep een' indruk gaven van den hoon, hem beſchooren, dat hy zyn opzet vaaren liet, en in de *Streek* bleef vernagten. Voorts toog hy naar Medenblik, daar Sonoi hem, eenige dagen, treffelyk onthaalde (b).

Hy trekt naar 't Noorderdeel van Holland.

De

(z) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 43 [64] *enz.*
(a) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 42 [63].
(b) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 45 [67] *enz.*

De Preſident Aisma en anderen hadden hem, reeds te voorcn, de reis naar Friesland zo ſterk aangeraaden, dat hy, den Stadhouder en Gemagtigde Staaten voorbygaande, den Grietenyen en Steden, uit Medenblik, ſchreef, zy zouden eene Dagvaart beleggen, waarop hy zelf verſchynen wilde. Doch eer men deezen Brief in Friesland ontving, hadden de Gemagtigde Staaten den Preſident Aisma afgezet van zyn Ampt. Hierop vaardigdenze eenen Brief af aan Leiceſter, waarby hem vertoond werdt, hoe 't alleen aan hun ſtondt, eenen Landdag te beſchryven, 't welk zy thans ondienſtig hielden, hem voorts verzoekende, zyne reis naar Friesland, voor tegenwoordig, te willen ſtaaken, alzo men daaruit, door het bedryf van ſommige woelgeeſten, die hem deeze reis in 't hoofd gebragt hadden, niet dan onluſt voorzien kon. T'en zelfden tyde, weigerdenze, met die van Gelderland, Utrecht en Overyſſel, eene afzonderlyke Vergadering, over de Vredehandeling, te houden (c). Leiceſter, in Friesland ook het hoofd ſtootende, begon de hoop ſchier op te geeven, om zyne daalende agting ſtaande te houden. 1587. Leiceſter, naar Friesland willende, wordt verzogt zyne reis derwaards te willen ſtaaken.

In deezen ſtand der dingen, namen de Hollandſche Predikanten de vrymoedigheid, om de Staaten van Holland, ſchriftelyk, te vermaanen „ tot het handhaaven der een„ dragt, en het voorkomen van verdere „ verwydering, tuſſchen zyne Doorlugtig„ heid en hen, waartoe zy hen baden, zonder „ bot De Predikanten neemen de vrymoedigheid van den Staaten eene vermaaning te doen.

(c) Bor XXIII. *Boek*, bl. 29, 34, 47 [44, 51, 70].

1587. „ bot te vieren aan hinderlyke hertstogten, „ en zonder byzondere inzigten, te willen „ arbeiden." Men antwoordde, in 't eerſt, zagtelyk, *dat op het Geſchrift gelet zou worden*; doch daarna deeden de Staaten den Predikanten, door den Advokaat Oldenbarneveld, aanzeggen, *dat, in hun vertoog, niets ſtondt, of de Heeren wiſten 't, en nog veel meer daartoe; dat deezen 's Lands welvaart niet minder dan zy ter herte namen, en dat zy wel t'huiswaards keeren mogten, en de Heeren met de zaaken begaan laaten* (*d*). Wat laater, kreegenze ſchriftelyk antwoord, waarin de oorzaaken der oneenigheid tuſſchen Leiceſter en de Staaten een weinig nader geopend, en de Predikanten vermaand werden, zig aan het voorbeeld van Vlaanderen te ſpiegelen (*e*). Die van Holland ontvingen ook eenen Brief van de Utrechtſche Vroedſchap, ten zelfden einde als de vermaaning der Predikanten, behalve dat 'er de tegenwoordige Regeering der Stad in verdedigd werdt (*f*). De Staaten beantwoordden dien Brief eerſt den zeſtienden van Wynmaand, niet zonder Prounink van ter zyde te ſteeken (*g*): waarop een nader Berigt van die van Utrecht volgde, welk men, zo wel als het voorige, houdt, door Prounink, opgeſteld te zyn. Hierin werdt rondelyk beweerd „ dat de meeſte deelen der opperſte „ magt Leiceſter waren afgeſtaan, de overi-

Zy worden ſcherp afgezet.

Schriftelyke handeling tuſſchen Holland en Utrecht.

„ gen

(*d*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 49 [73].
(*e*) Reſol. Holl. 16, 23 *Octob.* 1587. *bl.* 280, 290. Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 57 [85].
(*f*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 48 [72].
(*g*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 58 [86].

„ gen gelaaten aan het welbehaagen haarer 1587.
„ Majeſteit. Ook dreef men, in deezen Brief,
„ dat het ligter gezeid dan beweezen was,
„ dat Utrecht alle Brabanders en Vlaamingen
„ ſloot uit de Regeeringe. In Zeeland wer-
„ denze toegelaaten. De Advokaat van
„ Holland zelf en vyf Penſionariſſen der voor-
„ naamſte Steden waren buiten dit geweſt
„ gebooren." Verſcheiden' andere aanmer-
merkingen vervatte dit geſchrift (*b*), welk die van Holland, agtende reeds genoeg gezeid te hebben, onbeantwoord lieten. Zeker, men begon, in deezen tyd, in Holland, te oordeelen, dat iemant, die, binnen de vereenigde ſchattingdraagende geweſten (*i*), of zelfs in zulken, die de Hollanders niet uitſlooten, gebooren was, aldaar wel Ampten bekleeden mogt.

Leiceſters reis naar Noordholland hadt zo veel agterdogt veroorzaakt in de Hollandſche Staaten, dat zy geraaden vonden, hunne Dagvaart in eene beſlooten' Stad te houden, en hiertoe Haarlem te verkiezen. De vergadering was op verre na niet voltallig, toen de Raadsheer Valke haar kwam afvraagen „ of Hohenlo voorhadt, met het Krygsvolk, „ door hem verzameld, de Engelſchen van „ Maaslandsſluis, Maasland en Delftshaven „ te verdryven, gelyk men den Graave van „ Leiceſter hadt aangediend, en deeze van „ den Raad van Staate hadt willen weeten?" Men antwoordde, dat men 't hieldt voor een uit-

Dagvaart te Haarlem.

(*b*) *Zie* het *by* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 60 [88].
(*i*) Reſol. Holl. *5 Oct. 1586. bl.* 427.

1587. uitſtrooiſel, welk geen geloof verdiende, waar mede Valke zig ſcheen te laaten gezeggen (*k*).

XXXI. De Staaten van Holland geeven drie wydluftige Vertoogen, tegen Leiceſter, in 't licht.

Te Haarlem beſloot men, den zeſtienden van Wynmaand, drie vertoogen, te vooren reeds opgeſteld, in openbaaren druk, uit te geeven: te weeten, eene nader Verklaaring der punten, in 't laatſt van Oogſtmaand, aan Leiceſter overhandigd, en door hem, reeds, ſchriftelyk, beantwoord (*l*); een Antwoord op zyn Vertoog, in 't begin van Herfſtmaand, uit Dordrecht, omgezonden, en eene vertooning van het Regt der Edelen en Steden van Holland, in zaaken van Regeeringe. In het eerſte Vertoog, verklaarden de Staaten, rondelyk „ dat zy Leiceſter geen grooter gezag „ toeſchreeven, dan de Landvoogden, ten „ tyde van Keizer Karel, wettelyk bekleed „ hadden, en dat zy verſtonden, zelven te „ mogen doen, 't gene, op 's Keizers naam, „ plagt gedaan te worden, als 't maaken van „ vrede of beſtand, 't aanneemen van nieuwen oorlog, 't maaken van verbindtenisſen met uitheemſche Mogendheden, 't „ maaken van Plakaaten, op 't veranderen „ der Munte, tot bepaaling van den Koophandel op vreemde en onpartydige Landen, en tot invoering van nieuwe regten „ en gewoonten: benevens het opleggen van „ nieuwe laſten, en diergelyken (*m*)." Het tweede Vertoog ſprak, uit den naam van de Ridderſchap, Edelen en meeſte Steden van Hol-

(*k*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 48 [71], 53 [76].
(*l*) *Zie* hier voor, *bl.* 232.
(*m*) *Zie* het *by* BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 54 [80].

Holland en Weſtfriesland, alzo Dordrecht, Gouda, Hoorn en eenige andere Leden den Graave van Leiceſter afzonderlyk geantwoord hadden. Het haalde, van vroeg af, op al 't gene men, met Engeland, en met den Graave van Leiceſter, in 't byzonder, gehandeld hadt, en verdedigde, omſtandiglyk, het gedrag der Staaten van Holland (*n*). Van het derde Vertoog, welk by het eerſte gevoegd was, en het begrip behelsde, welk de Staaten, ten deezen tyde, van de gronden van 's Lands Regeering hadden, of gaarne inboezemen wilden, moeten wy een weinig omſtandiger verſlag doen. Het kwam, grootendeels, overeen, met het vertoog, welk men, voorheen, den Raadsheere Wilkes overhandigd hadt (*o*), en liep op deezen zin: 1587.

Inhoud van een der zelven, den ſtaat der Regeeringe betreffende.

„ De Regeering van Holland met Weſtfries-
„ friesland en Zeeland hadt, ſedert agthon-
„ honderd jaaren, geſtaan aan Graaven en
„ Graavinnen, welken, door de Ridderſchap,
„ Edelen en Steden, uitbeeldende de Staa-
„ ten der gemelde Landen, de hooge Heer-
„ ſchappy wettelyk was opgedraagen. Dee-
„ zen, doorgaans verzeld van eenen Raad
„ van Edelen en Inboorlingen, hadden nooit
„ oorlog aangevangen, vrede gemaakt, ſchat-
„ tingen geheeven, of iets anders verrigt, de
„ gemeene zaak betreffende, zonder bewil-
„ liging der Staaten, hiertoe wettelyk be-
„ ſchreeven (2), welken zy, daarenboven,
„ over

(*n*) *Zie* het *by* Boek XXIII. *Boek*, *bl.* 50 [76].
(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 208.

(2) In de meeſte uitgaven van dit Vertoog, luiden de woorden, die wy hier verkorten, dat *de E-*

de-

1587. „ over Landszaaken, altyd gunſtiglyk hoor-
„ den, goed geloof en goed beſcheid ga-
„ ven. Op zulk een' grond van Regeeringe,
„ was de grootheid der Graaven ten hoog-
„ ſten top opgeklommen. Holland en Zee-
„ land waren, in agthonderd jaaren, nimmer
„ overwonnen geweeſt. De Staaten verſchaf-
„ ten den Vorſt middel, om de Amptenaars
„ te betaalen. Zy bragten hem tot reden,
„ als hy, door kwaaden raad, misleid was,
„ zelfs met ſtraffen zyner raadsluiden. Zy
„ gaven den minderjaarigen en krankzinni-
„ gen mombers of voogden, kooren eenen
„ Ruwaard, by verſcheiden' gelegenheden,
„ en aanvaardden, by aflyvigheid van den
„ Vorſt, 's Lands hooge Regeering. Fi-
„ lips, de Staaten, door uitheemſch Krygs-
„ volk, willende dwingen, tot het gene men,
„ ſtaatswyze, ſchadelyk gevonden hadt, was,
„ wat men 'er ook van zeide, de eenige oor-
„ zaak van den oorlog geweeſt. Doch dit
„ gezag der Staaten beruſtte niet in dertig
„ of veertig Perſoonen, die ter Dagvaart ver-
„ ſcheenen. Maar, gelyk niemant ooit wet-
„ telyk Regeering voerde, dan by opdragt
„ en bewilliging der Landzaaten, die zig al-
„ toos voorzien hielden van middel, om zig
„ te verzetten, tegen de looze aanſlagen
„ der grooten; zo waren hier de Landzaaten
„ ver-

delen en Steden van den Lande - - werden beſchreeven en vergadert, zonder meer. Doch ſommigen, (als S. v. LEEUWEN *Handv. van Rynl.* bl. 624. en *Handv. en Privil. der Graaven.* Haage 1663. *N.* 10) leezen, *beſchreeven en vergadert, voor 't Hof van Hollands*: 't welk eene merkwaardige verandering in den zin maakt.

„ verdeeld in twee Staaten, de Edelen en de 1587.
„ Steden. De Edelen, gehouden voor een
„ Lid van den Staat, ten aanzien hunner af-
„ komſt en Heerlykheden, meeſt allen voor-
„ zien van hoog, middelbaar en laag Regts-
„ gebied, raadſlaagden, onderling, op Lands-
„ zaaken, en bragten hun gevoelen, nevens
„ de Gemagtigden der Steden, ter Dagvaart
„ in. De Steden hadden omtrent eenerlei wy-
„ ze van Regeering, te weeten, eene Vroed-
„ ſchap van veertig, zesendertig, agtentwin-
„ tig, vierentwintig of twintig Perſoonen,
„ uit de aanzienlykſten der Burgerye gekoo-
„ ren, en dienende, zo lang als hun leeven
„ of Poorterſchap duurde. En deeze Kolle-
„ gien waren zo oud als de Steden, ten min-
„ ſten men vondt geen geheugen van hun
„ begin (3). Aan hun ſtondt het ſtemmen
„ en beſluiten op zaaken, die 't Land of de
„ Stad in 't gemeen aangingen. De open-
„ gevallen' Plaatſen werden, door de overi-
„ gen, vervuld. De Vroedſchappen kooren
„ de jaarlykſche Magiſtraat, te weeten, vier,
„ drie of twee Burgemeeſters, en zeven of
„ meer Schepens. Sommige Steden hadden
„ volkomen keuze; doch anderen alleenlyk
„ de benoeming van een dubbel getal, waar-
„ uit de Stadhouder der hooge Overheid de
„ verkiezing deedt. De burgerlyke Regee-
„ ring, de bewaaring van en 't bewind over
„ de goederen der Stad was Burgemeeſteren,
„ de Regtsſpraak Schepenen aanbevolen.
„ Voorts ſtelde de Graaf, van ouds, eenen
„ Hoofd-

(3) Hoe dit te verſtaan zy, zie III. *Deel*, *bl.* 363.

1587. „ Hoofdofficier in elke Stad, om 't Regt,
„ uit zynen naam, te vorderen. Deeze Vroed-
„ ſchappen nu, gevoegd by de Vergadering
„ der Edelen, verbeeldden het gantſche lig-
„ haam der Landzaaten. Doch alzo zy de
„ Regeering der Steden niet konden laaten
„ dryven, werden hun de hoofdpunten, die
„ ter gemeene Dagvaart te verhandelen ſton-
„ den, ſchriftelyk bekend gemaakt, met ver-
„ zoek, dat zy, daarop, Gemagtigden, be-
„ hoorlyk gelaſt, ter Dagvaart wilden zen-
„ den. De Edelen verſcheenen dan, in be-
„ hoorlyken getale, en uit elke Stad een
„ Burgemeeſter en eenigen uit de Vroed-
„ ſchap. Deeze Gemagtigden verbeeldden,
„ uit kragt van den laſt, hun medegegeven,
„ 's Lands Staaten: en 't was niet te vermoe-
„ den, dat iemant, in deezen kommerlyken
„ tyd, uit ſtaatzugt, deezen laſt zou willen
„ aanvaarden. Ook waren de Gemagtigden
„ gehouden, op hunne wederkomſt, hunnen
„ magtigers getrouw verſlag te doen. Dit
„ was de grondſlag van 's Lands Regeering:
„ van welke men zelfs aan veele kleine Ste-
„ den deel gegeven hadt, en den Leden toe-
„ gelaaten, ter Dagvaart te verſchynen, met
„ zo veele Perſoonen, als zy goedvonden,
„ mids dezelven, by geen Privilegie, werden
„ uitgeſlooten. Zo iemant der Gemagtigden
„ zynen laſt te buiten ging; zy, die 't ont-
„ dekten, deeden den Staat dienſt; doch
„ grooten ondienſt zy, die de Gemagtigden
„ valſchelyk verdagt maakten, en Vorſt en
„ Staaten tegen elkanderen zogten op te hit-
„ ſen. Zy, die beweerden, dat de hooge Over-
„ heid

„ heid der Landen by de Staaten was, verſton- 1587.
„ den, door *Staaten*, niet de Gemagtigden
„ ter Dagvaart; maar derzelver magtigers,
„ de Edelen en Steden zelven. En zo deezen
„ thans de hooge Overheid niet waren, dan
„ hadden zy niet wettiglyk met de Koninginne, over de opdragt dier Overheid,
„ konnen handelen, ja zelfs geen verding
„ met haar maaken. Uit al het welke bleek,
„ hoe noodzaaklyk het gezag der Staaten ge-
„ handhaafd moeſt worden, en beweerd,
„ dat by hen, niet min dan by 's Lands Vorſten eertyds, het Regt was, om de opperheerſchappy te voeren (*p*)."

XXXII. Beweeging te Dordrecht.

Doch dit en de andere vertoogen hielpen weinig, om Leiceſter van maatregels te doen veranderen. Zyn voorneemen ontdekte zig, van dag tot dag, klaarer. De Gemagtigden van Dordrecht toonden, op den zeventienden van Wynmaand, ter Dagvaart van Haarlem, een Verzoekſchrift (*q*), welk Prounink ter hand geſteld hadt aan *Goverd Havens*, van 's Hertogenboſch herkomſtig, doch nu te Dordrecht woonagtig, met verzoek, dat hy het eenigen Poorteren, ter ondertekening, wilde voorleggen. Het was gerigt aan den Landvoogd, en klaagde „ over eenige Le-
„ den der Vergadering van Holland, die
„ voorgaven, dat men de Engelſchen, als
„ die de Landen den Spanjaard zogten te
„ leveren, niet betrouwen mogt, daar zy zel-
„ ven niet beter dan verraaders waren." Wyders

(*p*) *Zie* Boek XXIII. *Boek, bl.* 56 [82]. Groot-Plakaatb. I. *Deel, kol.* 39 en elders.
(*q*) Reſol. Holl. 17 *Octob.* 1587. *bl.* 222.

1587. ders vondt men 'er eene belofte in der Dordrechtſche Burgerye, om goed en bloed te willen waagen, ter beveſtiging van het gezag zyner Doorlugtigheid; en eene verklaaring, dat andere Steden gelyken zin hadden. Havens hadt dit ſchrift, in de tegenwoordigheid van *Lukas Janszoon*, Schilder, aan den Predikant *Henrik van Korput* vertoond, en 't ſchynt, door geenen anderen Burger, gezien te zyn. Ook hadt de Predikant het overleveren, voor dien tyd, ontraaden; zo dat de zaak geen verder gevolg hadt (*r*).

Muitery te Leiden.

Maar te Leiden was eene gevaarlyker muitery ontdekt, waarvan de Gemagtigden dier Stad, ten zelfden tyde, ter Dagvaart kennis gaven (*s*). Eenige duizenden van Brabanders en Vlaamingen, gevlugt om den Godsdienſt, waren, al ſedert eenige jaaren, binnen deeze Stad, ontvangen, en, met geen minder minzaamheid dan de ingebooren' burgers, gekoeſterd. Dit volk egter, moeiziek van aart en heethoofdiger dan de Hollanders; gedreeven, daarenboven, van yver voor 't geloof, maakte zig ligtelyk wys, dat de Staaten, en in 't byzonder de Leidſche Heeren ongelyk hadden, in den twiſt, die tuſſchen Leiceſter en hen in zwang ging. Eenige woelzieke geeſten ſtookten dit vuur, onder welken de voorbaarigſten geweeſt zyn Adolf van Meetkerke, die, onlangs, door de Staaten, uit den Raad van Staate, gezet was; Adrianus Saravia, Hoogleeraar der Godgeleerdheid, de

(*r*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 63 [93].
(*s*) Reſol. Holl. 17 *Octob.* 1587. *bl.* 212.

de Predikant *Chriſtiaan van den Wouwere*, de Ouderling *Jakob Volmar*, *Jakob Schot*, oud-Schepen, *Hobbe Floriszoon*, *Henrik van Zoeſt*, *Gerrit Janszoon du Byn*, *Jan Kabbeljaauw* en *Willem van der Weege*. Men hitſte elkanderen op, tegen de Leidſche Regeeringe. „ Zy „ was 't, riep men, die de Sinode hadt zoe- „ ken te ſtremmen, zeggende, dat dezelve „ niet dan door de Staaten kon beroepen „ worden, daar wylen de Prins van Oranje „ zulks tweemaal gedaan hadt. Zy hieldt on- „ zuivere Leeraars de hand boven 't hoofd, „ onder welken Hakkius hadt durven uit- „ ſlaan, dat de Heeren van Leiden, na 't „ wederſtaan van den Spanjaard en Franſch- „ man, wel weg met den Engelſchman wee- „ ten zouden (*t*)." Door zulke en diergelyke redenen, werden de gemoeden, meer en meer, gaande gemaakt tegen de Regeeringe. In den aanvang van Oogſtmaand, kreeg zy kennis, dat 'er een verderflyke aanſlag ſmeulde tegen de Stad, waarop zy beſloot, de gewoonlyke wagt van vyftig man, met nog honderd, te vermeerderen (*u*): en op den eerſten van Wynmaand, werdt haar, uit Gouda, een afſchrift toegezonden van eenen open brief, waarby Kapitein *Cosmo Pescarengis*, die te Leiden gewoond en de bank van Leeninge gehouden hadt (*v*), verzogt, dat men de knegten, welken hy, door Gouda, naar Sonoi zondt, ſpoediglyk wilde voort- 1587.

(*t*) Hooft XXVII. *Boek*, *bl.* 1241.
(*u*) Reſol. Holl. 7 *Aug.* 1587. *bl.* 209. Bor. XXIII. *Boek*, *bl.* 20 [29].
(*v*) Reyd VI. *Boek*, *bl.* 133.

1587. voorthelpen (*w*). 't Luidde vreemd, dat een Kapitein zig verſtoutte, op eigen' naam, bezetting te verplaatſen. Men kreeg dan kwaad vermoeden op Pescarengis, die, terwyl Amſterdam en eenige andere Steden zorg droegen, dat zyne knegten afgedankt en verſtrooid werden, te Leiden, in hegtenis genomen werdt (*x*). Leiceſter hadt deezen, al voor eenige maanden, ſchriftelyken laſt gegeven, om een nieuw vendel van driehonderd koppen te werven; waartoe hy verzogt hadt, de trom, binnen Leiden, te mogen roeren; doch dit was hem, van der Staaten wege, verbooden (*y*). Zo dra hy zat, maakten verſcheiden' anderen, die deel aan den aanſlag gehad hadden, zig t'zoek. Cosmo, onderwyle ſcherpelyk ondervraagd zynde, beleedt, dat de toeleg was, met behulp van de knegten van Kapitein *Nikolaas de Maulde*, en van het vendel van Heraugiere, beide onlangs van Sluis gekomen, de Stad te overmeeſteren, eenigen uit de Regeeringe en uit de Burgerhopluiden in hegtenis te neemen, en de hekken geheellyk te verhangen. Volmar werdt, midlerwyl, ook gevat, en Maulde, te Woerden, agterhaald. Cosmo en Volmar beriepen zig beide op Leiceſters (*z*): Maulde op Cosmo, die hem, uit Leiceſters naam, geboodſchapt hadt. Eenige Gemagtigden der Staaten en Prins Maurits zelf hoorden de gevangenen (*a*). Men hadt ver-

Drie der oproerigen worden gevat.

beroepen zig op laſt van Leiceſter.

(*w*) Reſol. Holl. 2 *Octob.* 1587. *bl.* 269.
(*x*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 48 [71].
(*y*) Reſol. Holl. 17 *July* 1587. *bl.* 193.
(*z*) Reſol. Holl. 17 *Octob.* 1587. *bl.* 281.
(*a*) Reſol. Holl. 20, 21, 24 *Oct.* 1587. *bl.* 283, 287, 292, 296.

vermoeden, dat Joos de Menyn, Penſionaris van Dordrecht, zig ook met dit werk gemoeid hadt, en vroeg het Pescarengis af (*b*). Doch 't bleek, dat dit vermoeden geenen grond hadt. De gevangenen werden, eer lang, allen drie ter dood veroordeeld, en voor 's Graavenſteen, te Leiden, onthalsd, op den vyfentwintigſten van Wynmaand (*c*). Ten zelfden dage, werdt, op den naam van Prinſe Maurits, van 't Raadhuis, te Leiden, eene algemeene vergiffenis afgekondigd, voor zulken, die zig, uit onnozelheid, in dit verraad, hadden laaten inwikkelen; doch Meetkerke, van den Wouwere, Saravia, die naar Engeland week, en nog eenigen werden van deeze vergiffenis uitgeſlooten (*d*). In de vonniſſen, was niet uitgedrukt, dat de misdaadigen laſt van Leiceſter hadden voorgewend. Doch de bekenteniſſen, waarby 't bleek, werden aan de Staaten gezonden, met laſt vanze geheim te houden (*e*). Ook werdt het genoegzaam erkend, in eene verdediging der genen, die van den zoen uitgeſlooten waren, welke naderhand in 't licht kwam (*f*). Saravia zogt zig, ſedert, voor den Hove van Holland te zuiveren (*g*); doch hierop is niets gevolgd. Te Gouda, raakte, omtrent deezen tyd, ook zekere Engelſchman, *Jakob Williams* genoemd, in hegtenis, die iets diergelyks, als men te Leiden in den zin hadt, te 1587. worden onthalsd.

(*b*) Brief van J. de Menyn by Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 94 [886].
(*c*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 63 [93] *enz.*
(*d*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 66 [97].
(*e*) Reſol. Holl. 24 *Oct.* 1587. *bl.* 291.
(*f*) *Zie* Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 67 [98].
(*g*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 72 [105].

1587. te Gouda, ſchynt voorgehad te hebben. Immers hy werdt, als ſchuldig aan de misdaad van gekwetſte Hoogheid, zo der Koninginne als der Staaten, ter dood veroordeeld. Ook werdt, ter zelfder Stede, en, naar 't ſchynt, om diergelyke reden, Meeſter *Ambroſius Martini* gebannen (*b*).

Zuilen van Nyveld loopt gevaar van geligt te worden.

In 't begin van Slagtmaand, zogt Leiceſter Jonkheer Willem van Zuilen van Nyveld te doen ligten; doch hy, gewaarſchuwd door eenige boeren, ontweek de laage, die hem gelegd was (*i*). Wat laater, poogde Nyveld zig van Naarden, dat geheel op Leiceſters zyde was, en Engelſche bezetting inhadt, voor de Staaten van Holland, te verzekeren. Doch zyn toeleg, door den Schout der Stede, op wien hy zig vertrouwd hadt, ontdekt zynde, mislukte (*k*).

XXXIII. Leiceſter wykt naar Vliſſingen.

Leiceſter, midlerwyl, alomme zyne aanſlagen ziende te loor loopen, zelfs in Frieſland, en in Utrecht, de gemoeden der voornaamſten, meer en meer, van zig ziende vervreemden, bevondt, eindelyk, dat hy zynen toeleg, om een onbepaald gebied over de Landen te voeren, onmogelyk zou konnen voltrekken.. Men vindt zelfs, in egte Gedenkſchriften, vermeld; dat de tyding van het mislukken zyner onderneeming te Leiden hem zo zeer verbaasde, dat hy zig liet ontvallen, *hoe 't nu tyd ware, om zyn hoofd te wagten*: waarop hy, ſchielyk, en niet zonder vreeze, uit Noordholland, naar Utrecht, voorts

(*b*) Reſol. Holl. 12, 13 *Nov.* 1587. *bl.* 302, 303, 306, 307.
(*i*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 72 [106].
(*k*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 103 [148].

voorts naar Dordrecht, en van daar, in Slagtmaand, naar Vliſſingen week (*l*), alwaar hy nog eenige weeken vertoefde. 1587.

Midlerwyl, droegen de algemeene Staaten 's Lands Regeering, in zyn afwezen, den Raad van Staate op. Hy hadt het opperbevel over 't Engelſche Krygsvolk *Peregrin Barty*, *Baron van Willougby*, in handen geſteld (*m*). De Koningin, die deezen, reeds in Oogſtmaand, tot haaren Stedehouder en algemeenen Legeroverſte, in Leiceſters plaats, verklaard hadt (*n*), en nu zeer te onvrede was, over 't ſtraffen der oproerigen te Leiden, zondt, nog voor 't einde des jaars, den Heer *Herbert* herwaards, die, op nieuws, eene Vredehandeling met Spanje voorſloeg en aanriedt. De Staaten, nu, naar 't ſchynt, de ſterke toeruſtingen in Spanje in aanmerking neemende, ſcheenen wat meer gezind tot den handel, en beſlooten, eindelyk, eenige Perſoonen naar Engeland te zenden, met zodanigen laſt op dit ſtuk, dat zy vertrouwden, haare Majeſteit, daarmede, te zullen vergenoegen (*o*). Heimelyk nogtans neigden zy geenszins tot verdrag met den vyand: en om 'er ook 't gemeen afkeerig van te maaken, gaven zy zekeren Franſchen ſchryver, *Sailly* genoemd, in ſtilte, verlof, om 'er zeker Vertoog tegen te doen drukken; hem, om den ſchyn

De Staaten ſtellen orde op de Regeering.

Herbert doet op nieuws voorſlag van eene Vredehandeling.

(*l*) Remonſtr. van J. v. Oldenbarnev. *in de* Waar. Hiſt. *bl.* 156. *Zie* ook Reyd VI. *Boek*, *bl.* 134.
(*m*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 98, 99 [142, 143].
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 7.
(*o*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 91 [132] *enz.*

1587. ſchyn te bewaaren, dat het tegen hunnen zin geſchiedde, beveelende, voor het zelve, noch zynen naam, noch dien des drukkers; noch zelfs de Plaats, daar 't gedrukt werdt, te doen ſtellen (p).

Leiceſter vertrekt naar Engeland.

Leiceſter, ondertuſſchen, met eenen Brief van den zesden van Wintermaand, afſcheid genomen hebbende van de algemeene Staaten, ſtak, kort daarna, van Vliſſingen in zee (q). In Engeland gekomen zynde, en vernomen hebbende, dat Bukhorſt en anderen zig gereed maakten, om hem te beſchuldigen, wegens wangedrag in het bewind over de Nederlanden, ſmeekte hy de Koningin, met traanen, dat zy hem, door haar gezag, voor deeze ſchande behoeden wilde. Zy gaf hem haar woord. Des anderendaags, in 't Hoogerhuis geroepen zynde, om onderzogt te worden, plaatſte hy zig, in zynen rang, onder de Heeren, en niet, knielende, aan 't einde van de tafel, gelyk de misdaadigen plagten. En zo dra hadt de Geheimſchryver de punten zyner beſchuldiging niet beginnen te leezen, of de Graaf viel hem in de reden, zeggende „ dat zyne openbaare „ Berigtſchriften, door heimelyken, be„ paald geweeſt waren." Voorts beriep hy zig op de Koningin, waardoor hy den ophef, die tegen hem gemaakt was, tot beſchaaming zyner partyen, t'eenemaal verydelde (r).

Zyne ontmoeting aldaar.

On-

(p) Reſol. Holl. 10 *Decemb.* 1587. *bl.* 343.
(q) Boe XXIII. *Boek, bl.* 96 [140] en. XXIV. *Boek, bl.* [153].
(r) R. Baker Chronicle of England, *p.* 373.

Ondertuſſchen, wordt hierdoor beveſtigd, 't gene wy, te vooren (s), hebben aangemerkt, dat Leiceſter, in de Nederlanden, beantwoord heeft, aan het heimelyk oogmerk der Koninginne, die het oppergebied bedektelyk zogt, ſchoon zy 't, ten deele, om Spanje niet te zeer te ſtooten, ten deele, om dat het haar, met te veele bepaalingen, werdt aangebooden, openlyk van de hand wees. Elizabet begreep egter zo klaar, dat dit haar oogmerk, voor eerſt en door middel van Leiceſter, niet te bereiken was, dat zy hem beval, afſtand te doen van 't bewind over de Nederlanden, en het den algemeenen Staaten wederom op te draagen, gelyk hy, den zeventienden van Wintermaand, deedt (t), hoewel de Staaten de Brieven, waarby zulks geſchied was, niet voor den eerſten van Grasmaand des volgenden jaars, ontvingen (u). 1587.

Hy doet afſtand van 't bewind over de Nederlanden.

Dus eindigde de Leiceſterſche Regeering, over de Vereenigde Geweſten. De verwarringen, die dezelve, dit gantſche jaar, hadt veroorzaakt, hadden de krygsbedryven, van de zyde der Staaten, grootelyks belemmerd. Alleenlyk was het Schenk, die Roeroord, in Louwmaand, bemagtigd, en, in Grasmaand, wederom verlaaten hadt (v), nog op den drie-entwintigſten van Wintermaand, gelukt, op den naam van den Oud-Keurvorſt Truch-

Roeroord en Bon ingenomen.

(s) XXIX. *Boek*, *bl.* 102.
(t) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 87.
(u) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 4 [153].
(v) Bor XXII. *Boek*, *bl.* 19 [278].

1587. Truchſes, die zig thans, met der woon, op het Huis Honsholredyk, onthieldt (*w*), de Stad Bon, aan den Ryn, by verraſſing, in te neemen (*x*). 't Vertrek en de afſtand van Leiceſter gaf, eerlang, aan de Regeering der Vereenigde Nederlanden, byna dezelfde gedaante, welke zy, ſedert, altoos, onder het Stadhouderlyk bewind, gehad heeft.

(*w*) Reſol. Holl. 16 *Febr.* 7 *Nov.* 1587. *bl.* 52, 301.
(*x*) BOR XXIII. *Boek*, *bl.* 99 [143].

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EENENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Staat der Vereenigde geweſten. Muitery onder 't Krygsvolk.* II. *Opſtand te Medenblik. Prins Maurits belegert de Stad. Zy onderwerpt zig. Sonoi krygt zyn afſcheid. Sterft.* III. *Muitery te Geertruidenberg. Maurits beſchiet de Stad, die aan Parma verkogt wordt.* IV. *De kryg te lande verſlaauwt.* V. *Magtige Vloot in Spanje uitgeruſt. Zy komt onder Engeland. Verſtrooit door ſtorm. Leiceſter ſterft.* VI. *Aanſlag op Thoolen. Parma belegert Bergen op Zoom. Verlaat de Stad.* VII. *Bon verlooren. Taſſis ſneuvelt. Mansfeld wint Wagtendonk.* VIII. *Verſchil met Engeland. Bezending naar Schotland.* IX. *Beweeging te Utrecht. Verandering der Regeeringe aldaar. Handel van Prounink. Hy, Trillo en anderen worden gevat. Prounink gebannen.* X. *Vervolg van 't beleg van Rynberk. 't Gaat over. Aanſlag op Nieuwmegen. Schenk verdrinkt.* XI. *Nieuwenaar komt om. Heusden belegerd.* XII. *Parma wordt ziek. Krygsbedryven in Friesland.* XIII. *Onderhandeling met Engeland.* XIV. *Verandering in Frankryk. Verſchil met Deenemar-*

marke. Geneve onderſteund. XV. *Hoorn, Enkhuizen en Medenblik beweeren een geweſt op zig zelven te zyn. De twiſt hierover wordt bygelegd.* XVI. *Verandering in de Admiraliteits Kollegien. Verſchil met Zeeland. Handeling over Woerden en andere verpandde Heerlykheden.* XVII. *Twee Kollegien van Gekommitteerde Raaden opgeregt. Prins Maurits wordt Stadhouder van Utrecht, Overyſſel en Gelderland.* XVIII. *Schets van den tegenwoordigen ſtaat der Regeeringe van de Vereenigde Nederlanden. Yver van Prinſe Maurits ter beveſtiging van den Staat.* XIX. *Heraugiere verraſt het Kaſteel van Breda, door middel van een Turfſchip. Mansfeld belegert Breda. Verlaat het. Wint Zevenbergen. Maurits ſtigt Knodſenburg. Wint verſcheiden' Sterkten. Venlo wordt Staatſch.* XX. *Klagten der Duitſche Vorſten.* XXI. *Verdugo wint Ementil. Groningen benaauwd, door Graave Willem. Muitery.* XXII. *Handel met de Koninginne van Engeland. Woudrichem en Altena, door de Staaten van Holland, gekogt. Voordeelige toeſtand der Vereenigde geweſten.* XXIII. *Prins Maurits wint Zutfen en Deventer. Hy belegert Groningen. Verlaat het. Bemagtigt Hulſt.* XXIV. *Verovert Nieuwmegen. Verſtelt aldaar de Wet.* XXV. *Ontwerp eener nieuwe Kerkenorde.* XXVI. *Krygsbedryven in Frankryk. Maurits wint Steenwyk, Ootmarſum en Koeverden.* XXVII. *Parma ſterft. Mansfeld wordt Landvoogd, by voorraad. Staat van Oorlog. Plakaaten op 't afſchaffen der vrywaaringen.* XXVIII. *Franſche zaaken. Maurits bemagtigt Geertruidenberg.* XXIX. *Krygsbedryven*

in

in Friesland. Verſcheiden' ſchanſen verlooren. Koeverden belegerd. Muitery onder 't Spaanſch Krygsvolk. XXX. *Zwaar onweder. Bommel en de Bommelerwaard hereenigd met Gelderland.* XXXI. *Ernſt, Aartshertog van Ooſtenryk, wordt Landvoogd. Raakt in veragting.* XXXII. *Aanſlagen van Prinſe Maurits. Koeverden verlaaten.* XXXIII. *Prins Maurits en Graaf Willem belageren en bemagtigen Groningen.*

HEt ophouden der Akte, waarby Leiceſter van de Regeering der Nederlanden afſtondt, ſtelde den ſtaat derzelve in merkelyk gevaar, alzo men niet wiſt, waar men 't oppergezag, voortaan, zoeken moeſt. De Engelſche Ambaſſadeur Herbert ontving deeze Akte niet voor den twee-entwintigſten van Louwmaand, toen hy op zyn vertrek ſtondt naar Engeland. Hy namze dan wederom derwaards, voorgeevende, dat het overleveren derzelve zyne reis te zeer vertraagen zou (*a*). Leiceſters aanhangers namen, hieruit, gelegenheid, om kwaad te ſtooken tegen de Staaten, breed opgeevende van het ongenoegen der Koninginne, over 's Graaven onverwagt vertrek. 't Morren werdt gevoed, door brieven van Leiceſter, en van de Koninginne zelve, aan zulken, die 's Graaven ſtreng, hier, getrokken hadden tegen de Staaten. De Predikanten roeiden 'er onder (*b*). En ſommigen ontzagen zig niet, de Staaten, die, zei-

I. Staat des Lands na den afſtand van Leiceſter. 1588.

(*a*) Bor XXIV. *Boek, bl.* 4 [153].
(*b*) Reyd VII. *Boek, bl.* 138.

1588. zeidenze, Leiceſter misnoegd hadden laaten vertrekken, aan te merken als de oorzaaken der elenden, die de Landen dreigden, wanneer men de Engelſche hulp, gelyk te dugten was, eens miſſen zou. Doch na 't overleveren der Akte van Afſtand, op den eerſten van Grasmaand, door den Raadsheer Henrik Killegrei (c), hernamen de Staaten 't gezag, welk men hun zogt afhandig te maaken, en de Regeering kreeg allengskens eene beſtendiger gedaante.

Muitery onder de bezetting van verſcheiden' Plaatſen: met naame

Maar eer 't zo ver kwam, was de muitery onder de bezettingen, in verſcheiden' Steden, tot hevige daadelykheden uitgeborſten. 't Krygsvolk van den Staat hadt zig, al ſedert eenige jaaren, laaten genoegen, met de betaalinge van twee derde deelen der ſoldye, terwyl hun, voor 't overig derde deel, ſchuldbrieven geleverd werden, die, by gedeelten, en wanneer 's Lands penningen wat ruimer omkwamen, voldaan werden. Nu vorderden zy volle betaaling, en weigerden den Staaten en Prinſe Maurits gehoorzaamheid; zig beroepende op den eed, aan Leiceſter gedaan. Onder Sonois volk, te Medenblik, werden de beginſels der muiterye allereerſt beſpeurd, in den aanvang van Louwmaand. Van hier ſloeg zy over naar Heusden, Woudrichem, Schoonhoven, Geertruidenberg, Naarden, Veere, Arnemuiden, Bergen op Zoom en andere Plaatſen. Te Heusden, werden de Wethouders, op 't Stadhuis, gevangen genomen, door het Krygsvolk; de Overſte Yſſelſtein op

te Heusden,

(c) Reſol. Holl. 1 *April* 1588. *bl.* 96.

op 't Slot belegerd (*d*). Elders viel men aan 1588.
't plonderen, en aan 't ſtroopen ten platten
lande. *Robert Sacquet* of *Sucquet*, een Engelſch-
man, misbruikende den naam der Koningin-
ne, zogt de bezetting te Willemſtad ook aan
't muiten te helpen, en zig van de Plaats en
van den Perſoon des Bevelhebbers meeſter te
maaken. Doch zynen toeleg ontdekt zyn-
de, werdt hy, gevangen, naar den Haage
gevoerd. Hy beleedt hier, dat hy voorhadt,
de veſting aan Parma te leveren: waarop hy
ter dood veroordeeld werdt (*e*). Op de mees-
te Plaatſen nogtans, lieten de muiters, die
hier en daar nog geen twee derden der be-
dongen' ſoldye ontvangen hadden, zig, met
eenige maanden betaalinge, ſtillen, en wiſſel-
den, op bevel van Prinſe Maurits, van leg-
plaats (*f*). Willoughbys ſchryven bragt veel
toe, tot het ſtillen der muiterye, te Veere,
alwaar Prins Maurits, op den twintigſten
van Slagtmaand, als Markgraaf, werdt in-
gehuldigd. Te Vliſſingen, werdt de inhul-
diging, op verzoek van de Regeeringe zelve,
die voor opſchuddinge bedugt was, voor dien
tyd, verſchooven. Zy geſchiedde hier, eerſt
op den zesentwintigſten van Oogſtmaand
des jaars 1590 (*g*). Maar de muitery onder
de Staatſche bezettingen, in den jaare 1588,
hadt nergens gevaarlyker gevolgen, dan te
Medenblik en te Geertruidenberg, waarom
wy

te Willemſtad.

te Veere.

(*d*) Reſol. Holl. 2 *Febr.* 1588. *bl.* 28.
(*e*) Reſol. Holl. 8, 16 *April* 1588. *bl.* 104, 128. Bor XXVI. *Boek*, *bl* 40 [457].
(*f*) Reyd VII. *Boek*, *bl.* 138, 141.
(*g*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 106 [295]. XXV. *Boek*, *bl.* 40 [366].

1588. wy 'er, een weinig byzonderer, van gewaagen moeten.

II. Gevaarlyke opſtand te Medenblik.

Te Medenblik, hadt het Krygsvolk volle betaaling gevorderd (*b*), en Sonoi, die hun goede woorden gaf, ten minſten in ſchyn (*i*) genoodzaakt, te wyken op 't Slot (*k*). De muiters, de burgery ontwapend, het Stadhuis ingenomen, en nieuwe Hopluiden gekooren hebbende (*l*), ſcheenen alles te willen doen buigen naar hunnen zin. De Staaten, Sonoi, die vierhonderdenvyftig knegten meer in Medenblik gebragt hadt, dan hem belaſt was, verdagt houdende van het ſtyven der muiterye, zonden Gemagtigden af, om hem en zyn volk tot reden te brengen. Doch zy zagen 'er niets te verrigten, met gemoede. Men hadt, te vooren al, op den naam van Leiceſter, een deel der bezetting, die, in 't geheel, omtrent vyfhonderdenvyftig man ſterk was (*m*), uit de Stad willen ligten; maar de muiters ſloegen geene agt op zulke bevelen. Ook zogt Prins Maurits, met even weinig vrugt, in byzondere onderhandeling met hen te komen. Sonoi was reeds met hen verdraagen, dat men geene andere bezetting in de Stad ontvangen zou; en dat zy dezelve niet verlaaten zouden, voor dat zy volle betaaling bekomen hadden. Ook wiſt men, dat hy zes tonnen Buskruid van Amſterdam hadt doen komen: waar-

(*b*) Reſol. Holl. 27 *Jan.* 1588. *bl.* 20.
(*i*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 3 *verſ.*
(*k*) REYD VII. *Boek*, *bl.* 138.
(*l*) Reſol. Holl. 2, 14, 15 *Febr.* 1588. *bl.* 29, 38, 39. G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 5.
(*m*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 2 *verſ.*

waaruit, ten klaarſten bleek, dat hy zig dagt te beſchermen, binnen Medenblik. De Staaten en Prins Maurits beſlooten, derhalve, tot het uiterſte te komen, en zig, met geweld, meeſter te maaken van de Stad (*n*). In Sprokkelmaand, begaf zig Prins Maurits, verzeld van 's Lands Advokaat Oldenbarneveld en van eenige andere Heeren, derwaards, over Hoorn, alwaar 't hem, niet zonder veel moeite en gevaar, gelukt was, een vendel van Sonoi, onder *Dirk van Dreunen*, genoemd *Haaſtrecht*, ter Stad uit te ſchikken; waarna hy 'er een zyner vendelen binnen gebragt hadt. Voor Medenblik, vertoonde hy zig, op den zevenentwintigſten, met eenige vendelen Noordhollandſche Poorters en weinig Krygsvolks (*o*). De Raad van Staate, nog in Leiceſters eed, hadt hem deezen togt, ſchriftelyk, ontraaden. Doch hy hadt geantwoord, dat hy niet dagt te gaan, buiten de paalen van den laſt, hem, door 's Lands Staaten, opgelegd. De Raad zondt, daarna, Willem Bardes naar Medenblik, die de bezetting, nogmaals, zogt te beweegen, om zig zyner Doorlugtigheid van Naſſau te onderwerpen. Doch zy bleef onverzettelyk. De Prins begon zig, derhalve, te verſchanſen, op de toegangen naar de Stad. Men ſchoot, van wederzyde, nu en dan, op elkanderen. Ook werden 'er, van tyd tot tyd, ſchutgevegten gehouden, tuſſchen de belegeraars

1588.

Prins Maurits belegert de Stad.

(*n*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 29-34 [187-195].
(*o*) Velius Hoorn, *bl.* 481. Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 34 [195] *enz.*

1588. raars en de bezetting (*p*). De haven werdt beſlooten met Oorlogsſchepen (*q*), uit welken ook, ſomtyds, op de Stad gevuurd werdt (*r*), zynde men bedugt, dat de Engelſchen onderneemen mogten, haar te water te ontzetten (*s*). Ook vertoonde de Admiraal, *Karel Howard*, zig, omtrent het midden van Lentemaand, in Zeeland, met agt groote ſchepen en zes Pinaſſen, welken, volgens het ſchryven van *Jan Michielszoon*, Predikant te Grootebroek, aan Sonoi, tot zyn ontzet, geſchikt waren. *Daniel de Dieu*, Predikant te Vliſſingen, hieldt, omtrent deezen tyd, ook briefwiſſeling met Sonoi: en deeze kerkelyke luiden arbeidden, in Engeland, zonder dat my gebleeken is uit wiens laſt, om Prins Maurits tot algemeenen Stadhouder te doen verklaaren; mids het bewind over al 't Krygsvolk eenen Engelſchen Heere in handen geſteld werdt (*t*). Ook werdt 'er, wat laater, eene algemeene bezending der Nederlandſche Kerken naar Engeland gedaan, ſtrekkende om de Koningin te beweegen, tot het handhaaven van den Hervormden Godsdienſt hier te Lande, by de Vredehandeling met Spanje. De Hollandſche Kerken alleen hadden geen deel in deeze bezending gehad. De Gemagtigden der overigen werden, met goede woorden, afgevaardigd (*v*). On-

De Engelſchen ſchynen haar te willen ontzetten.

Handel der Predikanten in Engeland.

(*p*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 5 verſ. 6, 9 verſ. 10, 11, 14 verſ. 15.*
(*q*) BOR XXIV. *Boek, bl.* 36, 37 [197-199].
(*r*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 7.*
(*s*) Reſol. Holl. 13, 14 *Maart* 1588. *bl.* 84, 85, 86.
(*t*) BOR XXIV. *Boek, bl.* 44, 45 [208, 209].
(*v*) BOR XXIV. *Boek, bl.* 74-85 [251-265, 266].

Ondertuſſchen, hadt Sonoi twee Knegten naar Kampen en Harderwyk gezonden, om te verneemen, of het gedeelte van zyn Regement, welk daar lag, gezind was, zyne zyde te houden. Een Vendrig en twee Korporaals, afgevaardigd, om Sonoi hierop te antwoorden, vielen den Naſſauſchen in handen, en werden te Hoorn vaſtgezet. Sonoi ſchikte, eerlang, Willem Moſtaard, die zyne ſtreng trok, naar Engeland (*w*). Willoughby en Killegrei arbeidden, op bevel der Koninginne, tot een verdrag (*x*), terwyl 'er, voor en tegen Sonoi, blaauwboekjes in 't licht kwamen. De Utrechtſche Burgemeester Prounink ſchreef 'er een, meent men, tot zyne verdediging, waarin de Staaten vinnig werden doorgeſtreeken (*y*). Midlerwyl, hadt Sonoi ondernomen, den dyk by Medenblik door te delven, om dus 't binnenland onder water te zetten, en 't Staatſche Leger te verjaagen; tegen de uitdrukkelyke aantuiging van *Jelle Adriaanszoon Wyns*, Dykgraaf van Medenblik, en van de tegenwoordige Heemraaden: waartegen de Kogmeeſter *Kornelis Klaaszoon Mans* en eenige anderen hem de behulpzaame hand booden (*z*). Doch dit werk bleef ſteeken. Voorts bewoog Sonoi, door beloften en bedreigingen, eenigen uit de burgerye, tot omtrent zeſtig in getal, om hem en der bezetting, by eede, hunne hulp toe

1588. Medenblik onderwerpt zig.

(*w*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 37, 39 [199, 201].
(*x*) Reſol. Holl. 14, 15, 30 *Maart* 1588. *bl.* 87, 89, 93.
(*y*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 39-43 [201-208], 53, 54 [220, 222].
(*z*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 7, 15 *verſ.* 16 *vaſ.*

1588. toe te zeggen: waarop zy hun geweer te rug kreegen, en onder een vendel geſchaard werden. De overige burgers waren, te vooren, met hem overeengekomen, dat zy de bezetting noch helpen noch krenken zouden: aan welk verdrag, de meeſten zig hielden (*a*). Midlerwyl, trooſtte Sonoi de zynen met de hoop op Engelſche hulpe, vertoonende, van tyd tot tyd, brieven, die hy voorgaf, uit Engeland, ontvangen te hebben. Doch ſommigen hielden *Joannes Petri*, Grietman van Stellingwerf, die toen binnen Medenblik was, voor den verdigter deezer brieven, en het ooſteinde van Twisk voor het Londen, vanwaar, de nieuwe tydingen, met jagten, naar de Stad, gehaald werden (*b*). De Vroedſchap *Allert Pieterszoon Koſter*, beſchuldigd, gezeid te hebben, dat 'er geen ontzet uit Engeland te wagten was, werdt in hegtenis genomen (*c*). Dus ſtondt het, te Medenblik, in den aanvang van Grasmaand, wanneer Sonoi berigt kreeg, uit Engeland, dat Leiceſter afſtand van de Regeering gedaan hadt: waaruit volgde, dat hy en zyn volk van den eed, den Graave gezwooren, ontſlaagen waren. Op den twaalfden, werdt zulks, by Plakaat der algemeene Staaten, den volke bekend gemaakt (*d*). De Engelſche Bevelhebber in den Briele weigerde, in 't eerſt, dit Plakaat te laaten afkondigen (*e*); doch hy werdt 'er, eerlang, toe genoodzaakt. De zaa-

(*a*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f. 6 verſ.* 17, 18.
(*b*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 11, 15.
(*c*) G. A. W. Beleg van Medenbl. *M. S. f.* 16.
(*d*) BOR XXIV. *Boek, bl.* 55 [221] *enz.*
(*e*) Reſol. Holl. 28 *April* 1588. *bl.* 140.

zaaken te Medenblik veranderden toen van gedaante. Prins Maurits tradt, door bewerking van Willougby en andere Gemagtigden, op nieuws, met Sonoi, in onderhandeling: en men kwam eerlang overeen „ dat Sonoi „ in bewind en binnen Medenblik zou blyven, met zo veel volks, als Graaf Maurits en de Gemagtigden van Willougby „ zouden raadzaam vinden, mids hy belooffde, geene nieuwigheid te zullen aanregten, zonder uitdrukkelyke bewilliging van „ den genoemden Graave. Voorts, zou de „ Raad van Staate Sonoi eenen billyken laſtbrief doen leveren, of anders een eerlyk „ affcheid verzorgen. Den Knegten werdt „ drie maanden ſolds in gereeden gelde toegelegd, mids zy lang genoeg gediend hadden, om zo veel te goede te hebben." Prins Maurits deedt, den negenentwintigſten van Grasmaand, zyne intrede binnen Medenblik, en beval, des anderendaags, by openbaaren Plakaate, vergetenis en vergiffenis van al 't voorleedene. De bezetting werdt gemonſterd, en gedeeltelyk verlegd (*f*): waarmede de ruſt in deezen oord, voor eene wyle tyds, herſteld was. 't Leedt egter niet lang, of Sonoi klaagde „ dat men 't „ gemaakt verdrag kwalyk hieldt; dat de „ Wethouderſchap der Stad hem geenen be„ hoorlyken eerbied toedroeg, en met goe„ de oogen aanzag, dat twintig of dertig „ kryters hem, voor de tweede brugge van „ 't

1588. Verdrag met Sonoi.

Sonoi klaagt, dat men 't niet houdt.

(*f*) Cort Verhael van 't ghehandelde met Sonoy. *gedrukt* 1588. Boek XXIV. *Boek*, *bl.* 58-62 [227-233].

1588. „ 't Huis, kwamen hoonen en dreigen." Zeker, de gantſche burgery ſcheen derwyze tegen hem verbitterd, dat Prins Maurits hem, in zyne byzondere beſcherming, neemen moeſt, om hem voor den overlaſt van 't gemeen te beveiligen. Ook viel men hem laſtig met regtsgedingen. Alles ſcheen aangelegd, om hem wars te maaken van 's Lands dienſt. De Staaten van Holland, ook misnoegd op Sonoi, om dat hy nog handelde met de muitende knegten aan verſcheiden oorden (*g*), verklaarden zelfs, rondelyk, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat zy zynen dienſt niet meer begeerden. Hy verzogt en verkreeg dan zyn afſcheid van de algemeene Staaten. Doch men bleef hem, meende hy, nog veel ſchuldig, waarvan hy voldoening vorderde. Prins Maurits zelf beval zyne zaak den Staaten van Holland. Sonoi deedt, ondertuſſchen, eene reis naar Engeland, en verwierf ook voorſchryvens der Koninginne aan de Staaten (*h*). In Lentemaand des jaars 1593, werdt hem, door de Staaten van Holland, by afrekening, tweeduizend ponden voldaan, en daarenboven een jaargeld van duizend ponden toegelegd: welk, na zyn overlyden, op zyne Dogter, *Emerentiana Sonoi*, verſterven zou (*i*). Niet lang hierna, keerde hy, uit Engeland, te rug, en begaf zig, met der woon, naar Norden in Ooſtfriesland. Van daar, kwam hy, na 't overgaan van Gro-

Hy bekomt zyn afſcheid.

(*g*) Reſol. Holl. 23 *May* 1588. *bl.* 176.
(*h*) *Vide* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 41. Reſol. Holl. 8-15 *Juny* 1592. *bl.* 55.
(*i*) Reſol. Holl. 8-19 *Maart* 1593. *bl.* 99 *enz.*

Groningen, in 't jaar 1594, op 't Kasteel ten Dyke, in Groningerland, woonen, alwaar hy, in Zomermaand des jaars 1597, in den ouderdom van agtenzestig jaaren, overleeden is (*k*). 1588. Hy sterft.

III. Muitery te Geertruidenberg.

Te Geertruidenberg, hadt de muitery nog erger gevolgen dan te Medenblik. De Staaten van Holland verzogten, in den aanvang van Grasmaand, die van Dordrecht, dat zy eenigen naar Geertruidenberg wilden schikken, om der bezetting te vertoonen, dat Leicester afstand gedaan hadt van de Regeering, en om haar beloften van goede betaalinge te doen (*l*). Doch zy luisterden naar geene redenen, voorgeevende, met niemant dan met Willougby te willen handelen, en wel te weeten, waar zy geld zouden konnen krygen. Willougby kwam 'er, eindelyk, op den dertienden van Bloeimaand, van eenigen uit de Dordrechtsche Wethouderschap verzeld, juist als men, 's nagts te vooren, eenen heimelyken handel met den vyand ontdekt hadt, die eenen Hopman en een' gemeenen den hals kostte. Willougby vertrok na twee dagen; de bezetting bewoogen hebbende, eene maand te toeven naar betaaling. De Staaten en Prins Maurits zogten, sedert, nader te handelen met de bezetting (*m*), doch zy beriep zig op Willougby. Men was dan genoodzaakt, deezen 't bevel der Stede, eene Heerlykheid van den Huize van Oranje, op

(*k*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 94-103 [279-290].
(*l*) Resol. Holl. 3 *April* 1588. *bl.* 99.
(*m*) Resol. Holl. 31 *May* 2, 24, 27 *Juny* 1588. *bl.* 190, 192, 217, 224, 225.

1588. op te draagen, onder belofte, dat hyze voor den Graave van Naſſau bewaaren zou. Doch hy was niet in ſtaat, om 't Krygsvolk te ſtillen, by gebrek van geld. Zy eiſchten wel eenendertig maanden ſolds, die meer dan drie tonnen ſchats beliepen. In Hooimaand, kwam men overeen, om hun twintig maanden of twee tonnen ſchats en nog zeſtienduizend guldens daarboven te voldoen, mids zy den eed deeden aan de algemeene Staaten en Prinſe Maurits (*n*). Doch de bezetting ſchondt dit verdrag. Zy ontwapende eerlang de burgery, en liet zig, noch door de redenen van Willougby, noch door het ſchryven der Engelſche Koninginne, voor wier belang zy egter voorgaf te waaken, tot bedaaren brengen. 't Ontbrak ondertuſſchen niet aan zulken, die Willougby verdagt hielden van eenen toeleg op de Stad; welke hy, voor 't einde des jaars, rykelyk voorzag van Engelſch Krygsvolk. 't Muiten hieldt, middlerwyl, aan, waarom de Staaten en Prins Maurits, wederom berigt gekreegen hebbende van eenigen handel met den Hertoge van Parma, ſchoon het, naderhand, bleek verzierd geweeſt te zyn (*o*), in Lentemaand des jaars 1589, beſlooten, de Stad, zo wel als Medenblik, te belegeren. Willougby was 'er, ſedert eenige maanden, niet binnen geweeſt, en 't bevel ſtondt 'er nu aan zynen Zwager, *Joan Wingfield*: die de Stad den Prinſe weigerde te leveren, voorgeevende, dezelve voor

Maurits belegert en beſchiet de Stad.

(*n*) BOR XXIV. *Boek, bl.* 104-106 [292-295].
(*o*) B. DUINGLO Verantw. I. *Deel, bl.* 95.

voor zyne meeſtereſſe, de Koninginne van Engeland, te bewaaren. Maurits deedt 'er, derhalve, zeventien ſtukken geſchuts voor planten, na dat hy de toegangen, alomme, ſterk bezet hadt. 't Gerugt van dit beleg vloog haaſt over naar Engeland, daar men 't zeer vreemd vondt. Willougby, die nu eenen keer derwaards gedaan hadt, dreef, ten Hove, dat de Stad, binnen veertien dagen, in Parmas handen zou overgeleverd worden, zo men der bezetting geene betere voldoening gave. Op den laatſten van Lentemaand, beſchoot Prins Maurits de Stad hevig, en dreigde ſtorm te zullen loopen (p); 't welk de bezetting egter voorkwam, door eene looze handeling, die zy zo lang wiſt te rekken, tot dat Parma zig met zyn Leger vertoonde omtrent de Stad. Prins Maurits was toen genoodzaakt, het beleg op te breeken. De Stad werdt terſtond aan Parma geleverd, op den tienden van Grasmaand (q). Hy ſtondt der bezetting vyftien maanden ſolds toe; der burgerye de voorige vryheden, midsze niet met 's Konings hoogheid en 's Lands welvaart ſtreeden. De algemeene Staaten gaven, ſedert, een ſcherp Plakaat uit (r), waarby de Overleveraars van Geertruidenberg, of *Bergverkoopers*, gelyk menze noemde, met naame, beſchreeven, en voor doodſchuldige ſchelmen verklaard werden, wordende, daarbenevens, eene zekere ſom-

1588.

die aan Parma verraaden wordt.

(p) Reſol. Holl. 1, 4 *April* 1589. *bl.* 223.
(q) Reſol. Holl. 14 *April* 1589. *bl.* 249. Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 152.
(r) *Zie* Reſol. Holl. 18 *April* 1589. *bl.* 256.

1588. ſomme beloofd, aan elk, die 'er eenen gevangen leverde. Eenige maanden laater, verklaardenze, daarenboven, allen, die, voortaan, eenige verkeering zouden houden, met de verraaders van Geertruidenberg, te zullen aanmerken als derzelver medeſtanders (s). Zo ſcherp oordeelden de Staaten te moeten handelen met de overleveraars deezer Grensſtad; om het Krygsvolk ſterk af te ſchrikken van zulke euveldaaden, en tevens van de muitery, die 'er gelegenheid toe gegeven hadt.

IV. Oorzaaken van het verflaauwen des krygs te Lande.

't Was een groot geluk voor de Vereenigde Nederlanden, dat de Hertog van Parma, kort na 't ontſtaan der muiterye onder de Staatſche bezetting, in verſcheiden' Steden tevens, niets ondernam tegen Holland en Zeeland. De verwarringen, waarin deeze twee geweſten en Utrecht thans ſtaken, zouden hem ſchoonen kans gegeven hebben, om meer dan eene Grensveſting te bemagtigen. Doch hy en Koning Filips hadden andere oogmerken, en de gedagten, ſedert eenigen tyd, byna geheellyk gewend naar Engeland. Wy hebben, reeds meer dan eens, in 't voorbygaan, gewaagd, van de Vloote, die te Lisbon werdt verzameld. Parma hadt zig ook te water beginnen te wapenen. Hy hadt verſcheiden' ſchepen gebouwd en voorzien, en hieraan zo veel gelds beſteed, dat hy niets van belang te lande onderneemen kon. Midlerwyl, werdt de Koningin van Engeland, met eene looze vredehandeling, opge-

(s) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 39 [365], 46 [374]. XXVI. *Boek*, *bl.* 5-15 [403-419], 16 [420, 421], 34 [448].

gehouden, op dat zy zig niet wapenen zou, te water, gelykze, inderdaad, laat genoeg deedt. In de Lente deezes jaars 1588, begon zy eerſt vaſt te ſtellen, dat het op haar gemunt was; en in Zomermaand, vertoonde zig de Spaanſche Vloot reeds, omtrent de Engelſche kuſten. Tot den zesden dier maand toe, was de Vredehandeling, tuſſchen Spanje en Engeland, eerſt te Brugge, en daarna te Bourbourg, voortgezet (*t*): onaangezien Elizabet reeds kennis gekreegen hadt, dat Paus Sixtus de V. haar, by eene Bulle, vervallen verklaard hadt van haare Ryken, en met Filips overeengekomen was, om haar van dezelven met der daad te ontzetten. Doch het naderen der Spaanſche Vloote deedt alle onderhandelingen, plotſelyk, afbreeken (*u*). Van hoe veel gewigt 's Konings toeruſting geweeſt zy, en welken uitſlag zy gehad hebbe, ſtaat ons, hier, beknoptelyk, te ontvouwen. 1588.

V. De Koning van Spanje ruſt eene magtige vloot uit, tegen Engeland.

De Vloot, die, in alle havens van Spanje en Italie, was uitgeruſt, beſtondt uit omtrent honderdenveertig, meeſt zeer groote en zwaare ſchepen: behalve een goed getal van mindere vaartuigen. Zy was, met omtrent twintigduizend koppen, bemand. 't Opperbevel derzelve was *Alfonzo Perez de Gusman, Hertoge van Medina Sidonia*, opgedraagen (*v*). In 't midden der Lente, werden de ſchepen, te Lisbon, byeen gebragt. Midlerwyl, hadt Parma een Leger van dertigduizend man, in Vlaanderen,

(*t*) Bor XXIV. *Boek, bl.* 26-28 [267-270].
(*u*) Meteren XIV. *Boek, f.* 265 *verſ.* 266, 268 *verſ.*
(*v*) Reyd VIII. *Boek, bl.* 146. Strada *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 542, 545.

1588. ren, op de been, gereed om geſcheept te worden in agtentwintig Oorlogsſchepen, die, in de haven van Duinkerken, verzameld waren. Vierhonderd platbodemde vaartuigen, ten deele, nieuwlings gebouwd, ten deele, aan alle kanten, opgekogt, dienden hem, om 't volk en den voorraad aan boord te voeren, langs verſcheiden' vaarten, welken hy zelf, onlangs, hadt doen graaven (*w*). In Engeland, en hier te Lande, ſcheen men weinig vrees te hebben voor de Spaanſche Vloote. Sommigen maakten zig diets, dat zy ſlegts dienen zou, om de Weſtindiſche ſchepen te geleiden. Anderen dreeven, dat zulke groote ſchepen, in de enge Engelſche zeeën, weinig zouden konnen uitvoeren. Men ſtelde zig dan, naar gelang van 't gevaar, in geenen behoorlyken ſtaat van tegenweer. De Vredehandeling vertraagde ook, meer of min, de toeruſtingen ten oorlog. In Holland, hadt men, in de groote en kleine Steden beide, reeds geraadpleegd, over de voorwaarden, welken men van Spanje behoorde te bedingen (*x*). Zelfs hadt Prins Maurits dienſtig gevonden, den Predikanten af te vraagen, of men vrede zou mogen maaken, zonder de vrye oefening van den Hervormden Godsdienſt te bedingen. Hy wiſt, naamlyk, wel, wat zy hierop antwoorden zouden, en meende hen, die door Leiceſter zo zeer gevleid waren, in dit geval, veilig te mogen ſtreelen, met de eere der raadpleeginge. Ook ont-

Vredehandeling met Spanje.

(*w*) GROTII Hiſtor. *Libr.* I. *p.* 118.
(*x*) Reſol. Holl. 14, 16, 20 *May* 1588, *bl.* 161, 163, 170.

ontriedenze, gelyk hy verwagt hadt, alle vredehandeling, waarby de vrye Godsdienſtoefening niet vooraf vaſtgeſteld werdt (y). Doch de ſterke toeruſtingen in Spanje, en in de Spaanſche Nederlanden, en eenige heimelyke berigten van het oogmerk derzelven deeden de Engelſche Koningin, eindelyk, ontwaaken uit haare zorgeloosheid. In Grasmaand, hieldt zy by de Staaten aan, om twintig Oorlogsſchepen, en men beſloot, haar met dezelve te dienen, ſchoon men toen, hier te Lande, nog onkundig ſcheen, of Filips het, op Engeland, of op de Vereenigde geweſten, gemunt hadt. In Zeeland, was men ook op zyne hoede, en begon zig, te wapenen (z). Sommigen hadden den Koning geraaden, zig van Vliſſingen meeſter te maaken, eer hy iets op Engeland ondername. Parma zelf was van dit gevoelen. Doch de Koning begreep het anders (a). In Engeland, werdt, in alleryl, eene vloot uitgeruſt, en de oever van de Theems, ter plaatſe, daar de landing gevreesd werdt, bezet met Krygsvolk. De Spaanſche Vloot, aan welke men, uit hoogmoed, of om ſchrik te baaren, den naam van *Onverwinnelyke* gegeven hadt, ſtak, eindelyk, omtrent het einde van Bloeimaand, van Lisbon in zee. Zy was niet verre van Engeland, toen de Koningin, misleid door een loos gerugt, dat zy niet komen, immers lang agterblyven zou, haaren Admiraal Howard belaſtte, zyne

1588.

De Spaanſche vloot ſteekt in zee.

(y) Bor XXIV. *Boek, bl.* 62 [241] *enz.* 74 [250].
(z) Reſol. Holl. 16, 28 *April* 2, 6 *May* 1588. *bl.* 126, 141, 144, 149.
(a) Strada *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 530.

1588. ne zwaarſte ſchepen te ontwapenen. En dit was maar even geſchied, toen men de vyandlyke ſchepen in 't gezigt kreeg, die, meent men, in deeze verbaasdheid, het overige der Engelſche Vloote zouden hebben konnen ſlaan, en Engeland overvallen, zo zy geenen laſt gehad hadden, om niets te onderneemen, voor dat zy zig, met Parmas ſchepen, vereenigd hadden. Maar deezen werden vaſt beſlooten gehouden, binnen de haven van Duinkerken, door den Engelſchen Admiraal, *Henry Seimours*, en door de Hollandſche en Zeeuwſche ſchepen, onder den Heere van Warmond en Juſtinus van Nasſau. De Spaanſche en Engelſche Vlooten raakten, niet voor den eenendertigſten van Hooimaand, aan elkanderen, voor Pleimouth. Een Spaanſch Gallioen, zwaar beſchadigd, door het ſchieten der Engelſchen, werdt, den volgenden dag, veroverd, door den Admiraal Drake. Wat laater, ſloeg de brand in 't ſchip van den Spaanſchen Onder-Admiraal, *Michiel d'Oquendo*, welk, met verſcheiden' menſchen, voor een gedeelte, verteerd werdt, en voorts den Engelſchen in handen viel. Des anderendaags, den tweeden van Oogſtmaand, raakten de Vlooten wederom ſlaags. De Spaanſchen verlooren toen verſcheiden' ſchepen en een goed deel volks. Vier dagen laater, ankerde de Spaanſche Vloot voor Calais (*b*). Herwaards zonden de Engelſchen agt branders, die zo gelukkige werking deeden, dat de Spaanſche Vloot geheel in

Komt onder Engeland.

raakt ſlaags met de Engelſchen.

(*b*) Reſol. Holl. 8 *Aug.* 1588. *bl.* 297.

in wanorde raakte, en, met verlies van ver- 1588.
ſcheiden' ſchepen, de wyk neemen moeſt.
Het Gallioen van *Don Diego de Piemontel*, ge- De On-
heel reddeloos geſchooten, werdt, onder der-Ad-
Duinkerken, genomen, door het Hollandſch miraal
ſchip van Jonkheer *Pieter van der Does*, On- van der
der-Admiraal van den Heere van Warmond, Does
die een' veroverden wimpel, in de Kerke te neemt
Leiden, ophing (*c*). Don Diego, in den een
Haage ondervraagd zynde, gaf opening van Spaanſch
de gelegenheid en het oogmerk der vloote, Gallioen.
verklaarende, dat men 't, daarmede, op Engeland gemunt hadt, zonder iets te willen weeten van eenen toeleg op de Vereenigde Nederlanden. Midlerwyl, hadt men zig, in Holland en Zeeland, op zyne hoede gehouden, wagten langs de ſtranden geſteld, en tonnen, kaapen en bakens weggenomen (*d*). Een ander Spaanſch ſchip, omtrent deezen tyd, by Blankenburg geſtrand zynde, werdt, door de bezetting van Ooſtende, ge- De
plonderd. 't Gros der Vloote, toen niet veel Spaan-
boven de zeventig ſchepen ſterk (*e*), geenen ſche
kans ziende, om zig met Parmas ſchepen te vloot
vereenigen, en de Engelſchen niet durvende keert
afwagten, beſloot, eerlang, noordwaards aan, naar huis.
agter Ierland om, naar huis te keeren, door eene zee, op welke de Spaanſche Stuurluiden t'eenemaal onbedreeven waren. Hier werdt Beloopt
het, in Wynmaand, van eenen hevigen en een'
aanhoudenden ſtorm beloopen, die veele zwaaren
ſchepen op de Ierſche kuſten deedt ſtran- ſtorm.
den

(*c*) Meteren XV. *Boek*, *f.* 272.
(*d*) Reſol. Holl. 30 *July*, 4 *Aug.* 1588. *bl.* 289, 293.
(*e*) Reſol. Holl. 10 *Aug.* 1588. *bl.* 300.

1588. den (*f*). Men wil, dat 'er van de gantſche Vloot maar ruim vyftig ſchepen in Spanje te rug gekomen zyn. Ook was de helft der manſchap geſneuveld op deezen hagchelyken togt, en onder deeze zo veelen van edelen geſlagte, die zig vrywillig ſcheep begeven hadden, dat de Koning het rouwdraagen, na verloop van eenige dagen, alomme, verbieden liet (*g*), op dat de grootheid van 't verlies, aan de algemeenheid van het treurgewaad, niet te zeer blyken mogt. In Slagtmaand, kreeg men hier nog tyding uit Schotland, dat 'er, kort te vooren, een groot Spaanſch Oorlogsſchip, in 't weſten van Engeland, geſtrand was. Aanmerkelyk is 't, ondertuſſchen, dat de Engelſchen, door 't geſchut der Spaanſchen, wel vry wat ſchade geleeden, doch geen een ſchip verlooren hadden (*h*). In Holland, hadt men reeds beſlooten, nog dertig Koopvaardyſchepen in beſlag te neemen, en ten oorloge uit te ruſten (*i*); doch 't vertrek der vyandlyke Vloote ſtremde de uitvoering van dit beſluit (*k*). Omtrent honderdenzeſtig Spanjaards, die men hier gevangen bekomen hadt, werden, in verſcheiden' Steden en in den Haage, eenen geruimen tyd, bewaard, en niet geſlaakt, zonder losgeld, welk, door den Hertoge van Parma, verſchaft werdt (*l*). De zege, op de Spanjaards behaald, werdt, in Engeland en hier

(*f*) Reſol. Holl. 3 *Nov.* 1588. *bl.* 471.
(*g*) STRADA *Dec.* II. *Libr.* IX. *p.* 560.
(*h*) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 3-13 [314-328], 48 [377].
(*i*) Reſol. Holl. 12 *Aug.* 1588. *bl.* 302.
(*k*) Reſol. Holl. 9 *Sept.* 1588. *bl.* 350.
(*l*) Reſol. Holl. 15 *Aug.* 24 *Dec.* 1588. *bl.* 302, 525.

hier te Lande, als een byzonder gunſtbewys der Hemelſche voorzienigheid, aangemerkt, en op plegtige dankdagen gevierd. 1588.

De Graaf van Leiceſter, wien de Koningin het opperbevel over haare Landmagt in Engeland opgedraagen hadt, overleedt, kort na 't vertrek der Spaanſche Vloote, op den veertienden van Herfſtmaand (*m*), ten tien uuren des morgens (*n*). Men was, hier te Lande, niet rouwig over zynen dood, alzo hy, tot kort voor den zelven, het misnoegen tegen de Staaten, door brief op brief, gevoed hadt. De Graaf van Leiceſter ſterft.

VI. Aanſlag van Parma op Thoolen.

Maar Parma, verdrietig over den ongelukkigen uitſlag der onderneeminge op Engeland, liet zig, als tegen zynen zin, overhaalen, tot het onderneemen der belegeringe van Bergen op Zoom, de eenigſte Stad in Brabant, zo men Willemſtad niet rekent, die thans de Staatſche zyde hieldt. De Stad en het Eiland Thoolen in Zeeland waren, ſlegts door eenen arm der Schelde, *de Voſſemaar* genoemd, afgeſcheiden van het Land van Bergen op Zoom, en zeer gelegen, om de veſting, van daar, van al het noodige te voorzien. Doch om dit te beletten, beſloot Parma zig eerſt van Thoolen te verzekeren. Montigni en Oktaaf, een der jonge Graaven van Mansfeld, werden, met agthonderd man, derwaards gezonden: die, 't laagſte water waarneemende, door de Voſſemaar lobberden, gedekt van tweeduizend ſchutters,

(*m*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 148. Bor XXV. *Boek*, *bl.* 16 [332]
(*n*) Reſol. Holl. 20 *Sept.* 1588. *bl.* 373.

1588. ters, die op den dyk lagen. Doch Everard, Graaf van Solms, die op 't Eiland geboodt, belette hun de landing, en dreef hen, met verlies van vierhonderd man, door 't water, te rug. Montigni en Mansfeld raakten vaſt in 't ſlyk, en werden, niet dan met veel moeite, gered door de hunnen. Naderhand bragten de Staaten meer volks in 't Eiland; zo dat Parma den moed om het te bemagtigen verlooren gaf (o).

Hy belegert Bergen op Zoom.

't Beleg van Bergen op Zoom werdt egter ondernomen. Op den drie-entwintigſten van Herfſtmaand, vertoonden zig de Spaanſchen voor de Stad, die nu, uit Zeeland en uit Holland, van al 't noodige voorzien werdt. Prins Maurits en de Gemagtigden der Staaten begaven zig, eerlang, derwaards. Ook bevondt zig, binnen de veſting, de Engelſche Krygsbevelhebber Willougby. De belegerden vielen wakker uit, en deeden den vyand veel afbreuk. Van de twee ſchanſen, tuſſchen de Stad en de Schelde gelegen, zogt Parma de eene, de *Noordſchans* genoemd, eerſt door geweld, en toen dit niet gelukte, door verraad, te bemagtigen. Een Zoetelaar en een Engelſche Vendrig, *Grimſton* geheeten, lieten zig, naar 't ſcheen, beweegen, om Parma den weg te wyzen tot het inneemen der ſchanſe: doch Thomas Morgan, Bevelhebber van Bergen op Zoom, beſtierde deezen handel; die, met zyne kennis, ondernomen werdt, om Parma te misleiden. De Hertog nogtans, meenende zyn ſtuk wis te

Aanſlag op de Noordſchans.

(o) BOEK XXV. *Boek*, bl. 13 [328].

te neemen, liet zig niet in met de gewaande verraaders, dan onder beding, dat zy, geketend aan twee gewapende Krygsknegten, eenen hoop van drieduizend man naar de ſchanſe geleiden zouden. Dit namenze aan. Men vondt, voor de ſchans gekomen, de poort open. De leidsluiden, van de eerſten vyftig man gevolgd, trokken naar binnen. Doch terſtond hierop, liet men het tweede winket vallen. De ingekomen' Spanjaards, zig overmand ziende, durfden hunnen Leidsluiden niet aanvallen. Die van buiten, ſchoon beſpeurende dat zy bedroogen waren, hadden egter herts genoeg, om, door de waadbaare graft, tegen de borſtweering op te klauteren; doch zy werden hier zo ontvangen, dat zy, met verlies van agthonderd man (p), te rug moeſten. 't Mislukken deezer onderneeminge, en de geduurige regen, die 'er op volgde, deedt Parma, eerlang, beſluiten, tot het opbreeken van het Beleg van Bergen. Tuſſchen den twaalfden en dertienden van Slagtmaand, verliet hy de Stad (q). Willoughby trok hem na, en ſloeg, in 't gezigt van den wykenden vyand, eenige Engelſche en Nederlandſche Heeren Ridder, uit den naam zyner Koninginne (r). 1588.

't Beleg van Bergen wordt opgebroken.

VII. Bon verlooren.

Doch kort voor dat het beleg van Bergen ondernomen werdt, was Bon, dat, op 't einde des voorgaanden jaars, door Schenk, verraſt was, by verdrag, hernomen door de Spaanſchen. Parma hadt de Stad, van Lente-

(p) Reſol. Holl. 22 *Oct.* 1588. *bl.* 446.
(q) Reſol. Holl. 5, 17, 18 *Nov.* 1588. *bl.* 467, 471, 498, 499.
(r) Boek XXV. *Boek, bl.* 20-24 [338-343].

1588. temaand af, doen belegeren, door den Prinſe van Chimai. In Grasmaand, hadt Joan Baptiſt Taſſis, die zig in 't Spaanſche Leger bevondt, en de veſting, by nagt, kwam beſpieden, het ongeluk van door eenen jongen, dien men buiten geſlooten hadt, met een lood, door 't hoofd, getroffen te worden, dat hy 't beſtierf (*s*). De Spaanſchen verlooren aan hem eenen hunner dapperſte Krygsluiden. 't Beleg van Bon duurde wel zes maanden. Schenk en de Oud-Keurvorſt Truchſes hielden ſterk aan by de Staaten, om ontzet. Doch alzo 's Lands gereedſte middelen, ten deezen tyde, tot den oorlog te water beſteed moeſten worden, vondt men zig buiten ſtaat, om hun behoorlyk by te ſpringen. Parma zondt, na 't vertrek der Spaanſche Vloote, ook meer volks, voor Bon; waarom Schenk, eindelyk, den *Baron van Podelits*, die in de Stad geboodt, bevel gaf, om zig, ten beſten doenlyk, te verdraagen met den vyand. Op den negentienden van Herfſtmaand, werdt de Stad opgegeven. De bezetting trok 'er uit, in volle ruſting, wordende begeleid naar Rynberk en Wagtendonk (*t*), de naaſte veſtingen, die de Staatſche zyde hielden. Doch Wagtendonk viel, eerlang, den Spaanſchen in handen. Graaf Pieter Ernſt van Mansfeld ſloeg 'er, terſtond na het overgaan van Bon, 't beleg voor. 't Liep egter aan, tot op den twintigſten van Wintermaand, eer hem de Plaats, daar weinig volk en voorraad binnen

Joan Baptiſt Taſſis ſneuvelt.

Mansfeld wint Wagtendonk.

(*s*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 64 [236], 94 [278].
(*t*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 13 [328].

nen was, werdt opgegeven. Mansfeld ontvingze, in den naam van Ernſt van Beyeren, Aartsbiſſchop van Keulen; ſchoon hy 'er Spaanſche bezetting in liet. 't Gros zyner benden deedt hy toen de winterlegeringen betrekken in 't Land van Gulik: dat, ſchoon onzydig, den overlaſt der Spaanſchen dulden moeſt (u). Het Leger des Hertogs van Parma ſchoor, deezen winter, Brabant kaal; gelyk het, te vooren, Vlaanderen gedaan hadt. 1588.

VIII. Verſchil met Engeland. Bezending naar Schotland.

Ten deezen tyde, werden verſcheiden' Hollandſche ſchepen in Engeland beſlaagen, ter oorzaake van oude ſchulden, gemaakt door de Nederlanden in 't gemeen (v). Ook hadt *William Stuart*, voor deezen, Kolonel in Staatſchen dienſt, van *Jakob den VI.* Koning van Schotland, Brieven van ſchâverhaaling op de Nederlanders verzogt: alzo hy meer dan zes tonnen ſchats by hen meende te goede te hebben. Koning Jakob liet hem nogtans niet toe, zig van deeze Brieven te bedienen, voor dat hy de Staaten, door eenen Heraut, gewaarſchuwd hadt. Terſtond hierop, zonden de Staaten Meeſter *Leonard de Voogd*, Penſionaris van Delft, naar Schotland. Hy nam zynen weg over Engeland: doch alzo de Koningin de Nederlanders en Schotten niet gaarne naauwer verbonden zag, wiſt zy, onder belofte dat zy Koning Jakob, ten voordeele der Staaten, ſchryven zou, te wege te brengen, dat de Voogd de reis naar Schot-

(u) Bor XXV. *Boek, bl.* 24 [343].
(v) Meteren XV. *Boek, f.* 275 *verſ.*

1588. Schotland ſtaakte, en in 't begin des jaars 1589 naar huis keerde (w). Hy en *Joan van der Werke*, Penſionaris van Amſterdam, werden egter, wat laater, regelregt naar Schotland afgevaardigd, en hadden, den tienden van Bloeimaand, te Edenburg, gehoor by den Koning, die hen gunſtig ontving. Zy vertoonden hem „ dat Stuart op verre na „ zo veel niet te eiſſchen hadt, en dat alle „ de Nederlanden, zelfs die thans in de „ magt van Spanje waren, voor 't gene hy „ met regt kon vorderen, waren verbonden; „ dat Holland en Zeeland zig nimmer in ge„ meenſchap van laſten met de andere ge„ weſten in 't gemeen begeven hadden, en 2. „ derhalve niet aanſpraakelyk waren voor „ de gemeene ſchulden: dat het, eindelyk, „ met alle regten en gebruiken ſtreedt, eene „ ſchuld, al wasze ſchoon wettig, door 't „ Land in 't gemeen, gemaakt, op de by„ zondere ingezetenen, te willen verhaalen." Alle welke redenen, ondersteund door de voorſpraak des Engelſchen Gezants, zo veel ingang vonden by den Koning, dat hy den Staatſchen toeſtondt, naar huis te keeren, en hunnen meeſteren verſlag te doen van de redenen, waarop Stuart zynen eiſch grondveſte. Koning Jakob, daarna verneemende, dat Stuarts eiſch weinig reden hadt, en veelligt ook vermoedende, gelyk ſommigen, dat de Hertog van Parma hieronder roeide, begunſtigde hem niet verder: waarmede deeze ophef verdween (x). Stuart egter, in 't jaar

(w) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 47 [375] *enz.*
(x) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 52 [382] *enz.*

jaar 1590, in dienſt des Kohings van Dee- 1588.
nemarke getreden zynde, wiſt, door voor-
ſpraak van deezen Vorſt, zo veel te wege
te brengen, dat de algemeene Staaten hem,
in 't jaar 1593, nog zesenvyftigduizend gul-
dens toeſtonden, die, op onderſcheiden' ty-
den, betaald werden (y). Met Engeland
hadt men zig, wegens 't beſlaan der ſche-
pen, reeds in den aanvang des jaars 1589,
verdraagen.

IX. Bewee-gingen te Utrecht, waaruit de ge-heele verande-ring der Regee-ringe ontſtaat.

Te vooren, in Wynmaand des jaars 1588, was de Regeering te Utrecht t'eenemaal ver-anderd, waartoe de gelegenheid van wat hooger moet opgehaald worden. Wy hebben, in 't voorgaande Boek (z), gezien, hoe agt Stigtſche Edelen, kort voor Leiceſters ver-trek, by hem, op de herſtelling van eenige misbruiken, aangehouden hebbende; om het ſterk ſtaan hierop, meeſt allen in hegte-nis genomen, doch, ſedert, wederom ge-ſlaakt waren. Zy hadden zig, hierop, naar Woerden begeven, alwaar zy, op den laat-ſten dag des jaars 1587, een ſcherp Proteſt tekenden; waarin de tegenwoordige Wet-houderſchap van Utrecht, die door Leices-ter geſteld was, vinnig doorgeſtreeken werdt. Zy zonden dit Proteſt aan den Graave van Nieuwenaar, by wien zy, met meer hoop dan voorheen by Leiceſter, om verbetering der misbruiken aanhielden (a). Nieuwenaar was zelf t'onvrede op de Utrechtſche Wet-houderſchap, die Leiceſter geſteld hadt,

De mis-noegde Edelen tekenen een ſcherp Proteſt, tegen de Regee-ring van Utrecht.

zon-

(y) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 6 [537].
(z) Bladz. 246.
(a) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 100 [144].

1588. zonder hem te kennen: en hy begreep, dat zyn Stadhouderlyk gezag nooit behoorlyk erkend zou worden in 't Stigt, zo de aanhang van Leiceſter de Regeering der Stad in handen hieldt. Verandering in de Wet te maaken hadt, ondertuſſchen, veele voeten in de aarde. Het Krygsvolk, welk bezetting hieldt in 't Stigt, was nog in den eed van Leiceſter, en de Burgerhopluiden hielden 't met de tegenwoordige Regeeringe. De Stadhouder hadt, derhalve, geduld en beleid noodig, om de zaaken in 't Stigt eenen anderen keer te doen neemen.

Nieuwenaar geeft 'er den Staaten kennis van.

't Eerſt dat hy ondernam was den Staaten des Landſchaps kennis te geeven van de klagten en van het Proteſt der misnoegde Edelen: waarover die van de Stad zeer geſtoord waren. Midlerwyl, hadden de misnoegden zig ook met een verzoekſchrift vervoegd aan de algemeene Staaten, die Gemagtigden noemden, om, nevens de Gemagtigden des Raads van Staate en der Staaten van Utrecht, te Woerden, met hen in onderhandeling te treeden. Dit geſchiedde in Sprokkelmaand deezes jaars. Men hoorde elkanders klagten: men wiſſelde verſcheiden' ſchriften; doch ſcheidde vrugteloos. De Edelen vorderden eene groote verandering in de Utrechtſche Wethouderſchap: waartoe de Regeering der Stad niet verſtaan kon(*b*). In Hooimaand, leverden zy een nieuw verzoekſchrift over aan de algemeene Staaten, die Leoninus en Valke naar Utrecht zonden, om, met den Graave

(*b*) BOR XXIV. *Boek*, *bl.* 923 [160-179].

ve van Nieuwenaar, middelen te beraamen, tot het beſliſſen der zweevende geſchillen onder de Leden der Staaten. Doch dit aanhouden by de algemeene Staaten werdt den misnoegden Edelen, door de overige Leden der Stigtſche Regeeringe, zo kwalyk genomen, dat zy den Prokureur-Generaal, Henrik Agileus, laſt gaven, om hen, deswege, voor 't Hof, te dagvaarden; gelyk hy deedt. De Edelen verzogten uitſtel: doch eer dit geding vervolgd werdt, was Agileus reeds geweeken naar Engeland, en de Regeering te Utrecht veranderd (c). 1588.

De Staaten van Utrecht, met naame die van de Stad, beſpeurende, hoe zeer 'er tegen hen gewoeld werdt, en geenen kans ziende, om zig, zonder hulp van Engeland, in 't verkreegen bewind, te handhaaven, vaardig-den, ten deezen tyde, *Nikolaas van Meetkerke* af, naar Engeland, met laſt, om nog eens te onderſtaan, of de Koningin zou konnen bewoogen worden, om de hooge Regeering der Nederlanden, of ten minſten die van Gelderland, Utrecht, Overyſſel en 't beſte deel van Friesland te aanvaarden. De Burgerhopluiden van Utrecht, zig, vooraf, by eede, verbonden hebbende, tot het geheim houden hunner raadpleegingen, zonden ook eenen hunner, *Frans Gerritszoon Brouwer*, naar Engeland, om te bewerken, dat Leiceſter en de Koningin den Burgemeeſter Prounink rieden, tot het behouden der Burgemees-

De Regeering der Stad beproeft nogmaals of de Koningin van Engeland de Opperheerſchappy zou willen aanneemen. Handel van Prounink.

(c) Zie XXIV. *Boek*, bl. 102-113 [297-303].

1588. meesterlyke waardigheid, die hy voorgaf te willen afleggen, al schoonze hem, by de aanstaande verandering der Regeeringe, van nieuws, mogt opgedraagen worden (*d*). Niemant twyfelde egter, of Prounink hadt dit zelf zo besteken met de Hopluiden, op dat de Stadhouder hem, op aanpryzing der Koninginne, in de Regeering laaten zou. Brouwer slaagde gelukkiglyk. Hy keerde spoedig te rug, met brieven van de Koninginne en van Leicester, waarby de Graaf van Nieuwenaar verzogt werdt, den Burgemeester Prounink in 't bewind te houden. Nieuwenaar, gantsch andere gedagten hebbende, hieldt, sedert eenigen tyd, heimelyke byeenkomsten met eenige ontslaagen' Burgerhopluiden en anderen, die op Prounink en op den Leicesterschen aanhang gebeeten waren. Ook vertoonde hy de Engelsche brieven aan de Staaten, te gelyk verklaarende, dat hy niet gezind was naar te komen, 't gene 'er hem in verzogt werdt. Zelfs gaf hy dit der Koninginne te verstaan, in eenen Brief, dien hy haar, in Herfstmaand, schreef en waarin hy zeer klaagde, over de heerschzugt van Prounink. Terwyl deeze Brief onderweg was, overleedt Leicester, zeer ontydig voor Prounink, alzo 'er, kort hierna, schryvens uit Engeland kwam, dat de Koningin, met haaren voorigen brief, niet beoogd hadt, Nieuwenaar, in de vrye verkiezing der Utrechtsche Wethouderschap, te hinderen.

Nieuwenaar houdt heimelyke Byeenkomsten met de ontslaagen' Burgerhopluiden.

De

(*d*) BOR XXIV. *Boek, bl.* 114 [304]. XXV. *Boek, bl.* 14 [329].

De gewoonlyke tyd van de verandering der Regeeringe, te Utrecht, viel op den eerſten van Wynmaand ouden, dat is, op den elfden, nieuwen ſtyl, tegen welken tyd, elk zyne banden zogt te leggen, om de keuze, naar zynen zin, te doen uitvallen. Prounink verzogt Willougby, tegen dien tyd, te Utrecht te willen komen. Ook deedt hy het vendel van Kleerhaage in de Stad trekken, en hieldt 'er dat van Hopman *Blunt*, een' Engelſchman, op, tot in Wynmaand (*e*). Voorts, lag 'er nog een Walſch vendel van Hopman *Matthieu de Villers* in de Stad. Eenige dagen voor den tyd der veranderinge, werdt 'er dubbele wagt gehouden, door de burgers van beiderlei aanhang. *Henrik Janszoon van Ratingen*, geweezen Burgerhopman, zig tegen de Walſche knegten van Villers hebbende laaten ontvallen, *dat zy niet wiſten wien zy dienden; doch dat zy 't wel haaſt weeten zouden*, werdt, op bevel der Wethouderſchap, gevat, en op Haazenberg gelegd. Dit verſoorzaakte merkelyke beweeging onder 't volk. Op den vierden van Wynmaand, hadt Frans Gerritszoon Brouwer de wagt op de Plaats voor 't Stadhuis. De burgers, die 't met Nieuwenaar hielden, in den waan gebragt, dat men deezen tyd geſchikt hadt, om eenigen hunner te ligten, waren op hunne hoede, en waakten, den gantſchen voorgaanden nagt. Nieuwenaar was ook by der hand, in zyne wooning. Prounink en eenige Raaden kwamen, 's nagts, op 't Stadhuis, en

1588. De Burgery van beiderlei aanhang komt in de wapenen.

(*e*) Zie XXV. *Boek*, *bl.* 14-16 [329-332].

1588. en deeden Kornelis Gysbrechtszoon van Kuilenburg, in wiens huis eenige burgers de wagt hielden, met nog twee anderen, die men daar vondt, door den Schout, in hegtenis neemen. Midlerwyl, hadden de burgers van Nieuwenaars aanhang zig van eenig buskruid en kogels meester gemaakt, en daarna van 't gantsche Tuighuis. Ook hadden zy de toegangen naar 't Stadhuis, met bierstellingen, gestopt; zo dat 'er de Ruiters niet door konden. Kleerhaage zelf, naar 't Stadhuis willende, werdt gekwetst en gevat. Zyn vendel werdt, eerlang, ter Stad uit geschikt, in turfschouwen, op dat men de poorten niet zou behoeven te openen. Toen hieldt men aan om 't ontslaan der gevangen' Poorteren, daar Prounink noode toe kwam; doch, verneemende, dat Villers, met zyne Waalen, de zyde van Nieuwenaar gekooren hadt, gedwongen, toe besluiten moest. Pas waren de gevangenen los, of Henrik Janszoon van Ratingen begeeft zig, aan 't hoofd van eenen grooten hoop burgeren, naar 't Stadhuis, en zegt Prounink aan, dat hy terstond by den Stadhouder komen moest. Het Burgervendel van *Reinier Verelm*, dat de wagt op de Plaats van S. Maria hadt, was, ondertusschen, op last van den Hopman, die door Nieuwenaar gewonnen was, uit elkanderen, en naar huis gegaan, en de schutters, die, onder Frans Gerritszoon, voor 't Stadhuis stonden, toonden zig ongezind, om zyne bevelen te gehoorzaamen. Prounink dan, ziende hoe 't geschaapen stondt, liet zig, door Ratingen en de zynen, agter uit het Stad-

Prounink wordt gevat.

Stadhuis, naar des Stadhouders wooning lei- 1588.
den, daar hy eene wyle tyds bewaard werdt.
Toen werdt de Schout, Karel van Trillo, die op het Toorentje van 't Stadhuis gevlugt was, aangetaſt, en op Haazenberg gebragt. Hopman Frans Gerritszoon, zig zienede verlaaten van zyne ſchutters, week naar zyn huis, en verſtak zig onder 't hooi; doch men ontdekte hem haaſt, en bragt hem, insgelyks, in hegtenis. Ook vind ik (*f*), dat de Heer van Brakel gevat werdt.

Ook de Schout, Karel van Trillo, en anderen.

De Stadhouder, zig toen genoegzaam meeſter ziende van de Stad, deedt, terwyl de burgers nog in de wapenen bleeven, de Staaten vergaderen; die hem, op zyn verzoek, en tot voorkoming van meerder onheil, magtigden, tot het veranderen der Regeeringe, 't welk, op den zesden van Wynmaand, en dus vyf dagen voor den gewoonlyken tyd, geſchiedde. In de plaats van Ruiſch en Prounink, werden Burgemeesters Jonkheer *Dirk Kanter* en *Dirk de Goyer*. In de Schepens en Raaden, kwam ook groote verandering. De Burgerhopluiden werden allen vernieuwd. De uitgezeiden kwamen ook wederom binnen, en Jonkheer Nikolaas van Zuilen van Draakenburg werdt in het Schoutampt herſteld. De nieuwe Wethouderſchap gaf van de gemaakte verandering terſtond kennis aan den Baron van Willougby, de ongeregeldheden, die dezelve verzeld hadden, zo veel mogelyk ware, verſchoonende. Ook verzuimde de Graaf van

Nieuwe naar verandert, op volmagt der Staaten, de Regeering.

(*f*) Reſol. Holl. 7, 8 Oct. 1588. bl. 392, 396.

1588. de, immers in Holland, wederom, in zyne agtinge herſteld te worden. Doch 't heeft hem niet mogen gebeuren. In Engeland, hieldt hy 't niet lang. In den aanvang des jaars 1590, keerde hy wederom naar Holland, met Brieven der Koninginne, welken hy den Staaten gaarne in perſoon zou overgeleverd hebben. Doch men weigerde hem deeze gunſt (*k*). Nogtans meen ik, dat hy, tot zynen dood toe, in Holland, doch buiten openbaare bediening, geleefd heeft. Hy hieldt zig, voortaan, met andere oefeningen, bezig, en gaf, in 't jaar 1605 (1), een boek in 't licht, *over de uitneemendheid van het gebed des Heeren* (*l*). Doch waar en wanneer hy geſtorven zy, vind ik nergens aangetekend.

X. 't Beleg van Rynberk wordt voortgezet.

Na 't overgaan van Bon en Wagtendonk, beſloot Parma, het beleg van Rynberk, dat, voor ruim twee jaaren, was aangevangen, ſterker voort te zetten. De laſt hiertoe werdt Graave Karel van Mansfeld opgedraagen, die, eerlang, met zeventig vendelen, voor de Stad kwam. In den aanvang des jaars 1589, hadden 'er de Staatſchen nog eenigen voorraad weeten binnen te krygen. De Overſte Schenk, wien de zorg voor deeze Stad aanbevolen was, hadt zig, na 't verlies van Bon,

1589.

(*k*) Reſol. Holl. 22 *Jan.* & *Febr.* 1590. *bl.* 164, 211.
(*l*) BOR XXV. *Boek*, *bl.* 24-36 [343-360]. XXVII. *Boek*, *bl.* 27 [516].

(1) Ik vind, dat hy dit Boek, reeds in 't jaar 1601, in de Franſche taale, geſchreeven, en den Staaten van Holland aangebooden hadt, die 'er hem tweehonderd guldens voor vereerden. *Reſol. Holl.* 13 April 1601. bl. 113.

Bon, welk men, zyns oordeels, hadt moeten ontzetten, ten hoogſte misnoegd getoond op de Staaten, zelfs tot zo verre, dat men hem, in den Haage, verdagt hieldt van eenen aanſlag op 't Huis te Wyk (*m*), en op andere Plaatſen. Ook waren zyne knegten zeer muitziek: waarom men zig van hem en zyn volk weinig dienſt beloven kon, tot behoudenis van Rynberk. Zelfs liet hy zig verluiden, dat hy den dienſt der Staaten verlaaten wilde: 't welk de Staaten zeer bekommerd maakte voor Rynberk. Nieuwenaar en Villers, welke laatſte, op 't einde des jaars 1587, tegen twee Spanjaards, uitgewiſſeld, en tot Veldmaarſchalk aangeſteld was (*n*), hadden egter, in 't ſpyzigen van Rynberk, nog eenige hulp van Schenk weeten te trekken (*o*). Ook werdt hy, in zo verre, te vrede geſteld, dat hy, reeds geſtoord op de Spaanſchen om het bemagtigen van zyn Huis Blyenbeek, dat, in Zomermaand, verlooren werdt (*p*), zig beweegen liet, om, op nieuws, voorraad binnen Rynberk te brengen: 't welk hem, omtrent het einde van Hooimaand, gelukte (*q*). De belegeraars waren, midlerwyl, geſterkt geworden, door eenen hoop volks onder *Markus van Rye*, *Markgraave van Varrabon*, die thans Stadhouder van Gelderland was van 's Konings wege. Weinige dagen hierna, geraakte Schenk 1589. Schenk, Nieuwenaar en Villers ſpyzigen de Stad.

(*m*) Reſol. Holl. 23 *Oct.* 1588. *bl.* 447.
(*n*) Bor XXIII. *Boek*, *bl.* 90 [130].
(*o*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 45 [373], 50 [379], 52 [382].
(*p*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 31 [444].
(*q*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 41 [458].

1589. Schenk ongelukkiglyk aan zyn einde, gelyk wy, in 't vervolg, zullen melden. De tyding hiervan verbaasde de belegerden geweldiglyk. Men zondt, op nieuws, aan de Staaten om onverwylde hulpe (*r*). Doch 't liep aan tot in Wynmaand, eer de Stad wederom voorzien werdt van voorraad, die 'er, door Overſtein, Podelits en *François Vere*, met groot gevaar, werdt binnen gebragt. Graaf Karel van Mansfeld, daarna, de ſchans voor Rees belegerd en ingenomen hebbende (*s*), benaauwde de Stad meer en meer. 't Liep egter aan, tot op den derden van Sprokkelmaand des jaars 1590, eer zy, by verdrag, aan hem opgegeven werdt. Men rekende, dat Gelderland het meeſte leedt, by 't verlies van Rynberk, welk, voor de Vereenigde geweſten in 't gemeen, zo zwaar niet gewogen werdt (*t*). De Oud-Keurvorſt Truchſes, op wiens naam, de kryg in deezen oord gevoerd was, kreeg, na 't verlies van Rynberk, eenen weerzin in denzelven. Hy hadt den Staaten, met naame die van Holland, veel gelds gekoſt (*u*), en was, reeds in Zomermaand des jaars 1589, uit Holland, naar Duitſchland vertrokken (*v*). Het Huis te Honſel of Hontsholredyk, alwaar hy zyn verblyf gehad, en welk, onder de verbeurd verklaarde goederen van den Graave van Aremberg, behoord hadt, werdt, ſedert, door

Zy geeft zig over.

(*r*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 53 [475].
(*s*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 55 [479] *enz.*
(*t*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 8-11 [502-506].
(*u*) Reſol. Holl. 14, 19 *Oct.* 1588. *bl.* 417, 434.
(*v*) Reſol. Holl. 14, 17, 22 *Juny* 1589. *bl.* 414, 416, 417.

door de Staaten van Holland, aan Prinſe Maurits geſchonken (*w*). 1589.

Met het begin des jaars 1589, waarvan het verhaal van den uitſlag der Belegeringe van Rynberk ons een weinig heeft afgeleid, hadt de Overſte Schenk wederom eenen aanſlag geſmeed op Nieuwmegen, door heimelyk verſtand met eenige burgers. Doch gebrek van volk en hoog water in de Waale was oorzaak, dat dezelve, voor dien tyd, niet voortging (*x*). Hy hervatte dien dan, in Oogſtmaand, en komt, op den tienden, in 't holſt van den nagt, met omtrent twintig ſchepen en vyf pleiten, gepropt met krygsvolk, van 's Graavenwaard of Schenkenſchans, de Waal afzakken, tot voor de Stad. De S. Antonis Poort werdt opgeloopen. Ook deedt hy de yzeren tralien breeken uit een huis, waardoor hy op de markt meende te geraaken. Doch 't ongeluk wilde, dat men hier juiſt bruiloft hieldt, en derhalve op de been was. Dus kon de toeleg niet verhoolen blyven. In een' oogenblik, raakte de burgery en de bezetting in 't geweer. 't Ingenomen huis werdt beſchooten en overweldigd. Schenks volk werdt 'er uit, en naar de poort gedreeven. Hier zogt elk zig te bergen in de ſchepen en pleiten, die, door den ſterken ſtroom, gedeeltelyk, de Stad voorby gedreeven waren. Eenige vaartuigen werden zo zeer overlaaden met volk, dat zy omſloegen of zonken. De Overſte Schenk, die, zwaar gewapend zyn- Aanſlag op Nieuwmegen.

(*w*) Reſol. Holl. 13 *July* 1589. *bl.* 472. 27 *Maart* 1590. *bl.* 335.

(*x*) Boek XXV. *Boek*, *bl.* 50 [380].

1589. zynde, in eene ſchuit, geſprongen was, raakte, door 't omſlaan der zelve, in 't water, en ging terſtond te gronde. Die van Nieuwmegen vonden, naderhand, zyn lyk, waarvan zy 't hoofd en de vier deelen, op en omtrent de S. Antonis poorte, ten toon ſtelden. Varrabon deedt egter de ſtukken, kort hierna, in eene kiſt bewaaren, die, Prins Maurits, twee jaaren laater, na 't overgaan der Stad, eerlyk begraaven liet. Zo deerlyk een einde hadt Maarten Schenk van Nideghem, die, van de laagſte Krygsdienſten, tot de waardigheid van Veldoverſte, opgeklommen, en, door Leiceſter, Ridder geſlaagen was. Men wil, dat het hem nimmer aan moed, ſomtyds aan beleid en voorzigtigheid gehaperd hebbe. Drie dagen voor zynen dood, hadt hy, op de Lipperheide, nog eenen hoop Spaanſchen, die naar Friesland toog, geſlaagen. Voor Nieuwmegen liet hy omtrent tweehonderdenvyftig derzynen. De overigen bergden zig, door de vlugt (y). De bezetting van 's Graavenwaard ſloeg, terſtond na het omkomen van haaren Overſte, aan 't muiten, vorderende volle betaaling, of van de Staaten, of van Schenks Weduwe, de Vrouwe van Afferden. 't Liep aan tot in Wynmaand, eer zy zig ſtillen liet. De Staaten, haar eenige voldoening verzorgd hebbende, deeden haar naar Utrecht en naar verſcheiden' Steden in Gelderland vertrekken, en bragten nieuw volk in de ſchanſe (z). Om-

Schenk verdrinkt.

De bezetting van Schenkenſchans muit.

(y) BOR XXVI. *Boek, bl.* 42 [459]. GROTII Hiſt. *Libr.* I. *p.* 133.

(z) BOR XXVI. *Boek, bl.* 43 [460] *enz.*

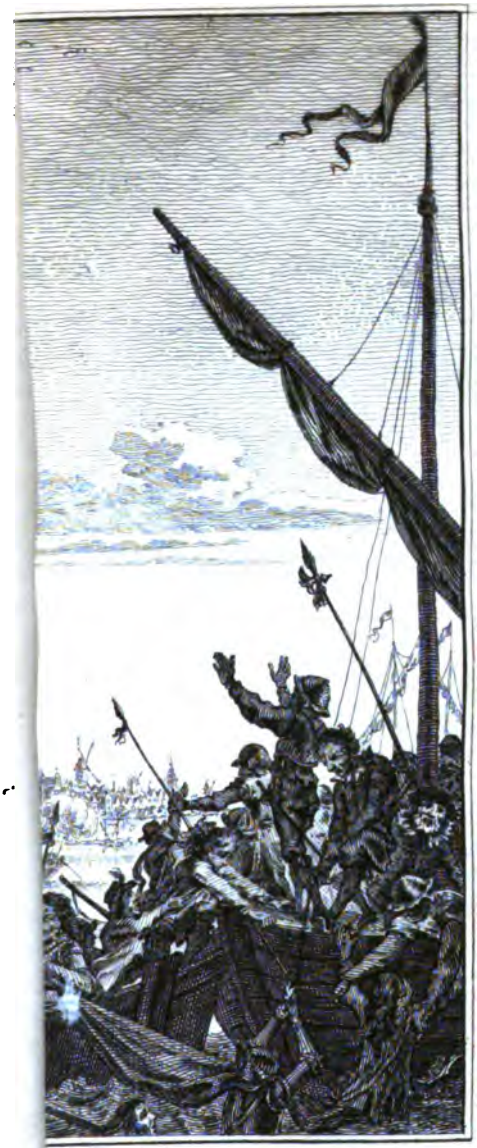

GEN, in't jaar 1589.

Omtrent twee maanden na het omkomen van Schenk, raakte de Graaf van Nieuwenaar even ongelukkig aan zyn einde. Te Utrecht, bezig met het bezigtigen der krygsbehoeften, geſchikt tot het ontzet van Rynberk, welk toen nog niet over was, valt 'er een vonk in 't buskruid, twee nieuwlyks uitgevonden' ſchietgereedſchappen ſpringen los, en kwetſen den Graaf zo gevaarlyk, dat hy, na tien dagen, overleedt. Hy was met de Weduwe van den onthalsden Graave van Hoorne gehuwd geweeſt; doch hadt geene kinderen by haar verwekt. Met zynen dood, vielen de Stadhouderſchappen van Gelderland, Utrecht en Overyſſel open. Doch zy werden eerſt, in de twee volgende jaaren, vervuld (*a*). De Graaf van Nieuwenaar hadt, weinige dagen voor dat hem dit ongeluk trof, te ſamen met de Staaten 's Lands van Utrecht, de Wet der Stad, naar gewoonte, vernieuwd. Hy beweerde eerſt, dat hem dit regt alleen toekwam, zig, onder anderen, behelpende, met het gevoelen van den Advokaat Oldenbarneveld, hem, in 't jaar 1587, overgeſchreeven. Doch de Staaten hem hebbende doen verſtaan, dat zy, by zyne aanſtelling tot Stadhouder, hieromtrent, een byzonder verding met hem gemaakt hadden, waaraan zy zig gaarne zouden houden, zonder dat zy egter voorhadden, zyn gezag eenigszins te beſnoeijen; liet hy zig gezeggen, en geſchiedde de ver-

1589. XI. De Graaf van Nieuwenaar komt ongelukkiglyk om.

Gewoonlyke vernieuwing der Wet te Utrecht.

(*a*) Zie XXVI. *Boek*, *bl.* 55 [479]. XXVII. *Boek*, *bl.* 8 [502].

1589. vernieuwing der Wet, met onderling overleg van hem en de Staaten (*b*).

Karel van Mansfeld belegert Heusden.

't Mislukken van den aanſlag op Nieuwmegen ſcheen den Staatſchen de luſt benomen te hebben, om dit jaar iets van belang, hieromtrent, te onderneemen. Daarentegen, maakte de Hertog van Parma, na dat hem Geertruidenberg in handen gevallen was, zig tot eene nieuwe belegering gereed. Men vernam haaſt, dat hy 't op Heusden gemunt hadt (*c*). De onderneeming werdt Graave Karel van Mansfeld toevertrouwd, die zig, vooraf, door verraad, zogt meeſter te maaken van Bommel, alwaar zyn toeleg ontdekt, en, in de medewuſtige inwooners, geſtraft werdt. Maar 't beleg van Heusden werdt, in den aanvang van Zomermaand, ondernomen. *Karel van Levin*, *Heer van Famars*, geboodt binnen deeze veſting. Hy ſchreef den Staaten en Prinſe Maurits terſtond om volk en voorraad. De Prins zogt, in Oogſtmaand, eenige vendelen in de Stad te brengen. Doch zy werden, gedeeltelyk, geſlaagen door de Spaanſchen, die, in de Bommelerwaard gevallen, 't Huis te Heel belegerden en innamen. Mansfeld zogt, daarna, ook de Voornerſchans te bemagtigen: doch Maurits, die zig, geduuriglyk, in deezen oord onthieldt, onaangezien de Staaten hem ſchier dagelyks vermaanden, dat hy zig buiten 't gevaar zou begeeven (*d*), noodzaakte hem ſpoedig tot het opbreeken van het ondernomen beleg.

't Huis te Heel verlooren.

De

(*b*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 55 [478].
(*c*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 22 [429].
(*d*) Reſol. Holl. 23 *Aug.* 1589. *bl.* 570.

De muitery der Spaanſche knegten in de Bommelerwaard, die geweigerd hadden over de Waale te trekken, zo men hun vooraf geene betaaling bezorgde, ſtremde de voornaamſte aanſlagen des vyands, welken, door 't vertrek der muiteren naar Graave, geheellyk verydeld werden (*e*). 't Beleg van Heusden werdt egter nog voortgezet tot in Wynmaand; doch toen ook vrugteloos opgebroken (*f*). 1589. Heusden wordt verlaaten.

XII. Ziekte van den Hertoge van Parma.

De Hertog van Parma hadt, of uit verdriet over den ongelukkigen uitſlag der onderneeminge op Engeland, of om 't misluk-ken der belegeringe van Bergen op Zoom, of uit gemeener oorzaaken, omtrent deezen tyd, eene ziekte op den hals gehaald; die hem een reisje naar Spa deedt doen; om aldaar de wateren te gebruiken. Doch hy kreeg nimmer zyne voorige gezondheid weder. De Italiaanen hebben geklaagd, dat hy, door de Spanjaards, vergiftigd was. Zeker is 't, dat hy véele vyanden hadt, onder deezen Landaart: die hem, ter oorzaake dat hy de Spaanſche Vloot, in 't voorleeden jaar, niet te hulp gekomen was, ten deezen tyde, zogten zwart te maaken ten Hove (*g*). Doch hy, Richardot afgevaardigd hebbende naar Spanje, wiſt zig, tegen de laſteringen zyner partyen, zo wel te verdedigen (*b*), dat hy 's Konings gunſt, nog eenen geruimen tyd, of veelligt wel tot zynen dood toe, behouden heeft.

In

(*e*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 42 [467] *enz.*
(*f*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 54 [477] *enz.*
(*g*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 152.
(*b*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 31 [443], 40 [457].

In Friesland, voerde Graaf Willem van Nassau, sedert eenigen tyd, den krygslegts wyze verweerender wyze, zonder dat hy egter nabyven in Friesland, geduuriglyk toe te leggen, op het beneauwen van Groningen. In Lentemaand, bemagtigde hy Ementil, een schansje bewesten de Stad, aan eene vaart, waarlangs, zy haaren toevoer uit Friesland kreeg. Hy zogt zig ook van Delfzyl meester te maaken, over welke Plaats, uit Groningen, op Embden, gehandeld werdt. Doch dit mislukte hem (i). Daarna beschanste hy de Jouwer, op dat hy de brandschattingen, hieromtrent, te beter zou konnen invorderen (k). Verdugo, daarentegen, herstelde, in Zomermaand, de oude schans aan den Opslag, meenende, door dezelve, de schansen te Ementil en te Nieuwzyl te benaauwen. Graaf Willem, vergeefs gepoogd hebbende, hem hierin te hinderen, voerde, zonder dat 'er Verdugo op verdagt was, een deel volks, over 't Reiderdiep, naar de Eems, en bemagtigde eerst de schans te Zwaagsterzyl, en daarna de twee schansen te Reide, in plaats van welke, hy, daaromtrent, eene groote en vaste schans stigtte. In Hooimaand, overvielen de Spaanschen de schans te Zwaagsterzyl, daar eenige Staatschen omkwamen, eenigen gevangen werden. Op den vyfden van Wynmaand, toog Graaf Willem, met agthonderd man, voor de schans op den Zoltkamp, eenen uithoek, digt aan 't Reiderdiep gelegen,

1595. Krygsverr. in Friesland.

(i) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 150. BOR XXV. *Boek*, *bl.* 18 [391].

(k) REYD VIII. *Boek*, *bl.* 152.

gen. Zy werdt hevig beſchooten, en ſtor- 1589.
menderhand veroverd. Graaf Willem ſtigtte hier, nog voor den winter, ook eene ſchoone ſterkte. Voorts viel 'er niet veel gewigtigs voor, in deezen oord (*l*).

't Vertrek en de afſtand van Leiceſter zou, waarſchynlyk, merkelyke verkoeling veroorzaakt hebben in de vriendſchap tuſſchen Engeland en deeze Landen, zo niet de Spaanſche toeruſting ter zee, in 't voorleeden jaar, de Koningin en de Staaten beide geleerd hadt, dat men elkanders hulp niet miſſen kon. Men hieldt dan de vriendſchap, door wederzydſche gezantſchappen, leevende. De Ridder Joan Norrits kwam, op het einde des jaars 1588, herwaards. Men vertoonde deezen, in hoe groot een gevaar, Utrecht en 't gantſche Land gebragt waren, door den raad van Spaanſchgezinden en vreemdelingen. Men deedt hem zien, hoe noodig de eendragt tuſſchen de byzondere geweſten ware. En hy en Willougby begonden, door den tyd, de middelen, welken men ter hand geſlaagen hadt, omze te beveſtigen, goed te keuren (*m*). De Staaten klaagden, ondertuſſchen, dat de Engelſche hulptroepen niet voltallig gehouden werden: waartegen de Koningin, met de monſterrollen, bewees, dat zy 't vereiſchte getal, van tyd tot tyd, geleverd hadt (*n*). Doch 't bleek, eerlang, dat

XIII. Onderhandeling met Engeland.

(*l*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 154-159. Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 43 [459], 57 [482]. XXVII. *Boek*, *bl.* 3 [495] *enz.*
(*m*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 37-39 [361-365].
(*n*) Reſol. Holl. 3, 4 *Jan.* 1589. *bl.* 1, 3. Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 15 [419].

1589. dat de Engelſche Hopluiden geleend volk, voor vol, hadden doen monſteren, en dat de Koningin veel minder manſchap in daadelyken dienſt hadt, dan zy of de Staaten betaalden (*o*). Van tyd tot tyd, vielen 'er, wyders, andere zaaken te vereffenen, tusſchen Engeland en de Staaten, den Koophandel en de beweegingen onder de zogenaamde Engelſchgezinden deezer Landen betreffende; zo dat 'er geduurig gezanten over en weder reisden (*p*). In 't laatſt van 't voorleeden jaar, hadt de Koningin eenige Hollandſche Koopvaardyſchepen doen beſlaan in Engeland, om zig van dezelven te bedienen in de Vloote, die zy, tegen Spanje uitruſtte. Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, voegde zig op deeze Vloote. De Staaten hadden hem verlof gegeven, om eenige buizen te mogen koopen in Holland (*q*), en om vyftienhonderd knegten te mogen werven, die onder bevel ſtonden van Nikolaas van Meetkerke. De Vloot ſtak, in de Lente deezes jaars, in zee, en behaalde eenige voordeelen op de Spanjaards. Doch Don Antonio won 'er niets by: 't zy dat de Portugeezen hem zo genegen niet waren, als hy zig zelven en den Engelſchen diets gemaakt hadt: 't zy ook, dat de Engelſchen, meer op buit vlammende, dan gezet op de herſtelling van den verjaagden Vorſt, hem zo veel byſtand niet beweezen, als hy van hun

Engelſche toeruſting ter zee tegen Spanje.

(*o*) REYD VIII. *Boek, bl.* 145.
(*p*) Reſol. Holl. 12 *May*, 14, 20 *July* 1589. *bl.* 333, 413, 498, 555. BOR XXVI. *Boek, bl.* 18 [423] *enz.* 35 [449] *enz.*
(*q*) Reſol. Holl. 20 *Jan.* 1589. *bl.* 24

hun verwagt hadt (*r*). De Vloot bemagtigde, op haare te rugkomſt, een goed getal van Ooſterſche ſchepen, die met mond- en krygsbehoeften naar Lisbon zeilden. De Hanze-Steden klaagden ten hoogſte, over deeze vyandlykheid. Doch Elizabet verdedigde zig, tegen deeze klagten, in openbaaren druk (*s*). Midlerwyl, bleef de hoofdzaak, die de Nederlandſche Gezanten, in Engeland, te verhandelen hadden, het aanmoedigen der Koninginne, tot het vermeerderen van haaren onderſtand; doch alzo zy hierin niet ſlaagden naar genoegen, keerden zy, in den aanvang van Slagtmaand, herwaards, om verſlag van den ſtaat der zaaken in Engeland te doen, aan de vergaderde Staaten (*t*). De Engelſche Heeren, die zig hier te Lande onthielden, zogten de Koningin te overtuigen, dat zy den Heere Willougby, hier, het zelfde gezag moeſt doen opdraagen, welk de Graaf van Leiceſter gehad hadt (*u*). Doch de gedaante der Regeeringe was, ſedert Leiceſters afſtand, zo zeer veranderd, dat men dit met geene reden verwagten kon. Maurits, die, toen Leiceſter nog in 't Land was, de grootheid zyns verſtands, onder een diep ſtilzwygen, verborgen hadt (*v*), gaf 'er nu, dagelyks, duidelyke bewyzen van, en toonde, eerlang, ten klaarſte, dat hy niet gezind was, den Engelſchen zo veel gezags 1589.

(*r*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 359.
(*s*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 22 [430] *enz.*
(*t*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 50 [471] *enz.* 58 [483] *enz.* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 16, 17, 21.
(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 26.
(*v*) Grotii Annal. V. *p.* 101.

1589. zags over de Regeeringe af te ſtaan, als zy en hunne aanhangers hier te Lande gaarne gehad zouden hebben. Dit, in Engeland gemerkt zynde, bragt te wege, dat de onderſtand niet alleen niet vermeerderd werdt, maar zelfs, dat de beloofde troepen nimmer voltallig gehouden werden.

XIV. Gewigtige verandering in Frankryk.

In Frankryk, viel, dit jaar, eene merkwaardige verandering voor, die grooten invloed hadt op den ſtaat der Vereenigde Nederlanden: waarom wy 'er een kort berigt van geeven moeten. Wy hebben, op zyne plaats (*w*), gemeld, dat Koning Henrik de III. de oppermagt over de Nederlanden van de hand geweezen hadt, voornaamlyk ter oorzaake van den binnenlandſchen kryg, in de Lente des jaars 1585, door die van Guize, verwekt tegen den Koning van Navarre en de Hugenooten. Deeze kryg duurde verſcheiden' jaaren. De Koning van Navarre dreef dien ook te water, en verzogt, in de Lente des jaars 1587, eene vrye Haven van de Vereenigde Staaten, en regtſpraak aldaar, over zyne pryzen en buiten: ook dat de Franſche ſchepen, die toen hier te Lande waren, vryelyk vertrekken mogten. 't Laatſte werdt hem toegeſtaan; doch 't eerſte geweigerd (*x*). Nogtans onderhieldt hy de vriendſchap met de Staaten, zendende, in 't volgende jaar, den Heer *Du Fay* aan hun af, om een verbond met hen te ſluiten. De Staaten van Holland toonden 'er zig terſtond genegen toe

(*w*) XXIX. *Boek*, *bl.* 66.
(*x*) Reſol. Holl. 2 *Maart* 1587. *bl.* 63.

toe (*y*). De algemeene Staaten insgelyks, mids zulks, met goedvinden der Koninginne van Engeland, geſchiedde. Sedert liet men den Koning van Navarre toe, zig van geſchut en andere krygsbehoeften, hier te Lande, te komen voorzien (*z*). Midlerwyl, hadden die van Guize zig meeſter gemaakt van Parys, en den Koning van Frankryk zelv' genoodzaakt, de Hoofdſtad zyns Ryks te ruimen (*a*). Hy ſloot toen een verdrag met hen, waarby hy hun verſcheiden' Plaatſen afſtaan moeſt (*b*). De hoon, dien zy hem aandeeden, ſtak hem nogtans zo zeer in den krop, dat hy den Hertog van Guize en den Kardinaal, deszelfs Broeder, in Wintermaand des jaars 1588, te Blois, deedt van kant helpen (*c*). Doch hierop verklaarde hun gantſche aanhang en de Stad Parys zig tegen hem. Hy zag zig, derhalve, genoodzaakt, zyne toevlugt te neemen tot den Koning van Navarre en de Hugenooten (*d*), en ondernam het beleg van Parys, met derzelver hulpe. Hy was op het punt van de ingezetenen tot onderwerping te noodzaaken, toen *Jakob Klement*, een Dominikaaner Monnik, hem, met een mes, in den buik griefde; aan welke wonde hy, des anderendaags, overleedt, op den tweeden van Oogſtmaand deezes jaars (*e*). Hy hadt den Koning 1589.

(*y*) Reſol. Holl. 6, 13, 24 *May* 1588. *bl.* 149, 159, 178.
(*z*) Reſol. Holl. 31 *Aug.* 1588. *bl.* 331.
(*a*) Boe XXIV. *Boek*, *bl.* 88 [271] *enz.*
(*b*) Boe XXIV. *Boek*, *bl.* 117 [308].
(*c*) Boe XXV. *Boek*, *bl.* 41-45 [366-373].
(*d*) Boe XXV. *Boek*, *bl.* 58-63 [391-398].
(*e*) Thuanus *Libr.* XCVI. *p.* 456.

1589. ning van Navarre benoemd tot zynen Opvolger, die den naam van *Henrik den IV.* aannam (*g*). De Guiziſche aanhang, den Hertog van Mayenne nu aan hun hoofd hebbende, weigerden hem te erkennen, en riepen, eerlang, den ouden Kardinaal van Bourbon, die thans in hegtenis zat, voor Koning uit, onder den naam van *Karel den X.* Wyders moeſt Koning Henrik, om de meeſte Grooten te voldoen, belooven, dat hy zig in den Roomſchen Godsdienſt zou laaten onderwyzen (*h*), dat is, met andere woorden, dat hy zig, eerlang, Roomſch-Katholyk zou verklaaren, gelyk hy, in 't jaar 1593, deedt. De binnenlandſche kryg duurde, ondertuſſchen, in Frankryk, en Koning Henrik zag zig genoodzaakt, beide Engeland (*i*) en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, van tyd tot tyd, aan te zoeken om onderſtand. Vanhier werden hem, op ernſtige aanbeveelinge van Prinſe Maurits, in Herfſtmaand deezes jaars (*k*), dertigduizend kroonen ter leen opgeſchooten (*l*). Ook bleef hy zig, hier, voorzien van verſcheiden' krygs- en mondbehoeften (*m*). De Koning van Spanje verklaarde zig, daarentegen, openlyk voor den gevangen Kardinaal, dien hy *Koning Karel den X.* noemde. De Guiziſche aanhang droeg Filips zelfs den titel op van *Beſchermer der Kroone van Frankryk* (*n*). De Hertog van Par-

(*g*) BOR XXVI. *Boek, bl.* 45-47 [463-466].
(*h*) *Vide* Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 10.
(*i*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 12, 13.
(*k*) Reſol. Holl. 23 *Aug.* 9 *Sept.* 1589. *bl.* 571, 612.
(*l*) BOR XXVI. *Boek, bl.* 53 [476], 62 [489].
(*m*) Reſol. Holl. 22, 23, 25 *Sept.* 1589. *bl* 624, 627, 629.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 17.

Parma zondt een goed deel volks naar Frankryk, welk zig by den Hertoge van Mayenne voegde (*o*). De burgerkryg in Frankryk hielp dus de Nederlanden aan ademtogt (*p*). Van deszelfs aanvang af, werdt de oorlog hier flaauwer voortgezet, van de Spaanſche zyde, en Prins Maurits kreeg, eerlang, gelegenheid, om merkelyke voordeelen te behaalen op de Spaanſchen. 1589.

Met Deenemarke viel, in den zomer deezes jaars, wederom eenig geſchil, over de verhooging der tollen op het Hout, welk, in Noorwegen, gelaaden werdt. De Staaten wendden, ſedert eenigen tyd, alles aan, wat in hun vermogen was, om de goede vriendſchap met *Deenemarke* te onderhouden. Zelfs hadden zy den tegenwoordigen Koning, *Chriſtiaan den IV*, die zynen Vader, Fredrik den II, in 't voorleeden jaar, opgevolgd was, door een plegtig Gezantſchap, welk den Graaf van Hohenlo aan 't hoofd hadt (*q*), over zyne komſt tot de kroon, geluk gewenſcht (*r*). Doch deeze heuſchheid voorkwam de moeilykheden niet, die, van tyd tot tyd, over den handel, ontſtonden. De Staaten van Holland, wier onderzaaten meeſt leeden, door het verhoogen der tollen, en door verſcheiden' knevelaaryen van 's Konings bedienden, vaardigden, in Zomermaand, eenen beleefden Brief aan Koning Chris- Verſchil met Deenemarke.

(*o*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 18-21 [516-521].
(*p*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 160.
(*q*) Reſol. Holl. 18, 31 *May* 1588. *bl.* 166, 189.
(*r*) Bor XXIV. *Boek*, *bl.* 107 [296]. XXV. *Boek*, *bl.* 45 [373].

1589. Chriſtiaan af (*s*), die, meen ik, niet geheel vrugteloos was.

De Vereenigde Staaten ondersteunen die van Geneve.

Op het einde van dit jaar, werden de Staaten der Vereenigde Nederlanden om onderſtand verzogt, door die van Geneve (*t*), welken, in 't voorleeden jaar, door Henrik den III, Koning van Frankryk, waren ingewikkeld, in eenen kryg met Emanuel Filibert, Hertog van Savoye, dien wy, in 't begin der Regeeringe van Koning Filips, als algemeenen Landvoogd deezer Landen, gekend hebben. De Hertog, verbonden met die van Bern, hadt het beleg geſlaagen voor de Stad. De algemeene Staaten ſchreeven aan de byzondere Geweſten, en bragten te wege, dat elk geweſt den Genevoizen, met eenige penningen, onderſteunde (*u*). In den Herfſt des volgenden jaars, toen de Stad op 't ſtrengſt belegerd was, beſlooten die van Holland haar nog twaalfduizend ponden over te maaken (*v*). De kryg duurde tot in 't jaar 1593, wanneer de Staaten van eenige Geweſten der Stad nog eenigen onderſtand in geld toeſtonden (*w*). Kort hierna, nam men, van wederzyde, het Beſtand aan, welk tuſſchen Koning Henrik den IV. en die van de *Ligue* of het Verbond geſlooten was. Doch toen, eenige jaaren laater, de Hertog

(*s*) Reſol. Holl. 7 *Juny* 1589. *bl.* 391.
(*t*) Reſol. Holl. 2 *Decemb.* 1589. *bl.* 773. 23 *Jan.* 1590. *bl.* 167.
(*u*) Reſol. Holl. 12 *Sept.* 1590, *bl.* 348. BOR XXVII. *Boek, bl.* 4 [497].
(*v*) Reſol. Holl. 9 *Octob.* 1590. *bl.* 414.
(*w*) Reſol. Holl. 31 *May* —— 5 *Juny* 1593. *bl.* 119. BOR XXX. *Boek, bl.* 65 [758].

tog van Savoye, aangezet, door den Paus en den Koning van Spanje, wederom eenige vyandlykheden aanving tegen Geneve, zondt de Stad, in 't jaar 1598, den *Heer de Sully* naar Holland, om nieuwen onderſtand, en kwytſchelding van den verleenden (*y*). De Staaten van Holland, die vierentwintigduizend ponden te vorderen hadden, konden, in Wintermaand, alleenlyk beſluiten, om de verloopen' Rente deezer ſomme kwyt te ſchelden, en om, tot onderhoud van een vendel knegten, op nieuws, twaalfduizend ponden eens toe te ſtaan, mids de andere geweſten Geneve, insgelyks, hielpen ondersteunen (*z*). Hoe 't hier verder mede afliep, is my, uit het Regiſter der Staatsbeſluiten, niet gebleeken. Sommigen melden, in 't algemeen, dat de Heer de Sully vergenoegd vertrok (*a*). Anderen, dat Holland der Stad de vierentwintigduizend ponden kwytſcholdt (*b*). Zeker is 't, dat zy toen ook, in de Vrede, te Vervins, tuſſchen Frankryk en Spanje getroffen, begreepen werdt (*c*). 1589.

XV.

Hoorn, Enkhuizen en Medenblik beweeren eene opperſte Regeerdeel-

Terwyl de Staaten dus meer en meer gemengd werden in buitenlandſche zaaken, was 'er een hevig geſchil ontſtaan, met eenige Steden van 't Noorderkwartier van Holland. De Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, gelegen binnen de aloude paalen van de Heerlykheid Weſtfriesland, oor-

(*y*) Reſol. Holl. 20, 25 *Juny*, 1 *July* 1598. *bl.* 194, 206, 236.
(*z*) Reſol. Holl. 23 *Decemb.* 1598. *bl.* 466.
(*a*) Meteren XX. *Boek*, *f.* 381.
(*b*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 59 [497].
(*c*) Meteren XX. *Boek*, *bl.* 381.

1589. deelden, dat de opperſte magt over deeze Heerlykheid, na de afzweering des Koonings van Spanje, aan haar vervallen was, met al zo veel regt, als de Staaten van Holland en van Zeeland zig de opperſte magt over hunne byzondere geweſten toeſchreeven. In gevolge van dit begrip, hadden zy, te gelyk met de andere Steden van het Noorderkwartier, ſterk geſtaan op de behoudenis van het byzonder Kollegie van Gekommitteerde Raaden, welk in den jaare 1573 eenen aanvang genomen hadt (*d*). Hier kwam 't ook van daan, dat men, in de onderhandelingen met Frankryk, in 't jaar 1585, Weſtfriesland afzonderlyk genoemd, en niet onder Holland vervangen wilde hebben (*e*). Zelfs hadden de drie Steden, in den jaare 1586, geld doen munten, met het opſchrift MONETA NOVA DOMINII WESTFRISIÆ, dat is, *Nieuwe munt der Heerlykheid Weſtfriesland* (*f*). En omtrent op den zelfden tyd, regtte de Graaf van Leiceſter, die deezen oord, daar hy, door middel van Sonoi, veel gezag hadt, gaarne tot een byzonder geweſt zou gemaakt hebben, een Kollegie ter Admiraliteit op, binnen Hoorn (*g*). François Maalzon, daarna aangeſteld tot *Syndicus* of Advokaat van Weſtfriesland, yverde zeer voor het afzonderlyk oppergezag van dit geweſt (*h*). Hy wilde wel gedoogen, dat Edam en Mon-

ring op zig zelven te zyn.

Maalzon yvert voor deeze meening.

(*d*) VI. *Deel*, *bl.* 450.
(*e*) XXIX. *Boek*, *bl.* 59. *Aant.* (1).
(*f*) VELIUS Hoorn, *bl.* 470. Handv. van Enkh. *bl.* 97.
(*g*) VELIUS Hoorn, *bl.* 472.
(*h*) Handv. van Enkh. *bl.* 98, 99.

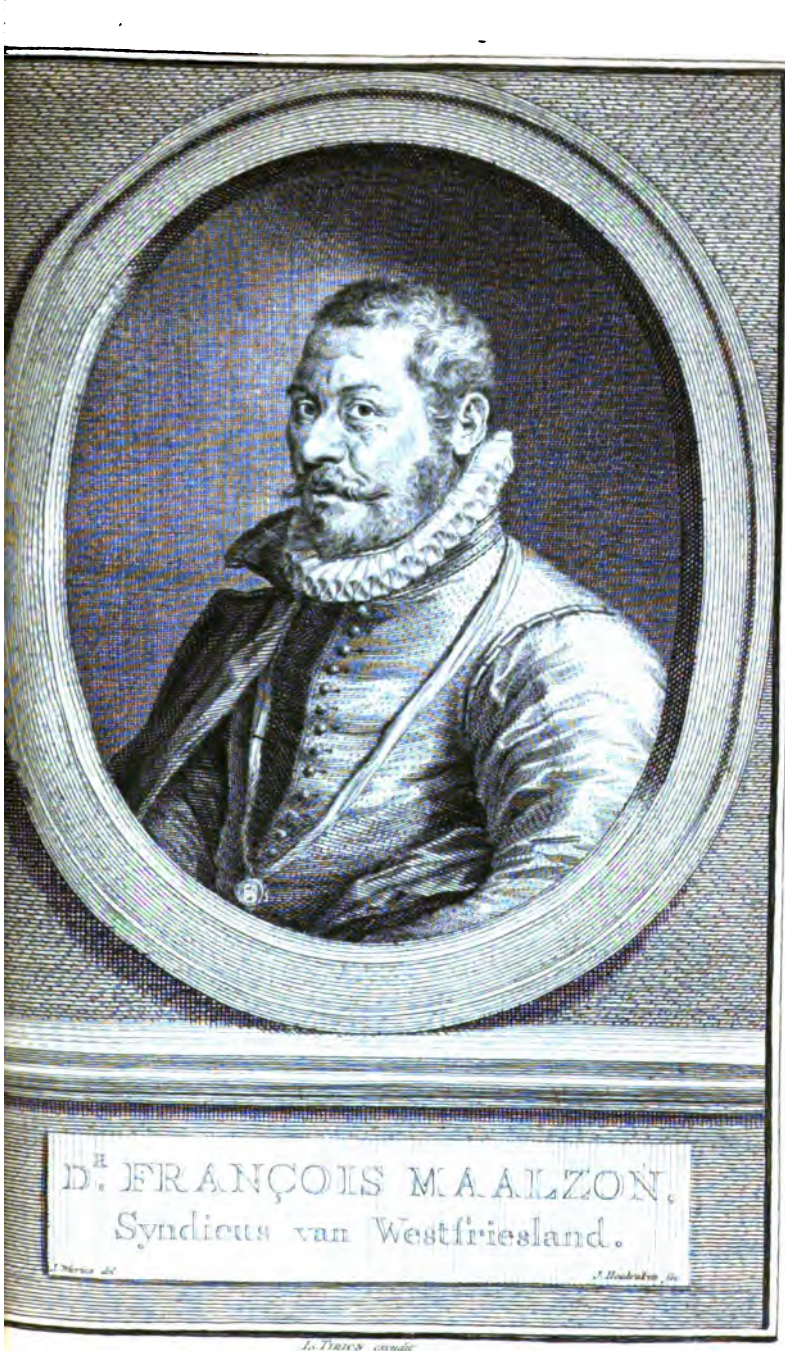

D.r FRANÇOIS MAALZON,
Syndicus van Westfriesland.

J. Thierus del. J. Houbraken fec.

Is. Tirion excudit

Monnikendam, als van den aanvang der beroerten af, met de drie Steden, vereenigd geweeſt zynde, ter Staatsvergaderinge van Weſtfriesland, zitting hadden; doch hy begeerde Purmerende, als eene byzondere Heerlykheid, uit te ſluiten van deeze Staatsvergaderinge. Ook moeſt, zyns oordeels, de oude Weſtfrieſche Stad Medenblik, in rang, na Enkhuizen volgen, niet na Edam en Monnikendam. Alkmaar wilde zig, zo ſommigen ſchryven (*i*), niet onder Weſtfriesland, maar onder Holland, gerekend hebben: hoewel anderen het tegendeel, uit ſchriften van deezen tyd, meenen te hebben ontdekt (*j*). Zeker is 't, dat deeze Stad, eene lyn trekkende met Edam, Monnikendam en Purmerende, beweerde, dat de zaaken blyven moeſten in den ſtaat, waarin zy, tot nogtoe, geweeſt waren. De drie Steden, daarentegen, verbonden zig onderling, in Hooimaand deezes jaars 1589, om het opperſt gezag van Weſtfriesland voor te ſtaan, en Maalzon, die zig verluiden liet, dat hy zynen dienſt wilde verlaaten, te handhaaven in het bewind, hem toevertrouwd (*k*). Maalzon hadt, onder anderen, voor, het getal der Gekommitteerde Raaden in 't Noorderkwartier te verminderen, of zelfs een afzonderlyk Kollegie voor de drie Steden op te regten. Hiervan gaf hy den Staaten van Holland kennis; die 't zeer vreemd vonden, en, van toenaf, nevens Prins Maurits, arbeidden, om

1589.

De Staaten van Holland en Prins

(*i*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 56 [481].
(*j*) Eikelenb. Alkm. *bl.* 16.
(*k*) Handv. van Enkh. *bl.* 98, 99.

1589. om de geſchillen in 't Noorderkwartier by te leggen (*l*). Zo ver liep eerlang de verwydering, dat de drie Steden noch bewilligden in de gemeene laſten, noch ter gemeene Dagvaarten verſcheenen (*m*). Eindelyk, beſlooten de Staaten, op eene Dagvaart, ten deezen einde, in Wynmaand, te Alkmaar, beſchreeven, ernſtelyk de hand te leggen aan het beſlegten der gereezen' geſchillen. Hier werdt den drie Steden vertoond „ dat Weſt-„ friesland, oulings, door 's Lands Graa-„ ven, met de wapenen, overwonnen zyn-„ de, onder Holland gebragt was; en dus „ geenszins voor een geweſt op zig zelve „ gehouden kon worden; dat men ook, met „ reden, het regt der Weſtfrieſche munte „ in twyfel zou konnen trekken"; met meer andere bedenkingen, die geſchaapen ſcheenen, verdere verwydering te zullen veroorzaaken. Doch de Prins en andere Gemagtigden, toen wederom tuſſchen beide getreden, troffen eerlang een verdrag, by voorraad, volgens welk het Kollegie, tot den eerſten van Bloeimaand aanſtaande, op den voorigen voet, blyven zou, mids voortaan de ſtemmen der drie Steden ſamen zo veel golden, als de anderen vier, en dat alle Ordonnantien, door eenen uit de drie en eenen uit de vier Steden, getekend zouden moeten worden, of anders kragteloos zyn (*n*). 't Verdrag was den twintigſten van Wynmaand getrof-

Maurits ſteeken zig in 't geſchil.

't Wordt bygelegd.

(*l*) Reſol. Holl. 30 *May* 1, 9 *Juny* 1589. *bl.* 364, 372, 397.

(*m*) Reſol. Holl. 4, 6, 13 *July*, 8 *Aug.* 1589, *bl.* 441, 455, 477, 532.

(*n*) Reſol. Holl. 20 *Octob.* 1589. *bl.* 671.

troffen. En ſchoon 't, alleen by voorraad, gemaakt was, heeft men 'er zig, ſedert, aan gehouden. De Advokaat Maalzon, die ſterkſt voor de opperſte magt van Weſtfriesland geyverd hadt, werdt, kort hierna, tot Raad nevens zyne Doorlugtigheid aangeſteld: waarmede zyn laſt als *Syndicus* ophieldt. Dit was eene der voornaamſte redenen, waarom het voorig geſchil niet verder geroerd werdt (*o*). De Weſtfrieſche Steden verſcheenen, terſtond na het treffen van 't verdrag, wederom in de Vergadering van Holland, en droegen in de gemeene laſten (*p*). 1589.

In het beſtier van de zaaken der Admiraliteit hier te Lande, kwam, in dit jaar, ook eenige verandering, die hier verdient gemeld te worden. De Graaf van Leiceſter hadt, in den jaare 1586, niet alleen, gelyk wy reeds gemeld hebben (*q*), een Kollegie ter Admiraliteit, te Hoorn, opgeregt; maar nog twee anderen, te Rotterdam en te Veere (*r*), zynde te Amſterdam, ſedert de omkeering des jaars 1578, de zeezaaken, door eenige Gemagtigde Raaden ter Admiraliteit, waargenomen, zonder dat 'er, tot nog toe, een vaſt Kollegie geweeſt was. Evenwel kreegen deeze Kollegien toen nog hunne volkomen' gedaante niet; ſchoon zy, niet lang hierna, in 't bewind raakten. Men nam, al in den aanvang des volgenden jaars, in overleg, om

XVI. Verandering in de Admiraliteits Kollegien.

(*o*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 56 [481].
(*p*) Reſol. Holl. 30 *Oct.* en 15 *Oct.* — 15 *Nov.* 1589. *bl.* 683, 738.
(*q*) Hier voor, *bl.* 322.
(*r*) Reſol. Holl. 17-19 *July* 1586. *bl.* 265. *Zie* ook Balen Dordr. *bl.* 407.

1589. om een Opper-Kollegie ter Admiraliteit in te ſtellen, waarvan Prins Maurits het hoofd zou zyn (*s*). Doch 't bleef by overleggen, tot in Zomermaand deezes jaars 1589. De algemeene Staaten ſtelden toen in een *Superintendent Kollegie ter Admiraliteit* over de Vereenigde Geweſten, beſtaande uit zyne Doorlugtigheid, als Admiraal-Generaal, en zes Raaden, gekooren uit Holland met Weſtfriesland, uit Zeeland, en uit Friesland; doch Gelderland en Utrecht behielden aan zig, om hunne Raaden, wanneer zy 't goedvonden, by deezen zes, te voegen (*t*). Men raadpleegde toen ook, om de ondergeſchikte Kollegien ter Admiraliteit op eenen goeden voet te brengen, en van bekwaame Leden te voorzien. Het Kollegie te Hoorn was, zo ik meen, na het einde van Leiceſters Regeeringe, naar Amſterdam overgebragt; alwaar men 't begeerde te houden. Doch dit mishaagde den Noordhollanderen, die 't wederom in hunnen oord wilden hebben, beweerende, dat het, * met loosheid, naar Amſterdam verplaatſt was (*u*). Amſterdam ſtondt het Noorderkwartier wel een Kollegie toe, mids het zelf zyn Kollegie behieldt: doch Hoorn, Enkhuizen en Medenblik dreeven ſterk, dat 'er te Amſterdam geen Kollegie zyn moeſt (*v*). De Prins begreep het anders, en ſtelde, in ieder der drie Kollegien, te Amſterdam, te Rotterdam en te Hoorn, vier

* *ſubreptivelyk.*

(*s*) Reſol. Holl. 30 *Jan.* 4 *Febr.* 6 *Maart*, 2 *Dec.* 1587. *bl.* 31, 39, 79, 333.
(*t*) BOR XXVI. *Boek*, *bl.* 33 [446].
(*u*) Reſol. Holl. 24 *Febr.* 1589. *bl.* 108.
(*v*) Reſol. Holl. 4, 9 *Maart* 1589. *bl.* 138, 160.

vier Raaden, voor den tyd van agt maanden, aan (*w*), welken tyd, naderhand, verlengd werdt (*x*). *Henrik Laurenszoon Spiegel*, Koopman te Amſterdam, geweigerd hebbende den laſt van Raad ter Admiraliteit te Hoorn te aanvaarden, werdt in eene boete, ten behoeve der arme Godshuizen in den Haage, veroordeeld (*y*). Het Opper-Kollegie ter Admiraliteit hadt, zo lang het in ſtand was, het voornaam bewind der zaaken, die, door de ondergeſchikte Kollegien, werden uitgevoerd. Deezen waren, in 't volgende jaar, reeds vyf in getal; en zaten toen te Rotterdam, te Amſterdam, te Hoorn, te Middelburg, en in Friesland (*z*). 1589.

Doch die van Zeeland hadden niet willen bewilligen in het Superintendent Kollegie ter Admiraliteit (*a*), waarvan, ten minſten onder anderen, oorzaak was, zeker geſchil met die van Holland, welk, omtrent deezen tyd, ontſtondt, en waarvan de grond nimmer geheellyk heeft konnen weggenomen worden. De Vereenigde Geweſten waren overeengekomen, om de uitgaande en inkomende Regten, alomme, te doen heffen op eenen eenpaarigen voet, en geene * Gelei- of † Verlofgelden te vorderen van goederen, die van een dier geweſten naar een ander vervoerd werden. Maar de Zeeuwen klaagden, ten

Verſchil met Zeeland, over het vorderen van de Regten der Admiraliteit.

* *Convoyen.*
† *Licenten.*

(*w*) Reſol. Holl. 7 *Maart* 1589. *bl.* 146.
(*x*) Reſol. Holl. 14, 28 *Nov.* 1589. *bl.* 732, 764. 13-20 *April*, 21-31 *May* 1590. *bl.* 33, 40.
(*y*) Reſol. Holl. 27 *Decemb.* 1589. *bl.* 794. *Zie* ook H. L. Spieghels Leeven *voor den* Hertſpieghel.
(*z*) Reſol. Holl. 4 *Jan.* —— 15 *Febr.* 1590. *bl.* 16.
(*a*) Reſol. Holl. 30 *Dec.* 1591. —— 24 *Jan.* 9-21 *Maart* 1592. *bl.* 12, 27.

1589. ten deezen tyde, dat de Hollanders verlofgeld vorderden van goederen, die uit Holland naar Zeeland werden gebragt. Onredelyk ſcheen dit, in den eerſten opſlag. Doch de Hollanders merkten, op de klagten der Zeeuwen, aan „ dat zy geen verlofgeld begeerden van goederen, die in Zeeland „ verbruikt werden; maar alleen van zulken, die, over Zeeland, naar vyandlyke „ of onzydige Plaatſen, werden, vervoerd. „ Dat zy, tot het invorderen van dit verlofgeld, bewoogen waren geworden, om „ dat Zeeland de gelei- en verlofgelden niet „ bragt in de kaſſe van 't gemeene Land, „ gelyk de andere geweſten deeden; en om „ dat men zig, aldaar, niet hieldt aan de „ gemeene lyſt van 's Lands Regten; maar, „ om neering te trekken, minder verlofgeld, dan de lyſt inhieldt, vorderde van „ goederen, die naar Frankryk en elders ge „ zonden werden (*b*)." 't Geſchil tuſſchen de twee geweſten kwam voor de algemeene Staaten, die, in 't eerſt, zeer neigden naar de zyde van Holland (*c*). Doch naderhand werdt geoordeeld, dat de zaaken, by voorraad, op den ouden voet, behoorden te blyven. 't Leedt nog eenen geruimen tyd, eer de hoofdzaak werdt afgedaan. Ik vind, dat die van Holland, by gelegenheid van deezen twiſt, aanmerkten, dat de gelei- en verlofgelden, in hun geweſt, een millioen had-

(*b*) Reſol. Holl. 31 *Oct.* 8, 10, 14 *Nov.* 1589. *bl.* 626, 712, 720, 729, 744. *Jan.* 1591. *bl.* 3.
(*c*) Reſol. Holl. 4 *Jan.* —— 15 *Febr.* 1590. *bl.* 2.

hadden opgebragt, en maar weinig minder in Zeeland (*d*). 1589.

De Heerlykheid van Woerden, die het Huis van Brunswyk in pandſchap bezeten hadt, werdt, in den Herfſt des jaars 1589, ten behoeve der Graaflykheid van Holland, verbeurd verklaard. De Staaten hadden, na de dood van Hertoge Erik van Brunswyk, die, op den zeventienden van Slagtmaand des jaars 1584, voorgevallen was (*e*), 't bewind deezer Heerlykheid aanvaard. Zyn' natuurlyken Zoon, *Willem van Brunswyk*, aan wien, en aan wiens Zuſter, *Katharina*, hy zyne Heerlyke goederen in Holland gemaakt hadt, ſedert ook overleeden zynde, verzogt Hertog *Julius van Brunswyk*, dat de Staaten het opzigt over deeze Heerlykheid, en over die van Liesveld en andere Brunswykſche goederen hier te Lande, ten behoeve van den regthebbenden, wilden blyven behouden; gelyk zy deeden (*f*). Hertog Julius overleedt, op den tweeden van Bloeimaand deezes jaars 1589 (*g*). Zyn Zoon en Opvolger, *Henrik Julius*, begeerde toen, dat de Staaten hem de Heerlykheden Woerden en Liesveld, met zekere Huizinge in den Haage, benevens de ontvangen' inkomſten deezer goederen, welken de Staaten ingehouden hadden, zouden overdraagen. Doch de Staaten begreepen, dat deeze goederen, na het affterven van Wil-

Handeling wegens Woerden en andere Heerlyke goederen van den Huize van Brunswyk.

(*d*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 3 [494].
(*e*) Bor XIX. *Boek*, *bl.* 40 [507].
(*f*) Reſol. Holl. 7, 15 *Aug.* 1585. *bl.* 454, 478. 6 *April* 1587. *bl.* 100.
(*g*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 45 [463].

1589. Willem van Brunswyk, op deszelfs Zuſter, Katharina, vervallen waren. Deeze nu was met *Andreas Doria* getrouwd, die den Koning van Spanje, tegen de Staaten, diende: uit welken hoofde, de Heerlykheden en goederen van den Huize van Brunswyk, hier te Lande, allen verbeurd verklaard werden. Men liet den Hertoge de vryheid wel, om zig, hier, tegen deeze verbeurdverklaaring, van de gewoone middelen van Regte te bedienen (*b*). Doch ik vind niet, dat hy deeze zaak vervolgd heeft, voor 't jaar 1593, wanneer hy den voorgaanden eiſch vernieuwde. Ten zelfden tyde, deedt Katharina van Brunswyk, die toen Weduwe was van Andreas Doria, de Staaten, om de Brunswykſche goederen, voor haar zelve, verzoeken. De Staaten beſlooten toen, den Hertoge handligting der zelven aan te bieden, mids hy borg ſtelde voor de wedergeeving, wanneer de Weduwe bewees, dat zy eene natuurlyke Dogter van Hertoge Erik was, 't welk hy ontkend hadt: hoewel de Staaten, in zulk een geval, hun regt nog voorbehielden tegen haar, als gehuwd geweeſt zynde met eenen vyand deezer Landen (*i*). De Graaf van Hohenlo, ſedert, het regt verkreegen hebbende, welk Hertog Henrik Julius op de Brunswykſche goederen in Holland gehad hadt, bragt zo veel te wege by de Staaten, dat zy hem dezelven afſtonden. Zyne Weduwe, *Maria van Naſſau*, met welke

(*b*) Reſol. Holl. 3 *Octob.* 2 *Nov.* 1589. *bl.* 650, 694.
(*i*) Reſol. Holl. 6-18 *Sept.* 9-20 *Nov.* 1593. *bl.* 140, 160.

ke hy, in 't begin des jaars 1595, getrouwd was (*k*), heeftze, nog na zynen dood, be- 1589.
zeten (*l*). Doch het Pandſchap van Woerden is, in den jaare 1617, afgeloſt, en deeze Heerlykheid wederom, met de Graaflykheid van Holland, vereenigd geworden.

De Regeering van Holland en Zeeland was, na 't vertrek van Leiceſter, nog op geenen vaſten voet gebragt. Men begreep, dat het Kollegie van Gekommitteerde Raaden in Holland herſteld diende te worden, en dat men Prinſe Maurits meer gezags, dan hy, tot nog toe, geoefend hadt, behoorde op te draagen. Ook moeſt de eenigheid onder de Gewеſten bewaard, en middelen beraamd worden, om de geſchillen tuſſchen de Steden, bekwaamlyk, af te doen. Deeze en diergelyke zaaken hielden de Staaten van Holland, in deezen jaare 1589, dikwils bezig (*m*). Doch men kwam, omtrent eenigen derzelven, niet voor den aanvang des volgenden jaars, tot een beſluit. De Staaten van Holland en Weſtfriesland ſtelden toen twee Kollegien aan, een tot het beleid der zaaken van Regeeringe, genoemd het *Kollegie van Gekommitteerde Raaden, nevens zyne Doorlugtigheid;* en een, tot het beleid der zaaken van belaſtinge en geldmiddelen, blootelyk het *Kollegie van Gekommitteerde Raaden* genoemd. Het eerſtgemelde Kollegie beſtondt uit

XVII. Opregting van twee Kollegien van Gekommitteerde Raaden, in Holland. 1590.

(*k*) Boek XXXI. *Boek*, *bl.* 89 [893].
(*l*) Reſol. Holl. 23 *Juny* 1610. *bl.* 26. Boek XXX. *Boek*, *bl.* 58 [748] enz.
(*m*) Reſol. Holl. 3-22 *July*, 7-14 *Aug.* 15 *Nov.* 1589. *bl.* 554, 557, 558, 737.

1590. uit den Prinſe en vier Raaden, en diende op een Berigtſchrift, welk den twee-entwintigſten van Louwmaand was vaſtgeſteld (*n*). Het Berigtſchrift voor het ander Kollegie, welk uit negen Raaden beſtondt, was, op den zelfden dag, beraamd (*o*). Voorts arbeidde men, om Utrecht, gelyk voorheen, met Holland en Zeeland, onder eenen Stadhouder, te brengen, waartoe de Advokaat Oldenbarneveld, die met Thin, Heermaale en andere Stigtſchen verſtand hieldt, zeer veel vlyts aanwendde. In Sprokkelmaand, droegen de Staaten van 't Stigt Prinſe Maurits het Stadhouderſchap op. Het Berigtſchrift, waarnaar hy aannam te regeeren, werdt, eerlang, door hem, getekend en beëedigd. Hy beloofde, by het zelve „ Utrecht te zullen beſtieren, als een byzonder Geweſt, en de Wet, in de Steden, te „ zullen ſtellen, by raade en believen der „ Staaten. Doch in de Stad Utrecht, alleenlyk, by raade en believen van zulken „ uit de Staaten, die in dezelve tegenwoordig zouden zyn. Voorts zou hy de Staaten ook kennen, in 't begeeven van Ampten (*p*)." Omtrent deezen tyd, werdt Prins Maurits ook vereerd met het Stadhouderſchap van Overyſſel. De Raaden van Staate hadden geoordeeld, dat zy, hier, de verkiezing van eenen Stadhouder moeſten doen uit

Prins Maurits wordt Stadhouder van Utrecht Overyſſel en Gelderland.

(*n*) Reſol. Holl. 16, 22 *Jan.* 1590. *bl.* 134, 152. BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 12 [506].
(*o*) Reſol. Holl. 17, 22 *Jan.* 1590. *bl.* 136, 137. BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 13 [509].
(*p*) BOR XXVII. *Boek*, *bl.* 14 [510], 16 [512].

uit eene benoeming van drie Perſoonen door de Staaten van Overyſſel, in gevolge van het verdrag, met de Koninginne van Engeland, in 't jaar 1585, gemaakt (q). Doch die van Overyſſel bragten hiertegen in, dat zy dit verdrag nimmer hadden aangenomen, verzoekende, wyders, dat de algemeene Staaten den Stadhouder, dien zy verkooren hadden, laſtbrief verleenen wilden, op derzelver naam (r): gelyk, ſedert, geſchiedde. Prins Maurits werdt, na 't overgaan van Zutfen, op gelyke wyze, tot Stadhouder van Gelder en Zutfen verkooren, door de Staaten des Landſchaps. Hy ontving van deezen zyn Berigtſchrift, en van de algemeene Staaten zynen Laſtbrief, in Bloeimaand des volgenden jaars (s): en zag zig dus Stadhouder van vyf der Vereenigde Geweſten. 1590.

XVIII. Schets van den tegenwoordigen ſtaat der Regeeringe der Vereenigde Nederlanden.

Omtrent deezen tyd, kreeg de Regeering deezer Landen byna dezelfde gedaante, die zy, ſedert, altoos, onder het Stadhouderlyk bewind, gehad heeft; waarom wy agten, dat het hier de regte plaats is, om den ſtaat derzelve beknoptelyk te beſchryven. Zulk eene beſchryving zal van dienſt zyn, om den Leezer 't vervolg deezer Hiſtorie beter te doen verſtaan.

De Vereenigde Nederlanden waren, omtrent deezen tyd, zes in getal, Gelderland met Zutfen, Holland met Weſtfriesland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Overyſſel: ſchoon

Verandering in dezelve, na den afſtand

(q) *Zie* XXIX. *Boek*, *bl.* 96.
(r) Reſol. Holl. 8 *Febr.* 1590. *bl.* 211.
(s) *Zie* Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 515 van den *tweeden Druk*. XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [533].

1590. van Leiceſter.

ſchoon eenige Steden van ſommigen deezer Gewesten nog in de magt van Spanje waren. Groningen en de Ommelanden zyn hier, eerſt in 't jaar 1594, bygekomen. Deeze gewesten en verſcheiden' anderen waren, ſchoon onder verſchillende titels, nogtans allen, door Keizer Karel den V, en na hem, door zynen Zoon, Filips, beheerd geweeſt, en werden, hierom, en om dat zy, met de andere Nederlanden, aan elkanderen grensden, dikwils aangemerkt, als ſamen één gewest uitmaakende. Het Utrechtſch Verbond van den jaare 1579 vereenigde verſcheiden' van deeze gewesten zo naauw, dat zy, gelyk het, in 't hoofd van dit Verbond, uitgedrukt wordt, maar één Landſchap ſcheenen. Voor en na de afzweering van Koning Filips, hadt Willem, Prins van Oranje, en na deszelfs dood, de Graaf van Leiceſter het hoog bewind over deeze gewesten gevoerd. De laatſte met merkelyke tegenkanting der Staaten, met naame van Holland, die oordeelden, dat hy zyn gezag te wyd uitſtrekte, ten nadeele van 's volks vryheden. De Staaten dan, geleerd door de ervaarenis, vonden, na zyn vertrek en afſtand, geraaden, de opperſte magt over de Landen onder veelen te verdeelen: en een' nieuwen Regeeringsvorm in te ſtellen, die veiliger ſcheen voor de gemeene vryheid, ſchoon hy, in ſommige gelegenheden, gevaarlyker bevonden is voor de eendragt (*t*). Op dat egter de Gemeente, gewoon 's Lands hoo-

(*t*) GROTII Annal. V. *p.* 103.

hooge Regeering te zien in handen van eenen Vorſt, die 't ontzag der zelve wiſt te bewaaren, en de liefde der Landzaaten te verwekken tot 's Lands beſt, een voorwerp van agtinge, voor 't gezigt, hebben mogt, droeg men Prinſe Maurits de waardigheid op van Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van verſcheiden' geweſten, en plaatſte hem aan 't hoofd van den Raad van Staate, die, onder Leiceſter, 't hoog bewind over de algemeene Regeeringe plagt te hebben. Zulke treflyke Ampten zetten den Prinſe groot aanzien by, ſchoon Prins Willem, zyn Vader, die tot *Hoofd en hoogſte Overheid* verheeven geweeſt was, boven hem, uitgeſteken hadt, in waardigheid en vermogen; en ſchoon men den Landvoogd Leiceſter ook meer gezags hadt opgedraagen. Maar 't gene het Stadhouderſchap aan gezag verlooren hadt, hadt het gewonnen, aan gunſt der Gemeente. Eerampten en vergiffenis kwamen van den Stadhouder: laſten en ſchattingen van de Staaten, die daarenboven nog de wyt kreegen van de tegenſpoeden; terwyl de eer der overwinningen den Kapitein-Generaal opgedraagen werdt (*u*). De luiſter en roem der opperſte magt vertoonden zig dus meeſt in den Stadhouder. De Staaten droegen 'er egter den naam van, en hielden den klem derzelve, doorgaans, in handen. 1590.

Stadhouder Kapitein en Admiraal-Generaal.

Twyfelagtig ſcheen het egter, ten deezen tyde, of deeze opperſte magt, in de Staaten Verſchil over de opperſte magt in

(*u*) Grotii Annal. V. *p.* 101.

1590. ten van elk Geweſt, moeſt geplaatſt worden,
De Vereenigde Nederlanden. dan of menze zoeken moeſt, by de algemeene Staaten, en deezen als de opperſte magt der Vereenigde Geweſten met elkanderen aanmerken. De algemeene Staaten zelven ſchynen zig ſomtyds zo te hebben aangemerkt. Kort na de dood van Prinſe Willem, verklaarden zy, *toen te zyn de hoogſte Overheid van den Lande* (v). Ook ſchynt men, in ſommige Geweſten, 't ſtuk, dikwils, dus te hebben ingezien, en hierom laſtbrieven, tot zulk een voornaam Ampt, als dat van Stadhouder was, van de algemeene Staaten verzogt te hebben. Men dagt, vermoedelyk, dat, gelyk Keizer Karel en Koning Filips, die Heeren van alle de Nederlanden geweeſt waren, Stadhouders in de byzondere gewesten plagten te ſtellen, dit nu, door de algemeene Staaten, behoorde te geſchieden; als aan welken, uit hoofde van het Utrechtſch Verbond, ook bewind toekwam, over het gene den Vereenigden Geweſten, met elkanderen, aanging. Maar in andere Landſchappen, vooral in Holland, werdt dit anders begreepen. De opperſte magt was, oordeelde men, na 't afzweeren van Filips, vervallen aan de Staaten der byzondere Landſchappen, die, zelfs toenze onder éénen Heer ſtonden, naar verſchillende wetten en gebruiken, en als onderſcheiden' Heerlykheden of Vorſtendommen, geregeerd werden. Sterk dreef men dit gevoelen, ten tyde van

(v) Reſol. Gener. 3 *Aug.* 1584. *by* Bor Auth. Stukk. II. *Deel, bl.* 52.

van Leiceſter, toen alle de geweſten niet eens waren, over het gezag, welk hy zig, met regt, aanmaatigen mogt. De Advokaat Oldenbarneveld ſtondt toen zeer op de opperſte magt der byzondere Geweſten: waardoor 't gezag van Leiceſter en van den Raad van Staate geenen kleinen krak kreeg. En, gelyk het den menſch eigen is, zyn gevoelen in uiterſten te dryven; Maalzon, zo als wy boven (v) zagen, beweerde zelfs, dat Weſtfriesland, op zig zelf, eene oppermagtige Heerlykheid uitmaakte. 't Gevoelen, dat de opperſte magt over de byzondere geweſten by de Staaten van elk Geweſt huisveſt, heeft ook den meeſten ingang gevonden, en is, doorgaans, by de ſchranderſte kenners van deezen Staat, voor gegrond aangezien (w) 1590.

Wie de Staaten der byzondere Gewesten zyn.

De Staaten der byzondere Geweſten nu beſtaan niet in de Gemagtigden ter Staatsvergaderinge; maar in het gantſche lighaam der Edelen en Steden. De eerſten worden vertoond en vervangen, door den beſchreeven Adel, die, gemeenlyk, de Dagvaarten bywoont; de anderen, door de Raaden of Vroedſchappen van elke ſtemmende Stad, uit welken, een' of meer Gemagtigden ter Dagvaart gezonden worden. En deeze Edelen en Gemagtigden der Steden vertoonen, vergaderd zynde, de Staaten van den Lande. Zy worden, op gewoone, of, des noods, op buitengewoone tyden, op zekere punten, be-

(v) Bladz. 322.
(w) *Vide* C. v. Bynkershoek Quæſt. Jur. Publ. *Libr.* I. *Cap* XXIII. *p.* 165.

1590. Holland, Zeeland en Friesland, vyf K
gien ter Admiraliteit ingeſteld, en nog e
opperſt Kollegie, boven deezen vyf, waarv
zyne Doorlugtigheid het Hoofd was. Doc
dit laatſte bleef niet lang in ſtand (*b*). En i
't jaar 1597, werden de vyf Kollegien ook
afhanglyk gemaakt van de algemeene Sta
ten, daar zy, te vooren, afhingen van d
byzondere Geweſten. Zy kreegen toen e
nieuw Berigtſchrift, dat, ſchoon ſlegts
voorraad, en voor den tyd van een jaar
geven (*c*), tot heden toe, nog niet ver
derd is. Wy ſpreeken niet van de algeme
en byzondere Reken- en andere Kamer
van veelerlei Amptenaars, in deeze Lan
Wy beoogen, alleenlyk, een kort berig
geeven van den tegenwoordigen ſtaat v
Lands Regeeringe; waartoe deeze ſchet
zo wy agten, zal konnen volſtaan. Nu he
vatten wy den afgebroken draad der geſchie
denisſe.

Yver van Prinſe Maurits om den ſtaat des Lands te beveſtigen.

Van den aanvang deezes jaars af, begon
zig een gunſtiger beloop der dingen te on
dekken. De vyand, verzwakt, door
onderneeming op Engeland, en, van nieuw
ingewikkeld in den Franſchen kryg, was bu
ten ſtaat geraakt, om den oorlog, in de N
derlanden, met ernſt, door te zetten. Prins
Maurits hadt zig, daarentegen, van den tyd
af, dat hem 't opperbeleid des oorlogs toe-
vertrouwd was, zo zeer bevlytigd, in de oe-
fening der Krygskunde, dat hy 'er, ſchier
da-

(*b*) *Zie* Reſol. Holl. 14-23 *Decemb.* 1593. *bl.* 161.
(*c*) Groot-Plakaatb. II. *Deel, kol.* 1529.

MAURITS,
Prins van Oranje,
Stadhouder van Gelderland, Holland,
Zeeland, Utrecht en Overyssel.

A. Schouman del. naer't Origin. van Mierevelt. J. Houbraken fec.

Le Blon excudit

dagelyks, in vorderde, boven verwagting. 1590.
Voortvaarend en wakker, in 't voortzetten zyner zaaken, wiſt hy den vyand, dikwils, eenen kans af te zien, en deszelfs aanſlagen te verydelen. De geringſte dingen zelven ontſlipten zyner opmerkinge niet. Hy hieldt de veſtingen in behoorlyken ſtaat van tegenweer, en bezorgde, dat alomme goede wagt gehouden werdt. Zonderling bedreeven toonde hy zig, in het uitkippen der bekwaamſte Legerplaatſen. Het ſtormtuig hieldt hy, in belegeringen, altoos by der hand. Het krygsvolk, tot hiertoe, zeer onbedreeven in veldſlagen en aantaſten van ſterkten, leerde hy, uit eigen' oefening, op eene nieuwe wyze, te paarde ryden, de gelederen bewaaren, ſpys met zig voeren, en aan loopgraaven en borſtweeringen arbeiden. Zyn Leger werdt, eerlang, eene oefenſchool, daar, inzonderheid na dat hem 't geluk des oorlogs begon mede te loopen, de uitheemſche adel de Krygskonſt kwam leeren (*d*). Kortom, hy heeft de zaaken der Vereenigde geweſten tot eenen ſtand van vaſtheid en veiligheid gebragt, waarvan zyn Vader weinig meer dan de grondſlagen hadt beginnen te leggen.

XIX. Karel van Heraugiere verraſt het Kaſteel van Breda, door

't Verraſſen van Breda was de eerſte zyner gelukkige onderneemingen, in de Lente deezes jaars. Karel van Heraugiere hadt, op aanraading van Graave Filips van Naſſau, den aanſlag overlegd met Prinſe Maurits; en *Lambert Charles*, een' wakker krygsman, ver-

(*d*) Grotii Annal. V. *p.* 112.

1590. middel van een Turfschip.

verkooren, om dien, nevens hem, uit te voeren. *Adriaan Janszoon van Bergen* was gewoon turf en brandhout te leveren op 't Kasteel te Breda, en voer, op wederzydsch vrygeleide, geduuriglyk, af en aan. Van het Turfschip van deezen man vondt men geraaden zig te bedienen. Tegen het einde van Sprokkelmaand, verkoor Heraugiere omtrent zeventig soldaaten, uit verscheiden vendels, met welken hy zig, des nagts, te Zevenbergen, in 't Turfschip begaf, zonder van iemant gezien te worden. Het schip was met eene zoldering van planken, in 't midden, voorzien, en boven bedekt met turf. Veel ongemaks leedt het volk, op deezen korten togt, zo door koude en honger, als door tegenwind, die te wege bragt, dat men, langer dan twee dagen, op ééne plaats, moest blyven leggen. Eindelyk, genaakte men 't Kasteel, en kwam binnen de laatste boom; die terstond agter 't schip geslooten werdt. Hier kwam een Korporaal het schip bezigtigen; doch zo onagtzaam, dat hy geen onraad vernam. 't Was een geluk, dat niemant zig toen openbaarde, door hoesten, waarmede veelen, egter, de gantsche reize door, zeer gekweld geweest waren. Een, die 't niet myden kon, boodt zynen spitsbroederen zyn leeven aan, op dat zy ook het hunne niet verliezen mogten (e). De Italiaansche bezetting van 't Kasteel, gebrek aan brandstof beginnende te krygen, sleepte het schip, dat aan den grond geraakt was

(e) Reyd VIII. *Boek*, bl. 162.

hip, in't jaar 1590.

was en een lek gekreegen hadt, op den der- 1590.
den van Lentemaand, door 't ys, naar binnen. Terſtond viel men aan 't loſſen, tot zo ver zelfs, dat de ſoldaaten, in 't ſchip, het daglicht, door de reeten der zolderinge, begonden te ontdekken, wanneer de Schipper en zyne knegts, zig gelaatende vermoeid van werken te zyn, het verder ontlaaden uitſtelden, tot 's anderendaags. Ter middernagt, doch niet zonder maaneſchyn, deedt Heraugiere de knegten, die reeds verdrietig begonden te worden, en morden, dat men hen op de ſlagtbank bragt, uit het Turfſchip treeden, terwyl men ſterk aanhieldt met pompen, waardoor de ſchildwagt belet werdt, het gerugt, dat de knegten maakten, te hooren. Terſtond, werdt de wagt overvallen en afgemaakt, de overige bezetting gedreeven tot in 't binnenſte van 't Kaſteel, daar *Paulo Antonio Landſavechia*, een onbedreeven jongeling, in 't afzyn zyns vaders, geboodt. Deez' onderneemt eenen uitval, met zesendertig man, die meeſt allen verſlaagen werden. De burgers, dreigende op 't Kaſteel in te ſtorten, werden, door 't volk van Heraugiere, met musketten, afgekeerd. De Graaf van Hohenlo en Prins Maurits zelf, 't gelukken des aanſlags vernomen hebbende, naderden de Stad, met een groot deel des Legers, rukten 't Kaſteel in, en dreigden, van daar, de Stad te overvallen, die toen de plondering afkogt, voor twee maanden ſolds, ten behoeve der verraſſeren. Ondertuſſchen, was de bezetting gevlugt. Maurits deedt eene deftige intre-

1590. de in zyne Vaderlyke erfenis, nam den inwooneren den eed van getrouwheid af, en gaf Heraugiere 't bevel over de Stad, in welke eene bekwaame bezetting van ruitery en voetvolk gelaaten werdt. De Roomſchen behielden 'er eene openbaare Kerk; de anderen werden den Hervormden ingeruimd (*f*). Maurits ſchreef, zonder uitſtel, om voorraad van krygs- en mondbehoeften naar Holland, alzo hy wel voorzag, dat Parma terſtond zyn werk maaken zou van het herwinnen der veſtinge. Ook werdt zy ſpoedig voorzien van het noodige (*g*). De ſchipper en zyne twee knegts werden, door de Staaten, met een geſchenk in gereeden gelde, en met een jaargeld voor hun leeven begiftigd. Ook kreeg ieder ſoldaat, die in 't Turfſchip geweeſt was, boven de twee maanden ſolds, eenen gouden penning, ter waarde van vyfentwintig guldens (*h*). De Advokaat Oldenbarneveld, die, in deezen aanſlag, ook zeer veel gearbeid hadt, werdt vereerd met eenen ſchoonen vergulden kop, waarop de gantſche geſchiedenis, konſtelyk, gedreeven was (*i*). Ter gelegenheid van de geboorte zyns Zoons, *Willem*, ſchonken de Staaten van Holland, die over den Doop geſtaan hadden, hem, wat laater, tot eene Pillegave ook eenen kop van zeshonderd guldens, en aan zynen Zoon eene Lyfrente van tweehonderd guldens 's jaars (*k*).

De

(*f*) BOR XXVII. *Boek, bl.* 22-25 [522-527].
(*g*) Reſol. Holl. 5, 6 *Maart* 1590. *bl.* 280, 281.
(*h*) Reſol. Holl. 16 *Maart* 1590. *bl.* 308.
(*i*) BOR XXVII. *Boek, bl.* 25 526.
(*k*) Reſol. Holl. 10 *Nov.* 1590. *bl.* 470, 471.

De Hertog van Parma, van Spa en Aken, te Binch in Henegouwen, te rug gekeerd, ſtondt gereed, om, met een Leger, naar Frankryk te trekken, tot onderſteuning der *Ligueurs* of Verbondelingen (*l*), toen hy de tyding ontving van het inneemen van Breda. Terſtond gaf hy Graave Karel van Mansfeld bevel, om zig wederom meeſter te maaken van de Stad. Mansfeld berende haar, nog voor het einde van Lentemaand, ſloeg eene ſchans op de Merk, by het Dorp ter Heide, en bemagtigde Zevenbergen, dat deerlyk geplonderd werdt. In Bloeimaand, viel hy aan op de ſchans van Noorddam, by Zevenbergen, binnen welke Matthys Held geboodt, die hem zo wakker te keer ging, dat hy, eerlang, afwyken moeſt. Prins Maurits, midlerwyl, om hem van Breda af te trekken, toog, met vierduizend knegten en weinige paarden, naar de Betuwe, als hadt hy eenen aanſlag op Nieuwmegen in den zin gehad. Mansfeld, geenen kans ziende om Breda met geweld te winnen, verliet, eindelyk, de Stad (*m*), volgde Prins Maurits, en ſloeg zig, omtrent Nieuwmegen, tuſſchen de Maaze en Waale, neder. Maurits bleef in de Betuwe, met zyn Leger; doch hieldt den Waalſtroom met ſchepen, en deszelfs oever met krygsvolk bezet, tot aan de plaats toe, daar 'er de Maas in valt. Zelfs wierp hy eene ſchans op, tegen Nieuwmegen over, dieſtigt den naam kreeg van *Knodſenburg*; waar mede

1590.

Mansfeld belegert Breda.

wint Zevenbergen.

verlaat Breda.

Maurits Knodſenburg.

(*l*) Boek XXVII. *Boek*, *bl.* 18 [516].
(*m*) Boek XXVII. *Boek*, *bl.* 21 [527] enz.

1590. mede een groot deel van den Zomer geſleeten werdt (*n*).

Parma trekt naar Frankryk.

Tegen 't einde van den zelven, toog Parma, op uitdrukkelyk bevel des Konings, met het grootſte deel zyns Legers, naar Frankryk, laatende 't hoog bewind der Nederlandſche zaaken in handen van Graave Pieter Ernſt van Mansfeld, wiens Zoon Karel 't voornaam beleid des Oorlogs opgedraagen werdt. Doch hy hadt geenen laſt om iet te onderneemen: maar moeſt het overſchot des Legers terſtond in de vaſte Plaatſen verdeelen (*o*). Schoone gelegenheid gaf dit Prinſe Maurits om 't platte Land, tot Duitſchland toe, al-omme, af te loopen. Ook bemagtigde hy, in Herfſt- en Wynmaand, met een klein Leger, het Huis te Hemert, de ſchanſen Telshout en Crevecoeur, benevens het Huis te Heel of Hedel en de ſchans ter Heide (*p*), daar de bezetting van Breda en Bergen op Zoom, kort te vooren, eenen vergeefſchen aanval op gedaan hadt. Nog vielen hem Steenbergen (*q*) en de ſchans te Roozendaal in handen (*r*). De Burgery van Venlo dreef, omtrent deezen tyd, 's Konings bezetting ter Stad uit, ſchoon zy den Graave van Mansfeld ſchreef, dat zy, desonaangezien, zyner Majeſteit getrouw blyven wilde (*s*).

Maurits wint verſcheiden Sterkten.

Venlo verjaagt 's Konings bezetting.

XX. De Ryks-

Midlerwyl, vernam men, by gerugte, dat Duit-

(*n*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 3 [532] *enz.*
(*o*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [534] *enz.*
(*p*) Reſol. Holl. 12 *Octob.* 1590. *bl.* 418.
(*q*) Reſol. Holl. 18 *Octob.* 1590. *bl.* 426.
(*r*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 4 [533], 8 [539], 14 [548].
(*s*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 12 [544].

Duitſchland zig ten oorloge toeruſtte, om het ſchenden van den Ryksbodem, beide op de Spaanſchen en Staatſchen, te wreeken. Doch de raadpleegingen der Kreitſen, die voor hertiger beſluit deeden dugten, liepen uit, op eene bezending aan den Hertoge van Parma en aan de algemeene Staaten. Parma, die de Duitſche gezanten ontving, terwyl hy reisvaardig was naar Frankryk, gaf trots beſcheid op hunne klagten, dryvende, onder anderen, dat zy de geleeden' ſchade gaarne behoorden te draagen, om datze hun, tot voorſtand van den ouden Godsdienſt, aangedaan was. Maar by de Staaten, daar zy de inruiming van 's Graavenwaard en andere Sterkten op den Duitſchen bodem, en opening van de ſtroomen den Ryn en de Eems vorderden, werden zy beſcheidener bejegend. „ Men weet, hier, „ de rampen, die Duitſchland geleeden hadt, „ eeniglyk, aan de geweldenaaryen der „ Spanjaarden, waardoor de Nederlanders „ gedrongen waren geworden, tot het op„ vatten der wapenen. Men verſchoonde „ het afloopen der Duitſche grenzen, met „ de gewoone balddaadigheid der Krygs„ knegten, die zig, door het gezag der O„ verſten, nooit geheellyk liet beteugelen. „ 't Regt op 's Graavenwaard was betwiſt„ baar; doch 't werdt, hoe 't 'er ook mede „ wezen mogt, alleenlyk tot verdediging „ der grenzen, ingehouden. De overige „ Sterkten wilde men gaarne ruimen. Doch „ de ſtroomen te openen hieldt men niet

1590. vorſten klaagen over 't ſchenden van den Duitſchen bodem.

Antwoord der Staaten.

„ vei-

1590. „ veilig, alzo zy, terſtond, door den vyand, „ bezet zouden worden (*t*)." Met dit antwoord, waarop, eerlang, het overleveren eeniger afgelegene Sterkten volgde, werden de gezanten afgevaardigd (*u*). De Steden Keulen en Luik deeden, ten deezen tyde, ook eene bezending aan de Staaten, om gelyke reden. De Aartsbiſſchop Ernſt van Beyeren was Heer van beide deeze Steden, en de Staaten hadden den Oud-Keurvorſt Truchſes, tegen hem, onderſteund. Nu beloofdenze Keulen volle veiligheid, zo de Stad zig, van haaren kant, onzydig hieldt. Maar Luik, dat zig dikwils vyandig getoond hadt, werdt ſcherper bejegend. 't Slot was, nogtans, dat de Stad op de vriendſchap der Staaten hoopen mogt, zo zy zig dezelve waardig maakte (*v*). Doch diergelyk antwoord werdt, naderhand, dikwils, op diergelyke klagten, gegeven; alzo de vyandlykheden tegen de Duitſche volken, beide van de Staatſche en Spaanſche zyde, bleeven duuren, naar dat ieder volk, uit moedwil of vreeze, te veel helde, naar de eene of de andere partye. De Hertog van Parma ruimde geheel geene Sterkten op den Duitſchen bodem; ſchoon hy zulks beloofd hadt te zullen doen, wanneer de Staaten hem zouden voorgegaan zyn. Hierover vielen klagten van onze zyde; doch zy vonden geenen ingang, 't welk den Staaten

(*t*) *Zie* Reſol. Holl. *4-15 Sept.* 1590. *bl.* 76.

(*u*) BOR XXVIII. *Boek, bl.* 12 [544] *enz.* METEREN XVI. *Boek, f.* 292 *verſ.*

(*v*) BOR XXVIII. *Boek, bl.* 11 [543]. XXIX. *Boek, bl.* 16 [622] *enz.* METEREN XVI. *Boek, f.* 294 *verſ.*

ten te meer vlet gaf, om zig zelven regt te doen, door de wapenen. Midlerwyl, drong Keizer Rudolf de II. de Staaten, ten deezen tyde, en ſedert, dikwils, tot het aangaan van eene vrede met Spanje; doch, alzo men, hier, uit onderſchepte Brieven (w), ontdekt hadt, dat Koning Filips nog even zeer verbitterd bleef tegen de Onroomſchen, leende men geheel geene ooren aan 's Keizers vermaaningen. 1590.

XXI. Verdugo bemagtigt Ementil. Groningen benaauwd door Graave Willem.

Verdugo, eenige hulp uit Brabant gekreegen hebbende, taſtte, in Zomermaand, de ſchans te Ementil aan, en vermeeſterdeze, by verdrag. Graaf Willem, die nogal niet afliet, Groningen te benaauwen, ſloeg zig, eerlang, te Kollum neder, niet verre van den vyand; die egter niet geraaden vondt, hem, in zyn voordeel, aan te taſten (x). Ten deezen tyde, werden twee Spaanſche ſoldaaten onthalsd, die beleeden hadden, uitgemaakt te zyn van Verdugo, om Graaf Willem van kant te helpen (y). Wegens de aangelegenheid van Groningen, binnen welke Stad, de Staatſchen heimelyk verſtand hielden, met eenigen uit de Wet, hadt men zelfs de Koningin van Engeland onderrigt; en zy hadt Brieven herwaards gezonden, waarby zy de Stad van haare gunſt en beſcherming verzekerde, zoze de Staatſche zyde koos (z); doch daar verliepen nog omtrent vier jaaren, eer dit gebeurde.

Te-

(w) Reſol. Holl. 27 *Dec.* 1590. *bl.* 507, 512, 514, 515. Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 34. Bor XXVIII. *Boek, bl.* 48 [539].
(x) Bor XXVIII. *Boek, bl.* 4 [533].
(y) Reyd VIII. *Boek, bl.* 163.
(z) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 40, 32.

1590. Tegen 't einde des jaars, keerde Parma te rug uit Frankryk, daar 't hem gelukt was, Parys, welk, door Koning Henrik den IV, ſtrengelyk belegerd werdt, te ontzetten. Doch de Gemeente in Frankryk mistrouwde hem zo zeer, dat men zyne bezetting ter geener Stede wilde inneemen, zo dat hy genoodzaakt was, zyne benden, midden door 's vyands Leger, te rug te leiden. Op zyne te rugkomſt, vondt hy de bezetting van verſcheiden' Steden aan 't muiten, by gebrek van betaaling. De Staaten hadden van dit ongemak ook bevinding gehad, in dit en in het voorleeden' jaar, en de bezettingen van Tiel (*a*), van Liefkenshoek (*b*), van Schenkenſchans (*c*) en van Zwartſluis (*d*), aan 't muiten zien ſlaan. Doch deeze beweegingen waren ſpoedig en gelukkig geſtild. In de Spaanſche Nederlanden, hadden zy zwaarer gevolgen. De bezettingen van Dieſt, Leuven en Heerentals ſtonden op tegen de Overſten, en bragten de gantſche Brabantſche Kempen onder brandſchatting, plonderende en verwoeſtende al 't platte Land in deezen oord, zo deerlyk, als of 'er de vyand huisgehouden hadt (*e*). 't Liep eenen geruimen tyd aan, eer zig de muitende menigte bevredigen liet (*f*). De Hertog van Parma zondt, kort na zyne herwaardskomſt, den *Prins van Askoli*, met eenige benden, naar Frankryk, tot

Parma keert uit Frankryk te rug.

Muitery onder 't Krygsvolk.

(*a*) Bor XXV. *Boek*, *bl.* 51 [322].
(*b*) Bor XXVI. *Boek*, *bl.* 57 [482].
(*c*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 14 [509].
(*d*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 21 [521].
(*e*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 15 [548].
(*f*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 29 [565].

tot ondersteuning van den Hertoge van Mayenne. De Staaten hadden, daarentegen, vyf Oorlogsschepen in zee gebragt, tot bescherming der kusten van Normandye en Bretagne, zynde zy, door Koning Henrik, berigt geworden, dat Filips bezig was, om eene Vloot uit te rusten, met welke hy 't op deeze kusten gemunt hadt. De Heer van S. Aldegonde, die, dus lang, buiten openbaare bediening, geweest was, bekleedde, ten deezen tyde, de waardigheid van Gezant der algemeene Staaten aan het Fransche Hof (*g*). Naderhand, te rug gekeerd, werden hem agthonderd ponden toegelegd, voor 't gene hy, wegens agterstallen van zyne wedde, tot den jaare 1582 toe, te vorderen hadt (*h*). Ook werdt hy, in 't jaar 1594, door de algemeene Staaten, op eene wedde van vierentwintighonderd guldens, in 't jaar, behalve driehonderd guldens, voor huishuur, aangesteld, om den Bybel, uit het Hebreeuwsch, over te zetten (*i*). Doch dit werk is, met zynen dood, die, op 't einde des jaars 1598, voorviel, blyven steeken (*k*). 1590. De Staaten beschermen de kusten van Bretagne. Aldegonde in Frankryk.

Met Engeland, viel, dit jaar, weinig byzonders te handelen. De Koningin hadt eene groote menigte kleederen, hoeden en schoenen, voor haar Krygsvolk, herwaards gezonden, welken zy, zonder 't betaalen der gewoonlyke regten, dagt in te voeren, waartoe de Staaten niet verstaan konden. Hierover, XXII. Handel met de Koninginne van Engeland.

(*g*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 11, 12 [543, 544].
(*h*) Resol. Holl. 29 *April* 1594. *bl.* 109.
(*i*) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 74 [574].
(*k*) Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 62 [510].

1590. over, en over andere zaaken van klein belang, viel eenig geſchil. Voorts, bleeven de Staaten dringen op het voltallig houden der Engelſche hulptroepen (*l*). Ook bragten zy te wege, dat de Koningin, in Bloeimaand, eene verklaaring uitgaf, waarby zy de beweegingen, die, op haaren naam, of, zo men voorgaf, ten haaren dienſte, eenigen tyd herwaards, verwekt waren, veroordeelde; de ingezetenen, te gelyk, vermaanende, tot gehoorzaamheid aan 's Lands Overheid (*m*).

De Agent Ortel ſterft.

Joachim Ortel, die, veele jaaren, Agent der Staaten van Holland, te Londen, geweeſt was, overleedt, op den derden van Wynmaand deezes jaars (*n*). Noël van Karon, Heer van Schoonewal, bekleedde, naderhand, zyne plaats (*o*).

De Staaten van Holland koopen de Heerlykheid van Woudrichem en Altena.

Vrouw Walburg, Weduwe van den Graave van Nieuwenaar en Meurs, zig, na haars Mans overlyden, met veele ſchulden bezwaard vindende, beſloot, de Heerlykheid der Stede Woudrichem en des Lands van Altena, haar, door haaren eerſten Man, den Graave van Hoorne, nagelaaten, voor tweeënnegentigduizend guldens, te verkoopen aan de Staaten van Holland, die, hierdoor, deeze Heerlykheid, welke men, ſomtyds, beweerd hadt, tot Brabant te behooren, met Holland vereenigden. De opdragt geſchiedde, voor Leenmannen der Graaflykheid van Holland, op den tweeden van Wynmaand, met

(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 27, 29, 30, 33, 39, 42.
(*m*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 35.
(*n*) Reſol. Holl. 6 *Octob.* 1590. *bl.* 410 *in marg.*
(*o*) Boek XXVIII. *Boek*, *bl.* 20 [555].

met de gemeene plegtigheid van de overleveringe van eenen halm (*p*). 1590.

De voordeelen, door de Vereenigde Staaten, dit jaar, op den vyand, behaald, kwamen niet in vergelyking, by de overwinningen des jaars 1591, waarin wy nu treeden moeten. De Hertog van Parma hadt zyne Krygsmagt moeten verdeelen, en grootendeels naar Frankryk zenden. Het overſchot was, by mangel van betaalinge, onwillig, om te dienen, en, op verſcheiden' Plaatſen, zelfs in Groningerland en in den Gelderſchen oord, aan 't muiten geſlaagen. Men hieldt voor zeker, dat het Spaanſche Leger nooit in zulk eenen ſlegten ſtaat geweeſt was, als tegenwoordig (*q*). De voorſpoed des jongſten Krygstogts gaf den Staaten ook merkelyken moed. Graaf Willem van Naſſau hadt hun, reeds voor eenigen tyd, geraaden, niet meer verweerender maar aanvallender wyze, te oorloogen (*r*). Ook hadt de Koningin van Engeland hen en Prins Maurits ernſtelyk aangeſpoord, om eenen inval in Vlaanderen te doen (*s*). En zy, die, te vooren, naauwlyks in ſtaat waren geweeſt, om hunne eigene grenzen te beſchermen, lieten zig nu, door deeze aanſpooringen, en, door de gelegenheid, opwekken, om den vyand, op de zynen, aan te taſten. De Raad van Staate hadt, op 't einde des jaars, den ſtaat van Oor-

Voordeelige ſtaat der Vereenigde Gewesten.

(*p*) Reſol. Holl. 13-20 *Apr.* 21-31 *May*, 2, 8 *Octob.* 1590. *bl.* 35, 42, 405, 412. Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 19 [553].
(*q*) Bor XXVII. *Boek*, *bl.* 27 [531].
(*r*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 160.
(*s*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* I. *p.* 45.

1590. Oorlog, voor 't volgende jaar, ingeleverd, en geraamd, dat men, boven omtrent twintigduizend man, die de Staaten, tegenwoordig, in dienſt hadden (*t*), nog drieduizend knegten en driehonderd Paarden moeſt ligten. De geweſten hadden zig tamelyk gereed getoond, om te bewilligen in de kos-
1591. ten, die hiertoe vereiſcht werden. Zy ſtonden zelfs Koning Henrik den IV. wederom een' onderſtand toe van honderdduizend guldens, om welken hy hen, in Louwmaand, door zynen Gezant *Paul Chouart*, *Heere van Buzanval*, verzogt hadt (*u*). Hun eigen Leger werdt zo wel voorzien, dat het in ſtaat geraakte, om, met de naderende Lente, iets van gewigt te onderneemen.

XXIII. Zutfen door Prinſe Maurits gewonnen.

De vyandlyke bezettingen langs den Yſſel hielden de Veluwe en 't Stigt onder brandſchatting. Men vondt, derhalve, geraaden, de Steden en Sterkten, die de Spaanſchen hier inhadden, met meer gewelds dan tot nog toe geſchied was, aan te taſten. Terwyl Maurits, wien een goede Krygsraad, en eenigen uit den Raade van Staate bygevoegd waren, met het Leger der Staaten, uit agtduizend knegten en tweeduizend paarden beſtaande, in aantogt was naar Zutfen, gelukte het den Ridder François Vere, wien nu 't bevel over 't Engelſch Krygsvolk opgedraagen was, de ſchans tegen over deeze Stad, by verraſſing, in te neemen, op den drieentwintigſten van Bloeimaand.

(*t*) Reyd VIII. *Boek*, *bl.* 161.
(*u*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 14 [547], 16 [550] *enz.*

maand. Eenige weinigen van zyn volk hadden zig vermomd, in boeren- en boerinnenkleederen, en waren, veinzende met eenige goederen te vlugten voor het naderend Leger, ter ſchanſe ingelaaten: daar zy, terſtond, de bezetting overweldigd hadden (v). 1591.

Des anderendaags, vertoonde Prins Maurits zig voor Zutfen, daarmen hem in 't geheel niet verwagtte, alzo hy, te vooren, verſpreid hadt, dat hy Geertruidenberg, of eenige Stad in Brabant belegeren wilde, en om den vyand te mompen, een ſtuk wegs, de Maaze langs getrokken was. De bezetting van Zutfen was gering, en de Stad ſlegt voorzien van mondbehoeften. Graaf *Joan Filips van Valkenſtein*, die den Oud-Keurvorſt Truchſes gediend hadt, werdt, in eenen uitval der belegerden, doorſchooten. Prins Maurits, de Stad, driemaal, uit al 't geſchut, hebbende doen beſchieten, eiſchteze, daarna, op, haar, te gelyk, het uiterſte dreigende, zo zy 't aangebooden verdrag niet aannam. Men verzogt tyd van beraad. 't Werdt geweigerd. Waarop de Stad zig terſtond overgaf, op den dertigſten van Bloeimaand. De bezetting bedong den vryen uittogt: de Stad behoudenis van voorregten. In 't ſtuk van den Godsdienſt, zou men haar, gelyk de andere Steden der Vereenigde Geweſten, handelen (w). Op deezen voet, gingen daarna de Steden gemeenlyk over: waarom wy 't noodeloos rekenen, zulks geduuriglyk te herhaalen. Van

(v) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 25, 26 [561, 562].
(w) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 26 [562].

1591. Van Zutfen, rukte Prins Maurits, zonder toeven, naar Deventer, dat beter verſterkt, bezet en voorzien was. Graaf Herman van den Berg geboodt binnen deeze Stad. De Prins egter, uit eenige vlugtelingen, berigt bekomen hebbende, dat de bezetting oneenig, en de voorraad zo groot niet was, als men gewaand hadt, maakte zig, op 't ſpoedigſte, meeſter van de toegangen, en deedt, daarna, de Stad heviglyk en lang beſchieten en beſtormen, daar veelen, van wederzyde, onder ſneuvelden. De belegerden en Graaf Herman, wien een Spanjaard, ten onregte, nagegeven hadt, dat hy zig, met zynen Neeve, Prinſe Maurits, verſtondt, weerden zig dapperlyk. Voor den tweeden ſtorm nogtans, gaf de Stad zig over, by verdrag, op den tienden van Zomermaand (*x*).

Ook Deventer.

Hy belegert Groningen.

Zulke gelukkige beginſels ſpoorden den Prins tot verdere onderneemingen aan. Op 't ſterk aanhouden der Friezen, deedt hy 't Leger trekken, over de veenen en moerasſen van Drente, naar Groningen, welke Stad, met een beleg, gedreigd werdt. Maar Verdugo, den aantogt der Staatſchen vernomen hebbende, hadt zig, na 't bezetten van Koeverden en Steenwyk, in de Voorſtad van Groningen, gelegerd. Ook liep het gerugt, dat Parma zig gereed maakte, tot het ontzet van Groningen. De Prins dan, bevroedende, dat het verder benaauwen der Stad haar ligtelyk noodzaaken zou, tot het ontvangen van Verdugos Leger binnen haare

(*x*) BOEK XXVIII. *Boek, bl.* 27 [563] *enz.*

re muuren, waarna zy niet te bemagtigen zou zyn; ook bedugt voor de aankomſt van Parma, beſloot, maar zes dagen na zyne aankomſt, op te breeken van voor de Stad (y). Hy benaauwde haar egter zeer, door het inneemen der omleggende ſterkten, den Opſlag, Ementil en Lettebert. Zelfs maakte hy zig meeſter van de ſchans Delfzyl, welker veſtingwerken, ſedert, merkelyk verbeterd werden (z). Doch Verdugo, loerende op gelegenheid, om de Stad te voorzien van voorraad, herwon Slogteren, eene der zwakſte ſchanſen, waardoor haar een weg uit Weſtfaalen naar de Bourtange geopend werdt (a). 1591. Doch verlaat het wederom.

De Hertog van Parma was, inderdaad, op weg geſlaagen, om Groningen te ontzetten; doch hy werdt afgeſchrikt van den togt, door de woeſtheid der wegen, en wendde zig, ſedert, naar den Waalkant, daar hy 't beleg ſloeg voor de nieuwe ſterkte Knodſenburg, tegen over Nieuwmegen, die, door *Gerard de Jonge*, een' wakker' krygsman, met zeshonderd bezettelingen, verdedigd werdt. Oktaaf, Graaf van Mansfeld, ſneuvelde voor deeze veſting. Prins Maurits, die, na 't verlaaten van Groningen, 't oog op Steenwyk geworpen hadt, vernam zo dra 't beleg van Knodſenburg niet, of hy ſpoedde zig derwaards, en trok, by Arnhem, de Betuwe in, vanwaar hy den belegerden, door tekenen en boden, kennis gaf van zyne aankomſt. Parma belegert Knodſenburg.

(y) Boek XXVIII. *Boek*, *bl.* 29, 30 [566, 567].
(z) Boek XXVIII. *Boek*, *bl.* 31, 32 [568, 569].
(a) Boek XXVIII. *Boek*, *bl.* 35 [573].

1591. Van Zutfen, rukte Prins M
toeven, naar Deventer, d
bezet en voorzien was.
den Berg geboodt bin
Prins egter, uit eenig
bekomen hebbende,
nig, en de voorra
men gewaand ha
digste, meester
daarna, de Sta
en bestormen
onder sneuv
Herman,
nagegeve
ve, Pri … uden, die
dappe … onderdvyfenveer-
tans. … enhonderdvyfendertig
den … terd waren, ook naar de
… gen trekken, en begaf zig, eer-
p … driehonderd vaartuigen vol volks,
… and, naar 't Land van Waas, daar
… g eerst van de schansen in deezen oord,
… toen, binnen vyf dagen, van de Stad Hulst
meester maakte, op den vyfentwintigsten
van Herfstmaand. 't Land van Waas, een
vrugtbaar gewest, werdt het Krygsvolk ter
plonderinge overgegeven, tot dat de opgezetenen beloofden, brandschatting te zullen
betaalen; die zy egter, na dat Mondragon,
Bevelhebber van 't Kasteel van Antwerpen,
kort hierop, de sterkten om Hulst herwonnen hadt, wederom weigerden. De Stad,
bin-

Ook Deventer.

Hy belegert Groningen.

(l) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 31, 32, 33, 34 [568, 569, 570, 571].

de Graaf van Solms 't bevel 1591.
ns in de magt der Staaten
Bevelhebber van Ooſt- Verſcheiden' Sterkten veroverd' door de Staatſchen.
maand, de ſchans te
rhand, veroverd,
n; doch zy werdt,
veel-ſterker
aater, hadt
te Turn-

nu XXIV.
ygs. De Prins wint Nieuwmegen.
genheid
alten. Vee-
, reeds tot ver-
, nu zes jaaren gelee-
elling van eenige weini-
ue gekooren hadt. Doch de
idt zo goede wagt, dat de Stad,
elyk verſtand met eenigen van bin-
iet te winnen was. Men moeſt dan
iten, tot eene belegering. De Prins, 't
volk, in alleryl, wederom geligt hebbende
uit de winterlegeringen, ſpoedt zig naar Gelderland, en ſlaat, met twaalf vendelen, onder Graave Willem Lodewyk, verſterkt zynde, 't beleg voor de Stad, omtrent het midden van Wynmaand. Die van binnen hoopten, in 't eerſt, op ontzet van Verdugo, wien, na 't ſcheiden van Parmas Leger, de zorg voor Gelderland aanbevolen was. Doch verneemende, dat hy gebrek aan volk hadt, en

(c) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 34, 35, 36 [572, 573, 574].
(d) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 19 [554].
(e) BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 21 [556].

1591. komst. Een hoop Ruiters, door Parma afgezonden, om 't Leger der Staatschen te onderkennen, werdt gelokt in eene hinderlaage, en grootendeels afgemaakt: 't welk zo veel schriks baarde in Parmas Leger, dat hy, terstond, opbrak van voor Knodsenburg, en zyn volk naar de winterlegeringen zondt (*b*). De spyt, dien hy hierover gevoelde, en eenige onheusche bejegeningen, hem aangedaan te Nieuwmegen, veroorzaakten hem, zo men wil, eene nieuwe onpasselykheid, die hem wederom naar Spa deedt verreizen.

Breekt op van voor de schanse.

Maurits valt in 't Land van Waas, en bemagtigt Hulst.

Maurits, die 't oog op Nieuwmegen hadt, welk, mids de hoogte der Waale, thans nog niet aangetast kon worden, deedt, om den vyand te misleiden, zyne benden, die toen, op zesduizendnegenhonderdvyfenveertig knegten en vyftienhonderdvyfendertig paarden, gemonsterd waren, ook naar de winterlegeringen trekken, en begaf zig, eerlang, met driehonderd vaartuigen vol volks, uit Zeeland, naar 't Land van Waas, daar hy zig eerst van de schansen in deezen oord, en toen, binnen vyf dagen, van de Stad Hulst meester maakte, op den vyfentwintigsten van Herfstmaand. 't Land van Waas, een vrugtbaar gewest, werdt het Krygsvolk ter plonderinge overgegeven, tot dat de opgezetenen beloofden, brandschatting te zullen betaalen; die zy egter, na dat Mondragon, Bevelhebber van 't Kasteel van Antwerpen, kort hierop, de sterkten om Hulst herwonnen hadt, wederom weigerden. De Stad, bin-

(*b*) Boek XXVIII. *Boek, bl.* 31, 32, 33, 34 [568, 569, 570, 571].

binnen welke, de Graaf van Solms 't bevel hadt, bleef nogtans in de magt der Staaten (c). *Eduard Norrits*, Bevelhebber van Ooſtende, hadt, in Lentemaand, de ſchans te Blankenberg, ſtormenderhand, veroverd, geſlegt en wederom verlaaten; doch zy werdt, daarna, van de Spaanſchen, veel-ſterker herbouwd en bezet (d). Wat laater, hadt de bezetting van Breda de Sloten te Turnhout en te Weſterlo bemagtigd (e). 1591. Verſcheiden' Sterkten veroverd' door de Staatſchen.

Na 't overgaan van Hulſt, en toen nu Gelderland ontbloot was van vyandlyk Krygsvolk, oordeelde Prins Maurits de gelegenheid ryp, om Nieuwmegen aan te taſten. Veele Ingezetenen neigden, hier, reeds tot verandering, alzo de Stad, nu zes jaaren geleeden, ſlegts door beſtelling van eenige weinigen, Parmas zyde gekooren hadt. Doch de bezetting hieldt zo goede wagt, dat de Stad, door heimelyk verſtand met eenigen van binnen, niet te winnen was. Men moeſt dan beſluiten, tot eene belegering. De Prins, 't volk, in alleryl, wederom geligt hebbende uit de winterlegeringen, ſpoedt zig naar Gelderland, en ſlaat, met twaalf vendelen, onder Graave Willem Lodewyk, verſterkt zynde, 't beleg voor de Stad, omtrent het midden van Wynmaand. Die van binnen hoopten, in 't eerſt, op ontzet van Verdugo, wien, na 't ſcheiden van Parmas Leger, de zorg voor Gelderland aanbevolen was. Doch verneemende, dat hy gebrek aan volk hadt, en XXIV. De Prins wint Nieuwmegen.

(c) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 34, 35, 36 [572, 573, 574].
(d) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 19 [554].
(e) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 21 [556].

1591. en de Stad nu, door het hevig ſchieten, en het werpen van granaaten en andere vuurwerken, in 't uiterſte gevaar ziende gebragt, ontzakte den meeſten de moed. Sommigen, ſtoffende op 's Konings magt, vleiden zig, nogtans, met ontzet, dat uit Friesland en Vlaanderen verwagt werdt. Maar 't gemeen, ſchielyk ſamengerot, ſtoof ten Raadhuize op, en drong daar, met kragt van redenen, op het overgeeven der Stad; waartoe eindelyk, op den eenentwintigſten van Wynmaand, beſlooten werdt. De Prins verſtelde 'er terſtond de Regeering, behoudende, naderhand, geduurende den oorlog, de magt van het verkiezen der jaarlykſche Wethouderſchap aan zig, die anders aan de Gilden plagt te ſtaan. De bezetting trok uit, met alle tekenen van eere. Doch de vrye oefening van den Roomſchen Godsdienſt, welke men begeerd hadt, werdt afgeſlaagen (*f*). Met het overgaan deezer Stad, de eerſte in rang onder de Gelderſche Steden, was gantſch Gelderland byna overoverd. Prins Maurits, het Krygsvolk, voor goed, gezonden hebbende naar de winterlegeringen, keerde te rug naar Holland, daar hy, van grooten en kleinen, met de uitbundigſte tekenen van eerbiedenis en vreugde, ontvangen werdt. Men merkte hem niet ſlegts aan als 's Lands beſchermer; maar als den uitbreider der gemeene grenzen, en in- en uitheemſchen zagen zyn beleid en wakkerheid, in zulke jonge

Hy verſtelt 'er de Regeering.

(*f*) BOR XXVIII. *Boek, bl.* 36, 37, 38, 39, 42 [574, 575, 576, 577, 582]. REYD IX. *Boek, bl.* 174.

ge jaaren, niet dan met de hoogſte verwon- 1591.
dering. Het bemagtigen van zulke treffe-
lyke Steden, als den Prinſe, dit jaar, in
handen gevallen waren, maakte de Staaten
genoegzaam meeſter van de ſtroomen, en
beveiligde een voornaam gedeelte van den
handel en ſcheepvaart der Ingezetenen. Ge-
duurende den winter en 't volgend voorjaar,
werden, van wederzyde, nog eenige aan-
ſlagen ondernomen; van de Staatſchen op
Geertruidenberg, Maaſtricht en Sluis; van
de Spaanſchen op Breda: doch zy mislukten
allen (*g*). De oorlog in Frankryk ging,
midlerwyl, zynen gang. Henrik den IV. de
Koningin van Engeland, om eenigen onder-
ſtand in volk, verzogt hebbende, bewoog
zy de Staaten, in 't voorjaar, om tweeduï-
zend Engelſchen, van hier, naar Frankryk,
te voeren: waarvoor, in Bloeimaand, nieuwe
benden, uit Engeland, herwaards werden
overgeſcheept (*h*).

In Holland, was het ſtuk der Kerkelyke XXV.
Regeeringe, tot nog toe, op geenen vaſten De Staa-
voet gebragt. Wy hebben, te vooren (*i*), ten van
meer dan eens, aangetekend, dat de Ker- Holland
ken-ordeningen, in de Sinoden, ontworpen, doen ee-
den Staaten niet gevielen, vooral, om dat, ne Ker-
daarby, der Overheid te weinig gezags ge- kenorde
laaten werdt, over de verkiezing der Ker- ontwer-
ken-Dienaaren. Hierom hadden de Staaten, pen.
al voor eenige jaaren, geraaden gevonden,
zelven de hand te leggen aan het ontwerpen
ee-

(*g*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 16 [615]. Grot. Hiſt. *Libr.* II. *p.* 159.
(*h*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 21 [555].
(*i*) VII. *Deel*, *bl.* 337. en XXX. *Boek*, *bl.* 153.

1591. eener Kerken-orde: waartoe zy, in den jaare 1582, eenigen uit hun, nevens die van den Hoogen Raade, gemagtigd hadden. Deezen leverden, in 't volgende jaar, een ontwerp in (*k*), welk toen, en ſedert, mids den byſteren ſtaat van 's Lands zaaken, den moord des Prinſen van Oranje, en de bezwaarlyke tyden van Leiceſter, niet tot ſtand gebragt was. De Advokaat Oldenbarneveld, dien 't bovenal verdroot, dat dit ſtuk dus ſloerde, en die zelf de hand gehad hadt, in 't ontwerp van den jaare 1583, riedt de Staaten, omtrent deezen tyd, dit ontwerp, door agt Gemagtigden uit hunne Vergadering en uit de Geregtshoven, en door agt Predikanten, te doen overzien, en in orde brengen: gelyk, in Sprokkel- en Lentemaand deezes jaars 1591, geſchiedde. Men meende dus den Kerkelyken genoeg te hebben toegegeven, door het opſtel ook aan hun oordeel te onderwerpen. 't Werdt, overzien en in orde gebragt zynde, aan de Geregtshoven gezonden, die het goed keurden. De Edelen en meeſte Steden zouden 'er ook niet tegen gehad hebben; doch Delft, Gouda, Rotterdam, Hoorn en Medenblik hielden, dat 'er den Kerkelyken te veel gezags in gegeven werdt. Dit zag, voornaamlyk, op de verkiezing der Predikanten, die, by de ontworpen' Kerkenordening (*l*), geſteld was aan

(*k*) *Zie* Reſol. Holl. *by* BOR Auth. Stukk. III. *Deel*, *bl.* 6-8.

(*l*) *Zie* dezelve *by* BOR XXVIII. *Boek*, *bl.* 22 [557] en *in de* Reſol. Holl. 23 *April* —— 7 *May* 1591. *bl.* 31 *enz.* verg. BOR Auth. Stukk. III. *Deel*, *bl.* 8, 9, 10, 11.

aan een gelyk getal van Gemagtigden uit de Regeeringe der Steden en Dorpen en uit de Kerkenraaden of Klaſſen. Van de andere zyde, ſtieten de Kerkelyken zig ook aan verſcheiden' punten, met naame, aan een, waarby der Overheid eenige kennis over de Kerkelyke tugt en ban werdt toegeſtaan. Ook begeerden zy, dat de Kerkenorde, zo zy al by alle de Steden aangenomen werdt, niet in gebruik gebragt zou worden, dan na dat zy, in eene Provinciaale Sinode, zou zyn goedgekeurd. En men heeft, naderhand, beweerd, dat de Stad Amſterdam, hiervoor, insgelyks, geſtemd zou hebben, ſchoon zulks, in de aantekeningen der Dagvaarten, niet gemeld wordt (*m*). De Kerkenorde werdt, derhalve, niet beveſtigd door de Staaten, onaangezien de Advokaat Oldenbarneveld, die dit werk dus verre voortgezet hadt, daarop, naderhand, nog dikwils, bleef aanhouden (*n*). 1591.

die niet bevestigd wordt.

De gelukkige Krygstogt deezes jaars hadden Staaten der Vereenigde Geweſten zo veel moeds gegeven, dat zy, op hunne Vergadering in den Haage, die in Slagtmaand aangevangen werdt, ernſtige beſluiten namen, tot het voortzetten van den oorlog, in het volgende jaar (*o*). De vier Geweſten, Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, die, tot nog toe, alleen den laſt des gemeenen krygs droegen, hebbende de anderen ge-

De Staaten beſluiten tot het voortzetten des oorlogs.

(*m*) Grot. Verantw. *Cap.* VII. *bl.* 80.
(*n*) Bor XXVIIII. *Boek*, *bl.* 21 [556] *enz.* Brandt Reform. I. *Deel*, *bl.* 685, 771.
(*o*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 42 [582].

1591. genoeg te doen, met hunne eigene beſcherming, bragten hunne *Conſenten*, op den ſtaat
1592. des oorlogs, ook ſpoedig in. Holland bewilligde, omtrent den aanvang des volgenden jaars, voor zyn aandeel, in tweehonderdduizend guldens ter maand, tot de gewoone, en nog negenhonderdduizend guldens, tot de buitengewoone laſten des oorlogs (*p*), en ik meen, dat de drie andere geweſten het voorbeeld van Holland, kort hierna, volgden. Prins Maurits deedt, in 't voorjaar, een reisje naar Overyſſel, naar Gelderland, naar Breda, en naar Zeeland, om orde te ſtellen op verſcheiden' zaaken, en om de geweſten, tot het vaardig bewilligen in de noodige laſten des krygs, te beweegen (*q*).

XXVI. Krygsbedryven in Frankryk.

Henrik de IV, verſterkt met twintig vendelen voetvolks, hem, door de Staaten, toegeſchikt, en met eenige Duitſche regementen, hadt nu 't beleg geſlaagen voor Rouan. Derwaards begaf zig, diep in de Lente, de Hertog van Parma, met eene aanzienlyke magt, om de Plaats te ontzetten: 't welk hem gelukte. Toen ſloeg hy den weg op naar Parys, omtrent welke Stad, verſcheiden' ſchutgevegten voorvielen, in welken beide Parma en de Koning gekwetſt werden. De Hertog begaf zig toen wederom naar Spa. Zyn Leger keerde, door de grenzen van Vermandois, in den nazomer, naar de Nederlanden, te rug (*r*).

Steenwyk,

Het afzyn van den Spaanſchen Landvoogd gaf

(*p*) Reſol. Holl. 30 *Dec.* 1591 — 24 *Jan.* 1592. *bl.* 1.
(*q*) Boek XXIX. *Boek*, *bl.* 9, 10 [613, 614, 615].
(*r*) Boek XXIX. *Boek*, *bl.* 16 [615] *enz.*

gaf Prinſe Maurits wederom gelegenheid, om iets te onderneemen. Omtrent het einde van Bloeimaand, rukte hy, met een Leger van agt- of negenduizend man, voor Steenwyk, dat, ſedert dat 'er de Spaanſchen meeſter geweeſt waren, aan de landzyde inzonderheid, merkelyk verſterkt was. *Antonio de Coquel* geboodt over de bezetting, die duizend knegten en zeſtig ruiters, ſterk was. De Prins en Graaf Willem, die 't beleg ook bywoonde, hadden zig zorgvuldiglyk verſchanſt; doch werden, in 't maaken der loopgraaven, nu en dan, gehinderd, door de uitvallen der belegerden. Daarna werdt de Plaats lang en hevig beſchooten. Lodewyk, Broeder des Graaven van den Berge, ſneuvelde, in dit beleg. De belegerden droegen zig dapperlyk, zonder te willen hooren van verdrag: zelfs niet, na dat de Staatſchen den buitenſten wal reeds vermeeſterd, en de graft gedempt hadden. De onderhandeling, waarin men toen tradt, werdt vrugteloos afgebroken. Ook ontvingen de belegerden, kort hierna, driehonderd man van Verdugo, 't welk hun den moed deedt wakkeren. Maurits dreef, ondertuſſchen, uit vreeze voor ontzet, 't beleg ernſtig voort. In den aanvang van Hooimaand, waren 'er twee mynen gereed onder de Bolwerken, die egter, ontſteken zynde, weinig ſchade deeden. Doch 't heir, dat vaſt gereed ſtondt, om ſtorm te loopen, vuurde, daarna, zo vinnig op de veſting, dat 'er verſcheiden' Bevelhebbers omkwamen. In de Stad, bleef men den belegeraaren niet ſchuldig met ſchieten, naar alle kanten: by wel-

1592. door Maurits, belegerd

1592. welke gelegenheid, Prins Maurits een kogel, door de linkerwang, kreeg. Doch hy genas ſpoedig van deeze wonde. De Kolonel, *Willem van Dorp*, werdt, ten zelfden tyde, door de dye geſchooten, en overleedt des anderendaags. De Staatſchen hadden nu op twee plaatſen poſt gevat, en rekenden de Stad zo goed als gewonnen. Coquel, geene hoop hebbende tot ontzet, beſloot, eindelyk, tot het overgeeven der Stad, op den vyfden van Hooimaand. De bezetting trok uit met haar zydgeweer, en moeſt zweeren, dat zy, in zes maanden, beoorten den Ryn, niet dienen zou. De driehonderd man, door Verdugo afgezonden, was hiertoe egter niet verpligt. De overleveraars van Geertruidenberg, die zig in de Stad bevonden, waren niet begreepen in dit verdrag. De Staaten, met naame die van Holland, oordeelden, dat men 't, deezen zomer, by dit beleg, behoorde te laaten, en ſchreeven 't den Prinſe, dien zy ook rieden, zig voor merkelyk gevaar te hoeden, en eenige ruſt te neemen, vooral tegen de naderende Hondsdagen, waarin de meeſte wonden gevaarlykſt zyn (*s*). Doch de Prins liet zig zo ligt niet ſtuiten. Zo dra hadt hy geene orde geſteld op de verſterking van Steenwyk, welks veſtingwerken deerlyk beſchadigd waren, of hy maakte zig gereed tot het beleg van Koeverden, welk, nog voor 't einde van Hooimaand, met goedvinden der Vereenigde Staaten, ondernomen werdt.

en gewonnen.

Ootmar. Van veel aangelegenheid was deeze Plaats, uit

(*s*) Boek XXIX. *Boek, bl.* 19 [626] *enz.*

uit welke men Groningen benaauwen, en Friesland voor de ſtrooperyen des vyands beveiligen kon. Om den toevoer naar 't Leger voor Koeverden te verzekeren, beſloot de Prins zig meeſter te maaken van Ootmarſum, gelegen op de Twentſche grenzen. Derwaards gerukt, met een deel zyner benden, verdreef hy de Spanjaards, en bemagtigde het Steedje. Doch hier verloor hy Karel van Levin, Heer van Famars, Overſte over 't Geſchut, die, in 't jaar 1566, 't verbond der Edelen getekend, en ſedert de Staatſche zyde gehouden hadt (t). Na dat het Leger voor Koeverden verſchanſt was, viel men aan 't graaven. Graaf Fredrik van den Berg, die 't Kaſteel van Koeverden verdedigde, hadt het vlek, welk niet te houden was, in den brand geſteken, en deedt, nu en dan, gelukkige uitvallen, zynen grond verdedigende, voet voor voet. Maurits, genaderd tot binnen 't vlek, kreeg berigt, dat op 't Kaſteel overvloed van alles was, behalve van water, welk men, uit maar ééne put binnen de veſting, of, by nagt, met gevaar, uit de graft, bekomen moeſt. De Prins deedt dan eenige middelen in 't werk ſtellen, om de put te doen droog loopen; doch zy gelukten niet. De put bleef voorzien van water. Toen viel men aan 't afleiden van 't water der grafte, en begon te graaven in de bolwerken. Maar omtrent deezen tyd, was Parmas Leger, uit Frankryk, te rug gekeerd; met een deel van welk, Verdu-

1592. ſum ingenomen.

Beleg van Koeverden.

(t) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 25 [633].

1592. dugo, door eenen langen omweg, by Rynberk, over den ſtroom getrokken zynde, in aantogt was, om Koeverden te ontzetten. Maurits, ook verſterking van volk bekomen hebbende, beſloot, zig, door eenige nieuwe werken, te verſterken, en Verdugo, voor Koeverden, af te wagten. Deez' ſloeg zig, eerlang, neder by Emlichem, niet verre van Maurits: en beſloot, op eenen vroegen morgen, het water de Vegt over te trekken, en op 't Leger der Staatſchen aan te vallen. Doch hy werdt, met verlies, afgeſlaagen. Graaf Willem van Naſſau werdt, by deeze gelegenheid, gekwetſt. De Prins vondt ongeraaden, den vyand te vervolgen, die zig ſedert, dag aan dag, in ſlagorde vertoonde, zonder dat Maurits zig lokken liet, uit zyn voordeel. Midlerwyl, verzuimde hy 't voortzetten des belegs niet. De belegerden, eindelyk, de hoop op ontzet verlooren geevende, beſlooten tot verdrag, op den twaalfden van Herfſtmaand. De Prins ſtondt der bezettinge den uittogt met alle krygseer toe. Hy gaf het Slot, daarna, den Friezen te bewaaren, zeer tegen den zin der Overyſſelſchen, die dreeven, dat Koeverden met de gantſche omleggende Landſtreek tot hun geweſt behoorde, terwyl de Friezen ſtaande hielden, dat die van Drente, in welk Landſchap, Koeverden gelegen was, van ouds, hun eigen gebied gehad hadden, en nimmer, dan by byzonder verdrag, met Overyſſel verbonden geweeſt waren. Eindelyk werdt, door Gemagtigden der algemeene Staaten, verſtaan, dat de Friezen bezetting in Koeverden

De Plaats gaat over by verdrag.

den houden; doch, daarentegen, hun volk ligten zouden, uit Haſſelt, waarin ook, ſedert eenigen tyd, Frieſche bezetting lag (*u*). Doch de Friezen namen, hieruit, gelegenheid, om de Hollanders, naderhand, te dringen, tot het ligten der Hollandſche bezettinge uit Staveren: waartoe, met moeite, beſlooten werdt (*v*). 1592.

De wederzydſche Legers bleeven, na 't overgaan van Koeverden, nog eenigen tyd, ongeſcheiden, houdende elkanderen in vreeze, zonder iets te onderneemen. Doch Parma, eerlang, bevel uit Spanje bekomen hebbende, om wederom naar Frankryk te keeren, ſloeg, nog voor 't einde van Wynmaand, van Bruſſel, op weg. Terwyl het Leger optrok, hieldt hy zig, de gantſche Slagtmaand door, te Atrecht, alwaar hy, op den tweeden van Wintermaand, van zulk eene zwaare flaauwte, overvallen werdt, dat hy, den volgenden dag, overleedt. Kort te vooren, was, uit Spanje, in de Nederlanden gekomen *Don Pedro Henriques d'Azevedo, Graaf van Fuentes*, met laſt, om een waakend oog op de Nederlandſche zaaken te houden, en indien dezelven, ter oorzaake van Parmas zwakheid, in eenig verloop mogten geraakt zyn, de hand te ſlaan aan de herſtelling. Sommigen hebben gemeend, dat hy ook bevel hadt, om Parma te ontſlaan van 't bewind, en in hegtenis te neemen, en dat deeze hierom, te ſpoediger, den togt naar Frankryk on- XXVII. De Hertog van Parma ſterft.

(*u*) Boek XXIX. *Boek*, *bl.* 23-27 [630-636], 29-32 [639-644].
(*v*) Boek XXXI. *Boek*, *bl.* 4 [782].

1592. ondernam, zonder den Graaf van Fuentes gezien te hebben. Voorts heeft men zynen dood ook toegeſchreeven aan vergif, zonder dat iemant bepaalen durft, wie 't hem hebbe ingegeven. Veertien jaaren was hy 's Konings Landvoogd over de Nederlanden geweeſt. Het krygsgeluk, hem, in de negen eerſte jaaren, gedient hebbende, begon hem, in de vyf laatſten, geweldiglyk, tegen te loopen: welk laatſte, veelligt, meer dan iets anders, tot zyne kwynende ziekte en opgevolgde dood, toegebragt heeft. De Landvoogdy werdt, by voorraad, aan den ouden Graave Pieter Ernſt van Mansfeld opgedraagen; ſchoon de klem van 't bewind in handen bleef van twee Spanjaarden, den Graave van Fuentes en *Don Eſtevan d'Ibarra* (*w*).

Graaf Pieter Ernſt van Mansfeld wordt Landvoogd by voorraad.

De Advokaat Oldenbarneveld hadt, in den aanvang deezes jaars, wederom ontſlag verzogt van zyn Ampt, 't welk hy, reeds meer dan eens, te vooren, gedaan hadt (*x*). Hy hadt zig egter altoos nog laaten beweegen om in 's Lands dienſt te volharden, tot dat 's Lands zaaken op eenen beteren voet zouden geraaken, mids men hem, ondertuſſchen, niet bonde aan zyn Berigtſchrift. Doch nu beriep hy zig op zyne zwakheid, begeerende ernſtelyk, ontheeven te worden van zyn zwaarwigtig ampt. De Staaten bewoogen hem egter wederom, om te volharden, verhoogende, ten dien einde, zyne jaar-

De Advokaat Oldenbarneveld verzoekt van zynen dienſt ontſlaagen te worden.

laat zig beweegen om te volharden.

(*w*) BOR XXIX. *Boek, bl.* 44, 45 [660, 661, 662].
(*x*) *Zie* XXX. *Boek, bl.* 218. *en* Reſol. Holl. 15 *Apr.* 1591. *bl.* 123.

jaarlykſche wedde tot op tweeduizend ponden van veertig grooten: gelyk zy, omtrent deezen tyd, ter oorzaake der toeneemende duurte van veele waaren, ook de wedden van andere Amptenaaren merkelyk verhoogden (y). 1592.

Tegen 't einde des jaars, werdt de ſtaat van oorlog, door zyne Doorlugtigheid en den Raad van Staate, ter algemeene Staatsvergaderinge, in den Haage, ingeleverd, en wederom, gelyk voorleeden jaar, boven de tweehonderdduizend guldens ter maand, negen tonnen ſchats van de geweſten gevorderd. De Prins vaardigde Brieven af aan de geweſten, over welken hy Stadhouder was, om dezelven te beweegen tot ſpoedige bewilliging. De Staaten ſcheidden, in Wintermaand, om verſlag van verſcheiden' punten, en vooral van 't ſtuk der belaſtingen te doen aan de byzondere Geweſten, en derzelver beſluit, desaangaande, ter naaſter Dagvaart, in te brengen (z). Ook vind ik, dat Holland, al vroeg in 't volgend jaar, voor zyn aandeel in de gevorderde oorlogslaſten, bewilligd heeft (a). Staat van Oorlog. 1593.

Met de verandering der Regeeringe over de Spaanſche Nederlanden, werdt ook verandering gemaakt, in 't beleid der dingen. Fuentes, die van eenen ſtrengen aart was, dreef, eerlang, door in den Krygsraad, die thans 't voornaam bewind der Regeeringe aan zig getrokken hadt, dat men de Vrywaaringen ten Mansfeld ſchaft de Vrywaaringen en 't loſſen der gevangenen af.

(y) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 2 [603].
(z) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 43, 46, 47 [660, 662, 663, 664, 665].
(a) Reſol. Holl. 5·27 *Jan.* 1593. *bl.* 1.

1595. ten platten lande moeſt afſchaffen, en de gevangenen niet meer op losgeld ſtellen of wiſſelen; maar, gelyk in den aanvang des oorlogs, zonder genade ter dood brengen. Terſtond hierna, kwam hiervan een Plakaat in 't licht, op den naam van den Graave van Mansfeld. Doch de Vereenigde Staaten verzuimden niet dit Plakaat tegen te gaan, door een diergelyk, waarby 't zelfde gedreigd werdt, ten ware Mansfeld het zyne, binnen zekeren tyd, herriep (*b*). Men begon reeds aan 't rooven en plonderen te gaan, ten platten lande; de ſoldaaten, die men in handen kreeg, werden opgehangen: toen 'er, aan de Spaanſche zyde, zo zwaare klagten vielen van de Geeſtelykheid en den Adel in Brabant, die brandſchatting aan de Staaten plagten te geeven, en nu voor den moedwil des Krygsvolks bloot ſtonden, dat de uitgekomen' Plakaaten, allengskens, in onbruik raakten, en men, ter wederzyde, keerde tot de voorige gewoonte, brandſchatting vorderende van Landſtreeken, die zig niet beſchermen konden, en met de gevangenen handelende naar krygsgebruik (*c*).

Plakaat der Vereenigde Staaten hiertegen.

XXVIII. Franſche zaaken.

De onderſtand, dien de Staaten, in 't voorleeden' jaar, onder Graave Filips van Naſſau, naar Frankryk, gezonden hadden, was, vandaar, merkelyk geſmolten, te rug gekeerd. Doch Koning Henrik hadt, ſedert, den Heere van Buzanval, zynen Ambaſſadeur, herhaalden laſt gegeven, om nieuwe hulp

(*b*) BOR XXX. *Boek, bl.* 6, 7 [676, 677].
(*c*) METEREN XVII. *Boek, f.* 305 *verſ.* GROTIUS. Hiſt. *Lib.* III. *p.* 172 *& ſeqq.*

hulp van de Staaten te verzoeken. Die van Holland bewilligden, de eerſten, in een regement knegten, voor den tyd van vier maanden, waartoe vyfentwintigduizend ponden ter maand vereiſcht werden (*d*). En toen nu, met den aanvang deezes jaars, de Hertog van Mayenne de Franſche Edelen en Grooten byeen geroepen hadt, om, in de plaats van den overleeden' Kardinaal van Bourbon, een' nieuwen Koning te kiezen, terwyl Graaf Karel van Mansfeld zig gereed maakte, om, met het Leger, door Parma verzameld, dit voorneemen te ondersteunen, beſloot men, om hem op de grenzen op te houden, omtrent drieduizend man, onder Graave Filips van Naſſau, naar Luxemburg te zenden; daar 't hem byna gelukt was, S. Vit te verraſſen. Nu regtte hy weinig meer uit, dan dat hy eenige Dorpen, hier, en in Limburg, plonderde en verbrandde; waarna hy, met merkelyken buit, te rug keerde (*e*). Mansfeld, Pikardye zynde ingerukt, maakte zig meeſter van Noyon en daarna van Imbercourt en S. Valeri. Op de Vergadering, die, tot het kiezen eens nieuwen Konings, byeen geroepen was, verſcheen ook de Hertog van Feria, Ambaſſadeur des Konings van Spanje, met laſt, om het regt der Infante Izabella Klara Eugenia, voor te ſtaan, en te bewerken, dat de Koninglyke waardigheid aan eenen haarer Neeven, *Ernſt* of

1593.

Inval der Staatſchen in Luxemburg en Limburg.

(*d*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 27, 28, 43 [636, 637, 659].
(*e*) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 46 [663]. XXX. *Boek*, *bl.* 1, 7 [669, 676].

1593. of *Maximiliaan van Ooſtenryk*, werdt opgedraagen, dien zy dan ten Huwelyk gegeven zou worden. Filips neigde egter meeſt tot den eerſten van deezen twee. Doch de voornaamſten hadden geenen zin in deezen voorſlag. Sommigen, bevroedende, dat de gewigtigſte reden, waarom men Henrik den IV. onbevoegd hieldt, tot het bekleeden van den Franſchen Troon, zyne zogenaamde Kettery was, waarom hy zelf, door den Paus, in den ban was gedaan, drongen hem zo ſterk, tot het verlaaten der Hervormde Leere (*f*), dat hy 'er, eindelyk, toe beſloot. In Bloeimaand deezes jaars, deedt hy openbaare belydenis van den Roomſchen Godsdienſt, zonder welke, geen kans ſcheen tot herſtelling van de ruſt en eendragt in 't Ryk. Hy gaf, terſtond, kennis van zyne verandering aan de Vereenigde Staaten, die 'er niet zeer mede vergenoegd waren; doch evenwel zorg droegen, dat men 'er, hier te Lande, op de Predikſtoelen, geen nadeelig gewag van maakte. Op den laatſten van Hooimaand, werdt 'er een Beſtand voor drie maanden in Frankryk geſlooten. Rouan, Orleans en Parys onderwierpen zig daarna aan den Koning. De ruſt in 't Ryk werdt allengskens herſteld. Doch de Koning van Spanje liet niet na, Frankryk, nog eenige jaaren, van den kant der Nederlanden, te beſtooken: waardoor de Vereenigde Staaten genoodzaakt werden, den Koning van Frankryk, in krygsbe-

(*f*) Bon XXX. *Boek*, *bl.* 8-15 [680-689], 29 [710].

behoeften, geld en manſchap, by aanhouding, te onderſteunen (*g*). 1593.

In Holland, werdt de veldtogt deezes jaars begonnen, met de belegering van Geertruidenberg, waartoe men, geduurende den winter, de noodige toebereidſels gemaakt hadt. De Stad was rykelyk voorzien van bezetting, die onder bevel ſtondt van *Dismas van Berge*, *Heere van Waterdyk*. De Ruitery, die te Breda en te Heusden bezetting hieldt, berende de Stad, op den zevenentwintigſten van Lentemaand. Des anderendaags, vertoonde Prins Maurits zelf zig voor de Stad: terwyl het voetvolk, zevenenzeſtig vendelen ſterk, vaſt aankwam. De Prins wendde al zynen vlyt aan, om de Stad te bemagtigen, eer zy, door de benden, die uit Frankryk verwagt werden, ontzet kon worden. Op den vyfden van Grasmaand, overmeesterde hy de ſchans *Steelhoven*, niet verre van de Stad. Wat laater, leeden de loopgraaven, welken men reeds hadt beginnen te maaken, veel van het hoog getyde, aangezet door eene ſtyve koelte, uit den Noordweſten. Ook deeden de belegerden, nu en dan, eenen gelukkigen uitval. Maar het onſtuimig weder en de zwaare regen hinderden den Prins meer dan iets anders. Hy was nog maar weinig gevorderd in den aanvang van Zomermaand, toen men berigt kreeg, dat de Ruitery des Graaven van Mansfeld reeds tot by Turnhout gekomen was. Doch Mau-

Maurits belegert Geertruidenberg.

(*g*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 25-29 [704-710], 36-41 [719-727], 63 [757], 65-73 [758-770], 77 [775, 776]. XXXI. *Boek*, *bl.* 19-24 [800-806], 52 [844], 53-57 [846-850], 60 [855], 82, 87 [883, 890].

1592. welke gelegenheid, Prins Maurits een kogel, door de linkerwang, kreeg. Doch hy genas ſpoedig van deeze wonde. De Kolonel, *Willem van Dorp*, werdt, ten zelfden tyde, door de dye geſchooten, en overleedt des anderendaags. De Staatſchen hadden nu op twee plaatſen poſt gevat, en rekenden de Stad zo goed als gewonnen. Coquel, geene hoop hebbende tot ontzet, beſloot, eindelyk, tot het overgeeven der Stad, op den vyfden van Hooimaand. De bezetting trok uit met haar zydgeweer, en moeſt zweeren, dat zy, in zes maanden, beooften den Ryn, niet dienen zou. De driehonderd man, door Verdugo afgezonden, was hiertoe egter niet verpligt. De overleveraars van Geertruidenberg, die zig in de Stad bevonden, waren niet begreepen in dit verdrag. De Staaten, met naame die van Holland, oordeelden, dat men 't, deezen zomer, by dit beleg, behoorde te laaten, en ſchreeven 't den Prinſe, dien zy ook rieden, zig voor merkelyk gevaar te hoeden, en eenige ruſt te neemen, vooral tegen de naderende Hondsdagen, waarin de meeſte wonden gevaarlykſt zyn (*s*). Doch de Prins liet zig zo ligt niet ſtuiten. Zo dra hadt hy geene orde geſteld op de verſterking van Steenwyk, welks veſtingwerken deerlyk beſchadigd waren, of hy maakte zig gereed tot het beleg van Koeverden, welk, nog voor 't einde van Hooimaand, met goedvinden der Vereenigde Staaten, ondernomen werdt.

en gewonnen.

Ootmar. Van veel aangelegenheid was deeze Plaats, uit

(*s*) BOR XXIX. *Boek, bl.* 19 [626] *enz.*

uit welke men Groningen benaauwen, en Friesland voor de ſtrooperyen des vyands beveiligen kon. Om den toevoer naar 't Leger voor Koeverden te verzekeren, beſloot de Prins zig meeſter te maaken van Ootmarſum, gelegen op de Twentſche grenzen. Derwaards gerukt, met een deel zyner benden, verdreef hy de Spanjaards, en bemagtigde het Steedje. Doch hier verloor hy Karel van Levin, Heer van Famars, Overſte over 't Geſchut, die, in 't jaar 1566, 't verbond der Edelen getekend, en ſedert de Staatſche zyde gehouden hadt (t). Na dat het Leger voor Koeverden verſchanſt was, viel men aan 't graaven. Graaf Fredrik van den Berg, die 't Kaſteel van Koeverden verdedigde, hadt het vlek, welk niet te houden was, in den brand geſteken, en deedt, nu en dan, gelukkige uitvallen, zynen grond verdedigende, voet voor voet. Maurits, genaderd tot binnen 't vlek, kreeg berigt, dat op 't Kaſteel overvloed van alles was, behalve van water, welk men, uit maar ééne put binnen de veſting, of, by nagt, met gevaar, uit de graft, bekomen moeſt. De Prins deedt dan eenige middelen in 't werk ſtellen, om de put te doen droog loopen; doch zy gelukten niet. De put bleef voorzien van water. Toen viel men aan 't afleiden van 't water der grafte, en begon te graaven in de bolwerken. Maar omtrent deezen tyd, was Parmas Leger, uit Frankryk, te rug gekeerd; met een deel van welk, Ver-

1592. ſum ingenomen.

Beleg van Koeverden.

du-

(t) Bor XXIX. *Boek*, *bl.* 25 [633].

1593. derd man, onder de Stad, en hadt nog een goed deel knegten in Drente en Twente; zo dat hy, binnen kort, vierduizend man byeen brengen kon. Met dit volk, beſtondt hy 't platte land van Friesland af te loopen. Waarom Graaf Willem van Naſſau, die reeds beſchuldigd werdt, dat hy zig niet genoeg aan Friesland gelegen liet leggen (*l*), om den haat geen verder voedſel te geeven, by tyds, in de weer was, om de grenzen, tegen de vyandlyke invallen, te dekken, en de ſterkten, met naame Koeverden, daar thans groot gebrek aan alles was, te voorzien van voorraad (*m*). Ook ſtigtte hy eene ſterkte op de Bourtange, en trok, daarna, met den grootſten hoop zyns Legers, voort, tot agter Groningen, in verwagting, dat de Stad, nu van alle zyden beſlooten, zig voor hem verklaard zou hebben; waarin hy zig nogtans bedroogen vondt.

Ootmarſum en verſcheiden ſchanſen verlooten.

Midlerwyl, maakte Graaf Fredrik van den Berg, door den Graave van Mansfeld, met eene aanzienlyke magt, herwaards gezonden, zig meeſter van het Steedje Ootmarſum en van Aduwarderzyl, Slogteren, Wedde en Winſchooten, allen ſchanſen in deezen oord, te vooren door Graave Willem bemagtigd, waardoor Groningen wederom aan eenigen ademtogt geraakte. Toen begeeft hy zig, van Verdugo verzeld, naar de Bourtange, om, ware 't mogelyk, de nieuwe ſterkte aldaar te overweldigen, 't welk

(*l*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 23 [701] *enz.*
(*m*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 24, 25 [703, 704].

welk de moeraſſige grond hem, in 't vogtig jaargetyde, ondoenlyk maakte. Hierop beſluit de vyand Koeverden aan te taſten; doch de Plaats was te wel voorzien, om ſchielyk te konnen bemagtigd worden. De bevelhebber, *Kaspar van Euſum*, aangezogt door Verdugo, liet zig, noch door vreeze, noch door beloften, beweegen, om in zyne trouwe te wankelen. Midlerwyl, was in 't Spaanſche Leger zo groot een gebrek aan voorraad, tegen het naderen van den winter, dat de knegten, by hoopen, ja by geheele vendelen tevens, verliepen. Desonaangezien, bleef Verdugo, met het overſchot zyns heirs, den geheelen winter over, voor Koeverden leggen. Doch Graaf Willem brak op met zyn Leger omtrent het midden van Wynmaand, voorts weinig uitregtende, in dit jaar. Alleenlyk hernam hy 't Huis te Wedde, Winſchooten en Midwolde, en belegerde Aduwarderzyl. Verdugo veroverde Ruwynen: waarmede de veldtogt in deezen oord beſlooten werdt (*n*). 1593. Koeverden belegerd.

Ook viel elders niet veel meer te doen. In Slagtmaand, ondernam Graaf Filips van Naſſau Limburg, en Prins Maurits Brugge te verraſſen. Doch beide deeze aanſlagen mislukten. Zo ging 't ook, aan de andere zyde, met eenen toeleg op Zuidbeveland, dien de Graaf van Mansfeld, ten zelfden tyde, in den zin hadt (*o*). Eenige maanden te vooren, hadt 'er een ſterk gerugt gelopen,

(*n*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 32-35 [714-718]. XXXI. *Boek*, *bl.* 4, 8 [781, 786].

(*o*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 64, 65 [757, 758].

1593. pen, dat hy voorhadt Oostende te belegeren: welk egter naderhand in rook verdweenen is (*p*).

Muitery onder 't Spaansch Krygsvolk.

Gebrek aan betaaling en mondbehoeften aan eenige oorden hadt, omtrent deezen tyd, wederom eene gevaarlyke muitery verwekt, onder het Krygsvolk. Het Staatsche was 'er niet geheel vry van (*q*); doch dit kwaad toonde zyne meeste kragt, onder de vyandlyke knegten. Te Rynberk, nam de bezetting haare Oversten gevangen, verkoor zig eenen Raad van drie Persoonen uit ieder vendel, die de Bisschoplyke Regten en Tollen ontvingen, en, uit dezelven, leeningen deeden onder de soldaaten. Te Nuis, was de helft der bezetting om buit uitgetoogen op vrienden-land. Doch de andere helft werdt, midlerwyl, ter Poorten uit gejaagd, door de Burgerye, die, sedert, meester der Plaatse bleef. Graaf Herman van den Berg moest de bezetting van Rynberk ten volle betaalen, eer zy de Stad ruimen wilde, waarna hy 'er ander volk binnen bragt. Op de grenzen van Frankryk, waren de Spanjaards ook aan 't muiten geslaagen, en hadden Graave Karel van Mansfeld, hunnen Veldheer, beroofd van zyn pakkaadje en zilverwerk, daarna zig meester maakende van S. Pol in Artois, waaruit zy 't naaste Land onder brandschatting bragten. Toen men hen met geld te vrede gesteld hadt, volgden de Waalen en Italiaanen, die minder ontvangen hadden,

(*p*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 18, 19 [695].
(*q*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 32 [713].

den, hun voorbeeld, veroverden Pont op de Sambre, in Henegouwen, en leefden, eenen geruimen tyd, van de brandſchattingen, die zy, uit Henegouwen en Luikerland, ophaalden (*r*). 1593.

XXX. Zwaare ſtorm.

Doch terwyl de Spaanſche Krygsmagt, door deeze onorde, gezwakt werdt, leedt de Hollandſche en Zeeuwſche Koopvaardy veel, door eenen geweldigen ſtorm, die, den vierentwintigſten van Wintermaand, opſtak. In 't Marsdiep, Texel en 't Vlie, lagen toen omtrent honderdenveertig Koopvaardyſchepen zeilreede, meeſt naar Italie; werwaards, mids het groot gebrek aan graanen ſedert twee of drie jaaren (*s*), een zeer voorſpoedige handel gedreeven was. De ſtorm ſloeg de meeſten deezer Schepen van hunne ankers, en ſtiet 'er meer dan twintig aan ſtukken, waarby een groot getal van bootsgezellen omkwam. Dit ongeval ſtelde veele voornaame Koopluiden buiten ſtaat, om hunne ſchulden te voldoen, en veroorzaakte een deerlyk verloop, in verſcheiden' neeringen (*t*). Kort te vooren, hadt *Henrik Antoniszoon Wiſſel*, met zyne medeſtanders, een ontwerp geſmeed, om, hier te Lande, Komptoiren van Wiſſel, Banken van Leeninge en Hallen op te regten, tot voortzetting van den Koophandel, verhindering van ongeoorlofden woeker, en voorkoming der menigvuldige bankbreuken, onder de Koopluiden. De algemeene Staaten kreegen kennis van dit ont-

(*r*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 29, 31 [710, 713].
(*s*) Bor XXVIII. *Boek*, *bl.* 15 [549].
(*t*) Bor XXX. *Boek*, *bl.* 77 [776].

1594. raakt ras in algemeene verachting.

ten en eenige Ruiters geworven hebbende (z), hem het byeenbrengen van Krygsvolk op de Duitſche grenzen wiſten te beletten, verdween de hoop, die men van hem opgevat hadt, allengskens. Zyne poogingen, om Spaanſche bezetting te leggen in Ryſſel en Namen, die dezelve volſtandiglyk weigerden te ontvangen; zyne vadzigheid en zyne geneigdheid tot de vrouwen bragten hem, daarna, in de algemeene kleinagting, tot zo verre zelfs, dat men zig niet ontzag, hem, in ſmaal- en ſchimpſchriften, lelyk door te ſtryken (a): al het welke niet weinig toebragt om het aanzien van Prinſe Maurits en van de Vereenigde Staaten, by in- en uitheemſchen, te hooger te doen ryzen.

XXXII. Aanſlagen van Prinſe Maurits op 's Hertogenboſch en Maastricht.

De krygsbedryven deezes jaars werden, van der Staaten zyde, aangevangen, met twee aanſlagen tegen twee voornaame Steden, welken beide mislukten. In Sprokkelmaand, dagt Prins Maurits 's Hertogenboſch te verraſſen, en hadt reeds eenige knegten, in ſtilte, over de hameye, doen klimmen; doch 't onverhoeds vallen van eenen ſteen uit den muur wekte de ſchildwagt, en deedt hem zo veel gerugts maaken, dat de Staatſche knegten bevel kreegen, om af te trekken. Wat laater, meende de Prins Maaſtricht, daar hy heimelyk verſtand hieldt, te overrompelen; doch de Hopluiden, welken de aanſlag toevertrouwd was, werden, toen 't op 't uitvoeren aankwam, van vreeze bevangen,

(z) BOR XXXI. *Boek, bl.* 7 [785].
(a) GROTII Hiſt. *Libr.* III. *p.* 182, 184.

gen, terwyl het Krygsvolk zig te zeer op- 1594.
hieldt, met vrybuiten ten platten lande, waardoor de toeleg in rook verdween (b).

Van de Spaanſche zyde, broeide 'er, ten deezen tyde, ook een bedekte aanſlag op Thoolen en Bergen op Zoom, die, door eenen der medewuſtigen, en, uit onderſchepte brieven, ontdekt zynde, insgelyks, te niet liep (c). Aanſlag op Thoolen en Bergen op Zoom.

Verdugo viel, terwyl 't ys nog in 't water lag, aan, op de ſchans te Delfzyl, daar verſcheiden' Staatſche bevelhebbers ſneuvelden. Nogtans moeſt hy, na een vinnig gevegt, te rug keeren (d). Doch in Bloeimaand, overmeeſterde Eduard Norrits, Bevelhebber van Ooſtende, eenige vyandlyke ſchanſen in Vlaanderen, welken hy egter ſlegten deedt, en verliet (e). 't Voornaamſte geweld des krygs ſcheen zig naar den Frieſchen bodem te zullen wenden, werwaards Prins Maurits, van by Maaſtricht, over den Ryn, op weg ſloeg. Graaf Willem en het nieuw geworven Krygsvolk voegden zig by hem. Zyn Leger, dat uit tienduizend Knegten en eenige Ruitery beſtondt, trok regt aan op Koeverden. Verdugo lag nog voor deeze veſting, en ſtelde zig, op 't verneemen van Maurits aankomſt, voor dezelve in ſlagorde. Hy hadt egter niets minder in den zin dan eenen veldſlag. Zyne magt was 'er, inderdaad, te gering toe. Terwyl Maurits dan in beraad Verdugo breekt het beleg van Koeverden op.

(b) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 5 [783].
(c) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 6, 7 [783, 785].
(d) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 5 [782].
(e) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 7, 8 [785, 786].

1594. raad neemt, of hy de moeraſſen ſtevigen, en zig binnen de veſting werpen wil, of aanvallen op 's vyands verſchanſingen, breekt Verdugo, des nagts na den zesden van Bloeimaand, met ſtille trom, op van voor Koeverden, neemende zynen weg naar Oldenzeel, vanwaar hy zyn volk, voor welk hy geene betaaling van den Aartshertoge krygen kon, toeliet te ſtroopen op den Duitſchen bodem. Daarna, voerde hy een gedeelte van het zelve over de Eems naar Lingen, dat Spaanſche bezetting inhadt, een ander gedeelte naar Groningen, om de burgery, die nu geſchaapen ſtondt het oog te wenden naar Prinſe Maurits, te beter in bedwang te houden. Met het aanbreeken van den dag, vernam men, in en om Koeverden, dat de vyand geweeken en de veſting ontzet was (*f*).

XXXIII. Beleg van Groningen. En nu ſtondt het Beleg van Groningen voor de deur; want ſchoon ſommigen gaarne gezien zouden hebben, dat men zig eerſt van Twente en 't Graafſchap Zutfen verzekerd hadt, begreepen nogtans de Prins, Graaf Willem en de Raaden van Staate, die zig te Zwol onthielden, en aan welke allen, de algemeene Staaten 't ſtuk verbleeven hadden, dat men het aantaſten van Groningen niet langer moeſt uitſtellen. 't Geſchut, ſchoon Vitus van Kamminga, die, wegens Friesland, in den Raad van Staate zat, meende, dat de Stad, mids de tweedragt tuſſchen de burgers en bezetting, zonder geſchut wel te winnen ware; werdt egter te Zwol ſcheep ge-

(*f*) Bor XXXI. *Boek, bl.* 17, 18 [797-799].

gedaan, en, over de Zuiderzee en Wadden, door 't Reitdiep, voor Groningen gebragt. De Prins, Graaf Willem en 't gantſche Leger, den negentienden van Bloeimaand opgebroken zynde, ſloegen zig, op den derden dag daarna, neder aan de zuidzyde der Stad, die hier, door toorens en buitenwerken, allermeeſt verſterkt was. 't Heir lag geſtrekt op eene hooge en drooge vlakte, tuſſchen twee watertjes, het Hoornſche- en Schuiten-diep, die, ſpruitende uit de moeraſſen van Drente, de Stad doorloopen, en zig, door 't Reitdiep, vermengen met de Wadden der Lauwers. Maurits zette, door 't opſtoppen deezer ſtroompjes, het naaſtgelegen laage land onder water. Ook deedt hy, hieromtrent, eenige vaarten graaven, langs welken 't geſchut werdt aangevoerd, tegen verſcheiden' ſchanſen, die, hier en daar, door 't land, verſpreid lagen. Eenigen van deeze ſchanſen waren reeds verlaaten, en werden, zonder moeite, ingenomen. Doch de ſchans te Aduwarderzyl werdt dapperlyk verdedigd, en eerlang ſtormenderhand veroverd, waarna de toevoer veel gemaklyker uit Friesland in 't Leger kwam. Die van Embden zonden ook niet weinig, tot dat zy 'er, door de zwaare bedreigingen van Verdugo, van werden afgeſchrikt. Midlerwyl, werden de belegeraars, in hunne verſchanſingen en naderniſſen, gehinderd, door meer dan eenen gelukkigen uitval der belegerden, en door eenen aanhoudenden regen. Des nagts na 1594.

1594. den derden van Zomermaand, bragt men, tegen over de Ooſter- en Heeren-Poorte, 't geſchut op de Batteryen, waaruit hevig gedonderd werdt op de Stad. Bruggen, poorten, toorens, huizen raakten om verre. Van binnen, werdt ook geweldiglyk geſchooten op de belegeraars. Maurits, de Stad ſchriftelyk vermaand hebbende tot de overgave, kreeg ſtout beſcheid. Nogtans tradt men, omtrent het einde van Zomermaand, in beſprek, terwyl de belegerden naar Bruſſel gezonden hadden, om onderſtand, of verlof om zig den Hertoge van Brunswyk te onderwerpen, waartoe ſommigen neigden. Doch 't laatſte werdt afgeſlaagen, 't eerſte verſchooven. In de Stad, kreeg men vaſt gebrek aan buskruid. Maar Maurits, na 't afbreeken der onderhandelingen, herhaalde 't geweldig ſchieten en werpen van handgranaaten en vuurballen, die, by donkeren nagt, aan verſcheiden' oorden tevens, brand verwekten, en de inwooners in de uiterſte verlegenheid bragten. Ook was de Stad verdeeld, ſpreekende ſommigen van overgeeven, terwyl de Burgemeeſter *Jarges*, die 't graauw op zyne hand hadt, de Jezuiten en anderen ſnoefden van de trouw, die men den Koning ſchuldig was. Hieruit rees eene byſtere beroerte, die, door 't afleggen van eenen nieuwen eed aan den Koning, geſtild werdt (*g*). De Prins, zig gelaatende de werken, die, door 't geſchut, be-

De Stad wordt hevig beſchooten.

Oproer in dezelve.

(*g*) Boe XXXI. *Boek, bl.* 24-27 [807-810].

beſchadigd wären, ſtormenderhand, te willen bemagtigen, deedt onderwyle het grootſte Ravelyn, dat binnen de graft en een overblyfſel van 't Kaſteel des Hertogs van Alva was, ondergraaven; by welke gelegenheid, zyne Doorlugtigheid groot gevaar zyns leevens liep, wordende, onder 't bezigtigen van 't werk, met een' kogel, getroffen, die hem byna ter aarde wierp, doch op zyne rondaſſe afſtuitte. Op den vyftienden van Hooimaand, deedt de myn onder 't Ravelyn haare werking, vernielende ruim veertig man, die, onder het dekſel van ſtormen, derwaards gelokt waren. Graaf Filips van Naſſau, gevolgd van eenen hoop Schotten, maakte zig, hierop, meeſter van 't Ravelyn. Men rekende de Stad nu zo goed als gewonnen, en de ſoldaat, vlammende op roof, ſloeg openlyk uit, dat zy verdiend hadt, hem ten prooije te worden overgeleverd. Doch de Prins en de Raaden van Staate begreepen 't anders. Zy hoorden de Gemagtigden der Stad, die kort hierna in 't Leger kwamen, gunſtiglyk. Ook ontving de Prins, eenige dagen laater, afgezondenen uit de bezetting. 't Hadt egter nog veele voeten in de aarde, eer men eens was over de voorwaarden, die, eindelyk, den tweeentwintigſten van Hooimaand, beraamd werden, op den volgenden voet: „ De Stad „ zou 't Verbond van Vereeniging aanneemen, en den algemeenen Staaten getrouw „ zyn. Voorts, onverkort blyven in haa- 1594.

Zy geeft zig over.

1594. „ re voorregten, met geen Kaſteel bezwaard
„ worden, Graaf Willem Lodewyk voor
„ Stadhouder aanneemen, vyf of zes ven-
„ delen voetvolks ontvangen, en zig, ne-
„ vens de Ommelanden, in 't ſtemmen ter
„ algemeene Staatsvergaderinge, en zaaken
„ daaraan paalende, ſchikken naar de or-
„ de, daarop, by de algemeene Staaten,
„ met goede kenniſſe, te beraamen. De
„ Hervormde Godsdienſt zou alleen bin-
„ nen de Stad geoefend worden: de kloos-
„ ters en geeſtelyke goederen blyven, in
„ den tegenwoordigen ſtaat, tot op de na-
„ dere ſchikking der algemeene Staaten. De
„ Wethouderſchap zou, voor deeze reize
„ alleen, door Prinſe Maurits en Graave
„ Willem, by raade van den Raad van
„ Staate, worden geſteld; doch daarna ge-
„ kooren worden, naar ouder gewoonte,
„ alleenlyk met deeze verandering, dat
„ Graaf Willem, als Stadhouder, vyf uit
„ de vierentwintig gezwooren' Gemeenten
„ zou mogen noemen, die de Wethouder-
„ derſchap zouden kiezen." Aan de bezet-
ting werdt vrye uittogt, met vollen ge-
weer, toegeſtaan. Ook kreegen, by het
verdrag, met haar gemaakt, de Geeſtely-
ken en andere Inwooners verlof om de Stad
te verlaaten (*b*). Op den vierentwintigſten,
deedt de Prins zyne intrede in de Stad, en
verſtelde de Wet. Het in- en uitheemſch
Krygsvolk vertrok, ten zelfden dage, en de
Stad

(*b*) *Zie* Reſol. Holl. 28 *Juny* 1594. *bl.* 282 *enz.*

Stad werdt voorzien van Staatſche bezetting, waarna Prins Maurits, naar Holland, te rug keerde (*i*). Graaf Willem Lodewyk, in gevolge van het gemaakt verdrag, tot Stadhouder van Groningen en Ommelanden verkooren zynde, ontving, in Zomermaand des volgenden jaars, zynen * Laſtbrief van de algemeene Staaten (*k*). Op dusdanig eene wyze, werdt Groningen gehegt aan het lighaam der Vereenigde Staaten. Eenigen der voornaamſte Leden van Friesland hadden ongaarne gezien, dat men deeze Stad tot het Bondgenootſchap zogt te brengen, bedugt, dat zy, geene vyandin meer zynde der Bondgenooten, een groot deel des Frieſchen Koophandels naar zig trekken zou (*l*). Doch 't gemeen belang der geweſten woog zwaarer dan dat der Friezen. Het bemagtigen van Groningen ſtrekte te zeer tot beveiliging der Staatſche Plaatſen over den Ryn, dan dat men het langer zou hebben willen verwylen. De Vereenigde Gewesten, die, tot hiertoe, maar zes in getal geweeſt waren, werden nu, met het zevende en laatſte, vermeerderd. De Staaten, genoodzaakt eene ſterke bezetting te houden in Groningen, daar 't nog vol was van kwalykgezinden, en, daarenboven, verpligt, den Koning van Frankryk te onderſteunen, beſlooten, na 't bemagtigen van Groningen, geen 1594.

* Commiſſie.

(*i*) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 41-45 [830-835].
(*k*) *Zie* Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 125 [154].
(*l*) Grotii Hiſt. *Libr.* III. *p.* 186.

1594. geen nieuw beleg te onderneemen. Het aantaſten van Grol, waartoe reeds beſlooten was, moeſt, by gebrek van manſchap, tot in 't volgende jaar, verſchooven worden (*m*).

(*m*) BOEK XXXI. *Boek*, *bl.* 53 [146].

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-ENDERTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Aanvang eener Vredehandeling met de Vereeenigde Geweſten.* II. *Aanſlagen op het leeven van Prinſe Maurits. De Staaten ſtaan over den Doop van den jongen Prinſe van Schotland.* III. *Handel met Deenemarke. De Spaanſchen winnen Kameryk. Muitery onder 't Italiaanſch Krygsvolk. Verdugo valt in Friesland.* IV. *Jonkheer Arend van Dorp in verzekering genomen. Ontſlaagen.* V. *Franſche Krygsbedryven. Heraugiere verraſt Huy. La Motte herwint de Stad.* VI. *De Aartshertog Ernſt ſterft. De Graaf van Fuentes wordt Landvoogd, by voorraad.* VII. *Opening tot eenen nieuwen Vredehandel. Bedenkingen hierop. De handel hapert.* VIII. *Kleefſche onluſten. De Staaten neemen 'er deel in.* IX. *Twiſt, tuſſchen den Graave van Ooſtfriesland en de Stad Embden, door de Staaten bygelegd.* X. *Wederzydſche Krygsbedryven. Verdugo ſterft. La Motte ſneuvelt.* XI. *Maurits belegert Grol. Verlaat het. Filips van Naſſau ſneuvelt. Dood van Mondragon. Lier verraſt. Duurte.* XII. *De Kardinaal Albertus, Aarts-*

hertog van Ooſtenryk, wordt Landvoogd. Filips Willem, Prins van Oranje, keert met hem uit Spanje. XIII. *De Aartshertog bemagtigt Calais en Ardres. Hy wint Hulſt. De Staaten neemen Waardgelders aan.* XIV. *Keizer Rudolf arbeidt tot bevordering der Vrede. Kleefſche zaaken.* XV. *Togt der Engelſchen en Staatſchen naar Spanje. Kadix geplonderd. Geldgebrek in Spanje.* XVI. *Handeling der Staaten met Frankryk en Engeland. Toerusting ter zee, in Spanje en Portugal, verydeld, door een' ſtorm.* XVII. *Verbond tuſſchen Frankryk en Engeland, waar in de Staaten treeden. Byzonder Verbond tuſſchen Frankryk en de Staaten. Verklaaring van Koning Henrik den IV. ten voordeele van 's Lands Hooge Schoole te Leiden. Handel met Deenemarke.* XVIII. *Oorſprong van het Regt des eerſten Edele in Zeeland en geſchillen deswege.* XIX. *Gevegt by Turnhout. Amiens verlooren en herwonnen. Vyandlyke onderneemingen.* XX. *Maurits verovert Alfen, Rynberk, Meurs, Grol, Breêvoort, Enſchede, Ootmarſum, Oldenzeel en Lingen. Graaf Fredrik van den Berge valt in de Zevenwolden.* XXI. *Ongelukkige Scheepstogt der Engelſchen en Staatſchen.* XXII. *De Koning van Poolen raadt tot Vrede. Handel met het Ryk. Deenſch Gezantſchap.* XXIII. *Twiſt tuſſchen Groningen en de Ommelanden. Verſchil met Zeeland, over 't heffen der Verlofgelden.* XXIV. *Vyf Kollegien ter Admiraliteit opgeregt.* XXV. *Huwelyk van Don Emmanuel van Portugal en Emilia van Naſſau.* XXVI. *Muitery onder 's vyands Krygsvolk. Opening van Vredehandel tuſſchen Frankryk en Spanje.*

je. XXVII. *Overdragt der Nederlanden aan de Infante Izabella Klara Eugenia. Gezantſchap naar Frankryk en naar Engeland.* XXVIII. *Handeling der Staaten, in Frankryk.* XXIX. *Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje. Verdrag tuſſchen Engeland en de Staaten.* XXX. *Voornaamſte inhoud van de Voorwaarden der overdragt aan de Infante. De Aartshertog aanvaardt de heerſchappy, uit den naam zyner Gemaalinne.*

DE Aartshertog Ernſt van Ooſtenryk, die zig, terſtond na zyne aankomſt in de Nederlanden, hadt laaten verluiden, dat hy voorhadt, de geweſten, onderling, en met den Koning, te bevredigen, ſcheen hiervan, eerlang, zyn werk te willen maaken, en gaf aan *Otto Hartius* en *Jeronimus Komans*, die, op vrygeleide, herwaards gekomen waren, om eenige byzondere zaaken te verrigten voor de Prinſeſſe van Chimai, eenen Brief mede aan de Staaten der Vereenigde geweſten, gedagtekend den zesden van Bloeimaand. De Advokaat Oldenbarneveld hadt, reeds in 't voorleeden jaar, berigt gekreegen van het oogmerk van deezen twee, en Hartius, een Nieuwmegenaar van geboorte, was hem afgemaald, als ſchrander, doortrapt en weinig te vertrouwen (*a*). Den zeſtienden van Bloeimaand, leverden zy den Staaten, in den Haage, den Brief des Aartshertogs over, die, zo wel als het voor-

1594. I. De Aartshertog vangt eene Vredehandeling aan, met de Vereenigde geweſten.

(*a*) Bor XXX. *Beek*, *bl.* 42 [728].

1594. voorſtel, welk zy 'er nevens deeden, ſtrekte, om te vertoonen „ welke nadeelen de „ Landen leeden door den oorlog, en hoe „ veele voordeelen zy te wagten hadden, „ zo zy zig, op redelyke voorwaarden, wilden begeeven onder de voorige gehoorzaamheid:" wordende, daarin, wyders, aangemerkt „ dat de Aartshertog, geſprooten uit het beroemde Huis van Ooſtenryk, van geene trouwloosheid, by de „ Staaten, verdagt gehouden, en daarom, „ als bemiddelaar deezer voorwaarden, veilig aangenomen kon worden. Dat hy, „ om de vrede in de Nederlanden te bewerken, zyn eigen Vaderland en zyns Broeders Hof verlaaten hadt. Dat de Staaten „ zig, door het voorſpoedig beloop hunner „ zaaken, niet moeſten laaten verblinden, „ maar de gelegenheid, die hun nu voorkwam, waarneemen, eer de kans des oorlogs wederom keerde." In den Brief des Aartshertogs, werdt den Staaten de titel gegeven van *welgebooren*, *edelen*, *erentfeſten*, *eerzaamen*, *voorzienigen*, *lieven*, *byzonderen* (*b*). In 't antwoord, welk zy den twee afgezondenen gaven, weezen zy aan „ hoe hunne „ zaak, eertyds, door Keizer Maximiliaan „ den II, en, door den Aartshertoge Matthias, goedgekeurd en verdedigd was; „ hoe de voorzienigheid hen nu, door eigen' „ dapperheid, en door den byſtand van magtige bondgenooten, in ſtaat geſteld hadt, „ om der Spanjaarden hoogmoed te fnuiken:

(*b*) Reſol. Holl. 1 *Juny* 1594. *bl.* 177.

„ ken: waarom zy die zelfde voorzienigheid 1594.
„ liever dan eenen trouwloozen vyand dee-
„ ze hunne zaak bevolen wilden laaten."
Ook verzuimden zy niet, door voorbeelden, en, uit onderschepte brieven (*c*), te toonen, hoe weinig 'er te tellen ware, op de beloften, die Filips nu mogt goedvinden te doen: daar by voegende „ dat het beraamen der
„ Vredepunten den Landvoogden aanbe-
„ trouwd werdt; terwyl het onderhouden
„ derzelven aan den Koning stondt; en dat
„ 'er geene hoop tot vrede zyn kon, zo lang
„ het uitheemsch Krygsvolk in de Neder-
„ landen bleef, en de Spaansche Heeren, al
„ 't bewind in handen houdende, de vreed-
„ zaame oogmerken des Aartshertogs om
„ verre stieten (*d*)." Uit dit Antwoord, welk, naderhand, van de Spaansche zyde, in openbaaren druk, wederlegd werdt (*e*), was ligtelyk te speuren, hoe weinig men hier geneigd was tot de vrede. Om 't gemeen ook van dezelve afkeerig te maaken, verspreidde men, hoe veelen onder de Roomschgezinden dreeven, dat men niet verpligt was, den ketteren zyn woord te houden: waaruit men wilde afgenomen hebben, hoe weinig 'er, op een verbond met den Koning van Spanje, te tellen ware. De voorslag des Aartshertogs vondt dan nergens ingang. Ook hadt de ontdekking van eenen toeleg tegen 't leeven van Prinse Maurits veel bygebragt, om dien van de hand te doen wyzen.

Mi-

(*c*) *Zie* 'er eenigen *by* Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 8-17 [786-797].
(*d*) Resol. Holl. 1 *Juny* 1594. *bl.* 182. Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 27-30 [810-815].
(*e*) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 32 [817] *enz.*

1594. II. Aanſlagen op het leeven van Prinſe Maurits.

Michiel Renichon, Prieſter in 't Land van Namen, op vermoeden, dat hy eenen aanſlag op Breda in den zin hadt, in Lentemaand laatſtleeden, in ſoldaatengewaad, gevat, en, ſedert, naar den Haage gebragt zynde, hadt zig, aldaar, met eenen ſtrop, het leeven willen beneemen; waarop hy, ſcherpelyk ondervraagd zynde, beleeden hadt, dat hy, door den Graave van Barlaimont, met kenniſſe van den Aartshertoge, omgekogt was, om Prins Maurits van kant te helpen; ten welken einde, hy en meer andere Perſoonen zig herwaards begeven hadden: een van welken, dien hy noemde, ook toeleg maakte, om den jongen Henrik Fredrik, die thans op de Hooge Schoole te Leiden was, om te brengen. Hy voegde 'er by, dat Oldenbarneveld, Aldegonde en andere voornaame luiden ook gevaar liepen van hun leeven. Al het welke bekend geworden was, niet lang voor de aankomſt van Hartius en Komans. Doch deezen beweerden, dat de gevangen, die, nogtans, zyne belydenis, in hunne tegenwoordigheid, beveſtigde, alles verdigt hadt. Zelfs verzogten zy, dat hy, onder goede verzekering, gevoerd mogt worden, naar Antwerpen of Bruſſel, om, daar, tegen den Graave van Barlaimont, gehoord te worden: of, zo dit den Staaten niet geviel, zou Barlaimont, meendenze, zig, op behoorlyke zekerheid, wel naar Breda begeeven willen, daarmen hem en Renichon zou konnen onderzoeken. In deezen laatſten voorſlag, ſchoon men veele moeite met het vinden van zekerheid gehad zou hebben, zouden

den de Staaten egter hebben bewilligd, zo de afgezondenen hadden konnen verklaaren, dat zy dien, uit den naam van den Graave, of van den Aartshertoge, gedaan hadden. By gebrek van zulk eene verklaaring, bleef het verder onderzoek van dit ſtuk agter, en Renichon werdt, volgens een vonnis van eenige Raaden, hiertoe, byzonderlyk, gemagtigd door de algemeene Staaten, op den derden van Zomermaand, onthalsd en gevierendeeld (*f*). Ook werdt, in Slagtmaand hieraan volgende, te Bergen op Zoom, ter dood gebragt zeker ſoldaat, *Pierre du Four* genoemd, die, insgelyks, beleeden hadt, dat la Motte, Aſſonville en de Aartshertog zelf hem hadden aangezet, om Prins Maurits te vermoorden; en dat hy zig, met zulk een voorneemen, herwaards begeven hadt (*g*). Het ontdekken van zulke ſnoodheden bragt hier zo grooten afkeer voort van de Vredehandeling, dat 'er, van de Spaanſche zyde zelve, vooreerſt, niet meer op gedrongen werdt. 1594.

De Staaten ſtaan over den Doop van den jongen Prinſe van Schotland.

In den aanvang van Bloeimaand deezes jaars, waren de algemeene Staaten, door een plegtig Gezantſchap, van wege den Koning van Schotland, verzogt, om, nevens de Koningen van Frankryk en Deenemarke, en de Koningin van Engeland, als getuigen te willen ſtaan, over den Doop van 's Konings eerſten Zoon, dien hem zyne Gemaalin Anna, Prinſeſſe van Deenemarke, gebaard

(*f*) Reſol. Holl. 3 *Juny* 1594. *bl.* 191. Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 28 [812], 31 [815].

(*g*) Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 81 [882].

1594. baard hadt (*b*). De vriendſchap tuſſchen Koning Jakob en deezen Staat was volkomenlyk herſteld geworden, ſedert dat men, in Schotland, eene ſamenzweering van Spaanſchen Roomſchgezinden tegen de Regeering ontdekt hadt: waardoor de Koning, die reeds verdagt geworden was van te groote geneigdheid tot de Roomſchgezinden, andere maatregels hadt beginnen te neemen. Hierop, hadt hy William Stuart, in de Lente des voorleeden jaars, herwaards gezonden, om een Verbond van Vriendſchap en onderlinge beſcherming met de Vereenigde Geweſten te ſluiten. En hoewel dit werk toen zyn beſlag niet kreeg, beſloot men, egter, eenen Agent in Schotland te houden, tot aankweeking der onderlinge vriendſchap (*i*). De Staaten vaardigden nu *Walrave*, *Heer van Brederode*, en Meeſter Jakob Valke, aan 't hoofd van veele Edelen, naar Schotland af, om, uit hunnen naam, te ſtaan over 's Prinſen Doop, die, op den negenden van Herfſtmaand, geſchiedde. Tot eene Pillegave, ſchonken de Staaten den jonggebooren twee gouden koppen, benevens eenen Lyfrentebrief van vyfduizend guldens in 't jaar, leggende in eene gouden dooze. De oude Verbonden van Vriendſchap werden, ten zelfden tyde, vernieuwd en beveſtigd (*k*). De Koningin van Engeland zag deeze mildheid der

(*b*) Reſol. Holl. 10 *Juny* 1594. *bl.* 198, 199. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 36 [823] *enz.*

(*i*) BOR XXX. *Boek*, *bl.* 29 [710]. XXXI. *Boek*, *bl.* 3 [780].

(*k*) Reſol. Holl. 28 *July*, 7, 23 *Nov.* 1594. *bl.* 288, 289, 290, 291, 292, 300, 457, 498. BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 46-52 [837-843].

der Staaten, omtrent haaren nabuur en naasten erfgenaam, met afgunſtige oogen, en liet 'er zig ſcherp over uit tegen de Gezanten, die haar, op de te rug reize, waren komen begroeten; vorderende, volgens haare gewoonte, wanneer zy misnoegd was, de agterſtallen, welken de Staaten haar ſchuldig waren. Doch men paaide haar, eerlang, met eenige ſchepen (*l*), die zig, by haare vloote, voegden, om de Spanjaards te verdryven van de kuſten van Bretagne; alwaar zy, ſedert eenigen tyd, de vaart naar 't Weſten, grootelyks, belemmerden (*m*). De Staaten van Bretagne zelven hadden, onlangs, de Vereenigde Geweſten om onderſtand verzogt, en derzelver Gemagtigden waren, niet zonder hoop op eenige hulpe, te rug gezonden (*n*). 1594.

III. Handel met Deenemarke.

Met Deenemarke, zogt men ook goed verſtand te houden. Ten dien einde, was, reeds voor 't einde des jaars 1593, beſlooten, een gezantſchap derwaards te zenden (*o*): welk egter, eerſt in den zomer deezes jaars, op reis ging. De jonge Koning, Chriſtiaan de IV, verleende de Gezanten gunſtig gehoor; doch het vernieuwen der voorige verbinteniſſen werdt uitgeſteld, tot na dat de Koning zelf de Regeering aanvaard zou hebben (*p*). De Aartshertog Ernſt deedt ook, kort hier-

(*l*) Reſol. Holl. 10, 23 *Juny*, 3 *July* 1594. *bl.* 199, 237.
(*m*) Grotii Hiſt. *Libr.* III. *p.* 196.
(*n*) Reſol. Holl. 7 *May* 1594. *bl.* 127. Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 36, 46 [823, 836].
(*o*) Reſol. Holl. 6-18 *Sept.* 1593. *bl.* 139. Bor XXX. *Boek*, *bl.* 57 [748].
(*p*) Reſol. Holl. 3-13 *May*, 16 *Juny*, 28 *July*, 4 *Aug* 1594. *bl.* 155, 203, 306, 302, 324. Bor XXXI. *Boek*, *bl.* 38 [826].

1594. hierna, eene bezending naar Deenemarke, om den Koning te verzoeken, dat hy den Vereenigden geweſten allen handel in zyn Ryk verbieden wilde, zo zy zig niet lieten bevredigen met den Koning van Spanje; doch dit verzoek werdt platuit afgeſlaagen (*q*).

Beleg en overgang van Kameryk.

Het Spaanſch Krygsvolk, tot nu toe, in 't muiten volhard hebbende, en buiten de Steden geſlooten zynde, werdt, in Herfſtmaand deezes jaars, gezonden, om Kameryk te belegeren. Deeze Stad was, voor eenige jaaren, bemagtigd, door de Franſchen, en de *Heer van Bæligni* was 'er thans Bevelhebber over. 't Beleid der Belegeringe werdt den Prinſe van Chimai toevertrouwd. Terwyl zy duurde, verklaarde Henrik de IV. openlyk den oorlog aan Filips (*r*), zoekende, te gelyk, die van Artois en Henegouwen te beweegen, om het Spaanſch Krygsvolk, dat Kameryk van verre beſlooten hieldt, en, op hunnen, zo wel als op den Franſchen bodem, veel overlaſt deedt, uit het Kamerykſche te verdryven. Doch de vrees verhinderde de Waalen Henriks begeerte en hunne eigene te voldoen. Van Frankryks wege, hadt, hieromtrent, het beleid des krygs *Henrik de la Tour d'Auvergne*, nu verheeven tot *Hertoge van Bouillon*, en onlangs gehuwd met Elizabet van Naſſau, halve Zuſter van Prinſe Maurits (*s*). Filips van Naſſau hadt zig, met den onderſtand der Vereenigde Geweſten, gevoegd

(*q*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 80 [881].
(*r*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 1 [4].
(*s*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 74, 77 [874, 877].

voegd by zyn Leger, dat nogtans te zwak was; om iet van belang te onderneemen. Kameryk bleef belegerd, tot in Wynmaand des volgenden jaars, wanneer de Stad, met het Kasteel, aan den Graave van Fuentes, overgegeven werdt (*t*). 1594.

Eene nieuwe muitery onder de Italiaanen was oorzaak, dat de Aartshertog, dit najaar, zo weinig kon uitvoeren. De muiters, misnoegd, dat de Spanjaards betaald en zy voorbygegaan waren, maakten zig meester van 't Steedje Sichem in Brabant, waaruit zy 't platte land, alomme, afliepen, of onder brandschatting stelden. Ook vorderden zy zekere regten van de uitgaande goederen, en kreegen; eerlang, zo veel toeloops van allerlei Krygsvolk, dat zy eene soort van geregelden Regeeringsvorm opregteden, en zig; boerswyze; *de Italiaansche Republiek* noemden. Prins Maurits en de Staatschen stookten 't vuur deezer muiterye, en slooten zelfs een Bestand met de muitelingen. Ten Hove des Aartshertogs, werden vast strenge maatregels tegen hen genomen. Doch zy hadden kondschap van alles, en verzekerden zig, zo veel zy konden, tegen een Leger van Spanjaarden, dat op hen afkwam, en hen, eerlang, uit Sichem, tot digt by 's Hertogenbosch, wyken deedt (*u*). Hier voorzag Maurits hen van geschut en ruitery: waarop het plonderen en brandschatten, van nieuws, aanging. De bezettingen van Duinker- Muitery onder de Italiaansche benden.

(*t*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 40-43. [52-57].
(*u*) Resol. Holl. 19 *Decemb.* 1594. *bl.* 550.

1594. kerken, S. Amand en andere Plaatſen, zelfs de Spanjaards, dien 't wederom aan geld begon te ontbreeken, volgden, daarna, het voorbeeld der Italiaanen (*v*). Al deeze wanorde ſproot, uit den ſlegten ſtaat der geldmiddelen, in de Spaanſche Nederlanden en in Spanje. En was 't niet vreemd, dat 's Konings kas uitgeput was. De Weſtindiſche Vloot was, door onſtuimig weder, en door ziekte onder 't ſcheepsvolk, agtergebleeven. Ook hadden de Engelſchen Fernambuk in Brazil bemagtigd, en aldaar eenen ryken buit bekomen. Hierbenevens, werdt geklaagd, over 't ſlegt beſtier van 's Konings penningen, in de Nederlanden: alle welke rampen zigtbaarlyk medewerkten, tot den toeneemenden welſtand der Vereenigde geweſten.

Verdugo valt in Friesland.

De ſtrenge vorſt, die, deezen winter, omtrent tien weeken duurde (*w*), gaf Verdugo, in Wintermaand, gelegenheid, tot het onderneemen van eenen inval in Groningerland en in Friesland; doch hy deedt geen nadeel van belang. Alleenlyk, ſleepte hy eenigen buit en weinige gevangenen met zig te rug (*x*).

IV. Jonkheer Arend van Dorp wordt in verzekering genomen.

Omtrent den aanvang van Wintermaand, was Jonkheer Arend van Dorp, die, ten tyde van Prinſe Willem, in veele gewigtige zaaken, gebruikt was, doch nu buiten bewind leefde; op vermoeden van handeling met den vyand, in zyn Huis, in den Haage,

(*v*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 77 [877] *enz.*
(*w*) REYD XI. *Boek*, *bl.* 253.
(*x*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 88 [890].

ge, verzekerd, en, daarna, op de Voor- 1594.
poorte van den Hove, overgebragt (y). Onder zyne papieren, die terſtond doorzogt werden, vondt men verſcheiden' Brieven van Hartius, afgevaardigde van den Aartshertoge Ernſt: ook de kladden van eenigen, door Dorp, aan Hartius geſchreeven: en zelfs zekeren verbeterden Brief van Dorp, waarby hy voorſloeg „ dat de Aartshertog „ Ernſt, met klein gevolg en heimelyk, in „ den Haage komen moeſt, en daar den „ Staaten de vrede aanbieden, op zulke voor„ waarden, als zy zelven begeeren zouden: „ 't welk, meende hy, zulken, die naar „ vrede haakten, aanmoedigen zou, om zig „ te openbaaren, en anderen, die 't voort„ zetten des oorlogs zogten, vrees voor den „ gemeenen ondank inboezemen. In allen „ geval, zouden, zyns oordeels, de Staaten „ blyde zyn, dat zy den Aartshertog, die „ verklaaren moeſt, de wapenen nimmer te„ gen hen gevoerd te hebben, veilig mog„ ten laaten te rug keeren." Men vraagde van Dorp, voor wien hy deezen Brief geſchikt hadt; doch hy weigerde zig hierop te verklaaren (z), voorwendende, alles ſlegts geſchreeven te hebben, om zynen geeſt te oefenen. Wyders, hadt men ook by hem gevonden een Affchrift van 't verdrag, laatſtelyk gemaakt met den Koning van Deenemarke, en tot hiertoe geheim gehouden. Hy hadt dit Affchrift bekomen van Joos de Me-

(y) Reſol. Holl. 6 *Dec.* 1594. *bl.* 511.
(z) Reſol. Holl. 16 *Decemb.* 1594. *bl.* 542.

1594. Menyn, eenen der gezanten naar Deenemarke, en men meende, dat hy 't den vyand hadt medegedeeld, alzo de gezanten des Aartshertogs Koning Chriſtiaan, eenigen tyd geleeden, dit verdrag verweeten hadden. Doch hiervan wilde van Dorp niets bekend ſtaan. Menyn, gedagvaard voor 't Hof, erkende, dat hy van Dorp, dien hy altoos voor eenen trouwen liefhebber des Vaderlands gehouden hadt, het gemelde Affchrift, waarin hy meende geen geheim te ſteeken, hadt doen leveren. 't Bleek, eerlang, dat men niets van gewigt hadt, ten laſte deezer luiden: doch alzo zy der Engelſche Regeeringe te zeer waren toegedaan geweeſt, en Menyn, inzonderheid, van eenen onruſtigen aart was (*a*), wilde men hen gaarne loozen. Van Dorp kreeg zyn huis tot eene liegtenis (*b*), van welke hy egter, daarna, onder borgtogt, ontſlaagen werdt. Menyn, eerſt van zyn Penſionarisſchap van Dordrecht verlaaten; en voorts buiten bewind gebleeven zynde, werdt, op eene wedde van twaalfhonderd guldens, in 't jaar (*c*), aangeſteld tot Hiſtorieſchryver van Holland. Doch de vrugten van zynen arbeid, van welken hy naauwlyks eenen aanvang gemaakt hadt, hebben nimmer het licht gezien. Alleenlyk is 'er een verhaal van het gevegt by Turnhout van den jaare 1597, zonder naam, uitgekomen, welk men houdt, door hem, opgeſteld te zyn (*d*).

Hy wordt ontſlaagen.

Joos de Menyn wordt Hiſtorieſchryver van Holland.

De

(*a*) Grotii Hiſt. *Libr.* III. *p.* 201.
(*b*) Reyd XI. *Boek*, *bl.* 254.
(*c*) Reſol. Holl. 5-13 en 26 *July* 1595. *bl.* 248, 313, 336.
(*d*) Boa XXXI. *Boek*, *bl.* 82-87 [884-890].

De Koning van Frankryk zette den kryg, den gantſchen winter door, voort, door den Hertoge van Bouillon; die egter weinig meer uitregtte, dan dat hy zig van de kleine Steden van Luxemburg meeſter maakte, en 't platte land daaromtrent deerlyk afliep. 1594. V. Franſche Krygsbedryven.

De Aartshertog Ernſt, onpaſſelyk aan de koorts, die eerlang op eene teering uitliep, raadpleegde, midlerwyl, van tyd tot tyd, over de gemeene zaaken, aan welken hy ſchier geen redden wiſt. Met den aanvang des volgenden jaars, riep hy de twee eerſte Leden der Staaten, de Geeſtelykheid en den Adel, te Bruſſel, byeen (e), en kennende 's volks geneigdheid tot vrede, vraagde hy hun, naar middel, om 'er aan te geraaken, hun te gelyk verklaarende, dat de Koning ook verlangde, naar eene volkomen' bevrediging zyner Nederlanden. Don Eſtevan en Don Diego d'Ibarra woonden deeze vergadering by. Doch de Graaf van Fuentes was agtergebleeven, om dat hy niet begeerde te zitten beneden den Hertoge van Aarſchot, die hem geene hooger plaats zou hebben toegeſtaan. Raadpleeging des Aartshertogs, over 't werk der Vrede. 1595.

En vindt men, dat Aarſchot, in deeze vergadering, rondelyk verklaard heeft „ dat 'er geene vrede te wagten ware, „ zo lang men 't uitheemſch Krygsvolk in 't „ Land hieldt, en den Spanjaarden 't voor„ naam bewind der Regeeringe gaf." De Leden der Staaten hoorden deeze verklaaring, met verwondering en genoegen. Doch de Aartshertog gaf voor, dat men, hierop, niets be- Vrymoedige verklaaring des Hertogs van Aarſchot.

(e) Boek XXXII. Boek, bl. 1 [5].

1595. beſluiten kon, buiten den Koning, wien hy van alles berigt geeven, en, tot het bevorderen der vrede, ernſtelyk, raaden zou (*f*): waarmede de raadpleegingen werden afgebroken.

Heraugiere verraſt Huy. Karel van Heraugiere, Bevelhebber van Breda, ondernam, ten deezen tyde, Huy te verraſſen, om, door deeze Stad, eenen weg over de Maaze te hebben, en, langs den zelven, den Hertoge van Bouillon, in Luxemburg, als 't nood deedt, te voorzien van onderſtand. De Plaats lag in Luikerland, en dus op eenen onzydigen grond; doch alzo Ernſt van Beieren, Biſſchop van Keulen en Luik, zig dikwils vyandelyk genoeg getoond hadt tegen de Staaten, en den Spanjaarden toeliet, zyne ſterke Plaatſen bezet te houden; oordeelde men, regt te hebben, om zig van Huy te verzekeren. Heraugiere dan, den aanſlag overlegd hebbende met Prinſe Maurits, trekt, den zesden van Sprokkelmaand, met twaalfhonderd knegten en zeshonderd paarden, naar Diepenbeek. Hier ſtal houdende, zendt hy omtrent dertig man, rappe gaſten, naar Huy, die zig verſteeken in zeker huis, daar Heraugiere heimelyk verſtand hieldt, en dat in 't hangen van den heuvel ſtondt, waarop 't Kaſteel van Huy geſtigt was. Des nagts, onderneemt deeze manſchap, 't Kasteel te beklimmen, overweldigt de bezetting, die hun niet overtrof in getal, en laat Heraugiere, met het overige volk, terſtond, bin-

(*f*) GROTII Hiſt. *Libr.* IV. *p.* 203.

binnen de veſting. De burgery van Huy, 't Kaſteel bemagtigd ziende, boodt geenen den minſten tegenſtand; maar gaf de Stad ook over. De Biſſchop klaagde, terſtond, over deeze vyandlykheid aan de Staaten der Vereenigde Geweſten, begeerende, dat hem Huy wederom overgeleverd werdt. Doch men antwoordde, dat zulks, eerſt na 't wederzydſch afleggen der wapenen, en na 't ruimen der Plaatſen, die de Spanjaard onder 's Biſſchops gebied inhieldt, zou konnen geſchieden. De Biſſchop dan, beſpeurende, dat men hem op den tuil hieldt, vervoegde zig by den Aartshertoge, die den Heer van la Motte, met zeven Regementen voetvolks, afvaardigde, om Huy te herwinnen. Hy vertoonde zig, den zevenden van Lentemaand, voor de Plaats, die, in deezen korten tuſſchentyd, niet behoorlyk hadt konnen verſterkt worden. De Heer van Groesbeek voegde zig, met tweeduizend Luikenaars, by hem. De Plaats werdt, terſtond, vinnig beſchooten: en Heraugiere, geen ontzet voorhanden ziende, gaf haar over, by verdrag, volgens welk, hy en de zynen, met wapenen en draagbaare pakkaadje, uittoogen, op den eenentwintigſten. La Motte lei, terſtond, Spaanſche bezetting binnen Huy, welk, door den Biſſchop, van alle zyne vryheden beroofd werdt (g). 1595. La Motte herwint de Stad.

VI. De Aartshertog Ernſt ſterft.

Doch terwyl Huy nog in de handen der Staatſchen was, hadt de ziekte des Aartshertogs zo zeer de overhand genomen, dat zy

(g) Boek XXXII. *Boek*, bl. 6, 7, 8 [10, 11].

1595. zy hem, na een overval van bloeden, op den twintigſten van Sprokkelmaand, uit het leeven rukte. Voor zyn overlyden, hadt hy den Graaf van Fuentes, by voorraad, benoemd, tot zynen opvolger in het bewind: die, na verloop van eenigen tyd, door Filips, in het zelve, beveſtigd werdt (*h*). De Nederlandſche Grooten zagen zig dus wederom gebragt onder eene Spaanſche Landvoogdye, en morden 'er heimelyk en openlyk over. Fuentes en Ibarra hielden hen ook, meer en meer, buiten bedryf. Graaf Karel van Mansfeld, die 't voornaam beleid des oorlogs plagt te hebben, werdt naar Hongarye gezonden, om den Keizer, in eenen togt tegen de Turken, te dienen (*i*), alwaar hy, midden in 't gevaar, aan eene ziekte, overleedt, op den vierentwintigſten van Oogſtmaand (*k*). De Hertog van Aarſchot zelf, de aanzienlykſte der Nederlandſche Edelen, verliet deeze Landen, en begaf zig, met der woon, naar Venetie, *daar 't hem*, zeide hy, *ten minſten, geoorlofd zyn zou, vry te ſterven.* Ook overleedt hy 'er, op den elfden van Wintermaand, laatende zynen Zoon, Karel van Kroi, Prins van Chimai, in 't bezit zyner Heerlykheden. De Graaf van Fuentes, hebbende Bruſſel willen voorzien van Spaanſche bezetting, hadt zig ook by 't gemeen in haat gebragt. Doch hy bekreunde 't zig luttel, volgende, in veele opzigten, den voet van Regeeringe, dien de

De Graaf van Fuentes aanvaardt de Landvoogdy, by voorraad.

Karel van Mansfeld ſterft.

Aarſchot vertrekt naar Venetie.

(*h*) BOR XXXII. *Boek, bl.* 7 [12]. GROTII Hiſt. *Libr.* IV. *p.* 208.
(*i*) BOR XXXI. *Boek, bl.* 76 [876].
(*k*) BOR XXXII. *Boek, bl.* 22 [30].

de andere Spaanſche Landvoogden, voor hem, gehouden hadden (*l*). Maar de Koning liet hem niet lang in 't bewind. 1595.

VII. Opening tot eenen nieuwen Vrede-handel.

Midlerwyl, rees 'er, in de Spaanſche Nederlanden, onder grooten en kleinen, een vuurig verlangen naar de vrede, dat, van onze zyde, gevoed werdt, om de gemoeden aldaar te afkeeriger te maaken van de Spanjaarden. De Markgraaf van Havrech deedt zelf eenige voorſlagen tot vrede, in eenen brief, gerigt aan *Jakob van Malderé*, wel eer zynen Huisgenoot, en thans in dienſt van Prinſe Maurits. Malderé gaf 'er den Prinſe kennis van, die, met de Staaten geraadpleegd hebbende, hem belaſtte, te antwoorden, dat 'er geene hoop tot vrede was, ten ware 't Spaanſch Krygsvolk niet alleen de Nederlanden ruimde, maar zelfs het Graafſchap Bourgondie; alwaar Velasko, Konſtabel van Kaſtilie, toen de wapenen voerde, tegen den Hertoge van Bouillon. Havrech maakte, in zyn wederantwoord op dit ſchryven, geheel geen gewag van deeze voorwaarden: waarop Malderé, andermaal, bevel kreeg, om hem te doen verſtaan, dat de Vereenigde Staaten wel met de Staaten der andere geweſten; doch geenszins met de Spanjaards begeerden te handelen. De Hertog van Aarſchot, die toen nog in 't Land was, bragt, hierna, eene bezending herwaards te wege, beſtaande uit *Dirk Liesveld*, eertyds Kanſelier van Brabant, Jakob Maas en

(*l*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 120 [150]. Grotii Hiſt. *Libr.* IV. *p.* 203.

1595. en Otto Hartius, Regtsgeleerde, die, in Grasmaand, te Middelburg, gekomen, den Prinſe en weinigen anderen hunnen laſt openden. Zy vertoonden „ dat de Regeering in handen geſteld was van den Raad „ van Staate, die, weleer, de binnenlandſche „ beroerten geſtild hadt, en het uitheemſch „ Krygsvolk doen vertrekken: welk laatſte „ nu ook niet moeilyk vallen zou, wanneer „ de geweſten maar eerſt bevredigd waren. „ Dat zy de Vereenigde Staaten hiertoe kwamen nodigen, niet twyfelende, of Maurits zou den roem, dien hy reeds verworven hadt, liever in veiligheid willen ſtellen, dan verder aan den onzekeren kans des oorlogs waagen. Dat het Huis van „ Naſſau zig, in vrede zo wel als in oorlog, „ hadt weeten doorlugtig te maaken. Of was „ hem geen lof zo waardig, dan die in den „ kryg behaald werdt; daar was gelegenheid t'over, om deeze begeerte elders te „ voldoen. Hy hadt zig, door zyn beleid „ en heldenmoed, reeds zulk eenen grooten naam verworven, dat 'er, onder de „ Europiſche Mogendheden, niemant gevonden zou worden, die hem 't opperbewind des krygs niet vrywillig zou afſtaan." Door zulk ſtreelen, meendenze Maurits op zyn zwakſt te hebben aangetaſt. Doch de Prins, verwittigd, dat zy, ſchoon voorgevende te ſpreeken uit den naam der Staaten, evenwel, niet zonder medeweeten van den Graave van Fuentes, vertrokken waren, wiſt hun, eerlang, te antwoorden „ dat hy niets „ liever wenſchte dan een einde des inland-

„ ſchen

Voorſlag der Spaanſchen.

Antwoord van Prinſe Maurits.

„ ſchen oorlogs te zien, en den roem van 1595.
„ hiertoe gearbeid te hebben hooger reken-
„ de, dan dien van overwinnaar. Doch dat
„ men, om hiertoe te geraaken, niet met
„ de Spanjaards of met den Spaanſchen Ko-
„ ning, die niet te vertrouwen waren, han-
„ delen moeſt. Droeg men, in de andere ge-
„ weſten, den Spanjaarden zo groot een'
„ haat toe, als hier; men moeſt zig van hun-
„ ne overheerſching ontſlaan: waarna de
„ Staaten allen, als vryen met vryen over-
„ eengekomen zynde, door de magtige bond-
„ genooten der Vereenigde geweſten, zou-
„ den konnen beſchermd worden. 't Ver-
„ ſchil van Godsdienſt zou, hier, zo weinig
„ oorzaak tot oneenigheid behoeven te gee-
„ ven, als het tegenwoordig in Frankryk
„ deedt." Liesveld, toen 't woord vatten-
de, betuigde, dat zy alleenlyk den laſt der Nederlandſche Staaten kwamen uitvoeren, zonder dat de Spanjaards gemengd waren, in 't gene zy zouden handelen. Doch Maurits, die beter onderrigt was, taſtte hem, zo men wil, in den boezem, en trok 'er de vrygeleibrieven uit, welken hem, door Fuentes, waren medegegeven, en die beweezen, hoe men heulde, met den Spanjaard. Sedert, bleek ook, dat de gezanten niets ſluiten mogten, dan op 's Konings naam: waarom zy hun affcheid kreegen van de Staaten, en onverrigter zaake te rug keerden. De Spaanſche aanhang dreef toen den ſpot met deeze bezending, die zy, reeds te vooren, hadden afgekeurd. Doch andere Nederlanders bleeven nogal aanhouden op 't voortzetten der Vre- Bedenkingen van eeni-

1595. Vredehandelinge; beweerende „ dat het
„ verzenden van 't uitheemsch Krygsvolk,
„ waarop de Vereenigde Staaten stonden,
„ gantsch niet onredelyk, en aller Neder-
„ landeren wensch was. Ook mogt Filips,
„ meendenze, in 't stuk van den Godsdienst,
„ wel iet door de vingeren zien, dat hy niet
„ goedkeurde. In allen geval, de Neder-
„ landen, die nog onder 's Konings gehoor-
„ zaamheid stonden, waren, door verloop
„ van neering, moedwil des Krygsvolks,
„ zwaare lasten en andere rampen, zo ver-
„ re buiten adem gebragt, dat het hun on-
„ mogelyk viel, langer te oorloogen." Som-
migen voegden hierby „ dat de Vereenigde
„ Gewesten, wars van den kryg, veelligt,
„ besluiten zouden, om zig eenen uitheem-
„ schen of inlandschen Vorst te kiezen, in
„ welk geval, men geene dan eene schande-
„ delyke en nadeelige Vrede zou weeten
„ te verkrygen: daar men hoop hadt op
„ eene eerlyke, zo lang 't Gemeenebest nog
„ zonder hoofd was." Wyders, waren ook
eenigen van gedagten, dat men een Bestand
voorslaan moest. Zy dreeven „ dat de Ver-
„ eenigde gewesten staande bleeven door
„ eendragt, die gevoed werdt, door vree-
„ ze. Dat, de vreeze verdweenen zynde
„ door 't Bestand, de gebreken, welken de
„ gelykheid onderworpen is, herleeven zou-
„ den. Dat men naaryver onder de Steden,
„ tweedragt en ontrouw, door giften en
„ omkoopingen, zou konnen verwekken en
„ voeden. Dat het volk, ontheeven van
„ lasten geduurende het Bestand, daarna,
„ niet

ge Ne-
derlan-
ders op
de Vre-
dehan-
delinge.

„ niet ligtelyk, tot het wederopneemen der- 1595.
„ zelven, zou konnen bewoogen worden.
„ Dat tyd gewonnen veel gewonnen was
„ voor den Koning, die, de Vereenigde
„ Staaten onder de knie gekreegen hebben-
„ de, zyne wapenen, tegen Frankryk, of
„ tegen Engeland, zou konnen keeren, naar
„ hy 't geraaden vondt (*m*)." En voor dee-
ze meening yverde, onder anderen, *Juſtus Lipſius*, Hoogleeraar in de oudheid en welſpreekendheid, te Leuven, die, hierover, zyne gedagten opende, in eenen Brief, welke nog voorhanden is (*n*). Doch *Joan Baptiſta Taſſis*, bloedverwant van eenen beroemden Spaanſchen Veldoverſte van den zelfden naam, beweerde, dat de Nederlanden, die onder 's Konings gehoorzaamheid ſtonden, grooter ſchade uit het Beſtand te wagten hadden, dan de Vereenigde Geweſten. Ook riedt hy den Koning, in eenen Brief, die onderſchept werdt „ dat hy de wederzyd-
„ ſche Staaten wel, als gelyken, mogt laa-
„ ten handelen; doch 't opperbeleid van al-
„ les aan den Graave van Fuentes behoorde
„ te verblyven, mistrouwende de bemidde-
„ ling des Keizers, en vooral het Spaanſch
„ Krygsvolk in 't Land laatende (*o*)." Zeker, de Keizer hadt, onlangs, wederom de vredehandeling, door brieven, tragten voort te zetten. Doch de Staaten antwoordden rondе-

(*m*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 28 [37]. Grot. Hiſt. *Libr.* IV. *p.* 210, 211, 212, 213.
(*n*) *Zie* Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 2 [6].
(*o*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 98 [123].

1595. delyk, dat zy zig op de Spanjaards niet vertrouwen konden (*p*).

De Vredehandeling hapert.

Dus haperde dan, volgens gewoonte, de Vredehandeling. In de Spaanſche Nederlanden, gaf men voor, dat zy ſlegts uitgeſteld was, voor eenen tyd. Doch hier deedt men zyn beſt, om 't volk de bevrediging met den Spanjaard te doen aanzien als onmogelyk, zo lang men geene meer reden hadt, om zig op zyne trouw te verlaaten. De geweſten bleeven ook ten naauwſte verbonden tegen den gemeenen vyand; ſchoon de onderlinge eendragt, in andere opzigten, wel grooter geweeſt zyn mogt. Onder anderen, reezen er, ten deezen tyde, zwaare onluſten over den prys des gelds, die, mids elk geweſt zig 't regt der Munte aangemaatigd hadt, en de waarde der penningen, naar zyn welgevallen, bepaalde, op geenen eenpaarigen voet, te brengen was (*q*): waaruit merkelyke ſtremming in den handel ontſtondt.

Oneenigheid in de Vereenigde Gewesten.

VIII. Kleefſche Onluſten.

In de nabuurige geweſten, waren, onlangs, eenige onluſten gereezen, waarin de Staaten der Vereenigde Nederlanden, ook, door den tyd, deel namen. *Jan, Hertog van Kleeve, Gulik en Berg*, was, ſedert eenigen tyd, vervallen in eene ſoort van zwaarmoedigheid of mymering, die, eerlang, tot dolheid overgeſlaagen zynde, gelegenheid gaf, dat men hem in eene kamer opgeſlooten hieldt. Terſtond hierna, viel 'er geſchil over de Regeering; die de Hertogin, ondersteund door de Spanjaards, wier konſtenaaryen, reeds onder de voo-

(*p*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 28 [38].
(*q*) Grotii Hiſt. *Libr.* IV. *p.* 213, 218.

voorige Regeering, in deeze Vorſtendommen, bekend geworden waren (*r*), zig zogt aan te maatigen. Doch *Joan Sigismund, Markgraaf van Brandenburg*, die met eene Zuſters Dogter, en *Filips Lodewyk*, *Paltsgraaf van Nieuwburg*, die met eene Zuſter des Hertogs van Kleeve gehuwd was, kanteden zig hiertegen, beweerende, dat hun, als naaſten erfgenaamen uit hoofde hunner Gemaalinnen, het bewind der Regeeringe, voor de Hertoginne, toekwam: onaangezien de Keizer begreep, dat de Vorſtendommen van Kleeve, Gulik en Berg niet aan hun, maar, by mangel van manlyk oir, aan 't Ryk vervallen moeſten. De Proteſtanten deezer Vorſtendommen en eenige Roomſchgezinden vielen den Vorſten van Brandenburg en Nieuwburg toe; die eerlang uitwerkten, dat de krankzinnige Vorſt, door eenigen uit den adel, in vryheid geſteld, en de Hertogin, daarentegen, in hegtenis genomen werdt. Tegen deeze, werden toen zwaare beſchuldigingen ingebragt, onder anderen, dat zy, voor haar Huwelyk, gemeenſchap gehad hadt en verloofd geweeſt was, met den Graave van Manderſcheid: waaruit men beſloot, dat haar Huwelyk met den Hertoge van Kleeve wetteloos verklaard moeſt worden. Doch de Roomſch- en Spaanſchgezinden, die op de zyde der Hertoginne waren, bragten te wege, dat 'er eenig volk geworven werdt, door den Graave van Zwartſenburg, waarvan men zig dagt te bedienen, om de 1595.

(*r*) Zie XXIX. *Boek*, *bl.* 5 [608].

1595. de Hertogin te herſtellen in 't bewind.

De Vereenigde Staaten neemen 'er deel in.

Terwyl de zaaken dus ſtonden, zogt Brandenburg de vriendſchap der Vereenigde Staaten (*s*). Zyn toeleg was, een verbond te ſluiten, tuſſchen hen en de Ridderſchap en Steden der Vorſtendommen des Hertogs van Kleeve: waarvan het oogmerk zyn zou, deeze Vorſtendommen te bewaaren, by derzelver vryheden en wettige Regeeringe. De Staaten zelven zonden, in Herfſtmaand deezes jaars, eenigen naar Emmerik af, om nader, doch zeer in 't heimelyk, met eenige vertrouwde Kleefſche Grooten, te ſpreeken. Men verzogt toen eene goede ſomme gelds van de Staaten, wanneer men zig ſterk maakte, de Regeering op eenen goeden en vasten voet te zullen konnen brengen. Doch de Staaten, bezeffende, dat het Land vol Roomſchgezinden ſtak, die, tot nog toe, de meeſte magt in handen, en de naaſte Bisdommen op hunne zyde hadden, oordeelden, voorzigtelyk, dat de zaak der *Patriotten*, gelykze zig noemden (*t*), nog tot geene genoegzaame rypheid gekomen was, om 'er zig in te ſteeken (*u*). Wat gevolg zy, naderhand, gehad hebbe, zullen wy, ter zyner plaatſe, aantekenen.

IX. Twiſt tuſſchen den Graave van

Te Embden, ontſtonden, ten deezen tyde, ook onluſten, die geenen kleinen naſleep hadden. De Stad ſtondt, ſedert veele jaaren, onder de beſcherming der Graaven van Ooſtfries-

(*s*) BOR XXXI. *Boek*, *bl.* 90 [894].
(*t*) *Zie* BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 66 [383].
(*u*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 116 [144] *enz.* METEREN XVIII. *Boek*, *f.* 331 *verſ.*

friesland; doch behieldt haare eigene wetten, vryheden en Regeering. Ook beleeden de Ingezetenen in 't gemeen den Hervormden Godsdienſt. Doch hieruit, en uit andere oorzaaken (v) was, in 't voorleeden jaar, eenig verſchil gereezen, met Graave *Edzard den II*, die der Augsburgſche belydenis toegedaan was, en, door zyne Gemaalin, zeer tegen die van Embden werdt opgezet. Om deezen onder de knie te krygen, deedt hy belaſtingen leggen op de koopwaaren, en voerde Wethouders en Raaden naar zynen zin ter Regeeringe in. Eindelyk, dryvende, dat de Godsdienſtige Byeenkomſten der Embderen oproerige Vergaderingen, en de aalmoeſen, welken men daar verzamelde, geſchikt waren, om hem, met geweld, te wederſtaan, bragt hy bezetting op 't Kaſteel, met welke, hy zig de Stad geheellyk dagt te onderwerpen. De burgery, reeds te vooren, zeer geſtoord op den Graave, verloor toen allen geduld. Men hadt haar, voorheen, reeds geweezen op het voorbeeld haarer nabuuren, de Hollanders en Friezen, en vermaand, om, even gelyk deezen, haaren Godsdienſt en vryheid, met de wapenen, te beſchermen: ook om, ware 't mogelyk, een verbond aan te gaan met de Vereenigde Geweſten. Nu ſcheenen deeze redenen te klemmen. De Ingezetenen, zig een opperhoofd verkooren hebbende, grypen de wapenen op, en verzekeren zig van 't geſchut, van 't Raadhuis en van de Poorten. Voorts, verſtellen zy de

1595. Oost-friesland en de Stad Embden.

(v) *Zie* Reyd XI. *Boek, bl.* 250.

1595. de Wet, en noodzaaken 's Graaven bezetting, door honger, tot het ruimen van 't Slot (*w*).

waarin de Vereenigde Staaten betrokken worden.

Toen wenden de Graaf en de Stad beide het oog naar de Vereenigde Geweſten, om onderſtand. Men ontving beider afgezondenen in den Haage. Elk ſprak zyn ſchoonſt. De Graaflyke gezanten befchuldigden de Stedelingen van muitzugt. De Embders den Graave van het beſnoeijen hunner vryheden, in 't burgerlyke en in 't Godsdienſtige; geevende zy, voorts, niet donkerlyk, te verſtaan, dat de Graaf Spaanſche hulp zogt, ja gezind ſcheen, de Stad aan den Spanjaard, tegen andere goederen, af te ſtaan. De Staaten, beiderlei gezanten gehoord hebbende, gaven zulk antwoord, dat noch Graaf Edzard buiten vrees geſteld werdt, noch de Embders zig verzekeren konden van hunnen byſtand (*x*). Doch toen, daarna, tyding kwam, dat 's Graaven Zoon, *Enno*, Krygsvolk te hoop rukte, en zig verſterkte, tegen over Delfzyl (*y*), verſterkten zy ook de Vloot, die gewoonlyk den Eemsſtroom bewaarde, en deeden een Regement Friezen naar Embden trekken, welk, met open' armen, ontvangen werdt. Graaf Edzard, geene andere uitkomſt ziende, nam, kort hierna, de Staaten tot middelaars aan, tuſſchen hem en de Stad. Ook bevredigden zy partyen, door een Verdrag (*z*); dat, op den vyftienden van Hooimaand, te Delfzyl, geſlooten werdt, en

die een Verdrag tuſſchen de partyen bemiddelen.

(*w*) REYD XI. *Boek*, *bl.* 251. BOR XXXI. *Boek*. *bl.* 90 [894].
(*x*) METEREN XVIII. *Boek*, *f.* 331 *verſ.*
(*y*) REYD XI. *Boek*, *bl.* 252.
(*z*) *Zie* het *by* BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 46 [60].

en van deezen inhoud was: „ In de Stad 1595.
„ zou de gewoone Godsdienſt vryelyk ge-
„ oefend worden. Den Graave zou ook
„ de zyne, daar buiten, vry ſtaan. In de
„ Kerkelyke Byeenkomſten, waarby de
„ Raad der Stad een' Gemagtigde zou mo-
„ gen zenden, zouden geene dan Kerkelyke
„ zaaken mogen worden verhandeld. De
„ Predikanten zouden, door deeze Verga-
„ deringen, verkooren, door den Graave,
„ goedgekeurd worden. Van de vier Bur-
„ gemeeſteren en negen Schepenen zou,
„ jaarlyks, de helft afgaan; zo dat niemant,
„ langer dan twee jaaren, in 't bewind zou
„ konnen blyven. In de plaats der afgaanden,
„ zou de Graaf anderen kiezen, uit een dub-
„ bel getal, door den Raad benoemd. De
„ Raad, uit veertig Perſoonen beſtaande,
„ zou zyne eigen' Leden kiezen. Alle be-
„ laſtingen, ſtrydig met de vryheden der
„ Stad, zouden afgeſchaft blyven. De Graaf
„ zou 't Kaſteel ſlegten, en der Stad onder-
„ werpen. Hy zou de vaart voorby de Stad,
„ door geene nieuwe ſterkten, hinderen: en
„ deeze weldaaden des Graaven zou de Stad,
„ aan hem, met eene goede ſomme gelds,
„ erkennen. Zyne opvolgers en de Regen-
„ ten der Stad zouden deeze punten, in ver-
„ volg van tyd, ook bezweeren moeten."
Het wederzydſch aangenomen Krygsvolk werdt, na 't ſluiten van dit verdrag, afgedankt, en de Staatſche bezetting, naar Friesland, te rug gezonden (*a*). Doch de eendragt

(*a*) Meteren XVIII. *Boek*, *f.* 333.

1595. dragt was zo niet herſteld, of dezelfde onluſten borrelden, van tyd tot tyd, wederom op: gelyk wy, ter zyner plaatſe, nader ſtaan te melden.

X. Wederzydſche Krygsbedryven der Spaanſchen en Staaten.

De veldtogt deezes jaars, die, van der Staaten zyde, laat begonnen werdt, ſlaagde ongelukkiglyk. In Luxemburg, hieldt men zig ſlegts bezig, met het veroveren eeniger ſterkten (*b*): waarna Filips van Naſſau, die hier de Staatſche benden geboodt, zyn voetvolk naar de naaſte zeehaven in Frankryk zondt, om, van daar, naar Holland overgeſcheept te worden, terwyl hy zelf, met de Ruitery, diep door Duitſchland, herwaards keerde (*c*). De meeſte onderneemingen der Spanjaarden gelukten, daarentegen, naar wenſch. De Graaf van Fuentes, de muitende Italiaanen te vrede geſteld hebbende, verpynde zig, om den Koning van Frankryk, die thans in Bourgondie oorloogde, op de grenzen zyns Ryks, afbreuk te doen. Verdugo belegerde la Ferté, en ſtondt op 't punt om de Stad te bemagtigen, toen zy, door eenen hoop Franſchen, gelukkiglyk, ontzet werdt. Verdugo, 't beleg hebbende opgebroken, veroverde, daarna, eenige Plaatſen van minder aangelegenheid; doch werdt, in den loop zyner overwinningen, geſtuit, door eene ziekte, die hem, op den tweeden van Herfſtmaand, uit het leeven rukte (*d*). Midlerwyl, vermeeſterde Fuentes Chatelet, in Vermandois: ook Han, door ver-

Dood van François Verdugo.

(*b*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 1 [5], 19 [27].
(*c*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 20 [28].
(*d*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 12 [18], 20 [28].

verraad; doch 't Kaſteel aldaar bleef in de magt der Franſchen (*e*). Toen ſloeg hy 't beleg voor Dourlans, alwaar Valentin de Pardieu, Heer van la Motte, door een' musketſchoot, van 't leeven beroofd werdt. De Stad en 't Kaſteel werden, ſtormenderhand, overweldigd (*f*). 't Bemagtigen van Dourlans baande den weg, tot het inneemen van Kameryk, welke Stad, met het Kaſteel, in Wynmaand, by verdrag, overging, gelyk wy reeds hebben aangetekend. Koning Henrik, die een geheel Leger, onder Velasko, in 't Graafſchap Bourgondie, tegen zig gehad hadt, was egter meeſter geworden van de Stad Dijon, en nu op weg, om Kameryk te ontzetten, toen hem de tyding van het overgaan der Stad ter ooren kwam. Hy gaf 'er den Staaten de voornaamſte ſchuld van, als haddenze hem den beloofden en verleenden byſtand, ontydig, onttrokken. Doch zy verdedigden zig met den algemeenen nood van dit jaar, en zonden den Koning, die zig hadt laaten verluiden, dat hy zig met Spanje verdraagen wilde, op nieuws, twee Regementen voetvolks en eenigen onderſtand in geld en graanen toe, zig, deswege, by de Koninginne van Engeland, die hieruit wederom aanleiding nam, om op de betaaling van 't gene men haar ſchuldig was te dringen, ten beſte mogelyk, verſchoonende (*g*). 1595.

La Motte ſneuvelt.

Mid-

(*e*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 12 [18], 20 [28].
(*f*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 29 [38] *enz.*
(*g*) Grotii Hiſt. *Libr.* IV. *p.* 227. Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 42 [56] *enz.*

1595. XI. Maurits belegert Grol.

Midlerwyl, was Prins Maurits, met het Leger der Staaten, nu verſterkt door de benden onder Filips van Naſſau, in Hooimaand, getrokken voor Grol, daar zeshonderd man binnen lag. Doch Mondragon, die laſt hadt, om een waakend oog te houden op de beweegingen van den Prinſe, volgde hem, met vyfduizend man, op de hielen, en noodzaakte hem, door vreeze voor 't affnyden van den toevoer, tot het opbreeken van het pas begonnen beleg. Mondragon, daarna, geweeken over de Lippe, werdt, door Maurits, wien men 's vyands magt, voorheen, te groot beſchreeven hadt, terſtond agter na gezet. Filips van Naſſau trok, met vyfhonderd Paarden, over den ſtroom, om de vyandlyke voederhaalers te overvallen: doch Mondragon, berigt van den toeleg, door eenige overloopers, ging hem te keer, met zyne gantſche Ruitery, en bragt de Naſſauſche Paarden haaſt in wanorde en op de vlugt. Filips zelf kreeg hier eene wonde, die hem, eerlang, de dood deedt. Zyn broeder, Ernſt, van Naſſau, die, nevens hem, gevangen genomen was, kogt zig, naderhand, vry. Ernſt een der Graaven van Solms, liet hier ook het leeven (*b*). Eer de beide Legers de winterkwartieren betrokken, ondernam het volk van Prinſe Maurits, by nagt, de Stad Meurs, die de Spanjaards bezet hadden, by verraſſing, in te neemen. Doch deeze toeleg miskikte, doordien de aanbreekende dag den knegten ſpoediger overviel, dan zy gegiſt had-

breekt het beleg op.

Filips van Naſſau komt om.

Aanſlag op Meurs.

(*b*) BOR XXXII; *Boek*, *bl.* 33 [43] *enz.* 104 [129], 105 [131].

hadden (*i*). Maar een hoop Staatſche Ruiters bemagtigde, daarna, het Slot te Weerd, in 't Graaffchap Hoorne, welk zy egter, als te afgelegen, om bezet gehouden te worden, naderhand, wederom verlieten. Ook gelukte het hun, een Spaanſch geleide op te ligten (*k*). Heraugiere hadt Lier verraſt, op den veertienden van Wynmaand; doch de ongebondenheid zyner knegten, die, tegen zynen laſt, aan 't plonderen geſlaagen waren, was oorzaak, dat hy, overvallen van de Spaanſchen, de Plaats, met merkelyk verlies, wederom ruimen moeſt (*l*). Ondertuſſchen, hadt Mondragon eerſt het veld verlaaten. Hy overleedt, kort hierna (*1*), in den ouderdom van omtrent twee-ennegentig jaaren (*m*). Doch nog in dit jaar 1595, vermaard door de dood van verſcheiden' aanzienlyke mannen, ſtierf ook, te Parys, op den vierentwintigſten van Oogſtmaand, Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, niet zonder ſterk vermoeden van vergiftigd te zyn, door de Spanjaards (*n*). Prins Maurits deedt zyn Leger, eerlang, ook de winterkwartieren betrekken. Het werdt, by monſtering, zesduizendtweehonderdtwee-endertig knegten, en eenduizendzevenenvyftig Ruiters ſterk bevonden (*o*).

1595. Weerd gewonnen en wederom verlaaten. Lier verraſt. Dood van Mondragon. en van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal.

Men hadt, in Holland, dit jaar, zo groot een Duurte in Holland.

(*i*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 104 [130].
(*k*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 35 [47], 104 [130], 105 [131].
(*l*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 118 [140].
(*m*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 5 [167].
(*n*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 38 [50].
(*o*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 35 [47].

(1) Op den derden van Louwmaand des jaars 1596.

1595. een gebrek aan graanen, dat de prys der Rogge, aan ſommige oorden, van vyftig tot honderdenvyftig goudguldens ſteigerde. Te Amſterdam, vondt men, by opneeming, den voorraad zo klein, dat de Wethouders elkanderen, by eede, verbonden, zulks geheim te houden. Ook gavenze 'er niemant kennis van, dan den Advokaat Oldenbarneveld. Zy vreesden, aan den eenen kant, voor eenen opſtand onder 't gemeen, en aan den anderen, voor een verbod van uitvoer, wanneer de weinige voorraad van graanen in hunne Stad rugtbaar gemaakt werdt. De duurte ontſtondt, voornaamlyk, uit gebrek van aanvoer te Dantzig; daar veele Hollandſche ſchepen lagen, zonder vragt te konnen krygen (*p*). Doch zy verminderde, toen deeze ſchepen, belaaden, t'huiswaards keerden.

XII. Filips ſtelt den Kardinaal-Aartshertog, Albertus van Oostenryk, tot Landvoogd aan.

De voorſpoed der Spaanſche wapenen, in Frankryk en elders, hadt de Ingezetenen van 's Konings Nederlanden vervuld met nieuwen moed; die nog hooger rees, toen zy vernamen, dat Filips de Landvoogdy den Kardinaal-Aartshertoge, ALBERTUS VAN OOSTENRYK, jongſten Broeder van den Landvoogd Ernſt, opgedraagen hadt, en dat deeze, met eenen aanzienlyken onderſtand, in geld en in manſchap, herwaards op weg was (*q*). De Koning hadt hem, reeds eenigen tyd, beproefd, in de Landvoogdye van Portugal: en oordeelde hem bekwaam,

(*p*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 122 [152].
(*q*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 98, 107 [123, 134].

kwaam, tot die der Nederlanden. Hy kwam, uit Portugal, door Spanje in Italie, en hieldt zig, eenige weeken, te Genua, op (r). Eindelyk nam hy zynen weg, door Savoye en Bourgondie, naar Luxemburg, daar hy, den negenentwintigſten van Louwmaand des jaars 1596, aankwam. Hy bragt omtrent drieduizend Spanjaarden mede, die, om de koſten van nieuwe Bevelhebberen uit te winnen, gedeeltelyk, geſteken werden onder oude Regementen. Ook voerde hy een deel ongemunt zilvers herwaards, om de ſchade te ontwyken, die op het overmaaken der penningen, door wiſſel, geloopen zou. hebben. Op den elfden van Sprokkelmaand, deedt hy zyne intrede te Bruſſel, alwaar de Staaten hem, na't vertoonen van zynen Laſtbrief, als Landvoogd, aannamen. Hy bereikte, ten deezen tyde, omtrent vyfendertig jaaren (s), en de meeſten meenden, dat de Spanjaards nu hun gezag in de Nederlanden kwyt zouden zyn. Doch 't ontſchoot hun: want ſchoon Fuentes en Ibarra te rug ontbooden werden, zag men, eerlang, het opperbeleid des oorlogs opdraagen aan *Don Francisco de Mendoza*, *Admirant van Arragon* (t), en verſcheiden' andere Spanjaarden voorzien met hooge ampten: waaruit, met reden, beſlooten werdt, dat de nieuwe Regeering de oude kwaalen niet verdryven zou (u). 1595. die in de Nederlanden komt. 1596.

Mid-

(r) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 122 [151].
(s) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 5, 9 [167, 173].
(t) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 99 [293].
(u) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 240.

1596. Midlerwyl, hielden de Vereenigde Staaten een waakend oog op de bedryven van den Kardinaal-Aartshertoge. Hy hadt zig, reeds voor eenigen tyd, bemind zoeken te maaken, by de Hollanders en Zeeuwen, te wege brengende, dat een groot getal van ſchepen, in de Spaanſche en Portugeeſche havens, in beſlag genomen, wederom ontſlaagen waren (*v*). Daarbenevens, bragt hy met zig herwaards Filips Willem, oudſten Zoon van wylen den Prinſe van Oranje, die, nu omtrent agtentwintig jaaren in Spanje gevangen gezeten hebbende, geſlaakt was, op dat hy, of een werktuig zou ſtrekken tot bevordering der vrede, of tweedragt verwekken, onder de Vereenigde Staaten. Men hieldt zig, in Spanje, verzekerd van zyne trouwe, doordien hy belydenis deedt van den Roomſchen Godsdienſt, in welken hy opgebragt was. Doch hierdoor, maakte hy zig te meer verdagt by de Vereenigde Staaten, die, hem, ſchriftelyk, geluk gewenſcht hebbende over zyne verloſſing, te gelyk verklaarden „ dat de tegenwoordige oorlog „ zyne komſt binnen hunne grenzen niet „ gedoogde, zonder vrygeleide; welk zy „ hem, by betere gelegenheid, wilden toe„ ſchikken, terwyl zy zig verzekerd hiel„ den, dat hy, die de Spaanſche wreedheid, „ zo veele jaaren, beproefd hadt, niets on„ derneemen zou, welk de vryheid van ee„ nen Staat, gegrondveſt door de wakker„ heid, den raad en het bloed zyns Vaders, „ zou

Filips Willem, Prins van Oranje, komt met hem herwaards.

Wat de Staaten met deezen handelen.

(*v*) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 112 [139].

„ zou konnen krenken." De Prins Filips antwoordde beleefdelyk op dit ſchryven, betuigende, niets te willen onderneemen, dan 't gene hy vertrouwde, aan beide de partyen te zullen behaagen. Doch 't gene zynen Vader betrof ging hy, met ſtilzwygen, voorby. Ook heeft hy, naderhand, een bedryveloos leeven verkooren; ziende zig, om zyne afkomſt, in kleinagting onder de Spanjaards, en, ter oorzaake zyns geloofs, verdagt in de Vereenigde geweſten. De Graavin van Hohenlo, zyne volle Zuſter, en Prins Maurits zelf hadden een mondgeſprek met hem gehouden, in 't Land van Kleeve, en hem eene aanzienlyke ſomme gelds, uit de inkomſten der Vaderlyke goederen, aangebooden. Veelligt, hebben zy hem toen ook bewoogen, om zig ſtil te houden. Wyders, verleende de Koning van Spanje hem, door den tyd, handligting van zyne goederen in Bourgondie, welker inkomſten hy, geduurende zyn leeven, genooten heeft (*w*). 1596.

XIII. De Aartshertog Albertus rukt in Frankryk,

De Kardinaal-Aartshertog hadt nu een Leger van vyftienduizend man byeen, en oordeelde zig in ſtaat, om iet van gewigt te onderneemen. Eerſt wendde hy 't oog naar Frankryk, werwaards de Vereenigde Staaten, in Wynmaand des voorleeden jaars, twee Regementen voetvolks, onder Juſtinus van Naſſau, gezonden hadden (*x*): Koning Henrik, die den *Heer de la Tuillerie*, ten deezen einde, herwaards hadt afgevaardigd; daar-

(*w*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 122, 124 [151, 153]. XXXIII. *Boek*, *bl.* 5 [167]. Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 241, 242.
(*x*) Bor XXXII. *Boek*, *bl.* 104 [129].

1596. daarbenevens, verlof geevende, om vyftigduizend ponden buskruids, op hun geloove, in Holland, te doen koopen (y). De Koning, dus verſterkt, hadt, na 't overgaan van Kameryk, het beleg geſlaagen voor la Fere in Vermandois, van welke Stad, de Kardinaal hem zogt af te trekken. Henrik, daarentegen, deedt de Staaten, door den Heere van Buzanval, in den aanvang deezes jaars, verzoeken, om de manſchap onder Juſtinus van Naſſau, die, anders, met het einde van Louwmaand, wederom naar huis keeren moeſt, nog eenigen tyd, te mogen behouden (z): 't welk hem werdt toegeſtaan. La Fere werdt toen naauwer beſlooten. De Aartshertog, geenen kans ziende, om de Stad te ontzetten, rukte voor Calais, in den aanvang van Grasmaand. Agt vendelen knegten lagen hier binnen, onder welken twee Staatſchen waren. De Stad werdt, ſpoedig, overweldigd, en de bezetting genoodzaakt, te wyken op 't Kaſteel, welk, eerlang, ook ſtormenderhand ingenomen werdt. Beide gebeurde het nog in dezelfde Grasmaand. Omtrent zeſtig Staatſche knegten, zig wakkerlyk geweerd hebbende, bedongen vryen uittogt. De Engelſche en onze ſchepen, die voor Calais gekruiſt hadden, en vierduizend Franſchen, van voor la Fere derwaards gezonden, waren niet in ſtaat geweeſt, om de Plaats te ontzetten (a). De Kaſteelen van Guines en Hames werden toen ook overweldigd. Ardres,

belegert en bemagtigt Calais en Ardres.

(y) BOR XXXII. *Boek*, *bl.* 113, 115 [141, 143].
(z) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 8 [170] *enz.*
(a) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 20 [186] *enz.*

dres, dieper landwaards in gelegen, viel den 1596.
Aartshertoge Albertus, in Bloeimaand daarna, insgelyks, in handen (*b*). Zyn Leger, gebrek aan mondbehoeften krygende, verliet toen den Franſchen bodem, en keerde naar Vlaanderen te rug. Hier zogt men den Aartshertog te beweegen, tot het beleg van Ooſtende. Doch Maurits kreeg 'er de lugt van, en voorzag de Stad zo rykelyk van krygs- en mondbehoeften (*c*), dat Albertus beſloot, de onderneeming te verſchuiven, tot betere gelegenheid. De Staatſche Ruiters liepen, middlerwyl, het platte land van Brabant af. Ook overweldigden zy 't Steedje Epternach, in Luxemburg. Voorts werdt 'er, dit jaar, van de Staatſche zyde, niets van belang, te lande, ondernomen (*d*).

Maar de Kardinaal-Aartshertog, in Vlaanderen te rug gekomen, wierp het oog op Hulſt (*e*), aan het bemagtigen van welke Stad, de veiligheid van Brabant, gedeeltelyk, hing, en Vlaanderen ook dienſt geſchieden zou. Prins Maurits hadt, na 't inneemen van Hulſt, in 't jaar 1591, de graften wyder gemaakt, en van eenige werken voorzien. Doch de Zeeuwen, op zig genomen hebbende, de Plaats verder te ſterken, hadden zig hierin zulks gekweeten, dat hun naarging, dat zy meer zorg voor 't omgelegen land gedraagen hadden, dan voor de Stad. Zeker, 't vlakke veld was bezet met eenige ſchanſen, Hy ſlaat het beleg voor Hulſt.

(*b*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 25 [193].
(*c*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 24 [192], 38 [211].
(*d*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 25, 76, 80 [193, 261, 267].
(*e*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 26 [195].

1596. ſen, en aan de Stad weinig gedaan (*f*). De Aartshertog dan, den *Heer van Rhône* gelaſt hebbende, over de Schelde, in Brabant, te rukken, als hadt hy 't op Breda of Bergen op Zoom gemunt gehad, lokt Maurits met 's Lands meeſte magt derwaards. *George*, *Graaf van Solms*, was, met eene maatige bezetting, gelaaten binnen Hulſt. *Claude la Barlotte*, een wakker Krygsman, werdt, terſtond hierop, met eenige manſchap, afgezonden, tegen deeze Stad. En 't gelukte hem, by nagt, in 't begin van Hooimaand, over de vaart te geraaken, daar het Staatſche Bootsvolk veel te ſlordige wagt hieldt. Voorts vermeeſterde hy eenige hoogten en dykjes omtrent de Stad. 't Beleg zo gelukkig zynde begonnen, vervoegde Albertus zig voor Hulſt, met nieuwe manſchap. Prins Maurits toog ook wederom derwaards, en ſtelde orde in de Stad; doch vondt zig niet in ſtaat, om de bemagtigde Plaatſen te herwinnen: waarom hy zig, te Kruiningen, op het uiterſte van Zuidbeveland, nederſloeg, vanwaar hy Hulſt, van tyd tot tyd, volk toeſchikte.

De Staaten neemen Waardgelders aan.

Het Leger der Staaten was geweldig verzwakt, ten deezen tyde. Men hadt, om kosten te ſpaaren, beſlooten, de Duitſche knegten af te danken. De manſchap, naar Frankryk gezonden, en een goed deel volks, gelegd op de ſchepen, die men der Koninginne van Engeland toegeſchikt hadt, hadden, daarenboven, 's Lands kleine krygsmagt zeer geſmaldeeld. Voorts, moeſten verſcheiden' Grens-

(*f*) GROTII Hiſt. *Libr.* V. *p.* 245.

Grensplaatsen, langs den Ryn en elders, be- 1590.
zet gehouden worden: zo dat Prins Maurits, tegenwoordig, naauwlyks tweeduizend man byeen hadt. De Zeeuwen; zittende met het vuur voor de scheenen, drongen, derhalve, zo sterk op nieuwe werving, dat men de Steden over den Ryn en elders, met tweeduizend man, aangenomen als waardgelders, of op halve soldye, voorzag, en de geoefende bezetting herwaards ontboodt. Ook werden tweeduizend knegten geworven in Engeland: waarby de Koningin, op verzoek der Staaten, nog tweeduizend anderen voegde (g).

Wyders, zo dra de Kardinaal-Aartsher- Huist
tog den moerassigen grond omtrent Huist, wordt be-
met takken en rysbossen, gestevigd, en eene schooten.
schipbrug over de vaart gestaagen hadt, voerde hy 't grof geschut voor de Stad, die, zo wel als zeker Ravelyn, gehegt aan den wal, en uitziende op de Schelde, van toen af, hevig beschooten werdt. Het Ravelyn werdt, eerlang, veroverd door Rhône, die zig, hierdoor, den toevoer te water beveiligde. Niet lang hierna, sneuvelde hy aan een ko- Rhône
gel, die uit de Stad op hem afkwam. De sneuvelt.
belegerden deeden ook verscheiden' uitvallen, van welken zy, doorgaans, met buit en gevangenen, te rug keerden. Somtyds, gelukte het hun, het vyandlyk geschut te vernagelen. Ook deeden zy eene myn springen onder een bolwerk, welk de vyand bemag-

(g) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 25, 43, 50 [192, 217, 226]. Grotii Hist. *Libr.* V. *p.* 246, 247.

1596. magtigd hadt. Doch al dit verhinderde niet, dat de belegeraars, eindelyk, tot aan den wal doorgedrongen, de Stad, naar krygsgebruik, opeiſchten, op den zeſtienden van Oogſtmaand. Men gaf hun moedig beſcheid: waarop zy niet teriſtond aan 't ſtormen vielen, gelyk men verwagt hadt; maar, afgeſchrikt door 't verlies van omtrent tweeduizend man, die, in de voorige aanvallen, geſneuveld waren, beſlooten, den wal te ondergraaven. En terwyl dit werk, in ſtilte, zynen gang gaat, bekruipt eene heimelyke vrees, voor de overmagt des vyands en voor zyne bedekte laagen, de herten der meeſte bezettelingen, bevelhebbers en gemeenen. Men ſpreekt den Graave van Solms, en raadt hem tot het opgeeven der Stad, die toch niet lang meer te houden zou zyn. De eenige Matthys Held kantte zig tegen zulk een' raad; doch de Graaf leende 'er ooren naar.

De Stad wordt opgeeiſcht.

De Stad en de ſchans Naſſau werden, by verdrag, overgegeven, op den agtienden van Oogſtmaand (*b*), zo men wil, boven de verwagting van den Aartshertoge, die zelf rekende, dat hy 'er zeſtig Overſten, en niet minder dan vyfduizend gemeenen voor verlooren hadt. Groot nadeel leeden de Vereenigde Staaten, by het verlies van Hulſt, waarmede zy ook de brandſchattingen over een gedeelte van Vlaanderen kwyt raakten. De Zeeuwen waren zeer te onvrede op den Graave van Solms, die zig, meendenze, te laf gedraagen hadt. Ook zeidenze hem, eerlang,

en geeft zig over, by verdrag.

(*b*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 39-50 [212-226].

lang, 't bevel over hunne regementen op, voorgeevende zynen dienſt niet meer te behoeven. Dan de Vereenigde Staaten, voor welken hy zig ſchriftelyk verdedigd hadt (*i*), gaven hem, ſedert, een nieuw Regement, zonder dat Zeeland zig daartegen ſtelde (*k*). De Kolonel *Piron* ondernam, in Wynmaand hierna, Hulſt te verraſſen. Ook was hy reeds, op eenen donkeren nagt, over 't verdronken Land, geraakt, en naar de Stad in aantogt. Doch die van binnen, verwittigd van den toeleg, waren op hunne hoede; waarom hy, onverrigter zaake, te rug toog (*l*). Na 't veroveren van Hulſt, was men, hier te Lande, bedugt, voor verdere onderneemingen des vyands, die nog een goed deel van 't jaar voor de borſt hadt; doch de Kardinaal-Aartshertog, den beloofden onderſtand uit Spanje miſſende, en daarbenevens belemmerd, door de muitery der Hoogduitſchen, die zig verzekerden van Heerentals, ſcheidde vroeg uit den veldtogt, en keerde naar Bruſſel, daar hy, met eene algemeene toejuiching, ontvangen werdt. Men begon hem reeds aan te merken als den herſteller van 's Konings zaaken, in de Nederlanden, en als den herbrenger van 't geluk, welk, ſedert zeven jaaren, de Spaanſche zyde ſcheen verlaaten te hebben (*m*). Doch deeze gunſtige hoop verdween, door den tyd: gelyk ons 't gevolg deezer Geſchiedeniſſe leeren zal. Met 1596.

(*i*) *Zie* Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 51 [227] *enz.*
(*k*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 253.
(*l*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 65 [247].
(*m*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 254.

1596. Biron valt in Artois. Varenbon en Chimai geſlaagen.

Met den aanvang van Herfſtmaand, deedt de Maarſchalk van Biron, op bevel des Konings van Frankryk, aangezet door de Vereenigde Staaten (*n*), eenen inval in Artois. Varenbon, Stadhouder van dit geweſt, trok hem tegen, met eene bende Paarden; doch kreeg de nederlaag, en werdt, nevens den *Graave van Montecuculi* en anderen, gevangen genomen: waarna 't platte land van Artois en van Vlaanderen deerlyk afgeloopen werdt, door de Franſchen, die, wat laater, ook den Prins van Chimai op de vlugt ſloegen (*o*). Meer zouden zy en de Staatſchen, die, in ſchepen, voor Bergen op Zoom, lagen, ondernomen hebben, zo 't hun de aanwas der ſtroomen en het koude jaargetyde niet belet hadt (*p*).

XIV. Keizer Rudolf arbeidt, op nieuws, tot bevordering der vrede.

Midlerwyl, was Keizer Rudolf, aangemaand door den Kardinaal-Aartshertoge, wederom te raade geworden, om een Gezantſchap herwaards te zenden, tot bevordering der vrede. Sommige Ryksleden hadden, op den jongſten Ryksdag, gedreeven, dat de Vereenigde Staaten den Koning van Spanje behoorden te vertrouwen, wanneer de Keizer en 't gantſche Ryk borg voor hem bleeven: waartegen anderen, nogtans, hadden aangemerkt, hoe weinig het den Staaten gelyken zou, zo de Spaanſchen 't verdrag niet hielden, eerſt aan 't Ryk te klaagen, en daarna af te wagten, dat partyen gedaagd, gehoord en geoordeeld werden. Men voegde er

(*n*) Reſol. Holl. 2 *Sept.* 1596. *bl.* 443.
(*o*) Bok XXXIII. *Boek*, *bl.* 56 [235].
(*p*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 268.

er by, dat de Staaten, al werdt ſchoon 1596.
Spanje in 't ongelyk geſteld, zig geene hulp van 't Ryk zouden konnen behooven, alzo zelfs de Weſtfaalſche Kreits, die, naar den inhoud der Landvrede, door 't Ryk, tegen vreemd Krygsvolk, beſchermd moeſt worden, hulpeloos gelaaten werdt (*q*). De Keizer beſloot nogtans, voort te vaaren met het bewerken der vrede. Vooraf, deedt hy vrygeleide voor zyne gezanten verzoeken van de Vereenigde Staaten. Doch deezen weigerden, heuſchelyk, in eenige onderhandeling te treeden met Spanje (*r*): waarom men hun, in Duitſchland, beſchuldigde, dat zy de vrede niet zogten. *Don Guillam de S. Clement*, Gezant van Spanje in Duitſchland, trok voordeel uit deeze omſtandigheden. De Hertogin van Kleeve was onlangs zeer ſchielyk overleeden: waarna 's Hertogs Raaden, de beterſchap van den krankzinnigen Vorſt voorgeevende, hem, terſtond, eene andere Gemaalin, uit den Huize van Lotharingen, toeſchikten, en, ondertuſſchen, 't bewind der Regeeringe in handen hielden. Zo zeer ſteundenze zelfs op den voorſpoed der Spaanſchen, hunne vrienden, dat zy de afgevaardigden der Vorſten van Brandenburg en Nieuwburg ten Lande uit deeden vertrekken, en den algemeenen Staaten ſtoutelyk afvraagden, *watze van hun te wagten hadden*? waarop deezen beſcheidener antwoordden „ dat zy, „ ſchoon vrienden der Vorſten van Bran-

Kleefſche zaaken.

„ den-

(*q*) Boek XXXIII. *Boek*, *bl.* 9 [173].
(*r*) Boek XXXIII. *Boek*, *bl.* 23 [191].

1596. „ denburg en Nieuwburg, vrede met hen „ houden wilden, mids zyze zelven heilig- „ lyk hielden, en geene uitheemſche magt „ in Duitſchland haalden." De Spaanſche Gezant by den Keizer en Don Francisko de Mendoza, Admirant van Arragon, die, ten deezen tyde, Duitſchland doorreisde, wiſten, hieruit, en uit het verder gebeurde, de Vereenigde Staaten te vertoonen, als t'eenemaal afkeerig van de vrede, en bragten te wege, dat de tegenwoordige Regeering van Kleeve en Gulik, die geheel Spaanſchgezind was, door een Keizerlyk Plakaat, beveſtigd werdt (*s*): van welke en andere byzonderheden, men, eerlang, hier te Lande, uit verſcheiden' onderſchepte Brieven (*t*), kennis kreeg.

XV. Togt der Engelſchen en Staatſchen naar Spanje.

Terwyl het Filips dus, met handelen, en met den kryg te lande, ſchier alomme, geluk- te, bragten de Engelſche en Staatſche ſchepen hem, in zyn eigen Ryk, geene kleine ſchade toe. De Koningin van Engeland, berigt gekréegen hebbende, dat de Koning van Spanje zig wederom ter zee toeruſtte, en, niet zonder reden, vaſtſtellende, dat hy 't op haare Staaten gemunt hadt, beſloot, voor hem, gereed te zyn, en eene aanzienlyke Vloot naar Spanje te zenden. In Lentemaand, vaardigde zy den Ridder François Vere herwaards af, om vierentwintig ſchepen te verzoeken van de Vereenigde Staaten, die haar, ſchoon men de koſten, op meer dan vyf tonnen ſchats, in den tyd van vyf maanden, be- re-

(*s*) BOR XXXIII. *Boek, bl.* 99 [291]. GROTII Hiſt. *Libr.* V. *p.* 254.

(*t*) *Zie* dezelven *by* BOR XXXIII. *Boek, bl.* 92-96 [283-289].

rekend hadt, egter gereedelyk toegeſtaan werden (*u*). Ook waren deeze ſchepen ſpoedig uitgeruſt, en liepen, den zeſtienden van Grasmaand, uit Texel, in zee, onder 't beleid van *Joan van Duivenvoorde*, *Heere van Warmond*. Te Pleimouth, vereenigden zy zig met de Engelſche Vloote (*v*), die honderdenzeſtig ſchepen ſterk was, en, op den dertienden van Zomermaand, onder zeil ging. Karel Howard hadt het opperbevel over de Vloote: doch de Landſoldaaten ſtonden onder 't gebied van *Robert*, *Graave van Eſſex* (*w*). Zy hadden laſt, om alleenlyk de Spanjaards, en zulken, die de Spanjaards met krygs of mondbehoeften ſtyfden, te beſchadigen. Mydende voorts de Franſche en Spaanſche kuſten, om niet ontdekt te worden, zeilden-ze, door de ruime zee, op Kadix aan, daar thans eene aanzienlyke Vloot in de haven lag, gedeeltelyk ten oorloge, gedeeltelyk ter Koopvaardye uitgeruſt. De vereenigde Vloot kreeg zo dra deeze ſchepen en de Stad niet in 't gezigt, of Eſſex dreef, dat men 'er op invallen moeſt. De Heer van Warmond gaf 'er zyne ſtem toe. Maar Howard, wien de Koningin uitdruklyk belaſt hadt, haare ſchepen in geen gevaar te ſtellen van den wind, die toen juiſt heviger opgeſteken was, drong door, dat men den ſlag, tot 's anderendaags, uitſtelde. Toen, 't was de eerſten van Hooimaand, vielen de Engelſche en onze ſchepen aan op de Spaanſchen, die, ge- 1596.

Scheepsſtryd voor Kadix.

(*u*) Boek XXXII. *Boek*, *bl.* 15 [180] *enz.*
(*v*) Boek XXXIII. *Boek*, *bl.* 23 [191].
(*w*) Boek XXXIII. *Boek*, *bl.* 25 [207].

1596. gedeeltelyk, naar Porto Real geweeken, gedeeltelyk, omtrent Kadix gebleeven waren, en wel haaſt, de Straat door, naar de Middellandſche zee, of, by de plaats, daar zy lagen, op 't drooge gejaagd werden. Een Hollandſch ſchip, gevoerd door *Willem Henrikszoon*, geraakte, by deeze gelegenheid, door zyn eigen kruid, in den brand. Een Engelſch en verſcheiden' Spaanſche ſchepen werden ook, door 't vuur, verteerd. Na 't overmeeſteren of verjaagen der Spaanſche Vloote, deedt Eſſex 't Krygsvolk, op den uithoek, 't *Puntal* genaamd, aan Land gaan: waarna 't Hollandſch Bootsvolk 't Kaſteel, dat aan den zeekant lag, geweldigerhand, veroverde. De brug, die Kadix, op een Eiland gelegen, hegt aan de vaſte kuſt, werdt, hierop, afgebroken. Lodewyk van Naſſau, Broeder van Graave Willem Lodewyk, trok, aan 't hoofd van vierhonderd Engelſche ſpietſen, op, tegen omtrent zeshonderd Spaanſche Edelen, te paarde geſteegen, tot verdediging der Stad. Doch deezen, onbedreeven in den kryg, werden, zonder moeite, overwonnen; voorts, werdt de Stad ingenomen; daar men een verdrag ſloot, volgens welk, de plondering, voor twee millioenen guldens, werdt afgekogt. Maar de Hertog van Medina Sidonia, Landvoogd van deezen oord, weigerde dit verdrag te bekragtigen: waarop de Stad geplonderd werdt. De Koopvaardyvloot, die in de Haven lag, werdt, door de Spanjaards zelven, verbrand: en wil men, dat, by deeze gelegenheid, wel tien millioenen

Kadix wordt ingenomen,

geplonderd,

nen ſchats aan de vlam opgeoffèrd zyn. Doch de Hollandſche Koopluiden, die op Spanje, en, op den naam van Spanjaarden, op Amerika handelden, droegen wel driemaalhonderdduizend guldens, in deeze ſchade. Zelfs werdt een Hollandſch ſchip, door de Engelſchen, beroofd van vyftigduizend guldens, onder voorwendſel, dat het vyanden geld was: al het welke te wege bragt, dat de tyding van het inneemen van Kadix, hier te Lande, kleine vreugde veroorzaakte. De Graaf van Eſſex ſloeg voor, de Stad in te houden; doch de Admiraal Howard wees aan, dat men haaſt gebrek aan mondbehoeften hebben zou: en ſchoon de Heer van Warmond aanboodt, de Engelſche Vloot, eene maand lang, uit zyne ſchepen, te ſpyzigen; terwyl men, naar dat de wind diende, uit Italie, uit Engeland, of zelfs uit Afrika, voorraad zou konnen haalen; dreef egter Howards gevoelen boven. Men ſtak dan, na 't plonderen, den brand in de Stad en in eenige Dorpen, en verliet de Spaanſche kuſt, op den zeſtienden van Hooimaand, koers zettende naar Engeland. De Engelſche Vloot kwam, den agttienden van Oogſtmaand, in de Haven van Pleimouth, behouden aan. De Heer van Warmond werdt, ſchriftelyk, voor zynen dienſt, bedankt, door de Koninginne. Doch 't ſcheen, dat zy hem liefſt niet ten Hove zag. Hy keerde dan naar Holland, in 't verſlag, welk hy van zyne verrigtingen deedt aan de algemeene Staaten, zeer klaagende over de Engelſchen, die den Hollanderen hun aandeel in den gemaakten buit

1596. verbrand en verlaaten.

1596. onthouden hadden (x). De Koning van Spanje hadt veel geleeden, door deezen inval in Kadix. De inkomſten des volgenden jaars waren 'er in geſmolten, de Spaanſche zeemagt geknakt, twaalfhonderd ſtukken geſchuts gezonken. Al het welke de Koninglyke ſchatkiſt, die reeds veel ten agteren was, in zo deerlyken ſtaat bragt, dat Filips, in Slagtmaand, de tollen des Ryks, die meeſt allen verpand waren voor 's Konings ſchulden, en voor rekening van byzondere Koopluiden geheeven werden, wederom naar zig nam, om aan geld te geraaken. Doch door dit middel, gehouden voor niet zeer eerlyk, verloor hy al zyn geloof by de Renteniers en Koopluiden: waarom hy genoodzaakt werdt, de geſlaakte tollen zynen ſchuldeiſcheren wederom in handen te ſtellen (y). De groote behoefte des Konings was oorzaak, dat de veldtogt in de Nederlanden, in 't volgende jaar, zo gelukkig niet ſlaagde, voor den Aartshertoge.

Groot verval der geldmiddelen des Konings van Spanje.

In Holland poogt men, te vergeefs, de koſtbaare ſtoffen te belaſten.

In de Vereenigde Geweſten, waren, met het afneemen der duurte in Italie (z), de gemeene en byzondere inkomſten ook merkelyk geminderd. Des men, in Holland, te raade werdt, eene nieuwe belaſting te leggen, op de gouden, zilveren en zyden lakens, welken tot kleedinge gebruikt werden. Doch, 't gene vreemd ſchynen mag, zy, die verdroegen, dat de noodige leevensmiddelen

(x) Verhaal *in de* Reſol. Holl. 17 *Aug.* 1596. *bl.* 346 vgg. Bor XXXIII. *Boek, bl.* 54-56 [232-235].
(y) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 259, 260.
(z) *Zie* XXXI. *Boek, bl.* 381.

len belaſt werden, zagen het belaſten van 't overdaadige, en 't gene ſlegts tot pronk diende, aan, als eene inbreuk op hunne vryheid: hoewel, miſſchien, de maakers der koſtbaare ſtoffen, meer dan de gebruikers, zig aan den Impoſt op dezelven geſtooten hebben. Men kantte zig, in verſcheiden' Steden, met naame te Amſterdam, tegen de Pagters van deezen Impoſt, met woorden eerſt, en toen met daaden, zo hevig en halsſterrig, dat de Staaten genoodzaakt waren, ſtil te ſtaan met het invorderen deezer belaſtinge (*a*). 1596.

XVI. Handeling der Staaten met Frankryk en Engeland.

Een groot deel van 't jaar werdt, wyders, geſleeten, in eene onderhandeling met Frankryk en Engeland, die, vroeg in 't voorjaar, begonnen was. Ieder deezer twee Ryken hadt, tot hiertoe, den Staaten hulp toegeſchikt of afgevorderd, naardat het hun gelegen kwam: en beurtelings geklaagd over de Staaten; hun zelfs dreigende, met het ſluiten eener afzonderlyke vrede met Spanje; waarby de Vereenigde Gewesten, die deeze magtige nabuuren gaarne met Filips in oorlog zagen, zekerlyk, hunne rekening niet gevonden zouden hebben. Zy zogten dan, door het zenden van onderſtand naar hunne gelegenheid, beide de Mogendheden te vriend te houden, zonder dat zy egter, of uit onmagt, of uit voorzigtigheid, dien onderſtand zo groot maakten, dat Filips tot de vrede met Frankryk of Engeland gedwongen werdt. Doch dit gebrek van onderſtand veroorzaakte geduurige klagten: ook nam 'er Koning Hen-

(*a*) Boek XXXIII. *Boek*, *bl.* 76 [261].

1596. Henrik gelegenheid uit, om de hulp, den Staaten toegeſchikt tot ontzet van Hulſt, te rug te houden. Elizabet, die den minſten onderſtand, welken men, van hier, aan Frankryk zondt, met afgunſtige oogen aanzag, drong, van den anderen kant, ſedert eenigen tyd, op de betaaling van 't gene men haar ſchuldig was. De Staaten vonden zig dan dikwils bedremmeld, en buiten ſtaat, om Frankryk en Engeland, te gelyk, genoegen te geeven. Zy zogten, om uit deeze zwaarigheid te geraaken, een vaſt verbond van onderlinge beſcherming met beide de Ryken te ſluiten: en hunne Gemagtigden traden, ten deezen einde, in Lentemaand, eerſt met den Engelſchen Raad van Staate, *Thomas Bodlei*, in onderhandeling. Bodlei ſloeg voor, als uit zig zelven „ dat de Koningin en de Staaten „ zig verbinden zouden, om met Spanje in „ oorlog te blyven, geene vrede maakende „ dan met wederzydſch goedvinden. Dat „ de Staaten hunne Oorlogsſchepen by de „ Engelſchen zouden voegen, wanneer de „ Koningin beſluiten mogt, Spanje, te water, te beoorloogen. Dat zy, daarentegen, zouden verzoeken, om een goed getal van Engelſchen in hunne ſoldy te mogen houden. En om der Koninginne, ook „ wegens haare agterſtallen, genoegen te geeven, moeſten de Staaten haar, jaarlyks, zo „ lang zy leefde, een gezantſchap toezenden, „ om haar, op haaren geboortedag, te bedanken voor den onderſtand, den Landen beweezen; haar, of haaren opvolger, daarbenevens, zo lang de oorlog duuren zou, eene „ jaar-

Voorſlag van den Engelſchen Raad Bodlei aan de Staaten.

„ jaarlykſche erkentenis van twintigduizend 1596.
„ ponden ſterlings of tweemaalhonderdduizend guldens overmaakende. Doch zo de oorlog, by haar leeven, eindigde, of zo alle de Nederlanden, met elkanderen, vereenigd werden; zou men haar, vier jaaren agtereen, jaarlyks, tagtigduizend ponden ſterlings aanbieden: waartegen zy den Staaten alles, wat zy te vorderen hadt, kwytſchelden zou; en waarmede ook het verdrag van den jaare 1585 vernietigd zou zyn: terwyl het aan de beſcheidenheid der Koninginne ſtaan zou, de verpande Steden wederom over te leveren, of, geduurende den oorlog, te blyven bewaaren."

De Staaten, weinig ſmaaks hebbende in deezen voorſlag, vonden nogtans ongeraaden, daarop weigerend antwoord te geeven. Zy vaardigden dan Bodlei af, met een ernſtig verzoek „ dat de Koningin, by „ 't verdrag van den jaare 1585, blyven wilde, hun den onderſtand, in het zelve beloofd, ſtiptelyk toezendende. Doch kon „ men dit niet verwerven; dan verzogten „ ze verlof, om vier- of vyfduizend Engelſchen, op hunne eigene koſten, te mogen „ ligten en onderhouden, zo lang 's Lands „ dienſt zulks vorderen zou: ook, dat haare „ Majeſteit de hulptroepen, tot nu toe, hier „ te Lande, in dienſt geweeſt, met naame de „ bezettingen der verpande Steden, niet te „ rug ontboodt, dan twee maanden na het „ ſluiten van dit verdrag; ten zelfden tyde, „ den Staaten de gemelde Steden wederom

Der Staaten antwoord.

„ in

1596. „ in handen ſtellende. Of indien zy dezelven, geduurende den oorlog, nog gelieffde in bewaaring te houden, zou zulks, „ zonder benadeeling van 't Regt der Staaten en der Steden, en niet, dan volgens 't „ verdrag van den jaare 1585, mogen geſchieden." Voorts booden de Staaten aan, „ jaarlyks, zo lang de Koningin leefde, een „ plegtig Gezantſchap naar Engeland te zenden, om de Koningin te bedanken voor „ den verleenden onderſtand; haar te gelyk „ twintigduizend ponden ſterlings aanbiedende, welke ſomme zy haar, jaarlyks, „ geduurende den kryg, zouden betaalen. „ Maar na 't ſluiten der vrede, of na de vereeniging van alle de Nederlanden, zouden „ de Staaten, vier jaaren agtereen, een Gezantſchap afvaardigen, en jaarlyks tagtigduizend ponden betaalen. Doch alle deeze „ betaalingen zouden niet geſchieden dan „ tegen eigen' handtekening der Koninginne, elk jaar gedaan." Welk laatſte men zogt te bedingen, om dat men niet van zins was, zig omtrent de opvolgers der Koninginne te verbinden.

Gezantſchap naar Engeland.

Met dit beſcheid, vertrok Bodlei naar Engeland (*b*). De Staaten beſlooten, in Zomermaand, tot het afvaardigen van een Gezantſchap derwaards (*c*); waartoe Leoninus, Looſen en *Frankena* benoemd werden: die nogtans, niet voor 't midden van Herfſtmaand, in zee ſtaken. Zy bleeven, tot

(*b*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 18, 19 [283-286].
(*c*) BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 38 [211].

tot omtrent het einde van 't jaar, te Londen, zonder veel te verrigten: alzo de Koningin oordeelde, dat de twintigduizend ponden ſterlings, die men haar aanboodt, zelfs het onderhoud der bezettingen in Briele en Vliſſingen niet konden goedmaaken; zodat zy nog jaarlyks koſten zou moeten doen, zonder van haare agterſtallen eenigszins voldaan te worden. Zeker is 't wel, dat de Staaten niets liever gezien zouden hebben, dan dat zy deeze Plaatſen ontledigde, en zig dus van het onderhoud deezer bezettingen ontſloeg. Doch hiertoe hadt zy geenen zin. De Staaten dan, beſpeurende, dat zy zig, in dit opzigt, aan het verdrag van 't jaar 1585 houden wilde, drongen haar, om 'er, ook in andere opzigten, by te blyven (*d*). De Koningin vondt het, daarentegen, vreemd, dat men uitſtelde, haare agterſtallen te voldoen, tot na eene vrede, die de Staaten zo lang verſchuiven konden, als zy wilden: en drong ſterk, op het opbrengen van meer gelds in 't jaar. De Staaten beriepen zig op hunne behoefte; doch de Koningin wierp hun tegen den voorſpoed hunner wapenen en den aanwas hunnes Koophandels, blykbaar, uit de toeneemende pragt hunner gebouwen; daar haare inkomſten uitgeput werden, door zwaare toeruſtingen tegen Spanje, zonder dat zy, gelyk Filips, goud- en zilver-mynen te baat hadt, om haare ſchatkiſt te vullen. Maar ſommigen, die den tegenwoordigen ſtaat beide van Engeland en van de Vereenigde 1596.

(*d*) Boek XXXIII. *Boek, bl.* 63, 64 [244-246].

1596. de Geweſten wel meenden te kennen, oordeelden, dat de Koningin zo behoeftig niet was, als zy voorgaf, en de Staaten alleenlyk zo ſterk drong, tot het voldoen der agterſtallen, op dat zy hen te beter onder bedwang houden zou, en op dat de betaaling van 't gene zy te vorderen hadt niet van de goedwilligheid haarer ſchuldenaaren zou afhangen: dat ook de Staaten de voldoening hunner ſchulden niet uit onvermogen uitſtelden; maar om de Koningin, door 't belang, welk zy by hunne welvaart hadt, te nader aan zig te verbinden (*e*). Het twiſten over dit ſtuk duurde, tot dat men, te Londen, tyding kreeg, dat de Koning van Spanje zig wederom ſterk wapende tegen Engeland. Elizabet, toen bevroedende, dat zy den byſtand der Staaten, te water, wederom behoeven zou, liet voor eenen tyd af van het dringen op betaaling haarer agterſtallen (*f*).

Toerusting ter zee in Spanje en Portugal.

Men hadt reeds, in Wynmaand, in den Haage, omſtandig berigt gekreegen van de toeruſting eener magtige Vloote, in de havens van Spanje en Portugal, en op eene Dagvaart, in Slagtmaand gehouden, hadden de Staaten van Holland, ernſtelyk, geraadpleegd op de voorzorg, die men te gebruiken hadt, tegen de aankomſt der Spaanſche Vloote. Deeze, honderdagtentwintig ſchepen ſterk, was, onder bevel van *Don Martin Pedilla*, van Lisbon in zee geſteken: doch 't behaagde der voorzienigheid, even als voor

agt

(*e*) GROTII Hiſt. *Libr.* V. *p.* 261, 263.
(*f*) RAPIN *Tom.* VI. *p.* 450.

agt jaaren, deeze onderneeming te verydelen, door eenen hevigen ſtorm, die wel veertig ſchepen, by Kaap Finisterre, op het drooge, en vier- of vyfduizend menſchen aan hun einde hielp (*g*). Men weet deeze ramp, grootendeels, aan het wantrouwen der Spanjaarden, die de Nederlandſche en Hoogduitſche Stuurluiden, welken op de Vloote waren, en een' anderen koers houden wilden, met den degen in de vuiſt, gedwongen hadden, de vlag te volgen van hun, die, vooruit, in hun eigen bederf liepen. De agterſte ſchepen alleen gaven geloof aan zekeren Hollandſchen Schipper, die, voor agt jaaren, ook verſcheiden' Spaanſche ſchepen gered hadt, keerden te rug, en kwamen, behouden, doch onverrigter zaake, wederom t'huis. De Duinkerkſche Oorlogsſchepen, die laſt hadden, de Spaanſche Vloot in te wagten, deeden, om deeze reden, dit jaar, geen nadeel. Daarentegen, gelukte het den onzen, twee ſchepen, die te Nieuwpoort op ſtapel ſtonden, te verbranden (*b*). 1596. wordt wederom verydeld door eenen ſtorm.

Doch eer dit alles gebeurde, was de onderhandeling tuſſchen Frankryk en Engeland ten einde gebragt, en een onderling Verbond getroffen: waarin ook de Staaten deel namen. De Hertog van Bouillon en de *Baron van Sancy*, omtrent den tyd van het inneemen van Calais, naar Engeland gezonden zynde, om dit Verbond te bewerken (*i*), hadden meer niet dan eenen onderſtand van vyf- XVII. Verbond tuſſchen Frankryk en Engeland.

(*g*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 65-67 [247-250].
(*b*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 269.
(*i*) *Zie* Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 36 [208] *en*

1596. vyfentwintigduizend kroonen konnen verwerven. Bouillon nogtans keerde, na verloop van eenigen tyd, nog eens naar Engeland, en ſloot toen een beſchadigend en verdedigend Verbond tuſſchen de twee Kroonen: waarby, onder anderen, bedongen werdt, „ dat men geene vrede maaken zou, dan met „ wederzydſch goedvinden, en zig benaarſtigen, om ook andere Mogendheden, tot „ het aanneemen van dit Verbond, te beweegen (*k*)." In gevolge van dit laatſte beding, begaf Bouillon zig, terſtond, naar Holland (*l*). De algemeene Staaten traden, na kort beraad met Prinſe Maurits en den Raad van Staate, ook in dit Verbond. Zelfs ſlooten zy, op den laatſten van Wynmaand, nog een byzonder Verbond met den Koning van Frankryk, waarby bedongen werdt, „ dat Henrik, met den aanvang der naaſte „ Lente, een Leger op de grenzen van Pikardye en Artois voeren zou; en dat de „ Staaten, van de andere zyde, met agtduizend knegten en vyftienhonderd paarden, „ in 't veld zouden verſchynen; ten welken „ einde zy, by de twee regementen, den „ Koning reeds ter hulpe toegeſchikt, nog „ twee anderen voegen zouden: welken onderſtand, vermeerderd met nog duizend „ paarden, zy wederom van Frankryk te „ wagten zouden hebben, zo dra 's Konings „ zaaken zulks gehengen zouden. Elk zou, „ op zynen bodem, het opperbevel hebben „ over

waarin de Staaten ook treeden.

Byzonder Verbond tuſſchen Frankryk en hen.

(*k*) Reſol. Holl. 1 *Oct.* 1596. *bl.* 417 *enz.* BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 35, 68 [206, 250].

(*l*) *Zie* BOR XXXIII. *Boek*, *bl.* 73 [258] *enz.* 76 [262].

„ over zyne hulptroepen. 't Zou den Ko- 1596.
„ ning gelieven, te volharden in zyne by-
„ zondere gunſt over de Steden der Vere-
„ nigde Geweſten, en vooral over den Hui-
„ ze van Naſſau, om deszelfs onſterfelyke
„ dienſten, den Lande gedaan. Voorts zou-
„ den de oude verbindteniſſen, omtrent het
„ Regt van *Aubaine*, den vryen handel, en
„ in andere opzigten, ſtand grypen, zo ver
„ zy, door het tegenwoordig verdrag, niet
„ veranderd werden (*m*)." Wegens het regt van *Aubaine*, gaf de Koning eene byzondere verklaaring, in Oogſtmaand des volgenden jaars (*n*). Het ſluiten deezer Verbonden werdt, in de Vereenigde Geweſten, met openbaare vreugdetekenen, gevierd (*o*): en 't was, voorwaar, geene kleine eer voor de Staaten, met Koningen, als met huns gelyken, in maatſchappye te mogen treeden. Hierdoor werden zy, in ſpyt van Spanje, openlyk, aangemerkt, als hebbende in zig zelven het regt van opperſte magt. Koning Henrik, die zulks, ten dienſte zyner eigene zaaken, en in erkentenis der hulpe, hem, door de Staaten, beweezen, gevoeglyk oordeelde, hadt het doorgedrongen tegen de Koninginne van Engeland; die, in 't eerſt, dreef, dat men, met de Staaten, als ſtaande onder haare beſcherming, handelen moeſt. Zo noode beſloot zy, volken, die zig naauwlyks van eens anders heerſchappye ontſlaagen hadden, met ge-

Vreugde, hier te lande, over deeze Verbonden.

(*m*) Traité entre la France & les Provinc. Unies *M. S.* Boek XXXIII. *Boek*, *bl.* 72 [265] *enz.*
(*n*) Declaration du Droit d'Aubaine. *M. S.*
(*o*) Grotii Hiſt. *Libr.* V. *p.* 265.

1596. gekroonde hoofden, gelyk te ſtellen. De Staaten hielden 't Verbond, met Frankryk gemaakt. Alleenlyk zonden zy, in plaats van volk, geld derwaards: waarmede de Koning beter gediend was. Doch ook dit baarde wederom argwaan in Engeland, daar men Frankryk gaarne altoos in oorlog zou gezien hebben. Maar Henrik erkende de gunſt der Staaten, ten deezen tyde, door eene verklaaring, dat de getuigeniſſen der Hoogleeraaren van 's Lands Hooge Schoole te Leiden, voortaan, ook in Frankryk, zouden van waarde gehouden, en derzelver titels van bevorderinge, aldaar, aangenomen worden (p).

Verklaaring van Frankryk ten voordeele der Hollandſche Hooge Schoole te Leiden.

Omtrent deezen tyd, hadden de Vereenigde Staaten wederom een Gezantſchap gezonden naar Deenemarke, om Chriſtiaan den IV, die nu meerderjaarig geworden en gekroond was, deswege, te begroeten, en de oude verbindteniſſen met hem te vernieuwen. De plegtigheid der Krooninge was, op den agtſten van Herfſtmaand, verrigt. Doch de Staatſche Gezanten haddenze niet willen bywoonen, om over den rang geen geſchil te hebben met den Spaanſchen Gezant, Joan Baptiſta Taſſis, die hen niet voor afgevaardigden van eenen onafhangkelyken Staat zou hebben willen erkennen. Zy werden beleefdelyk ontvangen van den Koning, dien zy een fraai gebouwd vaartuig, groot veertig laſten, en zes ſchoone merrien vereerden.

Gezantſchap naar Deenemarke.

Ook

(p) METEREN XVIII. *Boek, f.* 349. Reſol. Holl. 26 *Febr.*-15 *Maart* 1597. *bl.* 139.

Ook werden de voorregten, den Amſterdammeren verleend, door den Koning, bevestigd. Doch de beveſtiging der oude vryheden van Enkhuizen en Schiedam werdt uitgeſteld: om dat menze, ook niet van 's Konings Vader, hadt konnen verwerven (*q*): 't zy dat de Koning zelf redenen hadt, om deezen Steden minder gunſtig te zyn; 't zy dat hy 'er, door de Stad Amſterdam, wier Penſionaris, Nikaſius Silla, een der gezanten was, heimelyk, toe bewoogen ware. De Gezanten, elk met eenen gouden keten beſchonken, kwamen, in Slagtmaand, wederom in Holland. 1596.

In Wintermaand, werdt, te Veere, gevat *James Wimes*, een Schotſch Edelman, die Hopman Rollé hadt tragten te beweegen, om de Stad aan den Spanjaard te verraaden. Hy beleedt, dat hy, tot dit ſtuk, door eenen Schotſchen en twee Spaanſche Jezuiten, in Brabant, was omgekogt. Rollé hadt zig, met kenniſſe der Regeeringe, eerſt gelaaten, als of hy hem behulpzaam wilde zyn; doch, ſchrift van zyne hand bekomen hebbende, hem aangebragt. Hy werdt, op den agtſten van Louwmaand des volgenden jaars, onthalsd en gevierendeeld (*r*). James Wimes onthalsd, om een voorgenomen verraad van Veere.

Het affterven van *Pieter de Ryke*, die den ſtaat van *eerſten Edele*, in Zeeland, bekleed hadt, en, in Sprokkelmaand, overleeden was (*s*), gaf, dit jaar, aanleiding tot een XVIII. Pieter de Ryke, vertoonende den eer-

(*q*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 57 [236]. Meteren XVIII. *Boek*, *f.* 349.
(*r*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 91 [282].
(*s*) Bor XXXIII. *Boek*, *bl.* 15 [279].

1596. geſchil, tuſſchen de Zeeuwſche Staaten en Prinſe Maurits, welk, in laater' tyden, gewigtige gevolgen gehad heeft. Om den aart van dit geſchil wel te verſtaan, moeten wy de zaaken van wat hooger ophaalen.

ſten Edele in Zeeland ſterft.

Oorſprong van het Regt des *eerſten Edele*, en verhaal der geſchillen, deswege gevallen.

Lang voor den aanvang der Nederlandſche beroerten, beſtonden de Staaten van Zeeland uit drie Leden, den Abt der Lieve Vrouwen-Abtdye te Middelburg, de Ridderſchap en Edelen des Lands, en de vyf goede Steden, Middelburg, Zierikzee, Reimerswaale, Goes en Thoolen. Deeze drie Leden bragten meer niet dan drie ſtemmen ter Staatsvergaderinge uit; waarvan de Abt de eerſte hadt, de Edelen de tweede, en de Steden met elkanderen de derde. Sommigen willen, dat de Staatsvergaderingen, in overoude tyden, alleen uit de Edelen en Steden beſtonden, en dat de Abt, met den aanwas zyner goederen, een der breedſte geërfden van Zeeland geworden zynde, eerſt in laater' tyd, op dezelven, toegelaaten werdt: wanneer men hem, als een' geeſtelyke, de eerſte ſtem, eershalve, zou hebben opgedraagen (*t*). Doch hiervan is my geen duidelyk blyk voorgekomen: en nog minder van de wyze, waarop men, zonder den Abt, ter Staatsvergaderinge, ſtemde. Veel waarſchynlyker is 't my, dat 'er, in overoude tyden, zelden of nooit, byzondere Staatsvergaderingen gehouden zyn, in Zeeland: naderhand, ook niet afzonderlyk, dan over Beden; en dat toen de Abt reeds aanziens en goederen genoeg ver-

(*t*) Leeven van Willem I, I. *Deel*, *bl.* 281.

verkreegen hadt, om, nevens de Edelen en Steden, zitting en ſtem te hebben ter Dagvaart. Ten tyde van Karel den V, muntte, onder de Zeeuwſche Edelen, uit, in aanzienlyke titels en Ampten, Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren enz. Hy was Markgraaf van Veere en Vliſſingen, Stadhouder van Holland en Zeeland, en Admiraal-Generaal (*u*). Deeze, om zyne uitſteekendheid te doen kennen, nam den titel van *eerſten Edele* aan, gelyk hy waarlyk was, hieldt den voorrang boven de andere Edelen ter Dagvaart, en beſchikte veele zaaken, naar zyn welgevallen: waarmede hem de andere Edelen, om zyn aanzien ten Hove, en de dienſten, die hy hun doen kon, doorgaans, beworden lieten. Hy, in 't jaar 1558, overleeden zynde (*v*), werdt zyn boedel bezwaard gevonden met zo veele ſchulden, dat zyner Zuſters Zoon, Maximiliaan, tweede Zoon van Jan de Hennin, Heere van Boſſu, dien hy tot erfgenaam verklaard hadt (*w*), niet aan de erfenis geraaken kon. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid, gemeld, hoe eenigen zyner goederen, met naame het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen, naderhand, openlyk verkogt, en in handen van Willem, Prinſe van Oranje, gekomen zyn (*x*). Met de dood nu van Heere Maximiliaan, en ter oorzaake van den verwarden ſtaat 1596.

(*u*) *Zie* V. *Deel*, *bl.* 294, 428.
(*v*) VI. *Deel*, *bl.* 36.
(*w*) Extract uit het Teſtam. *by* Boxhorn *op* Reigersb. I. *Deel*, *bl.* 214.
(*x*) VII. *Deel*, *bl.* 381.

1596. ſtaat zyns boedels, was de titel van *eerſten Edele* verdweenen; dien niemant zig aanmaatigde, tot dat Prins Willem, als Voogd van zynen Zoon, den jongen Graaf van Buuren, wien de Heerlykheid van S. Maartensdyk in 't Eiland Thoolen, van zyne Moeder, aanbeſtorven was, zig als den aanzienlykſten of *eerſten Edele* van Zeeland begon aan te merken, en, op den twaalfden van Wynmaand des jaars 1562, *Filibert van Serooskerke* en *Adolf van Borſelen*, Zeeuwſche Edelen, laſt gaf, om den perſoon zyns Zoons, als eerſten Edele, ter Dagvaarten van Zeeland, te verbeelden: den eerſten, naar 't ſchynt, met opzigt op Zeeland Beweſter-Schelde; den tweeden, met opzigt op Zeeland Beooſter-Schelde. Ten zelfden tyde, magtigde hy *Pieter Haak*, Baljuw van Middelburg, Filibert van Serooskerke en *Jaques van Heerenthout*, tot het hooren en ſluiten van 's Lands Rekeningen Beweſter-Schelde, en *Adolf van Haamſtede*, *Joos van de Werve* en Adolf van Borſelen, ten zelfde einde, Beooſter-Schelde (y). De bezorgers des boedels van Heere Maximiliaan kantten zig hier wel tegen, beweerende, dat de titel van eerſten Edele tot het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen behoorde; doch de Prins, geſtyfd door de Landvoogdeſſe Margareet, bleef in 't bezit der nieuwe waardigheid (z). Het Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen, daarna, in 't jaar 1567, voor den grooten Raad te Mecheln

(y) *Zie* de Brieven by AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 619, 620.
(z) Remontr. du Prince d'Orange & Lettre de ſon Alteſſe by AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 635, 636.

Mechelen, te koop geveild, en door den Koning van Spanje genaast zynde, oordeelde deeze, te gelyk, in het bezit der waardigheid van eerſten Edele geraakt te zyn, en ſtelde Adolf van Bourgondie, Heer van Wakkene-Kapelle, aan, om zynen Perſoon en het lighaam der Steden Veere en Vliſſingen, in de Staaten van Zeeland, te vertoonen (*a*). Dit duurde tot na den aanvang der Nederlandſche beroerten, en het omſlaan van Vliſſingen en Veere. De Heer van Wakkene-Kapelle week toen ten Lande uit, en Prins Willem ſtelde, na dat gantſch Zeeland zyne zyde gekoozen hadt, *Chriſtoffel Roels*, Penſionaris van Zeeland, aan, om den perſoon zyns Zoons, als Heer van S. Maartensdyk en eerſten Edele, te verbeelden, op ééne der eerſte Dagvaarten na 't omſlaan van alle de Zeeuwſche Steden; die in Grasmaand des jaars 1578 gehouden werdt (*b*). 1596.

Midlerwyl, was 'er merkelyke verandering gekomen, in de wyze van ſtemmen ter Staatsvergaderinge. De Abt was 'er geen Lid meer van: veele Edelen bleeven, insgelyks, agter. De Gemagtigde van den eerſten Edele bekleedde, veeltyds, de plaats des gantſchen Adels (2). De Steden Vliſſin-

(*a*) *Zie* zyne Commiſſie *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 523. *en by* Aitzema III. *Deel*, *bl.* 620.

(*b*) Remonſtr. der Staat. van Zeel. *van A.* 1579. *Art.* XXXIV. *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 594.

(2) Nogtans, vind ik, dat, op eene Dagvaart, in den jaare 1575, te Middelburg, gehouden, *Mr. Adriaan de Jonge, als repreſenterende de edele van Zeeland, ende L. P. Loper als repreſenterende de breede geërfde* ver-

1596. ſingen en Veere hadden, by Oktroi van den Prinſe van Oranje, het regt verkreegen, om, in plaatſe van den Abt, ter Dagvaart, te verſchynen (*c*). Zo men dan nu maar drie ſtemmen gehad hadt, gelyk voor deezen; zou zyne Doorlugtigheid de eerſte, de Steden Vliſſingen en Veere, die veel aan den Prinſe verſchuldigd waren; als gekomen in de plaatſe van den Abt, eene andere, en alle de overige goede Steden alleenlyk de derde ſtem gehad hebben: 't welk deezen ongeraaden dagt. Om evenwel niet gereedelyk en geheellyk te wyken van de oude gewoonte, ſloeg men voor, dat, houdende den eerſten Edele de eerſte ſtem, Middelburg en Zierikzee de tweede, en Reimerswaale, Goes, Thoolen, Vliſſingen en Veere de derde hebben zouden: of anders, Middelburg, Vliſſingen en Veere, als Steden van het zelfde Eiland, de tweede, en Zierikzee, Reimerswaale, Goes en Thoolen de derde. Doch beide deeze voorſlagen werden verworpen (*d*): waarom men de ſtemmen, van den eerſten Edele eerſt, en daarna van de Steden, eene voor eene, in haaren rang, opnam; zo dat 'er geene drie, gelyk van ouds, maar agt ſtemmen waren, of liever zeven, alzo Reimerswaale, grootendeels van 't zeewater ingezwolgen, geene Gemagtigden meer ter Dagvaart zondt. Maar in Bloeimaand des jaars

(*c*) *Zie* VI. *Deel*, *bl.* 463.
(*d*) Remonſtr. der Staat. van Zeel. *van A.* 1579. *Art.* XXVII.-XXXIII. *bl.* 593.

ſcheenen zyn. *Regiſt. ten Raede van Middelb.* 27 Decemb. 1575. f. 225.

jaars 1579, zogt Jonkheer *Arend van Dorp*, die, toen, wegens den Graave van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk, ter Dagvaart verſcheen, de ſtemmen wederom tot drie te brengen (*e*). Doch Middelburg, Zierikzee, Goes en Thoolen kanteden zig hier ernſtelyk tegen, leverden een Vertoog over aan den Prinſe, te Antwerpen, en verzogten, daarby „ dat 'er, gelyk ſedert eenigen tyd, agt „ ſtemmen blyven mogten, immers geduurende den oorlog: na 't eindigen van welken, men de zaaken, naar behooren, zou „ konnen herſchikken (*f*)." De Prins, beſpeurende, dat 'er geene beſluiten ter Dagvaart genomen zouden worden, zo lang 't ſtuk van 't ſtemmen hangen bleef, was den vier Steden gedeeltelyk te wille, beveelende „ dat 'er, geduurende den oorlog, agt „ ſtemmen zyn zouden, te weeten van de „ Edelen, en van de Steden, Middelburg, „ Zierikzee, Reimerswaale, Goes, Thoolen, Vliſſingen en Veere, in haaren rang; „ doch na 't ſluiten van de vrede maar drie, „ eene voor de Edelen, de tweede voor de „ vyf goede Steden, en de derde voor Vliſſingen en Veere (*g*)." Men heeft zig egter aan deeze orde niet gehouden, en, ook na 't eindigen van den oorlog, gelyk te vooren, Stad voor Stad, geſtemd. Na van Dorp, bekleedde Pieter de Ryke de plaats des Graaven 1596.

(*e*) Remonſtr. der Staat. van Zeel. *van A.* 1579. *Art.* V.—XI. *bl.* 589.

(*f*) Remonſtr. *als boven Art.* LXXII. —— LXXVII. *bl.* 599.

(*g*) Acte van zyne Excell. *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel, bl.* 600.

1596. ven van Buuren, als Heer van S. Maartensdyk. Prins Willem, die hem aangeſteld hadt, gaf hem geenen nieuwen laſt, ſchoon hy, in 't jaar 1581, het Markgraaffchap van Veere en Vliſſingen, in 't openbaar, gekogt hadt (*b*), met het Regt, om, uit hoofde van van dit Markgraaffchap, den ſtaat van eerſten Edele te bekleeden. Prins Maurits zelf, alhoewel, na zyns Vaders dood, tot Markgraaf ingehuldigd (*i*), liet de Ryke dienen, op zynen voorgaanden laſt. De Graaf van Buuren, Heer van S. Maartensdyk, was in 't leeven, en 't ſcheen ongerymd, eenen laſt in te trekken, die, uit zynen naam, gegeven was. Maar toen de Ryke nu overleeden was, en een ander in zyne plaats geſteld moeſt worden, deedt zig eene nieuwe zwaarigheid op. Den Graave van Buuren, die nu zyne vryheid wederom bekomen hadt, en in de Nederlanden te rug gekeerd was, deeze aanſtelling over te laaten, was ongeraaden, alzo hy de Spaanſche zyde hieldt. De Heerlykheid van S. Maartensdyk, ten behoeve van Prinſe Maurits, verbeurd te verklaaren, ſtreedt met de redelykheid. Maurits beſloot, derhalve, zig te bedienen van de voorwaarden, waarop het Markgraaffchap van Veere en Vliſſingen verkogt was, en, in de hoedanigheid van Markgraaf, Jonkheer *Jakob van Maldere* aan te ſtellen, om zynen perſoon, als eerſten Edele, te verbeelden.

Doch hierin leedt hy dubbele tegenkanting, zo van de zyde des Graaven van Hohenlo

(*b*) VI. *Deel*, *bl.* 381.
(*i*) XXXI. *Boek*, *bl.* 271.

henlo en eeniger Zeeuwſche Edelen, als van de zyde der Staaten van Zeeland. Hohenlo was met de volle Zuſter des Graaven van Buuren gehuwd, en beweerde, dat men hem behoorde toe te laaten, om den ſtaat van eerſten Edele, of zelf, of, door eenen anderen, te doen bekleeden. De *Heer van Kruiningen* en *Willem van Kats*, Zeeuwſche Edelen, betwiſtten Prinſe Maurits het Regt van eerſten Edele niet; doch begeerden, gelyk hunne voorzaaten, ook ter Dagvaart beſchreeven te worden. De Staaten vonden zig zeer bedremmeld, om deezen Heeren en Prinſe Maurits tevens te vergenoegen. Zy beſlooten egter, den Prinſe, als tegenwoordig den voornaamſten Edele van Zeeland, het vervullen der Plaatſe van de Ryke, met eenen Perſoon, den Staaten aangenaam, toe te ſtaan, zonder dat zy verſtaan konden, dat de Staat van eerſten Edele, aan eenige Huizen, Geſlagten of Plaatſen gehegt was. De Prins hadt, in 't eerſt, weinig genoegen in dit beſluit. Hy ſchikte 'er zig egter naar. De laſtbrief, dien hy, als Markgraaf, aan Maldere gegeven hadt, werdt wederom ingetrokken, en, naar het oogmerk der Staaten, veranderd. Voorts, hadt het den Staaten, en den Steden Zierikzee, Goes en Thoolen, inzonderheid, vry wat geſtooten, dat Maldere, een Vlaamſch Edelman, met deeze waardigheid, bekleed werdt. Doch Thoolen werdt overgehaald, door den Prinſe; waarna Zierikzee en Goes zig overſtemmen lieten, zonder egter Maldere voor aangenaam te willen verklaaren. De Staaten 1596.

ſtel-

1596. ſtelden den Graaf van Hohenlo, met goede woorden, te vrede, hem verklaarende, dat zy, ter oorzaake van 's Prinſen ſchielyken togt naar Calais, in haaſt hadden moeten beſluiten, om hem, met het vervullen der Plaatſe van Pieter de Ryke, te laaten beworden; doch dat zulks onverminderd eens iegelyks geregtigheid geſchied was. Den twee Zeeuwſchen Edelen werdt iets diergelyks geantwoord, en daarenboven, dat men, tot nadere gelegenheid, hadt uitgeſteld, op hun Vertoog te beſluiten (*i*). De zaak van den eerſten Edele bleef hierby beruſten, voor deeze reize, en Maldere begaf zig, in Wintermaand deezes jaars, met der woon, naar Zeeland (*k*). In 't jaar 1615, deeden de Zeeuwſche Edelen een nieuw Vertoog, ten zelfden einde ſtrekkende (*l*); doch met gelyken vrugteloozen uitſlag. Na van Maldere, heeft *Adriaan van Manmaker* den ſtaat van eerſten Edele bekleed (*m*), tot na de dood van Prinſe Maurits. Doch eenige maanden voor dezelve, was zyne Doorlugtigheid in onderhandeling getreden, over dit zyn Regt, met Jonkheer *Henrik van Tuil van Serooskerke*, als Gemagtigde van de bekende nakomelingen der oude Zeeuwſche Edelen: die, in deeze hoedanigheid, den Prinſe afſtondt „ het Regt, om alleen den Zeeuw„ ſchen Adel uittebeelden, mids hy altoos „ ee-

(*i*) *Zie* verſch. Stukken *by* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 622 *enz. en* Leeven van Willem I. I. *Deel*, *bl.* 292 *enz.*
(*k*) BOK XXXIII. *Boek*, *bl.* 99 [293].
(*l*) *Zie* AITZEMA III. *Deel*, *bl.* 624 *enz.*
(*m*) Notul. Zeel. 21 *Dec.* 1617. *bl.* 243. 2 *Febr.* 1618. *bl.* 14.

„ eenen uit de Zeeuwſche Edelen verkoor, 1596.
„ om zynen Perſoon te vertoonen, en om
„ de ampten en ſtaaten te bekleeden, die,
„ van ouds, tot den eerſten Edele behoord
„ hadden." Maurits nam deezen afſtand aan, en de voorwaarde, waarop dezelve geſchied was, by eene *Acte* van den eerſten van Sprokkelmaand des jaars 1625, waarvan my een net Affchrift ter hand gekomen is. Doch alzo men van deeze handeling geene aantekening vindt, in de *Notulen* der Staaten van Zeeland, ſchynt zy niet ſtaatswyze beveſtigd geweeſt te zyn, en dus haar vol beſlag niet gekreegen te hebben.

XIX. Toebereidſels tot den aanſtaanden veldtogt.

Het jaar 1596 liep, beide aan de Spaanſche en onze zyde, ten einde, met het maaken van de noodige toebereidſels tot den aanſtaanden veldtogt, die, beter dan de laatſte, voor de Staaten, ſcheen te zullen uitvallen. De Aartshertog ontving geenen onderſtand uit Spanje, en klaagde, in eenen Brief van den negenden van Wintermaand, die gelukkiglyk onderſchept werdt, over de zwakheid zyns Legers (*n*), welk, in 't Beleg van Hulſt, en, in verſcheiden' gevegten, geweldig geſmolten was. Daarentegen, vonden de Staaten zig geſterkt, door het Verbond met den Koning van Frankryk, van wien zy grooten dienſt op de Nederlandſche grenzen te gemoet zagen. Voorts, hadt men den ſtaat des oorlogs opgemaakt, en middelen beraamd, tot voldoening van den zelven; ſchoon deeze middede-

(*n*) Boek XXXIV, *Boek*, bl. 5 [295].

1597. delen, thans, met naame in Holland, zeer bekrompen omkwamen (o). En 't volgende jaar was naauwlyks begonnen, of Prins Maurits, vyfduizend Knegten en agthonderd Paarden uit de bezettingen geligt, en te Geertruidenberg verzameld hebbende, ondernam het vyandlyk Leger onder den *Graave van Varax*, welk by Turnhout lag, en vierduizend Knegten en vyfhonderd Paarden ſterk was, te beſtooken. Op den drieentwintigſten van Louwmaand, trok hy op, met het Leger, en kwam, tegen middernagt, te Ravels, omtrent een uur gaans van de vyandlyke Legerplaats, aan, van zins, met den ogtendſtond, aan te vallen op de Spaanſche verſchanſingen, of den Graave van Varax, in 't open veld, ſlag te leveren. De vyand hadt, midlerwyl, in den nanagt, de pakkaadje gezonden naar Heerentals, werwaards men dagt te wyken, als de nood aan den man komen mogt. Maurits, uit de groote ſtilte in 's vyands Leger, afneemende, dat men daar vol vreeze was, zondt, met den dag, de ruitery en tweehonderd uitgelezen' knegten naar de Thieltſche heide, belaſtende het overig voetvolk, van verre, te volgen. François Vere, met eenige ligt gewapende knegten, vooruit gerukt, verdryft eenige ſoldaaten, die een klein ſtroompje bewaarden, welk men over moeſt, en valt den vyand, reeds op weg naar Heerentals, in den ſtaart. Toen rent Hohenlo, met vierhonderd paarden, de Spaanſchen op zyde, en

Gevegt by Turnhout.

(o) *Zie* Reſol. Holl. 24 *Dec.* 1596. *bl.* 606.

en eerlang voorby: waarna hy, wendende, den eerſten aanval doet. Varax, een jong Krygsman, hadt de onvoorzigtigheid gehad van zyne Regementen, niet digt op een, maar verſpreid te plaatſen, 't welk, nevens den ſchrik, oorzaak zyner nederlaage was. In een oogenblik raakten ruiters en knegten in wanorde en aan 't vlugten. Doch terwyl de onzen zig, ten deele met afmaaken, ten deele met plonderen, bezig hielden, keerde *Nicolo Baſta*, die 's vyands Ruitery geboodt, met loſſen toom, naar 't ſlagveld te rug, en zou den Prinſe de zege byna ontwrongen hebben, hadt deeze geene vier Kornetten Paarden uit het gevegt gehouden: die, toen aanvallende, Baſta andermaal wyken deeden. Van 's Prinſen zyde, waren niet boven tien man, in dit gevegt, geſneuveld. Van den anderen kant, werden 'er meer dan tweeduizend begraaven, vyfhonderd gevangen genomen. De Graaf van Varax zelf was, in den eerſten aanval, gedood. Het Kaſteel van Turnhout gaf zig, den volgenden dag, over, by verdrag. Agtendertig veroverde vendels en de kornet van Mondragon werden naar den Haage gevoerd, en, op de groote zaale van 't Hof, ten toon gehangen. De Prins zondt het lyk van den verſlaagen' Graave den Aartshertoge Albertus toe, met eenen beleefden brief, die heuſchelyk beantwoord werdt. Maurits, het voetvolk wederom naar de winterlegeringen gezonden hebbende, keerde, terſtond, naar den Haage, wordende, over dit eerſte proefſtuk zyner bekwaamheid in 't open veld, met al-

1597.

Nederlaag en dood van den Graave van Varax.

1597. gemeene toejuiching, begroet (*p*). Toen hy, ter Staatsvergaderinge, verſlag deedt van deeze zege, verklaarde hy, dat dezelve, grootendeels, toe te ſchryven was, aan het verzuim des vyands van het afbreeken eener kleine brugge (*q*).

Amiens verlooren en herwonnen.

De Aartshertog, bedrukt over zo groot eene nederlaag, die gevolgd werdt van 't verloopen zyner beſte knegten, by mangel van betaaling, werdt, eerlang, wederom een weinig verkwikt, door de tyding van het verraſſen van Amiens, 't welk den Spaanſchen Bevelhebber over Dourlans, *Don Fernandes Portocarrera*, in Lentemaand, gelukt was. De Koning van Frankryk, vergeefs gepoogd hebbende, Atrecht, Kameryk en Dourlans, op zyne beurt, te verſchalken (*r*), ſloeg, in Bloeimaand, het beleg voor Amiens, welk, na 't ſneuvelen van Portocarrera, die de Stad dapperlyk verdedigd hadt, niet voor den negentienden van Herfſtmaand, by verdrag, aan hem overging (*s*).

Aanſlagen des vyands.

De Lente en een groot deel van den Zomer verliep, zonder dat 'er, van de Spaanſche of Staatſche zyde, iet voorviel van belang. De eerſten ondernamen te vergeefs Schenkenſchans te verraſſen (*t*). Ook mislukte hun een welbelegde aanſlag op Steenwyk, daar zy den wal reeds beklommen, en, aan verſcheiden' oorden, met ſtormen, begon-

(*p*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 6-8, 10 [301-304, 306].
(*q*) Reſol. Holl. 24, 28 *Jan.* 1597. *bl.* 24, 25.
(*r*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 16, 17 [314, 315].
(*s*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 24, 64, 65 [325, 380, 381].
(*t*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 16 [314].

gonnen hadden: doch, door de wakkerheid der bezettelingen, met verlies, werden afgeweezen (*u*). Prins Maurits ook, den twintigſten van Bloeimaand, met eenig volk, in twee ſchepen, uit Nieuwmegen vertrokken zynde, om Venlo, door heimelyk verſtand met die van binnen, te vermeeſteren, zag zyne onderneeming, door 't ſtillen van den wind, 't welk één der twee vaartuigen te rugge hieldt, en door de tegenweer der Stedelingen, verydelen. De dappere Hopman Matthys Held verloor hier het leeven. Anderen, gevangen genomen zynde, werden ter dood veroordeeld (*v*). De Staatſche Ruitery, uit de bezettingen van Brabant en Gelderland, op voordeel uitgetoogen, werdt, omtrent deezen tyd, aan verſcheiden' oorden, geſlaagen (*w*). 't Scheen, dat het Krygsgeluk, welk den onzen, vroeg in 't jaar, hadt beginnen te begunſtigen, hen, in 't grootſte gedeelte van het zelve, voorhadt te verlaaten.

1597. Maurits poogt Venlo in te neemen. De Staatſche Ruitery geſlaagen.

Doch in den nazomer, keerde de kans: waartoe 't langduurig beleg van Amiens aanleiding gaf. De Kardinaal-Aartshertog, voorhebbende deeze Stad te ontzetten, hadt zyn Leger, uit Brabant, derwaards gevoerd, en den onzen 't veld vry gelaaten. Van deeze gelegenheid beſloot men zig te bedienen. Prins Maurits, Graaf Willem Lodewyk en de Raad van Staate, welken de Geweſten 't beleid van den voorgenomen krygstogt overgelaaten hadden, vonden raadzaam, de

XX. Gelegenheid tot gelukkiger onderneemingen van Prinſe Maurits.

Spaan-

(*u*) Meter. XIX. *Boek*, *f.* 355. Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 21 [120].
(*v*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 19 [119].
(*w*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 26 [128]. Grot. Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 281.

1597. Spaanſchen te verdryven uit Overyſſel en 't Graafſchap Zutfen, daar zy nog eenige weinige Plaatſen inhadden: waarna de zetel des krygs zou verplaatſt zyn, aan de linkerzyde des Rynſtrooms, en de regteroever bevryd van 't opbrengen van brandſchattingen aan den vyand. Doch hiertoe was dienſtig, dat men zig, vooraf, verzekerde van de Plaatſen, daar de vyand, zo hy, verdreeven zynde, te rug wilde, of zo hy te raade werde Amiens te verlaaten, over den Ryn zou konnen trekken: waardoor, te gelyk, de handel op Duitſchland zou beveiligd zyn. De Prins dan, verzeld van zynen jongen Broeder, Henrik Fredrik, die nu van de Hooge Schoole te Leiden gekomen was; en van de voornaamſte Legerhoofden, begeeft zig, in den aanvang van Oogſtmaand, naar 's Graavenwaard, waaromtrent, een Leger van zevenduizend knegten en twaalfhonderd paarden verzameld was, welk, terſtond, met ponten, over den Ryn, en met eene ſchipbrug, over de Waale, gezet zynde, langs den linkeroever der eerſtgemelde Riviere, opwaards trok.

Hy neemt Alfen in. belegert Rynberk.

Prins Maurits, de Stad en 't Kaſteel Alfen, in 't voorby trekken, by verdrag, hebbende ingenomen (x), deedt, nog dien zelfden avond, Rynberk berennen. Daarna verzekerde hy zig van een Eilandje of Waard, voor de Stad, in den Ryn leggende, beſluitende, voorts, de toegangen naar de Plaats, die van allen voorraad, en bovenal van geſchut, rykelyk voorzien was. Terwyl men aan de loopgraaven arbeidde, werdt Lodewyk van Nas-

(x) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 27 [714].

Naſſau, uit de Stad, met een' kogel, in de dye, getroffen; terwyl een andere door 's Prinſen tent vloog, niet zonder zyn merkelyk gevaar. Het regenagtig jaargetyde vertraagde het werk aan de loopgraaven. Toen dezelven, eindelyk, voltooid waren, werdt de graft gevuld, de Stad beſchooten, en een en andermaal opgeëiſcht: 't welk, voor de tweede reize, zo ſcherp geſchiedde, dat den belegerden de moed ontzonk, en de Stad, by verdrag, overging, op den negentienden van Oogſtmaand (y). De Aartsbiſſchop van Keulen zondt, terſtond, een Gezantſchap aan Prinſe Maurits, en in den aanvang des volgenden jaars, aan de algemeene Staaten, verzoekende de herlevering van Rynberk, als onzydig zynde, en onder zyn gebied behoorende. Doch men hadt geene ooren naar dit verzoek. De Staaten antwoordden, egter, heuſchelyk „ dat, ſchoon al, wat de „ vyand bezeten hadt, hun, naar het regt des „ oorlogs, ſcheen toe te komen; zy egter „ de Stad den Aartsbiſſchop inruimen zou„ den, ware hy magtig dezelve te beſcher„ men. Maar nu hyze overliet aan de eer„ ſte begeerte des Spanjaards, en hierdoor „ een gedeelte der Vereenigde Geweſten „ bloot ſtelde voor de vyandlyke ſtroope„ ryen, kwam het hun niet gelegen, de „ Plaats, voorals nog, te ruimen. Zy wilden„ ze, veel liever, nog eenen tyd lang, tegen „ den Spanjaard, beſchermen, of, zo men „ wilde, tegen hunne gemaakte koſten, in „ den

1597.

De Stad geeft zig over.

De Aartsbiſſchop van Keulen eiſchtze wederom.

Antwoord der Staaten.

(y) Reſol. Holl. 25 *Aug.* 1597. *bl.* 360. BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 38 [344].

1597. „ den voorigen kryg, te pande houden. De „ tol, dien de Aartsbiſſchop, in de Stad, „ plagt te doen heffen, zou men hem laaten „ geworden (z)." Met welk antwoord, de Keulſche Gezanten, voor dien tyd, werden afgeweezen. Voorts, ſchreeven de Staaten aan de Vorſten van Brandenburg en Nieuwburg „ dat zy hun den weg naar Kleeve, lie„ ver met de daad dan met woorden, had„ den willen baanen, hun, voor 't overige, „ bevolen laatende 't waarneemen van den „ bekwaamen tyd, om hun regt te verzeke„ ren (a)."

Maurits neemt Meurs in.

Maar Maurits, eerſt in beraad gelegd hebbende, of hy, na 't veroveren van Rynberk, Grol zou aantaſten, kwam, op den negenentwintigſten, met het Leger, voor Meurs, een weinig boven Rynberk, landwaards in, gelegen, en, nevens het ſterk Kaſteel, voor omtrent elf jaaren, ingenomen door de Spanjaards, die 't nog bezet hielden. Graaf Herman van den Berge, 's Konings Stadhouder in Gelderland, hadt de bezetting onlangs vermeerderd, onder anderen, ten deezen einde, verlaatende de *Kamille-Schans* hieromtrent, die Maurits, naderhand, ſlegten deedt. Voor Meurs, legerde hy zig, aan twee zyden, viel terſtond aan 't maaken van loopgraaven, en, op den derden dag, aan 't vullen der grafte, op drie plaatſen. De bevelhebber der Veſting, *Andreas de Miranda*, wagtte egter den ſtorm niet af; maar gafze over, by eerlyk verdrag, op den twaalfden van Herfſtmaand

(z) Bor XXXIV. *Boek*, *bl* 40 [346]. XXXV. *Boek*, *bl* 7 [416] enz.
(a) Grot. Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 293.

maand (*b*). De Stad en het Graafſchap Meurs was, door de Graavinne Weduwe van Nieuwenaar en Meurs, reeds in 't jaar 1594, aan Prinſe Maurits afgeſtaan: welke afſtand, in Sprokkel- en Zomermaand des jaars 1598, in den Haage, en te Delft, daar zy toen haar verblyf hadt, bekragtigd werdt (*c*). 1597.

Kort na 't inneemen van Meurs, ontving men, in't Leger, berigt, dat Graaf Fredrik van den Berge, met de bezettingen van Lingen en andere Plaatſen, eenen inval in de Zevenwolden gedaan, verſcheiden' hoeven afgebrand, en eenigen buit bekomen hadt. Het afzyn van 't Frieſch Krygsvolk, welk het Leger volgde, hadt hem, hiertoe, gelegenheid gegeven. Maurits beſloot, hierom, te eerder, over den Ryn te trekken, en den vyand nader te komen (*d*). Des doet hy, by Orſoi, eene ſchipbrug leggen, en voert 'er 't Leger over, het zelve, op den elfden van Herfſtmaand, nederſlaande voor Grol, daar agthonderd knegten en drie Kornetten ruiters, onder *Graave Jan van Styrum*, binnen lagen. Naarſtig deedt de Prins aan de verſchanſingen en loopgraaven arbeiden: ook, eerlang, het water der grafte aftappen, in welken arbeid, de uitvallen der belegerden hem egter dikwils belemmerden. Doch de Prins, de Plaats hebbende doen beſchieten, met gloeiende kogels, waardoor wel zeſtig huizen in brand raakten, en daarna vierentwintig ſtukken geplant hebben- Vyandlyke inval in de Zevenwolden.

Grol belegerd.

(*b*) Reſol. Holl. 4 *Sept.* 1597. *bl.* 424. Boe XXXIV. *Boek*, *bl.* 40 [346] *enz.*

(*c*) *Zie* Regt van zyne Hoogh. J. W. Friso op Meurs en Lingen *Bylaag. bl.* 3, 5. Suppl. *au* Corps Dipl. *Tom.* II. *P.* I. *p.* 239, 241.

(*d*) Grotii Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 293.

1597. bende tegen den wal, bewoog die van bin-
en inge- nen tot de overgave, op den zevenentwin-
nomen. tigſten van Herfſtmaand. De bezetting be-
loofde, binnen drie maanden, geene wape-
nen, aan deeze zyde van de Maaze, te zul-
len voeren (*e*).

Beleg van Breê- voort, Van Grol, toog de Prins naar Breêvoort, eene Plaats, gehouden voor zeer ſterk van gelegenheid, als zynde omringd van moeraſſen, en werwaards men geenen toegang hadt, dan, langs eenen dyk, die door de Stad liep, en, langs een ſmal voetpad. Maurits, Breêvoort opgeëiſcht, en moedig beſcheid bekomen hebbende, naderde de Plaats, van drie kanten, ten wedereinde van den dyk, en over den weeken grond, die, met ongelooflyken arbeid, geſtevigd werdt: waarna hy eene hoogte inkreeg, op welke twintig ſtukken geplant konden worden. In agt dagen tyds, was hy, tot aan de graft genaderd; doch zag geen kans, omze droog te maaken, alzo zy, door den regen en de wellen, die de grond opgaf, geduurig wederom gevuld werdt. De ſoldaat, heet op roof, jookte vaſt naar den ſtorm, zynen mond maakende op het plonderen der veſtinge. 't Geſchut hadt nu reeds geweldige breuken gemaakt in de muuren, wanneer de belegeraars eene kurkbrug (3), toegeſteld door de bootsgezellen, in de graft wierpen, en, over dezelve, den wal naderden en be-
welk, klommen, met zo veele felheid en aandrang, dat

(*e*) Reſol. Holl. 27 *Sept.* 1597. *bl.* 478. Boek XXXIV. *Boek*, *bl.* 40 [247] *enz*

(3) Zie, wegens de uitvinding deezer Kurkbruggen, Boek XXXIV. Boek, bl. 28 [330].

dat de belegerden, allen moed tevens zakken laatende, de hoeden om hooge ſtaken, ten teken dat zy begeerden te verdraagen. Doch hiertoe ſcheen 't nu te laat. Zeventig omtrent werden 'er, in den eerſten aanval, afgemaakt, de overigen gedreeven naar t Kaſteel, welk, terſtond hierna, by verdrag, opgegeven werdt. Doch de Prins bedong eene ſomme gelds voor 't Krygsvolk, welke den Stedelingen egter, naderhand, kwytgeſcholden werdt. De Bevelhebber, *Damiaan Gardot*, zig gehaat gemaakt hebbende by de Burgerye, werdt, door Maurits, eerſt, met de dood gedreigd; doch verwierf, daarna, door ſmeeken, het leeven. 't Veroveren van Breêvoort was voorgevallen, op den negenden van Wynmaand (*f*). Eenigen tyd te vooren, hadt Maurits Goor, dat door de Spaanſchen verlaaten was, doen bezetten (*g*). 1597. ſtormenderhand, ingenomen wordt.

Het Leger hadt, te Breêvoort, maar weinige dagen uitgeruſt, toen de Prins het deedt bevoorttrekken naar Overyſſel: een togt, die, in dit jaargetyde, langs glibberige wegen, ongelyk veel moeilyker was, dan het veroveren der Plaatſen, die de Spaanſchen hier nog inhielden. Enſchede, verlaaten van een gedeelte zyner bezettinge, welk de Prins, onder weg, geſlaagen hadt, werdt, zo dra overgegeven als opgeëiſcht, op den agttienden van Wynmaand. Ootmarſum volgde, drie dagen laater; na dat 'er 't geſchut, op den twintigſten, voor gebragt was. Ondertuſſchen, was Oldenzeel ook opgeëiſcht, en, op 't ontvan- Maurits, Goor bezet hebbende, bemagtigt Enſchede, Ootmarſum en Oldenzeel.

(*f*) Boek XXXIV. *Boek*, *bl.* 48 [358] *enz.*
(*g*) Boek XXXIV. *Boek*, *bl.* 40 [348].

1597. vangen van weigerend beſcheid, hevig beſchooten: waarna de Stad zig, den twee-en-twintigſten, opgaf. Enſchede en Ootmarſum werden, ſedert, ontmanteld (*b*).

Hy belegert Lingen.

Toen wendde de Prins het oog naar Lingen, gelegen over den Eemsſtroom. De Stad en het Graafſchap waren, weleer, door Karel den V, dieze, in den Duitſchen oorlog des jaars 1546, op den Graave van Tekelenburg, veroverd hadt (*i*), aan Maximiliaan, Graave van Buuren, ter leen gegeven: doch de Keizer hadt zig, na 's Graaven afſterven zonder zoonen, dit leen wederom toegeëigend: 't bewind over het zelve opdraagende aan den Stadhouder van Friesland (*k*). Willem, Prins van Oranje, die met 's Graaven Erfdogter gehuwd geweeſt was, oordeelde regt te hebben op Lingen, en ſchonk het zig zelve, by Brieven, op den naam van Koning Filips, in den jaare 1578, gegeven: waarby hy zig verbondt, het van Overyſſel ter leen te zullen houden, en 'er zyner Dogter, Katharina Belgica, drieduizend guldens, jaarlyks, uit te zullen betaalen (*l*). Sedert was Lingen, door de Spaanſchen, ingenomen. En Graaf Fredrik van den Berge was 'er, onlangs, binnen getrokken, met het puik der Spaanſche knegten in deezen oord. Maurits, Lingen aanmerkende als zyn erfgoed, vertoonde zig, na 't overtrekken van de Dinkel, en daarna van den Eemsſtroom, op den agtentwintigſten van

(*b*) Reſol. Holl. 23 *Oct.* 1597. *bl.* 505. BOR XXXIV. *Beek*, *bl.* 51 [362] *enz.*
(*i*) *Zie* V. *Deel*, *bl.* 291.
(*k*) *Zie* V. *Deel*, *bl.* 332. VI. *Deel*, *bl.* 42, 316. VII. *Deel*, *bl.* 165, 240.
(*l*) Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* II. *P.* I. *p.* 178.

van Wynmaand, regt voor de Stad: uit welke, in 't eerſt, hevig, geſchooten werdt: De Prins hadt, om weg te ſpoeden, alleenlyk, eenige ligte ſtukken geſchuts met zig gevoerd, en belaſt, de zwaaren, door den mond van de Eems, te ſchepe, aan te brengen. Dit vertraagde 't beleg eenige dagen. Doch zo dra 't grof geſchut in 't Leger aangekomen was, werdt al 't geweld van het zelve gekeerd tegen 't Kaſteel. Veel moeite hadt men met het afleiden en vullen der grafte; doch toen dit werk, eindelyk, volbragt was, werdt het Kaſteel en de Stad opgeëiſcht. Graaf Fredrik van den Berge, bevel ontvangen hebbende van den Kardinaal-Aartshertoge, om zig zelven en zyn volk te ſpaaren, tot betere gelegenheid, gaf de veſting over, op den twaalfden van Slagtmaand (*m*). Met de verovering van Lingen, maakte Maurits een einde van den tegenwoordigen veldtogt, waarin hy zig van verſcheiden' ſtroomen verzekerd, en eene ruime ſtreek Lands van de vyandlyke brandſchattingen verloſt hadt. Zyn volk betrok, terſtond hierna, de winterlegeringen. Hy zelf keerde naar den Haage, daar hy, met meer dan gemeene toejuichingen, verwelkomd werdt. 1597. De Stad geeft zig over.

XXI. Ongelukkige Scheepstogt der Engelſchen en Staatſchen.

De onderneemingen tegen Spanje waren, dit jaar, ter zee, ongelukkiger dan te lande, uitgevallen. De Graaf van Eſſex, verlekkerd door den uitſlag van den jongſten togt naar Kadix, hadt de Koningin van Engeland bewoogen, om zeſtien groote Oorlogsſchepen onder zyn opperbevel te ſtellen: waarby de Staa-

(*m*) Reſol. Holl. 12 *Nov.* 1597. *bl.* 549. Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 53 [364] *enz.*

1597. Staaten tien anderen voegden, onder den Heere van Warmond. Men hadt voor, de Spaanſche Vloot, onder *Don Martin de Padilla*, te Ferol leggende, te vernielen: voorts op de Indiſche ſchepen te paſſen, en, daarenboven, Terſera, een der Vlaamſche Eilanden, in te neemen. De Vlooten verzamelden te Pleimouth, en gingen, van daar, onder zeil, op den twintigſten van Hooimaand, zynde, met de mindere vaartuigen, omtrent honderd ſchepen ſterk. Een zagte koelte uit den Noorden voerde haar tot op de hoogte van Gallicie, daar zy van eenen geweldigen ſtorm uit den Zuiden beloopen werden, die de ſchepen verre vaneen verſtrooide. Veelen liepen, voor wind, te rug. Eſſex, ſchoon zyn ſchip zwaar beſchadigd was, wilde de reis voortzetten; doch 't yſſelyk weder en de angſt van 't ſcheepsvolk drong hem te wenden. Hy bragt het, met de meeſte ſchepen, nog voor 't einde van Hooimaand, behouden, in Engeland aan. Daarna, ondernam hy eenen tweeden togt naar de Vlaamſche Eilanden, alwaar hy de Indiſche Vloot dagt te onderſcheppen; doch zyne ſchepen, andermaal door ſtorm verſtrooid zynde, heeft hy zig moeten te vrede houden, met het plonderen van eenige Eilanden. Middlerwyl, was de Spaanſche Vloot de haven van Angra agter Terſera ingeloopen, daar de Engelſchen, door tegenwind verhinderd, haar niet beſchadigen konden. Drie ſchepen alleen, afgedwaald van de overigen, werden veroverd, of op ſtrand gejaagd, door *Walter Rawleigh*, wien de onzen nogtans beſchuldigden, dat hy hun een Spaanſch ſchip, door hen

hen genomen, ontweldigd hadt, terwyl zy jagt op een ander maakten. Voorts, hebben de Engelſchen, op deezen togt, nog eenige open' Steedjes in brand geſteken: waarna zy, tegen den winter, te rug keerden (*n*). Eenigen tyd te vooren, hadt Don Martin de Padilla, met honderdenagt ſchepen, naar Engeland, in zee geſteken zynde, een deerlyker lot getroffen. Een noordelyke ſtorm hadt drie Gallioenen en zes andere ſchepen doen vergaan: waarna hy, met de ontheiſterde Vloote, t'huis gekomen zynde, verlaaten werdt van zyn Admiraals-ampt, welk aan *Don Diego Brocaro* werdt opgedraagen (*o*). De Spanjaards waren dus, zo wel als de onzen en de Engelſchen, dit jaar, ongelukkig ter zee. 1597.

De Spaanſche Vloot lydt weederom veel, door ſtorm.

Doch terwyl men, van onzen kant, den kryg inzonderheid te lande zogt voort te zetten, waren verſcheiden Mogendheden in de weer, om de Vereenigde Staaten te dringen tot vrede met Spanje. *Sigismond de III*, Koning van Poolen, zondt, ten deezen einde, een Gezant herwaards, die, op den eenentwintigſten van Hooimaand, gehoor kreeg, in de Vergadering der algemeene Staaten. Hy deedt zyn voorſtel in 't Latyn, en, nadat hy breed hadt uitgeweid, over de pligten der onderdaanen omtrent hunne Vorſten, dreigde hy den Vereenigden geweſten eenen gewiſſen ondergang, door de magt van 't Huis van Oostenryk, zo zy niet, by tyds, ſchuld bekenden, en hunnen zoen zogten by Filips, wiens goe-

XXII. De Koning van Poolen raadt de Staaten tot vrede met Spanje.

(*n*) Reſol. Holl. 21 *Nov.* 1597. *bl.* 554. Boek XXXIV. *Boek*, *bl.* 31 [335] *enz.*

(*o*) Boek XXXIV. *Boek*, *bl.* 23 [335].

1597. goedertierenheid en trouw hy hemelhoog verhief: waartoe de Koning, zyn meester, hun zyne bemiddeling aanboodt. De algemeene Staaten antwoordden hem, na eenig beraad, „ dat de kryg, dien zy tegen Spanje voerden, „ regtvaardig, en de vrede vol gevaar was, „ waarom zy, voorals nog, tot geene handeling, verstaan konden." En wanneer de Gezant hen, hiertoe, op nieuws, sterk drong, niet zonder bedreiging, dat de Koophandel op Poolen gestremd stondt te worden, zo zy langer weigerig bleeven, schroomden hunne Gemagtigden niet, te kennen te geeven, *dat, indien Poolen goedvinden kon, 't Regt der volken te schenden; zy zo wel de vrugten van dit Koningkryk, als dit Ryk hun geld, zouden konnen ontbeeren.* Met welk bescheid, verzeld van heusche brieven aan de Poolsche Majesteit, de Gezant werdt afgevaardigd (*p*).

Hun antwoord.

Handel met het Duitsche Ryk.

De Keizer, de Duitsche Vorsten en verscheiden' Steden des Ryks hadden ook vrygeleide verzogt voor een aanzienlyk gezantschap: en als de Staaten zig daarvan beleefdelyk ontschuldigd hadden, *Karel Nutzel* afgezonden, met brieven, waarby zy zig beklaagden „ over „ de weinige eerbiedenis, die men hier den „ Ryke toedroeg, weigerende men, den ouden Duitschen Bondgenooten, vrienden en „ weldoeneren, 't gene zelfs den vyanden „ plagt toegestaan te worden. 't Welk te „ vreemder scheen, om dat de gezanten niet „ slegts last hebben zouden, om van vrede te „ handelen; maar ook van andere zaaken, de „ wel-

(*p*) BOR XXXIV. *Boek, bl.* 29 [332] *enz.* Resol. Holl. 21, 22, 23 *July* 1597. *bl.* 337, 338, 345. GROTII Hist. *Libr.* VI. *p.* 283.

„ welvaart der Vereenigde Geweſten niet 1597.
„ minder betreffende, dan die des Duitſchen
„ Ryks:" door welke zaaken, zo Nutzel voorgaf, het vernieuwen der oude verbindteniſſen verſtaan werdt. Voorts dreigden ook de Duitſche Brieven, *dat niemant de Majeſteit des Ryks ongeſtraft beſpotten zou.* De Staaten antwoordden, ſchriftelyk „ dat eerbiedenis tot het
„ Duitſche Ryk alleen hen tot het doen der
„ gemelde waarſchuwing bewoogen hadt, op
„ dat men de moeite ſpaaren zou van het zen-
„ den eens Gezantſchaps, welk toch vrugte-
„ loos zou zyn: alzo niemant beter kennis
„ hadt van hunne zaaken, dan zy zelven." Voorts, vaſtſtellende, dat het Duitſch Gezantſchap, zo 't komen mogt, ook over 't ſtroopen op den bodem des Ryks klaagen zou, verſchoondenze dit, met de oude redenen, het regt en de noodzaakelykheid des oorlogs, en diergelyk bedryf der Spanjaarden: waarby zy nog voegden „ dat zy nu meer hoop hadden
„ dan immer, om de ongebondenheid der
„ knegten te konnen beteugelen, alzo zy,
„ ten deezen einde, hunne ſoldy, nog on-
„ langs, verhoogd hadden (*q*)."

De Koning van Deenemarke zondt, wat laater, een Gezantſchap herwaards, welk de Staaten, insgelyks, tot vrede kwam vermaanen. Hem was zo veel gelegen aan den Koophandel op Spanje, dat hy, meent men, Filips deezen dienſt niet hadt durven weigeren, ſchoon 't verſchil in den Godsdienſt anders maakte, dat hy den Spanjaarden niet veel goeds toe-

Gezantſchap des Konings van Deenemarke, om de Staaten tot vrede te vermaanen.

ver-

(*q*) Reſol. Holl. 22 *July* 1597. *bl.* 342 *enz.* Boek XXXIV. *Boek, bl.* 46-48 [355-358].

1597. vertrouwde. De Staaten, uit de minzaamte wyze, waarop de Deenen hun de vrede aanpreezen, ligtelyk konnende opmaaken, dat zy, van deezen kant, geenen ſterken aandrang te wagten zouden hebben (*r*), vonden raadzaam, hun de omſtandigſte opening te doen van de redenen, waarom zy, voorals nog, alle Vredehandeling verwierpen. En opgehaald hebbende „ hoe zy, met Frankryk en Engeland „ verbonden, aan Prinſe Maurits ten hoogſten verpligt zynde, geene byzondere vrede „ konden aangaan; vertoonden zy, door welken nood, zy, tot het opneemen der wapenen, gedrongen waren, en hoe dikwils men, „ vrugteloos, gehandeld hadt van vrede; die „ Spanje in ſchyn aanboodt, om de Vereenigde Geweſten gehaat te maaken by uitheemſche Mogendheden, of om, zo hyze „ verwierf, zyne magt te keeren tegen anderen, die met hem in Godsdienſt verſchilden, zynde den Spanjaarden in den mond „ beſtorven, *dat men ketters met ketters dempen moeſt*: onder welke ſchandelyke benaaming, „ zy zo wel die van de Augsburgſche belyde„ nis als de Hervormden verſtonden." Voorts was, in hun antwoord, aanmerkelyk, dat zy van de tegenwoordige Regeeringe ſpraken, als beſtondt dezelve nog, gelyk ten tyde der Vorſten, in eene alleenheerſching, bepaald door 'sLands wetten en gewoonten: 't zy datze 't ſtuk waarlyk dus begreepen, of, gelyk ſommigen meenen (*s*), zo ſpraken, enkelyk om zig te voegen naar de Deenen, onder welken eene

Vertoog van de redenen, waarom de Staaten nog geene vrede konnen aangaan.

Aanmerkelyke beſchryving der tegenwoordige Regeeringe.

(*r*) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 283.
(*s*) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 284.

eene bepaalde alleenheerſching plaats hadt: 1597.
„ De Nederlanders waren, zeidenze, nooit
„ dienſtbaar geweeſt dan aan de wetten, aan
„ welken ook de Vorſten onderworpen wa-
„ ren. De Vorſtelyke Regeering was wel, van
„ de ouders, afgedaald op de kinders; doch
„ nooit hadden de Vorſten onbepaald gebied
„ gevoerd. Vorſt en volk waren elkanderen
„ trouw gebleeven, tot dat Filips, zynen eed
„ en Goddelyke en menſchelyke wetten met
„ voeten treedende, de onderzaaten genood-
„ zaakt hadt, de wapenen aan te neemen, tot
„ hunne eigene beſcherming: 't welk egter,
„ niet los en verwardelyk, maar onder 't wys
„ beleid des Prinſen van Oranje geſchied was,
„ Filips, daarna aangezogt, door Koningen
„ zelven, om zig met de Nederlanders te laa-
„ ten bevredigen, en onvermurwbaar gebleeven zynde, was, 't gene, zelfs by volken, die
„ onder Koningen leefden, niet ongemeen
„ was, openlyk, afgezwooren. Eenigen waren
„ toen te raade geworden, 't hoog bewind der
„ Regeeringe op te draagen aan den Broeder
„ des Konings van Frankryk. Anderen hadden
„ Oranje verkooren: onder wiens Regeering,
„ zy gebleeven waren, tot dat hem de ſchel-
„ mery der Spanjaarden van 't leeven beroofd
„ hadt. Toen hadden zy Maurits tot zynen
„ opvolger in de Regeering verklaard; die
„ nu, onderſteund door het bondgenootſchap
„ van magtige Koningen, de grenzen, door
„ de wapenen, uitbreidde (t)." Hoe weinig verzagting 'er, wyders, in 't ſtuk van den Godsdienſt,

(t) Reſol. Holl. 18, 21-27 Oct. 1597. bl. 502, 521, 524. Bor XXXIV. Boek, bl. 59 [372] enz. Grotii Hiſt. Libr. VI. p. 284.

1597. dienſt te wagten ware, werdt, met een verſch voorbeeld, beweezen. *Anneke van den Hove*, Dienſtmaagd te Bruſſel, was, onlangs, daar, om de ſtandvaſtige belydenis van der Hervormden of Doopsgezinden Leere, leevende in de aarde gedolven, niet zonder kennis van den Kardinaal-Aartshertoge, die, zo men wil, gezeid hadt, *dat men haar, naar de Plakaaten, hadt te handelen.* Haar omkomen verdient te meer gedagt te worden, om dat men niet vindt, dat 'er, na haar, iemant, om den Godsdienſt, in de Spaanſche Nederlanden, ter dood gebragt is. Midlerwyl, bedienden de Staaten der Vereenigde Geweſten zig van haar voorbeeld, om hunne afkeerigheid van de Vredehandeling, binnens Lands en by uitheemſchen, te billyken (*u*).

Anneke van den Hove, om den Godsdienſt, gedood.

De Poolſche en Deenſche Gezanten vertrokken, van hier, naar Engeland, met laſt, om by de Koninginne te bewerken, dat de handel der twee Ryken op Spanje onbelemmerd bleeve van de Engelſchen. Doch Elizabet weigerde hun dit rondelyk. In den Haage was het hun, daarentegen, uitdrukkelyk, vergund (*v*). De Hollanders, in 't byzonder, begreepen, dat men allen anderen volken het regt laaten moeſt, om mondbehoeften naar 't weſten te voeren; waarvan zy zelven hun werk maakten, als 't hun niet ſcherpelyk verbooden werdt (*w*).

XXIII. Twiſt tuſſchen de Staten

Terwyl de Staaten dus de Vredehandeling met Spanje van de hand weezen, lietenze niet na, de geweſten, onderling, en met elkanderen,

(*u*) METER. XIX. *Boek*, *f.* 357. GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 285.
(*v*) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 42 [350], 62 [377].
(*w*) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 286.

ren, te bevredigen. De Stad Groningen en de Ommelanden tuſſchen de Lauwers en de Eems ſtaken nog in de oude tweedragt, die, aangegroeid in den oorlog, en terwyl de Stad de Spaanſche zyde hieldt, zo ligt niet was uit te rooijen. De Stad ſtondt ſtyf op de behoudenis eeniger voorregten, haar, door tuſſchenſpraak van den Hertoge van Parma, ſchoon niet als eene eeuwigduurende wet, toegeſtaan. De Ommelanden, daarentegen, gewoon op zig zelven te ſtaan, merkten alle verbindtenis met de Stad aan, als eene inbreuk op hunne vryheid, en dreigden het oude bondgenootſchap te breeken: waarby der Stad groot gezag in den Koophandel en in 't ſtuk der Regtspleeginge over de Ommelanden was toegeſtaan. Doch dit, oudtyds, vrywilliglyk geſchied, hadt nu kragt van Regt bekomen, en 't ſcheen, in de tegenwoordige omſtandigheden, ongeraaden, 't vermogen der bondgenooten, dat door eendragt magt kreeg, te verdeelen, en de banden te breeken, die de Leden verknogt hielden, op welken voet, die ook, eertyds, gelegd mogten zyn. De algemeene Staaten dan, aangezogt tot het effenen der geſchillen, ſtelden ten dien einde, in den jaare 1595, eerſt drie (x), daarna agt of negen regters; welker uitſpraak, in Louwmaand deezes jaars, door de algemeene Staaten, beveſtigd werdt, en, onder anderen, behelsde „ dat de Stad en de Om„ melanden ſamen één Heerlykheid en Land„ ſchap uitmaaken, en, door de gezamenlyke „ Staaten van Stad en Lande, geregeerd wor„ den zouden. Dat men zaaken van groot ge„ wigt,

1597. Groningen en de Ommelanden.

bygelegd door de algemeene Staaten.

(x) Zie XXXII. Boek, bl. 9 [14] enz.

1597. „ wigt, in eene algemeene Landſchaps Vergade-
„ dering, zou af handelen: de overigen, door
„ Gemagtigden der Staaten, die ook 't beleid
„ der ſchattingen, gemeene middelen, heer-
„ lyke en geeſtelyke goederen hebben zou-
„ den. In 't ſtemmen, zou de Stad voorgaan;
„ doch anders geen gezag boven de Om-
„ melanden hebben. Doch de vier regters,
„ *Hoofdmannen* genaamd, zouden, naar 't
„ oud gebruik, ingevoerd, door de Gelder-
„ ſchen, en gevolgd, door 't Huis van Oos-
„ tenryk, door den Raad der Stad gekoo-
„ ren worden: de overige regters van de
„ Kamer des Geregts, binnen Groningen,
„ door de Staaten." Ten opzigte van den Koophandel, werdt beraamd „ dat men de
„ waaren, die in de Ommelanden vielen, of
„ gemaakt werden, niet zou mogen uitvoe-
„ ren, voor datze, in de Stad, ter markt ge-
„ bragt waren: dat men ook, ten platten lande,
„ geen ander bier dan Groninger zou mogen
„ tappen. Doch uitheemſche waaren mogten
„ uit de Ommelanden vryelyk vervoerd wor-
„ den (y). Meer andere punten behelsde deeze Uitſpraak, die ons van te weinig belang geſchoenen hebben, om 'er breeder over uit te weiden. Wyders, hieldt men zig, ſedert, aan de Uitſpraak zo ſtipt niet, of men zag de gedempte twiſt, daarna, meer dan eens, wederom opborrelen. Het Geweſt van Stad en Lande hadt, onlangs, insgelyks, verſchil gehad met de andere Vereenigde Geweſten, over zyn aandeel in de gemeene laſten, welk verſchil verbleeven zynde aan de uitſpraak van de

(y) BOR XXXIV. *Boek*, *bl.* 9 [304] *enz.*

de Stadhouders, Maurits en Graave Willem Lodewyk; hadden deezen geoordeeld, dat Stad en Lande zeſtienduizendvyfhonderd guldens opbrengen moeſt, zo dikwils Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland, ſamen tweehonderdduizend guldens opbragten (z). 1597.

Holland en Zeeland waren ook wederom oneenig geworden, over 't heffen der verlofgelden, 't welk, volgens zeker verdrag, by voorraad gemaakt, voor de helft, in Zeeland geſchiedde, van goederen, die, in Holland gelaaden zynde, over de Zeeuwſche ſtroomen, werden uitgevoerd. Maar dit verdrag hadden de Hollanders onlangs opgezeid, zig beroepende op een Plakaat der algemeene Staaten, inhoudende, dat het verlofgeld betaald moeſt worden, ter plaatſe, daar de goederen gelaaden werden. Voorts, werden de voorige beſchuldigingen van de oogluikingen der Zeeuwen, omtrent het verkorten der verlofgelden, wederom opgehaald. De Zeeuwen, daarentegen, verweeten den Hollanderen hunne begeerlykheid; om welke te bedekken, zy zig van 's Lands Plakaaten bedienden. De onderlinge hevigheid vaſt groeiende, werden, met dit, ook andere geſchillen gemengd, die zo hoog liepen, dat Zeeland, eindelyk, weigerde, te draagen in de gemeene laſten. Andere geweſten volgden dit voorbeeld, welk gevaarlyke gevolgen gehad zou hebben, was men niet, na veel haspelens, overeengekomen, om Zeeland eenige byzondere voordeelen te laaten genieten, en, in het

Nieuwe onluſt tuſſchen Holland en Zeeland, over 't heffen der Verlofgelden.

(z) Boek XXXIII. *Boek, bl.* 58 [237].

1597. het overige, 't gezag der algemeene Staaten, over 't regelen van den ophef der Verlofgelden, ongekrenkt te laaten (*a*). De Koningin van Engeland zelve hadt zig gemoeid met deezen twiſt, en de Staaten van Holland, tot eendragt met de Zeeuwen, vermaand (*b*).

XXIV. Vyf Kollegien ter Admiraliteit opgeregt.

Wat laater, vonden de algemeene Staaten, by raade van Prinſe Maurits, dienſtig, in het beleid van de zaaken der Admiraliteit, de verandering te maaken, van welke wy, reeds by eene andere gelegenheid (*c*), in 't voorbygaan, gewaagd hebben. De Prins, oordeelende, dat de Kollegien ter Admiraliteit te veel afhingen van de Staaten van Holland en Zeeland, alwaar de voornaamſten zaten; en begrypende, dat zulks hinderlyk was aan de invoeringe van eenen eenpaarigen voet op den ophef der gemeene middelen te water; bragt, deezen zomer, te wege, dat 'er vyf nieuwe Kollegien ter Admiraliteit werden opgeregt; doch, om de byzondere geweſten niet te zeer te ſtooten, behoudens elk geweſt zyne vryheid, en alleenlyk by voorraad en voor den tyd van een jaar. Welke Kollegiên zitten zouden, te Rotterdam, in Zuidholland; te Amſterdam, in Noordholland; te Hoorn, of te Enkhuizen, in Weſtfriesland; te Middelburg, in Zeeland, en te Dokkum, in Friesland: in welk laatſte geweſt, men, bereids ſedert eenigen tyd, in beweeging geweeſt was, om, op eigen gezag, en in gemeenſchap met Stad en Lande, een byzonder Kollegie ter

(*a*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 1253. Boek XXXIV. *Boek*, *bl.* 10-15 [306-313]; 67 [385].
(*b*) Reſol. Hoil. 18 *July* 1597. *bl.* 334.
(*c*) XXXI. *Boek*, *bl.* 340.

ter Admiraliteit op te regten (*d*). De drie Kollegien in Holland zouden elk uit zeven Raaden beſtaan, die hunnen laſt van de algemeene Staaten bekomen zouden; doch van welken 'er vier, door die van Holland en Weſtfriesland, en vier, door de overige Vereenigde Geweſten, zouden worden voorgeſlaagen. In Zeeland, daar men nog geen byzonder Kollegie ter Admiraliteit hadt willen gedoogen, zouden de Gekommitteerde Raaden der Staaten van 't geweſt, als Raaden ter Admiraliteit, gemagtigd worden, door de algemeene Staaten. 't Kollegie in Friesland zou op gelyken voet ſtaan, als de Hollandſche Kollegien. Gelderland zou, in de byzondere Kollegien, drie Raaden in alles voorſlaan, Holland en Weſtfriesland vyftien, Zeeland tien, Utrecht twee, Friesland vier, Overyſſel twee, en Groningen en Ommelanden ook twee. Het Berigtſchrift voor deeze Kollegien werdt, op den dertienden van Oogſtmaand, vaſtgeſteld (*e*); en wordt, in 't voornaamſte, nog tegenwoordig, gevolgd: gelyk de vyf Kollegien, ſchoon maar voor een jaar ingeſteld, met weinige verandering, ook tot heden toe, in ſtand gebleeven zyn. 1597.

XXV. Verhaal van het Huwelyk van Emilia van Naſſau met Don Emmanuel van Portugal.

't Gezag van Prinſe Maurits, als Admiraal-Generaal, ook over de zeemagt dier geweſten, waarvan hy geen Stadhouder was, rees niet weinig, door deeze nieuwe ſchikking op de Admiraliteit: waarby gevoegd zynde den roem, dien hy, thans, door de wapenen, behaalde, ſcheen zyn geluk, ten deezen tyde,

(*d*) Boek XXXIII. *Boek, bl.* 19 [186].
(*e*) *Zie* Reſol. Holl. 26 *Aug.* — 12 *Sept.* 1597. *bl.* 451. Groot-Plakaatb. II. *Deel, kol.* 1529. Boek XXXIV. *Boek, bl.* 72 [391].

1597. ten top geklommen te zyn, was het niet doormengd geweeſt, met eenig huiſſelyk verdriet, welk hem na aan 't hert ging. De nagelaaten' Dogters van den overleeden' Prinſe van Oranje waren, meeſt allen, aan deftige Huizen, uitgehuwelykt, en by die gelegenheid, treffelyk begiftigd, door de Vereenigde Staaten. Maria, de oudſte, was getrouwd met Filips, Graave van Hohenlo: Anna, volle zuſter van Prinſe Maurits, met haaren Neeve, Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland. Louiſe Juliana, met Fredrik, Paltsgraave aan den Ryn, Elizabet, met Henrik de la Tour d'Auvergne, Hertoge van Bouillon, en Katharina Belgica, met Filips Lodewyk, Graave van Hanau. Ook trouwde, nog dit jaar, Charlotta Brabantina, met Klaude, Hertoge van Tremouille en Thouars. Haare Zuſter Flandrina verzelde haar naar Frankryk, omhelsde daar den Roomſchen Godsdienſt, en werdt Abtdis van 't H. Kruis, te Poitiers. Emilia de tweede trouwde, wat laater, met Fredrik Kazimir, Hertoge van Lansberg, uit den Huize van Tweebrugge. Maar de andere volle Zuſter van Prinſe Maurits, ook Emilia genaamd, was, tot in dit jaar, ongehuwd gebleeven, en trouwde nu, buiten bewilliging, en geheel tegen den zin van haaren broeder en van 's Lands Staaten. *Don Emmanuel* en *Don Chriſtoffel*, zoonen van Don Antonio, verdreeven Koning van Portugal, waren, na 't omzwerven door Frankryk en Engeland, in de Lente deezes jaars, in Holland gekomen. En de Staaten van dit geweſt hadden toen in beraad gelegd, om Don Emmanuel hier

hier te houden, op eene wedde van honderd Kroonen ter maand, en Don Chriſtoffel, op zyn verzoek, te laaten vertrekken naar Barbarye, om, by den Koning van Marokko, den dienſt deezer Landen waar te neemen (f). Zy bleeven nogtans beide, eenigen tyd, in den Haage: binnen welken, Don Emmanuel zig zo diep wiſt te dringen in de gunſt der Prinſeſſe Emilia, dat zy reeds zeer met hem ingenomen was, eer men Prinſe Maurits het Huwelyk verzoeken liet. Hy ſloeg het niet terſtond af; doch gaf genoeg te verſtaan, dat hy 'er noode in bewilligen zou. Don Emmanuel bleef, ondertuſſchen, verkeeren met de Prinſeſſe, die, eerlang, in perſoon, naar 't Leger trok, om haaren broeder haare genegenheid tot den Portugeeſchen Prins te verklaaren. Maurits vertoonde haar 's Prinſen bekrompen ſtaat, 't verſchil in beider Godsdienſt, en boven al, dat Don Emmanuel voor eenen baſtaard ging, en, tot hiertoe, nog niet beweezen hadt, dat Don Antonio, met zyne Moeder, gehuwd geweeſt was. Alles vergeefs. De Prinſes, naar den Haage, te rug gekeerd, deedt zig, op den zevenden van Slagtmaand, heimelyk, met Don Emmanuel in de egt verbinden, door eenen Prieſter, ten Hove ontbooden, zonder te weeten waartoe. Toen 't werk verrigt was, gaf men 'er den algemeenen Staaten kennis van, die 't zeer euvel namen, en Don Emmanuel, terſtond, uit den Haage, vertrekken deeden; hem bevelende, zig, tot naderen laſt, binnen Schiedam, op te houden. Maurits beval ook zyne 1597.

(f) Reſol. Holl. 9 May, 3-13 Juny 1597. bl. 213, 280.

1597. zyne Zuſter zyn Hof te ruimen. Zy begaf zig naar Delft, en verviel daar tot groote zwaarmoedigheid, weigerende, eenen tyd lang, ſpyze te gebruiken: waartoe zy zig, egter, door de behendigheid van *Joannes Heurnius*, Hoogleeraar in de Geneeskonſt, te Leiden, eindelyk, nog beweegen liet. Midlerwyl, hadden de Staaten Don Emmanuel, te ſchepe, doen vertrekken naar Wezel. Sedert, maakten zy hun werk van de Prinſes te beweegen, om hem uit haare gedagten te zetten. Doch alle moeite was vrugteloos. Zy beriep zig op haare meerderjaarigheid, en op 's Lands Privilegiën. Haar broeder dreigde haar met zyne hoogſte ongenade. 't Baatte even weinig. Zy volgde haaren man, op de hielen, naar Wezel, keerde, daarna, met hem wederom herwaards, baarde hem verſcheiden' kinderen, en verkoos, eindelyk, Geneve voor haare verblyfplaats, in welks nabuurſchap, zy, in de belydenis der Hervormde Leere, geſtorven is. Maurits is, nog eenen geruimen tyd voor haaren dood, met haar verzoend geworden. Maar Don Emmanuel, na haar, eene Spaanſche Vrouw getrouwd hebbende, is tot de Spaanſche zyde overgegaan (*g*).

XXVI. Vyandlyke aanſlagen.

De vyand, dit jaar, niets van gewigt, in de Nederlanden, hebbende konnen onderneemen, hieldt zig, van tyd tot tyd, op, met eenige bedekte aanſlagen, die egter op niet uitliepen. In Slagtmaand, zogt hy Bergen op Zoom, en daarna Geertruidenberg te verraſſen; doch de toeleg werdt tydig ontdekt, en

(*g*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 21 [321]. Meteren XIX. *Boek*, *f.* 366. Spon Hiſt. van Genevę III. *Boek*, *bl.* 540.

en geſtuit (*b*). Een aanſlag op Thoolen hadt, wat vroeger, twee verraaders, *Pieter Harinkman* en *Dirk van Sypeſtein*, die beide in 's Lands dienſt waren, en met den vyand heulden, den hals gekoſt (*i*). Voorts was 'er, onlangs, meermaalen, brand ontſtaan, te Amſterdam, die vermoed werdt, door 's vyands liſt, ontſteken te zyn (*k*). Met zulk werk der duiſterniſſe, moeſt hy zig bezig houden, die nu, door muitery zyns Krygsvolks, belet werdt, iets openlykers te onderneemen. Dit euvel, eerſt ontſtaan in Gelder, was haaſt overgeſlaagen naar Wagtendonk. Daarna werden 'er Calais, Kameryk, Ardres, la Chapelle, Chatelet, Lier, Dourlans, Sluis en Sas van Gend van aangetaſt. Hier verdreef de bezetting de bevelhebbers, elders voegden de hoofden zig by de muitende knegten. De betaaling, aan ſommigen gedaan, ſtrekte ſlegts, om anderen, die zig, tot nog toe, ſtil gehouden hadden, oproerig te maaken. De Steden ſchrikten, hierom, voor 't inneemen van bezetting, en 't was den Kardinaal-Aartshertoge zelven gebeurd, te Venlo, met zyn gevolg, buiten geſlooten te worden (*l*): al het welke den ſtaat der Spaanſche Nederlanden in de uiterſte verwarring bragt. 1597.

Muitery onder 's vyands Krygsvolk.

Zo veel onruſt inwendig, gevoegd by den voorſpoed van Maurits wapenen, en by den koſtbaaren kryg tegen Frankryk en Engeland, deeden Filips, die nu ook hoog bejaard en doorgaans ziekelyk was, inderdaad, verlan-

Filips neigt tot Vrede.

(*b*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 56 [368].
(*i*) Bor XXXIV. *Boek*, *bl.* 62 [377].
(*k*) Grotii Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 300.
(*l*) Grotii Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 300.

1597. langen naar de vrede. Ten minſten, hielt hy noodig, zig, met éénen zyner vyanden te verdraagen, om hunne magt dus te zwakken, en zig zelven den laſt des Krygs ligter te maaken. Ook hadt Paus *Klemens de VIII.* hem, een en andermaal, vermaand, om zig met Frankryk te verzoenen. Henrik zelf verlangde, zyn Ryk geruſtelyk te bezitten. Hem werdt dan de eerſte opening gedaan, tot éene Vredehandeling, door 's Pauſen Gezant, *Alexander de Medicis*. Henrik kon 'er egter niet toe beſluiten, voor men hem verzekerd hadt, dat hem, by de Vredepunten; 't Franſche Ryk geheel gelaaten zou worden. In deeze verwagting, kwamen zyne Gezanten en die van den Aartshertoge Albertus, wien Filips volmagt tot het ſluiten der vrede gegeven hadt, te S. Quintin, byeen: daar de onderhandelingen nogtans traaglyk werden voortgezet (*m*).

Eerſte opening van handel met Frankryk.

Henrik, ondertuſſchen, bezeffende, hoe hy verpligt ware, niet zonder kennis zyner Bondgenooten, met Spanje te ſluiten, deedt der Koninginne van Engeland weeten „ dat „ zyn Ryk, uitgeput door den oorlog, noodzaakelyk vrede behoefde; en dat hy de gelegenheid, om dezelve te verkrygen, dagt „ waar te neemen, zo men hem niet ſpoedig „ byſtondt met een Leger, op koſten der bondgenooten verzameld. Dat hy, nogtans, voor „ zyne bondgenooten, gelyke voorwaarden „ als voor zig zelven, zou tragten te bedingen, „ indien zy dezelven geliefden te aanvaarden: indien niet, moeſt men 't niet vreemd „ vin-

(*m*) Grotii Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 301.

„ vinden, dat hy, die zig bedierf door den
„ oorlog, eene voordeelige vrede ſloot, voor
„ zig zelven (*n*)." De Heer van Buzanval deedt diergelyk een' boodſchap aan de Vereenigde Staaten, daar hy, in 't voorbygaan, byvoegde „ dat de hulp, den Koning, zynen
„ meeſter, door hen, beweezen, zeer gering
„ geweeſt was, en rykelyk vergoed werdt,
„ door de voordeelen, die de Staaten trok-
„ ken, uit den Franſchen Koophandel (*o*)."
In Engeland en hier, merkte men, ligtelyk, waar de Koning heenen wilde. De voordeelen, hem, van den Spaanſchen kant, aangebooden, deeden hem neigen tot een byzonder Verdrag. Elizabet, die, uit haaren aart, ook vreedzaam was, vergenoegde zig met hem haare hulp toe te zeggen, zo hy den kryg wilde voortzetten; doch verkoos hy de vrede, zy wilde zig laaten vinden, om de punten aan te hooren.

1597. waarvan Henrik den Staaten kennis geeft.

Doch de Staaten merkten 't ſtuk anders aan. Zy hielden voor gewis, dat Filips, met hen, op geenen anderen voet, dan als een Vorſt met zyne onderzaaten zou willen handelen: 't welk hun nu gantſch niet gelegen kwam. De handel tuſſchen Spanje en Frankryk, waarby zig ook Engeland ſcheen te zullen voegen, zagenze zeer kommerlyk in, zig niet magtig genoeg kennende, om al 't geweld van Spanje alleen af te weeren. Zy deeden hun beſt dan, om den Koning van Frankryk in oorlog te houden: hem vermeerdering van onderſtand, ter zee en te lande, aanbiedende (*p*).

Hunne bekommering deswege.

Mid-

(*n*) Grotii Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 302.
(*o*) Bor XXXIV. *Boek, bl.* 76 [398] *enz.*
(*p*) Bor XXXIV. *Boek, bl.* 76 [400].

1597. Midlerwyl, werden zy, ook van de Spaanſche zyde, door eene onverwagte bekoorinTyding van de Overdragt der Nederlanden aan Izabella Klara Eugenia, Filips oudſte Dogter.

ge, tot handeling aangelokt. Op 't einde van 't jaar, vernam men, dat Filips zyne oudſte Dogter, Izabella Klara Eugenia, verloofd hadt aan den Aartshertoge Albertus, die den ſtaat van Kardinaal ſtondt af te leggen, en Bourgondie en de Nederlanden tot eenen Bruidſchat te ontvangen. Door dit middel, dagt men, de afgevallen' geweſten, welken de Spaanſche grootheid te zeer in de oogen geſteken hadt, ligter te zullen beweegen tot handeling: waarop Brabant, en vooral Vlaanderen zeer gezet was. De Vereenigde Staaten nogtans hielden alles verdagt: zelfs deezen afſtand, dien zy meenden ſlegts in ſchyn geſchied te zyn, om hen te ligter in 't net te krygen (*q*). Zy beſlooten dan, in den aanvang des volgenden jaars, tot het afvaardigen van een Gezantſchap naar Frankryk en naar Engeland (*r*), om beide deeze Mogendheden te beweegen, tot het volharden in den oorlog.

Gezantſchap naar Frankryk en Engeland.

1598. De Gezanten vertrokken in Lentemaand (*s*). Naar Frankryk gingen Juſtinus van Naſſau, Admiraal van Zeeland en Joan van Oldenbarneveld, Advokaat van Holland: naar Engeland, Joan van Duivenvoorde, Heer van Warmond, Meeſter Joan van der Werke, Raad en Penſionaris van Middelburg, en Jonkheer *Joan van Hottinga*, afgevaardigd wegens Friesland in de Vergadering der algemeene Staaten (*t*). Wyders, was, eenigen tyd geleeden, in

(*q*) GROTII Hiſt. *Libr.* VI. *p.* 303.
(*r*) Reſol. Holl. 16 *Maart* 1598. *bl.* 116.
(*s*) Reſol. Holl. *voor* 19 *Maart* 1598. *bl.* 134.
(*t*) GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 315.

in 't gezelſchap van zyne Vrouw Moeder, naar Frankryk, gereisd, de jonge Graaf Henrik Fredrik, wien de Staaten van Holland, op zyn vertrek, hadden vermaand, te gedenken, dat hy in Holland gebooren was, en gehouden, den dienſt der Landen, ook buiten dezelven, te behertigen (*u*). 1598.

Wat 'er in Engeland gehandeld werdt.

In Engeland, zogt men, de Koningin, door veelerlei redenen, af te ſchrikken van de Vredehandeling, en aan te zetten, tot kragtiger onderſteuninge van den Koning van Frankryk. De heerſchzugt des Konings van Spanje, die 't, meer dan eens, op het bemagtigen van Engeland, toegelegd hadt, werdt haar, met leevendige verwen, voorgeſchilderd; en daarnit afgeleid, dat Engeland geene geruſte vrede met hem hebben kon. Voorts, maakte men, heuſchelyk, gewag van 't belang, welk Engeland hadt by de vryheid der Vereenigde geweſten, wier magt ook geſchaapen ſtondt toe te neemen, als zy van haare bondgenooten behoorlyk werden bygeſtaan: daar hun ondergang Engeland dreigde met een onvermydelyk gevaar. Men wees aan, dat het voordeeliger voor dit Ryk was, op den Nederlandſchen bodem, dan op zyne eigene kuſten, tegen Spanje te oorloogen. En alzo 't niet onbekend zyn kon, dat Elizabet zeer ingenomen was met het Koningklyk gezag, en de Staaten, heimelyk, verdagt hieldt van onbehoorlyke wederſpannigheid tegen hunnen Vorſt, vertoonde men, ten beſluite „ hoe zy niets an„ders gezogt hadden, dan 't gene hunne „ voorouders, voor hun, hadden bezeten, „ de

(*u*) Reſol. Holl. 17 Dec. 1597. bl. 592, 593, 616.

1598. „ de vryheid, naamlyk; die zy gemeend hadden, beſt te bloeijen, onder een wettig „ Vorſtendom. Hierom warenze, ook na 't „ verlaaten van Filips, niet bevreeſt geweeſt „ voor uitheemſche heerſchappye: en, zo iemant niet op den naam maar op den klem „ van 't bewind zag, werdenze, nog tegenwoordig, door éénen, beſtierd." De Raaden der Koninginne, zelfs de aanzienlykſten, waren, over den voorſlag der Staatſche Gezanten, verdeeld van gevoelen. De Graaf van Eſſex, een driftig krygsman, ſtemde voor 't voortzetten van den oorlog. *Thomas Burglei*, ſpaarzaam uit der aart, en hierin gelyk aan de Koninginne, riedt, ernſtelyk, tot vrede. De Koningin antwoordde den Gezanten, met gemaatigdheid; doch toonde, niet donkerlyk, dat zy meeſt tot vrede neigde. „ Hadt „ men haar, zeide zy, in de wapenen willen „ houden, men moeſt haar meer verzekering voór haar verſchot hebben aangeboden, dan tot nog toe geſchied was." De meeſte Engelſche Heeren, den Staaten niet zeer gunſtig zynde, voeren, wat ſcherper, uit, over het inhouden van de agterſtallen der Koninginne „ daar men, zeidenze, aan den rykdom der Hollandſche Steden en der gemeene ſchatkiſte, die zelfs tot het doen van geſchenken voorzien was, wel ſpeuren kon, „ dat het den Landen aan geen geld mangelde." Met het verwyt omtrent de geſchenken, zagenze, of op de giften, onlangs aan Prinſe Maurits en Graave Willem Lodewyk gedaan (v), of liever, op het koſtbaar Lynwaat,

(v) Groth Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 306.

waat, welk men den Franſchen Grooten ver- 1598.
eerd, en welk, te Haarlem, tot zeven, ja elf guldens de elle toe, gegolden hadt (w). Wyders hieldenze ook ondraaglyk, dat men, in Holland en Zeeland, winſt trok uit den oorlog, den vyand voorziende van mondbehoeften, terwyl de Engelſchen den handel op Spanje ontbeeren moeſten (x).

Onder dit ſtribbelen, ſtaakte men de Vredehandeling in Engeland, om eerſt eens te zien, welk een' keer de zaaken, in Frankryk, neemen zouden. De Spanjaards hadden hier voorgegeven, dat zy, onder den naam van Bondgenooten van Frankryk, geene anderen wilden verſtaan hebben, dan die den Roomſchen Godsdienſt beleeden: waarop de drift der Engelſchen tot vrede reeds merkelyk bekoeld was. Midlerwyl, waren de Staatſche Gezanten in Frankryk aangekomen. Zy vonden den Koning te Angers, en werden ter gehoor geleid, door den Heere van Buzanval, die, met hen, van hier, naar Frankryk, gekeerd was. Oldenbarneveld vertoonde, in eene beknopte rede, de kragt van 't onlangs geſlooten Verbond, en met hoe veel grond, van zyne Majeſteit, het houden van het zelve verwagt werdt. Hy beloofde, uit naame der Staaten, onderſtand in geld, in ſchepen en in manſchap, te water en te lande, en prikkelde den Koning, door den roem, die 'er gelegen was, in 't vernederen der Spaanſche grootheid, geſteld tegen de ſchande van zig;

XXVIII. Handel der Staatſche Gezanten in Frankryk.

(w) Reſol. Holl. 9 *Jan.* 1598. *bl.* 23.
(x) Bor XXXV. *Boek, bl.* 16 [440]. Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 314-318.

1598. zig, door eenen vyand, die, reeds buiten adem, ligtelyk verder op de knie te brengen was, eene ontydige vrede te laaten opdringen. Henrik antwoordde, met vertoog van openhertigheid, dat de nood hem drong tot de vrede: doch dat hy in de wapenen blyven zou, zo Filips Calais en Blavet, welke laatſte plaats de Guiziſche aanhangers hem ingeruimd hadden, weigerde te rug te geeven; gelyk te dugten was. De Staatſchen, geenen kans ziende, om den Koning te doen veranderen, verklaarden, eindelyk, te vertrouwen „ dat hunne aanbieding ſtrekken „ zou, om zyne Majeſteit beter voorwaarden „ te doen bedingen van den Spanjaard." Voorts verzogtenze „ dat het geſlooten Ver„ bond in ſtand blyven mogt, onaangezien „ de vrede met Spanje getroffen wierdt; op „ dat, onder dekſel van het zelve, zy zig „ van de Franſche vrede zouden mogen be„ dienen, tot heimelyke onderſteuning, en „ de Franſchen, van den Nederlandſchen „ oorlog, tot hunne meerdere verzekerd„ heid:" waarop de Koning den Staaten verzekerde van de duurzaamheid zyner vriendſchap, welke zy ook, naderhand, in der daad, ondervonden hebben (y). Aan Oldenbarneveld, in 't byzonder, verklaarde hy „ de Staa„ ten te willen onderſteunen met twee mil„ lioenen en negenhonderdduizend guldens, „ in den tyd van vier jaaren, onder dekſel „ van 't voldoen der ſommen, hem, voor „ deezen, door de Staaten verſtrekt; zonder „ dat hy ooit wedergeeving der penningen, „ die

(y) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 319.

„ die hy hun opſchoot, vorderen zou," daar by voegende „ dat zy, ten allen tyde, van „ zyn beſte volk van oorloge in dienſt zou„ den mogen neemen (*a*)." 1598.

De onderhandeling tuſſchen de Franſche en Spaanſche Gemagtigden was, ondertuſſchen, verlegd van S. Quintin naar Vervins, alwaar, op den tweeden van Bloeimaand, de Vrede tuſſchen Frankryk en Spanje getekend werdt. Filips ſtondt, by dezelve, Calais en andere Steden in Champagne en Pikardye, ook Blavet aan Frankryk af. Henrik herſtelde hem, daarentegen, in 't bezit van 't Graafſchap Charolois, mids hy 't van Frankryk ter leen hieldt. Voorts werden de wederzydſche bondgenooten in de Vredehandeling begreepen, mids zy 'er zelven toe verſtaan konden (*b*). Terſtond na 't ſluiten van de Vrede, werdt Buzanval naar den Haage te rug gezonden, om de geheime onderhandeling, tuſſchen Koning Henrik en de Staaten, ten einde te brengen (*c*). Vrede te Vervins tuſſchen Frankryk en Spanje geſlooten.

Maar Filips zag zig zo dra niet verzekerd van de vrede met Frankryk, of hy liet duidelyk genoeg merken, dat hy, met Engeland, liever in oorlog blyven, dan zig, op billyke voorwaarden, verdraagen wilde. Naſſau en Oldenbarneveld, hunnen laſt in Frankryk hebbende afgelegd, ſtaken, hierom, over naar Engeland, vanwaar het voorig Gezantſchap bereids te rug gekeerd was, en vertoonden der Vrymoedige taal der Staatſche Gezanten in Engeland.

(*a*) Memorie van een' voornaam' Regent van Amſt. *M. S. Voiez auſſy* Negot. *de* JEANNIN *Tom.* I. *p.* 431. *en* Remonſtr. van J. v. Oldenbarnev. *in de* Waar. Hiſt. *bl.* 176.

(*b*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 18-24, [442-450].

(*c*) Reſol. Holl. 7-12 *Sept.* 1598. *bl.* 319. GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 321.

1598. der Koninginne, met eene vrymoedigheid, die men, te vooren, niet hadt durven gebruiken „ dat, zo zy zig, op 't voorbeeld van „ Frankryk, met Spanje verdroeg, de Staaten liever de gevaarlykſte vrede zouden „ willen aanvaarden, dan alleen al den laſt „ des krygs op zig neemen." Door welk voorſtel, de Engelſchen, looslyk, getoetſt werden, of zy zelven de vrede niet van de hand wyzen zouden, als zy dagten, dat 'er de Staaten toe zouden konnen beſluiten. Voorts, boodt men der Koninginne alle redelyke voorwaarden aan, zo zy in den oorlog volharden wilde, zelfs de hoop op het afdoen der agterſtallen: al 't welk zo veel te wege bragt, dat de handeling, voor eene poos, geſchorſt bleef. Maar 't leedt niet lang, of de Koningin ſcheen wederom geneigd tot vrede. Zy verklaarde den Franſchen Gezant, *de Maiſſe*, dat de Vereenigde Nederlanden niet waardig waren, dat zy haar Ryk, ten behoeve derzelven, in gevaar ſtelde (*d*), en vaardigde, op een' en den zelfden tyd, François Vere naar den Haage, en een ander gezantſchap aan den Aartshertoge Albertus af, aan welken laatſten, zy verklaaren deedt „ dat de vrede, tot hiertoe, on„ geſlooten gebleeven was, om dat zy de wa„ penen wenſchte af te leggen, te gelyk met „ hen, voor welken zyze hadt aangenomen." Vere vorderde de Staaten ſcherpelyk, tot het voldoen der agterſtallen. Ook deedt hy ſterke vermaaningen tot vrede. „ 't Was, zeide hy, „ billyk, dat de Koningin de middelen om uit „ den oorlog te geraaken, of om dien, in het „ toe-

Elizabet ſchynt ook tot vrede te neigen.

Hertige woorden van den

(*d*) T. Birch Negotiat. *from* 1592 *to* 1617. *p.* 57.

„ toekomende, te voeren, begeerde van hun, 1598.
„ die haar in den kryg hadden ingewikkeld. Ridder Vere.
„ Hoewel haar, in 't laatſte geval, by de Vor-
„ ſten, ſtondt nagegeven te worden, dat zy
„ alleen de vrede van Europa verhinder-
„ de. Immers, 't was niet te dulden, dat zy,
„ door een ondankbaar verſchuiven van 't
„ voldoen haarer agterſtallen, den Koningen
„ ten voorbeeld ſtrekken zou, om zig te wag-
„ ten voor het byſtaan van volken, die,
„ zonder eenige eerbiedenis voor Vorſten te
„ hebben, alleen hun eigen voordeel ter her-
„ te namen." De Staaten, inderdaad bedugt, dat de Koningin tot vrede mogt overſlaan, ſchoon ſommigen beweeren, dat zy, in 't geheim, beſlooten hadt, in den oorlog te blyven (*e*), vaardigden dezelfden, die de twee laatſtgemelde gezantſchappen bekleed hadden, nevens *Andries Heſſels*, naar Engeland af, met heimelyken laſt, om der Koninginne tien millioenen guldens, voor haare agterſtallen, toe te ſtaan (*f*). De Advokaat Oldenbarneveld hadt, voor zyn vertrek, bedongen, dat hy, zyne boodſchap gedaan hebbende, terſtond, al waa 't zelfs met ongenoegen van haare Majeſteit, zou mogen te rug keeren (*g*). De Gezanten kreegen verſcheiden' reizen gehoor by de Koninginne, die eene ſterke zugt tot de vrede betoonde, om de Staaten te ſterker te dringen, tot het rykelyk voldoen haarer agterſtallen. 't Geviel, omtrent deezen tyd, dat Burglei, op zyn doodbedde leggende, de Koningin, by God en

Nieuwe bezending naar Engeland.

(*e*) Rapin *Thm.* VI. *p.* 465.
(*f*) *Zie* hunne ſecreete Inſtr. *by* Bor XXXV. *Boek, bl.* 45 [478].
(*g*) Reſol. Holl. 15 *July* 1598. *bl.* 252.

1598. en al wat dierbaar was, bezwoer, om haar Ryk de vrede te geeven. Hy ſtierf hierop. En Elizabet geliet zig, zeer geraakt te zyn, door zyne betuigingen. Ook werdt 'er veel ophefs van gemaakt, by de Staatſche gezanten. Men tradt dan tot het onderzoek van de rekeningen der agterſtallen (*b*), die, eenen tyd lang, betwiſt werden, ſtellende de Engelſchen, naar het oordeel der onzen, het ligten en overzenden en de ſoldy des Krygsvolks te onmaatig hoog.

Verdrag tuſſchen Engeland en de Staaten.

Eindelyk, kwam men overeen „ dat de Staaten „ zig ſchriftelyk verbinden zouden, om der „ Koninginne, tegen alle haare agterſtallen, „ agt millioenen guldens te betaalen: de helft, „ met driehonderdduizend guldens, jaarlyks, „ geduurende den oorlog. Doch zo 'er, na 't „ eindigen van den zelven, van deeze helft, „ nog iets te betaalen bleef, zou men, met „ twintigduizend guldens in 't jaar, volſtaan „ konnen. Wegens 't voldoen der andere helfte en 't herleveren der verpande Steden, „ zou men met elkanderen, na 't ſluiten der „ vrede, in 't minnelyke, verdraagen. In de „ verpande Steden, zouden elfhonderdenvyftig Engelſche knegten leggen, aan welken de Staaten, maandelyks, vyfduizendeenhonderd guldens tellen zouden: hun „ voorts doende leveren, 't gene men den ſoldaaten te verſchaffen gewoon is. Voorts, „ zou de Koningin, voor het toekomende, van „ het overzenden van hulptroepen ontſlaagen „ zyn. De Engelſchen, die nu in der Staaten „ dienſt waren, of, in 't gevolg, ſtonden geworven te worden, zouden alleen den Staaten

(*b*) T. BIRCH Negotiat. *from* 1592 *to* 1617. *p.* 171.

„ ten zweeren, onder hun bevel ſtaan, en door 1598.
„ hen onderhouden worden: waarmede de
„ magt eens Engelſchen Legerhoofds vernie-
„ tigd was. Doch de Koningin behieldt nog
„ aan zig, het ſtellen van een Lid in den Raad
„ van Staate. Zo zy te water of te lande beoor-
„ loogd werdt, of oorloogde, waren de Staa-
„ ten verpligt, haare Vloot, met dertig of
„ veertig bekwaame ſchepen, en haar Leger
„ te lande, met vyfduizend knegten en vyf-
„ honderd paarden, te verſterken. Eindelyk,
„ werdt de overeenkomſt van den jaare 1585
„ bekragtigd, in alles, wat by dit Verdrag niet
„ veranderd was." Het was, op den zeſtienden van Oogſtmaand, te Weſtmunſter, getekend (*i*). Eenigen hebben geoordeeld, dat de Koningin merkelyke voordeelen bedong, by deze overeenkomſt, en dat zy zig, looslyk, van der Staaten vrees voor vrede hadt weeten te bedienen, om de Staatſche gezanten te verkloeken (*k*). Doch zo men de zaak dieper inziet, zal men, vertrouw ik, bevinden, dat het Verdrag ook zeer voordeelig was, voor de Vereenigde Geweſten. De nieuwe voordeelen, welken de Koningin bedong, waren, voornaamlyk, deezen twee, eene aanzienlyke ſomme gelds tot voldoening haarer agterſtallen, en ontſlag van het overzenden van hulptroepen, voor het toekomende. Maar de ſomme, die men haar beloofde, beliep ſlegts twee derde deelen van 't gene zy gevorderd hadt (*l*), en verſchilde nog twee millioenen van 't gene haar

Onderzoek, of de Staaten, by dit Verdrag, te veel hebben afgeſtaan.

(*i*) *Zie* Reſol. Holl. 5 *Oct.* 1598. *bl.* 335. A&. Publ. Angl. *Tom.* VII. *P.* 1. *p.* 201. Bor XXXV. *Boek*, *bl.* 42 [475] *enz.*
(*k*) Rapin *Tom.* VI. *p.* 466, 467.
(*l*) Remonſtr. van J. v. Oldenbarnev. *in de* Waar. Hiſt. *bl.* 177.

1598. haar de Staatſche Gezanten zouden hebben. mogen toeſtaan. Zy moeſt, daarenboven, voor de helft, op tyd betaald worden, en voor de andere helft, eerſt na het treffen der vrede, zonder bepaaling van tyd. De Staaten zouden, voortaan, de Engelſche hulptroepen moeten miſſen; doch zy behielden, egter, het Krygsvolk, welk zy in daadelyken dienſt hadden; en waren verzekerd, dat men hun niet weigeren zou, des noods, meer volks te werven, in Engeland. En ſchoon zy der Koninginne, beide in aanvallenden en verweerenden kryg, een' aanzienlyken onderſtand moeſten toeſchikken, begreepen zy zeer wel, dat allen kryg, die tegen Spanje gevoerd werdt, meer of min, ten hunnen voordeele, ſtrekte, en dat het hun raadzaamer was, elders, dan op hunne eigene grenzen, tegen Spanje, de wapenen te voeren. De voordeelen, welken de Koningin bedongen hadt, ſtrekten, derhalve, niet zeer ten nadeele der Staaten, die 't, daarenboven, voor merkelyke eere en voordeel rekenen mogten, dat zy zig hadden weeten te ontſlaan van een voornaam deel der afhangkelykheid van Engeland, alzo zy al 't Engelſch Krygsvolk, in hunnen byzonderen eed, kreegen; maar ééne Engelſche ſtem, in de plaats van twee, in den Raad van Staate, zouden behoeven te gedoogen, en aan geene Engelſche Legerhoofden onderworpen zyn; van welker woelzieken en heerſchzugtigen aart zy, in den Graave van Leiceſter, zulk een ſchadelyk voorbeeld gezien hadden. Alle welke aanmerkingen, onzes agtens, doen zien, dat de Staaten, by 't ſluiten van dit verdrag, niet minder dan de Engelſchen, voor hunne belangen, gezorgd hadden.

Kort

Kort na't afkondigen der Vrede van Vervins in de Spaanſche Nederlanden, kwamen aldaar de Brieven in 't licht, waarby Filips de heerſchappy over de Nederlanden, en over de Graafſchappen van Bourgondie en Charolois aan zyne Dogter Izabelle Klara Eugenia afſtondt. De Brieven waren, te Madrid, den zesden van Bloeimaand, gedagtekend, en, ten zelfden dage, bekragtigd, door 's Konings minderjaarigen Zoon, *Filips.'s* Konings beſluit om zyne Dogter uit te trouwen aan den Aartshertoge Albertus, die, door den Paus, ontſlagen van zyne geeſtelyke waardigheid, den Kardinaals hoed, reeds in 't voorjaar, naar Rome te rug gezonden hadt (*m*), werdt 'er ook in verklaard. De voornaamſte reden van deeze overdragt was, naar de taale des Konings, „ dat de Nederlanders, tot het wel waarneemen der tegenwoordige Regeeringe, of tot „ bevordering der vrede, hunnen Vorſt by „ zig behoorden te hebben. Zo 'er, wyders, „ iet in deeze Brieven geſteld ware, welk, „ naar 's Lands wetten, niet beſtaan mogt, „ zulks belaſtte de Koning, volgens zyne „ hoogſte en Koningklyke magt:" waaruit men, in 't voorbygaan, ziet, welke begrippen hy zig van de Nederlandſche Regeering vormde. Byzonder aanmerkelyk was ook de zorg, welke hy, by deeze Brieven, gedraagen hadt, om de Landen, zo veel mogelyk ware, aan de Kroon van Spanje gehegt te houden. „ Aan deeze Kroon moeſten„ ze vervallen, zo de gehuwden geene kin„ deren verwekten, of zo 'er, t'eenigen tyde, „ man-

1598. XXX.

De Brieven, waarby de overdragt der Nederlanden aan de Infante geſchiedt, komen in 't licht.

Merkwaardige punten in dezelven.

(*m*) Boek XXXV. *Boek*, *bl.* 2 [411].

1598. „ mannelyke en vrouwelyke nazaaten ontbraken. Albertus zou egter Landvoogd blyven, zo Izabelle voor hem overleedt. De „ Nederlanden mogten, buiten bewilliging „ der Koningen van Spanje, nimmer verdeeld, noch vervreemd worden. Zo eenige „ Vrouw in 't bezit dier Landen kwame, zou „ men haar aan den Koning van Spanje, of zynen erfgenaam ten huwelyk beſteeden. De „ Nederlandſche Vorſten zouden hunne kinderen niet mogen uithuwelyken, dan met „ goedvinden des gemelden Konings. Zy en „ de hunnen zouden zig van den handel op de „ Ooſt- en Weſtindien onthouden: en deeze „ punten en den Roomſchen Godsdienſt, by „ 't aanvaarden der Regeeringe, bezweeren. „ Zo 'er, tegen dezelven, iet misdaan werdt, „ zou het regt over de Nederlanden wederom aan Spanje vervallen zyn (*n*)."

Oordeelen over deeze Overdragt.

Veelerlei geſprek viel 'er over deeze overdragt der Nederlanden: waarin men hieldt, dat de Vorſt de paalen zyns gezags overſchreeden hadt: vooral, om dat dezelve, niet, gelyk eertyds door Keizer Karel den V, in eene volle vergadering der Staaten, en aan zynen naasten mannelyken erfgenaam; maar, door eenen enkelen brief, en aan zyne Dogter, geſchied was. Doch anderen verheugden zig, datze, op hoedanig eene wyze ook, van de Spaanſche heerſchzugt verloſt waren; hoewel, in de meeſten, eene gegronde vrees overbleef van t'eenigen tyde wederom onder 't gebied van Spanje te zullen moeten buigen. Ook viel, in ſommigen, 't vermoeden, dat men eene maagd van

(*n*) Reſol. Holl. 12 *Sept.* 1598. *bl.* 306. Groot-Plakaatb. IV. *Deel, bl.* 87, 92. BOR XXXV. *Boek, bl.* 32 [461] *enz.*

van volle twee-endertig jaaren niet zou hebben uitgehuwelykt, zo men haar niet onvrugtbaar, of geagt, of gemaakt hadt (*o*). 1598.

Midlerwyl, kwam 'er volmagt van Izabelle aan den Aartshertoge, om de heerschappy, in haaren naam, te aanvaarden (*p*). Dit ſtreedt, meenen ſommigen (*q*), met de wetten, vorderende, dat de Vorſt, in perſoon, de Regeering aanvaardt. Doch wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Geſchiedeniſſe, ten minſte voorbeelden ontmoet, dat zulks, eertyds, in ſommige geweſten van Nederland, by volmagt, geſchied is (*r*). Albertus vondt raadzaam, geene volle vergadering, maar alleenlyk afgezondenen der Staaten, tegen den eerſten van Oogſtmaand, te beſchryven, te Bruſſel, welke Stad hy opgepropt hadt met Krygsvolk, uit vreeze voor eenige onderneeming der misnoegden. In eene aanſpraak, die Richardot deedt, uit den naam des Aartshertogs, werden alle de onheilen, den Nederlanden overgekomen, aan het afzyn des Vorſten geweeten. De Gemagtigden der Staaten, voor welken, Maas het woord voerde „ deeden den Aartshertoge hulde, onder beding, „ dat hun, binnen drie maanden, blyk van „ het voltrekken zyns Huwelyks geleverd „ wierdt; dat hy zelf, voor Bloeimaand des „ volgenden jaars, uit Spanje te rug keeren „ zou, binnen welken tyd, door Stadhouders „ noch Krygsoverſten, iet nieuws onderno- „ men zou worden: zullende hy, inmiddels, „ 't

De Aartshertog Albertus aanvaardt de heerſchappy, uit den naam der Infante.

(*o*) Grot. Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 342. Bor XXXVI. *Boek, bl.* 20 [540].
(*p*) *Zie* Gr. Plakaatb. IV. *Deel, bl.* 93. Bor XXXV. *B. bl.* 35 [465].
(*q*) Grotii Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 326.
(*r*) V. *Deel, bl.* 332.

1598. „ 't bewind der Regeeringe eenen Landvoogd
„ van zynen bloede in handen ſtellen. Voorts,
„ zou men, eerſt na de te rugkomſt van Al-
„ bertus en Izabelle, de wederzydſche eeden
„ doen, in eene Vergadering der Staaten van
„ alle de geweſten (*s*)." Het plegtig huldigen van den Aartshertoge, in den naam zyner Gemaalinne, geſchiedde, in 't Hof te Bruſſel, met veel uiterlyk bewys van vreugde, op den vyftienden van Oogſtmaand (*t*).

(*s*) GROTII Hiſt. *Libr.* VII. *p.* 326.
(*t*) BOR XXXV. *Boek, bl.* 36 [467].

VERBETERINGEN

in 't VII. Deel.

Bl. 66 *reg.* 7. *ſtaat* Doch ik meen, dat de laſt hiertoe te laat gegeven, en niet uitgevoerd werdt. *lees*, Ook geſchiedde dit terſtond: en heeft de Alblaſſerwaard ten minſte, verſcheiden' jaaren, onder water gelegen.
— — — 9. *ſtaat* egter *lees* ook
— 385 — 12 *v. ond. ſtaat* de Heerlykheid van de Polder, Stad en Vryheid van Zandyk, *lees* de Heerlykheid van de Polder, Stad en Vryheid van Domburg, met de Ambagtsheerlykheid van Zandyk,

LYST DER PRINTVERBEELDINGEN.

ROBERT DUDLEI, Graaf van Leiceſter, *tegen over Bl.* 100
Aankomſt van den Graave van Leiceſter te Vliſſingen, in 't jaar 1585. 112
DEVENTER, door den Overſte WILLIAM STANLEI, verraaden aan de Spaanſchen, in 't jaar 1587. 196
De Overſte MAARTEN SCHENK verdrinkt, *voor* NIEUWMEGEN, in 't jaar 1589. 308
Dr. FRANÇOIS MAALZON, Syndicus van Weſtfriesland. 322
MAURITS, Prins van Oranje *enz. enz.* 340
't Kaſteel van BREDA verraſt, door middel van een Turfſchip, in 't jaar 1590. 342

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

Form 410